obaveštajno obezbeđenje borbenih dejstava oružanih snaga

VOJNOIZDAVAČKI ZAVOD

A U T O R I
Sead HADŽOVIĆ, pukovnik u penziji
Dragutin BADOVINAC, potpukovnik
Milenko BRANKOVIĆ, potpukovnik
Milorad ANDRIĆ, potpukovnik
Vojislav ŠEĆKOVIĆ, potpukovnik
Ivan PLASAJ, potpukovnik
Pavle VUKOVIĆ, pukovnik
Živko LUKIĆ, kapetan fregate

B i b l i o t e k a
PRAVILA I UDŽBENICI
KNJIGA DVESTA DVADESET TREĆA

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK
Mihajlo PETROVIĆ, pukovnik

UREDNIK
Milisav ĐORĐEVIĆ, major

RECENZENTI
Miodrag MILJKOVIĆ, pukovnik
Jovan CEROVIĆ, potpukovnik
Jovo MLAĐENOVIĆ, pukovnik
Nikola ŠOBOT, potpukovnik
Mane RAJIČIĆ, potpukovnik
Aleksandar NIKOLIĆ, kap. bojnog broda
Josip PERIĆ, potpukovnik

STRUČNI REDAKTORI
Ramiz RAMUSOVIĆ, pukovnik
Stevan GRBA, pukovnik
Mihajlo BURIĆ, pukovnik
Radomir MINIĆ, pukovnik

JEZIČKI REDAKTOR
Radmila RADINOVIĆ, profesor

SAVEZNI SEKRETARIJAT ZA NARODNU ODBRANU

II U-4 VOJNA TAJNA
Poverljivo

OBAVEŠTAJNO OBEZBEĐENJE BORBENIH DEJSTAVA ORUŽANIH SNAGA

— UDŽBENIK ZA VOJNE ŠKOLE —

1980.

Rešenjem načelnika II uprave GŠ JNA Pov. br. 1949-21 od 30. IV 1980. godine odobreno je da se udžbenik OBAVEŠTAJNO OBEZBEĐENJE BORBENIH DEJSTAVA ORUŽANIH SNAGA, koristi u vojnim školama JNA.

UDK 355.40
OBAVEŠTAJNO OBEZBEĐENJE ...
OBAVEŠTAJNO OBEZBEĐENJE BORBENIH DEJSTAVA ORUŽANIH SNAGA.
Udžbenik za vojne škole.
Beograd, Vojnoizdavački zavod, 1980; 287; s.; 8°
(Biblioteka Pravila i udžbenici, knj. 223)
(SSNO: II-4. Vojna tajna. Poverljivo)

Udžbenik obrađuje materiju koja zahvata obaveštajno obezbeđenje borbenih dejstava oružanih snaga iz predmeta, obaveštajno obezbeđenje, bezbednost i društvena samozaštita a prema nastavnom planu i programu vojnih škola JNA.

Tiraž 3.500 Cena 120 dinara

PREDGOVOR

Udžbenik Obaveštajno obezbeđenje borbenih dejstava oružanih snaga obrađuje nastavnu materiju iz nastavnih planova i programa vojnih akademija, škola rezervnih oficira i srednjih vojnih škola svih vidova, rodova i službi JNA, koja se izučava u okviru predmeta obaveštajno obezbeđenje, bezbednost i društvena samozaštita, a zasniva se na vojnostručnoj i drugoj literaturi koja obrađuje ovu materiju, kao i na iskustvima iz nastave i prakse.

Zbog obimnosti predmeta materija se izlaže u tri posebna udžbenika. U ovom udžbeniku je data materija koja se odnosi samo na obaveštajno obezbeđenje borbenih dejstava oružanih snaga, dok će strane armije, bezbednosno obezbeđenje i društvena samozaštita biti obrađeni u posebnim udžbenicima.

Pri izradi udžbenika nastojalo se da se nastavna materija obradi nešto šire i detaljnije, zbog toga što su uključeni sadržaji za tri vrste i nivoa školovanja svih vidova, rodova i službi.

Udžbenik ima tri dela.

Prvi deo, koji obuhvata osnove obaveštajnog obezbeđenja, počinje prikazivanjem obaveštajnog obezbeđenja borbenih dejstava, zatim obrađuje razvoj, sadržaj i izvore obaveštajnih podataka i završava se dužnostima starešina komandi i jedinica taktičkog nivoa u pogledu obaveštajnog obezbeđenja — izviđanja.

Drugi deo udžbenika sadrži izviđanje u celini. U ovom delu obrađeni su posebno objekti i zadaci izviđanja, izviđačke jedinice i organi, načini izviđanja i izviđanje vidova

i rodova oružanih snaga. Zbog povećanog značaja, nešto šire je obrađeno elektronsko izviđanje.

U trećem delu je data primena obaveštajnog obezbeđenja u borbenim dejstvima taktičkih jedinica. Posebno su obrađeni marš, napad, odbrana, izviđanje u jedinicama teritorijalne odbrane i izviđanje pri izvođenju diverzantskih dejstava. Na kraju su dati orijentacioni obrasci obaveštajnih dokumenata.

Redakcija

U V O D

Konstantan i veoma brzi razvoj nauke, tehnike i tehnologije omogućili su i brži razvoj vojne misli, izgradnju savremenih oružanih snaga i proizvodnju modernih sredstava rata, što je uslovilo značajne promene u strategiji, taktici i doktrinarnim rešenjima u oružanim snagama skoro svih zemalja u svetu. To će se uveliko ispoljiti i na eventualni budući rat a danas ima vrlo snažan uticaj na sve aktivnosti na savremenom bojištu.

Pod uticajem modernih sredstava ratne tehnike bitno su izmenjeni, prošireni i usavršeni taktički postupci na bojištu, počev od pojedinca preko nižih i viših taktičkih jedinica do najviših vojnih sastava. Ovo se, posebno, odnosi na karakteristike aktivnosti i postupaka vezanih za mogućnost ostvarenja ogromne vatrene moći, velike udarne snage i izvanrednih manevarskih sposobnosti u svim borbenim, zemljišnim i vremenskim uslovima pri čemu su iznenađenja raznih vrsta i stepena realnost sa kojom računaju i najrazvijenije zemlje. Sve ovo je pred obaveštajno obezbeđenje odnosno izviđanje postavilo krupne, brojne, raznovrsne i vrlo složene probleme i zadatke. Među njima dominantan značaj ima pravovremeno obaveštajno obezbeđenje (izviđanje) borbenih dejstava jedinica oružanih snaga na svim komandnim stepenima, u svim vrstama agresije i svim oblicima oružane borbe i borbenih dejstava. Otuda i svestrano poznavanje potencijalnih neprijatelja SFRJ predstavlja jedan od ključnih preduslova za sprečavanje iznenađenja i uspešno izvođenje borbenih dejstava pod najpovoljnijim uslovima.

Takva stvarnost u savremenom razvoju i jačanju vojnog kompleksa, uključujući i oružane snage zemalja naših potencijalnih neprijatelja, povećava potrebu njihovog neprekidnog i sistematskog praćenja i izučavanja zbog čega i obaveštajno obezbeđenje mora biti stalno, sveobuhvatno i sistematsko, zasnovano na jedinstvenim načelima i ciljevima.

Ovaj udžbenik treba da doprinese i obezbedi usvajanje jedinstvenih stavova o načelima upotrebe i načinu dejstva opštevojnih jedinica na planu izviđanja, izviđačkih i specijalizovanih izviđačkih jedinica i izviđačkih organa taktičkih jedinica JNA i TO u svim vidovima borbenih dejstava.

Potpuno poznavanje i usvajanje sadržaja ovog udžbenika, uz istovremeno poznavanje načela i odredbi drugih rodovskih i vidovskih pravila i uputstava, uslov je za njegovu pravilnu i stvaralačku primenu u praksi u svakoj konkretnoj situaciji i treba ga neprekidno proveravati i usavršavati kroz obuku.

D e o I

OSNOVE OBAVEŠTAJNOG OBEZBEĐENJA

1. OBAVEŠTAJNO OBEZBEĐENJE BORBENIH DEJSTAVA ORUŽANIH SNAGA

1) ZNAČAJ OBAVEŠTAJNOG OBEZBEĐENJA

Od pojave klasa i država, kada se javljaju i začeci obaveštajne službe, obaveštajna delatnost ima značajno mesto u određivanju i vođenju politike prema stranim zemljama i u izvođenju borbenih dejstava. Svi znameniti državnici i vojskovođe, od robovlasničkog sistema do danas, ukazivali su na važnost obaveštajne službe, odnosno na to da dobro poznavanje neprijatelja i pravovremeno pribavljanje verodostojnih podataka o njemu predstavlja polaznu osnovu za pripremu i uspešno vođenje rata.*)

*) O tome navodimo nekoliko primera kroz vekove. Hiljaditih godina pre naše ere egipatski faraoni su slali specijalno pripremljene ljude u druge zemlje da bi ispitali stanje u njima, raspoloženje njihovih vladara, jačinu i kvalitet vojske, ekonomsku moć i dr., i na osnovu tih podataka otkrili slabosti neprijatelja i pripremili se za uspešno vođenje ratnih pohoda.
Aleksandar Makedonski je u periodu osvajačkih ratova slao napred svoje ljude (obaveštajce), da bi za potrebe vojske prikupljali podatke o geografskim, vojnim, ekonomskim i drugim prilikama u zemljama predstojećih osvajanja.
Istorija Rima je puna podataka o dobro organizovanoj obaveštajnoj službi. Cezar se hvalio kako je uspevao ugušiti pobune u Galiji zahvaljujući dobroj obaveštajnoj službi, koju je imao među galskim plemenima.
Mongolski vođa Džingis-kan je u periodu svojih osvajanja, koja su se proširila na gotovo čitavu Evropu i Aziju, masovno upućivao obaveštajce u zemlje svojih narednih pohoda.
Napoleon Bonaparta je prethodno slao obaveštajce u sve zemlje njegovih budućih osvajanja i veoma je cenio njihove izveštaje. Na osnovu dobijenih podataka često je mnogo slabijim snagama tukao neprijatelja. Poznata je njegova izreka o tome da više vredi jedan dobar obaveštajac nego stotinu generala.

Zahtevi za obaveštenošću vremenom su se proširivali na sva značajna područja života. Uporedo s tim stvarale su se i razvijale obaveštajne službe (vojna, ekonomska, politička i dr.) i usavršavala njihova organizacija, sredstva i metodi rada. Tako su u XX veku postavljeni temelji tzv. totalnoj obaveštajnoj službi, čija se delatnost tokom prvog svetskog rata proširila na svetska prostranstva i sve oblasti društvene delatnosti. To je naročito došlo do izražaja pred drugi svetski rat i u toku njega, kada se obaveštajnoj delatnosti poklanja još veća pažnja i osavremenjuju metodi i sredstva za prikupljanje podataka.

Vojna obaveštajna delatnost spada među najstarije vidove obaveštajne delatnosti. Razvijala se uporedo sa razvojem vojne misli, oružanih snaga (OS) i sredstava za vođenje rata, pa je vremenom postajala sve obuhvatnija i sadržajnija. Na njen razvoj, u savremenim uslovima, imaju snažan uticaj sledeći važniji faktori:

— Savremena borbena sredstva, nuklearna i klasična, sa velikom moći razaranja i uništenja, velikom brzinom dejstva, preciznošću i povećanim dometima, omogućavaju udare po odabranim ciljevima na celom ratištu.

— Velika pokretljivost jedinica i borbenih sredstava u svim sredinama i vremenskim prilikama i povećani kapaciteti kopnenog, pomorskog i vazdušnog transporta, omogućavaju brzo grupisanje jakih sastava, prenošenje dejstava i naglu promenu situacije, što znatno doprinosi postizanju iznenađenja.

— Mirnodopski prvi strategijski ešeloni i snage za hitne intervencije održavaju se na visokom stepenu borbene gotovosti, što omogućava brzo otpočinjanje borbenih dejstava, bez obimnijih priprema.

— Uporedo sa razvojem i uvođenjem novog naoružanja i ratne tehnike evoluirali su koncepcija vođenja rata u celini i način izvođenja borbenih dejstava na svim nivoima. U eventualnom ratu dejstva mogu otpočeti konvencionalne snage, a da se kasnije pređe na upotrebu nuklearnih sredstava, ili da napadu kopnenih snaga prethode masovni udari raketno-nuklearnih snaga i avijacije, ili da oni uslede istovremeno sa tim dejstvima, kao i sa upotrebom vazdušnodesantnih snaga. Na nivou taktike stalno se iznalaze novi postupci i originalni načini korišćenja savremenih snaga i sredstava. Pored ovih vrsta ratova u porastu su razni oblici specijalnog rata, u miru i u borbenim dejstvima.

— Sa obaveštajne tačke gledišta posebno je značajan razvoj sredstava elektronskog ometanja i dezinformisanja, što čini složenijim prikupljanje i obradu obaveštajnih podataka.

Osim navedenih, i posebni faktori u velikoj meri utiču na obaveštajno obezbeđenje (OOb) naših OS, među kojima se ističu sledeći:

— Geostrategijski položaj naše zemlje je, zbog postojanja i blizine vojno-političkih grupacija (Atlantskog saveza — NATO i Varšavskog ugovora — VU), veoma osetljiv. Jugoslavija se graniči sa sedam država, od kojih pet pripada blokovima i u kojima su koncentrisane respektivne snage ovih blokova. Pored nacionalnih OS, u nekima od ovih zemalja stacioniraju i OS vodećih sila blokova.

— Prvi strategijski ešeloni OS zemalja blokovskih grupacija drže se na visokom stepenu borbene gotovosti i u takvom operativnom rasporedu da za vrlo kratko vreme mogu preći u napadna dejstva, uz angažovanje i krupnih vazdušnodesantnih snaga sa većih udaljenosti, što olakšava preduzimanje iznenadne agresije. Zbog toga zahtev za obaveštajnim obezbeđenjem od iznenađenja ima istaknuto mesto u obaveštajnoj delatnosti.

— Borbeno spremne snage »A« ešelona čine manji deo naših OS. One treba da obezbede mobilizaciju i operativni razvoj znatno većeg dela, tj. snaga »B« ešelona i jedinica teritorijalne odbrane (TO), koje se u celini mobilišu iz rezerve. Takav odnos potencira važnost pravovremenog otkrivanja opasnosti od agresije i vremena njenog početka.

— To što ćemo oružanu borbu voditi na našoj teritoriji, koja je u celini organizovana i pripremljena za sve moguće ratne situacije i koja je poznata našim OS, predstavlja ogromnu prednost u odnosu na neprijatelja.

— Činjenica da će u oružanoj borbi na svakom delu naše teritorije postojati jedinice OS i organizovan društveno-politički sistem sa svim oblicima otpora neprijatelju, kao i da će sve organizovane snage društva biti osnovni oslonci za obaveštajnu delatnost, bitno olakšava

obaveštajno obezbeđenje. Takvo masovno angažovanje ljudskog faktora u obaveštajnom obezbeđenju uveliko nadoknađuje inferiornost u tehničkoj komponenti obaveštajne službe. To je pokazao naš narodnooslobodilački rat, kao i iskustva zemalja koje svoju odbranu zasnivaju na opštenarodnom karakteru rata.

Svi navedeni faktori utiču na povećane zahteve obaveštajnog obezbeđenja po obimu i sadržaju zadataka, načinu izvršavanja i veličini prostorije na kojoj se podaci prikupljaju, kao i na potrebu za svestrano organizovanim i što bržim radom na obaveštajnom obezbeđenju.

2) POJAM I CILJ OBAVEŠTAJNOG OBEZBEĐENJA

Obaveštajno obezbeđenje je delatnost koja obuhvata prikupljanje, obradu i korišćenje podataka o potencijalnom neprijatelju, prostoru borbenih dejstava i meteorološkim prilikama. Predstavlja sastavni deo ukupnih mera, postupaka i aktivnosti na pripremi i angažovanju društva za opštenarodnu odbranu (ONO), a posebno OS za vođenje svih oblika oružane borbe i borbenih dejstava. Ono je osnovna funkcija obaveštajne organizacije u OS i u njemu učestvuju sve komande, štabovi, jedinice i ustanove OS, kao i ostale strukture društva.

Obaveštajno obezbeđenje OS vrši se s ciljem da se spreče iznenađenja, pravovremeno preduzimaju adekvatne mere u izgradnji i pripremi OS, donose celishodne odluke za njihovu upotrebu, efikasno rukovodi i komanduje i uspešno vodi oružana borba.

Obaveštajno obezbeđenje borbenih dejstava u opštenarodnom ratu zasniva se na: poznavanju i stalnom praćenju OS potencijalnih neprijatelja u miru; činjenici da ćemo oružanu borbu voditi na potpuno organizovanoj i uređenoj vlastitoj teritoriji; principu da ga organizuje svaka komanda, štab i jedinica JNA i TO vlastitim snagama i sredstvima, u svim vrstama agresije i u svim oblicima oružane borbe; planskom angažovanju snaga i sredstava i tesnoj saradnji sa ostalim organima u OS i u društvu koji se bave ovim poslovima. Za obaveštajno obezbeđenje komandi, štabova i jedinica OS odgovorne su starešine koje njima komanduju, a njihovi obaveštajni organi su nosioci i neposredni organizatori ovog obezbeđenja. U okviru svojih nadležnosti i potreba u tome učestvuju i drugi organi komandi i štabova.

3) ZONA (PROSTORIJA) ODGOVORNOSTI

Zona odgovornosti za obaveštajno obezbeđenje je prostorija koja se određuje svim komandama, štabovima i jedinicama Jugoslovenske narodne armije (JNA) i TO u svim vrstama agresije i oblicima oružane borbe i borbenih dejstava, a precizira je pretpostavljena komanda.

Zona odgovornosti se, načelno, određuje tako što se njena širina poklapa sa širinom zone (pravca) u napadu odnosno zone (rejona) u odbrani. Njena dubina u napadu se proteže do rasporeda onih snaga neprijatelja koje utiču na izvršenje zadatka sopstvene jedinice (to ponekad može biti 2—3 puta veća dubina od dobijenog borbenog zadatka), a u odbrani do rejona rasporeda snaga neprijatelja za napad, obično za jedan stepen više od sopstvene jedinice. Prema potrebi, zona odgovornosti može biti dublja.

Zona (prostorija) odgovornosti za obaveštajno obezbeđenje štabova TO načelno se poklapa sa matičnom teritorijom tih štabova.

Pored zone odgovornosti, za obaveštajno obezbeđenje postoji i *zona interesovanja* komandi, štabova i jedinica o neprijatelju, koja obuhvata prostoriju (rejon) na kojoj su raspoređene ili će biti raspoređene snage neprijatelja koje mogu imati uticaja na dejstvo vlastite jedinice. Ona redovno prelazi granice zone dejstva odnosno zone (prostorije) odgovornosti za obaveštajno obezbeđenje.

4) NAČELA OBAVEŠTAJNOG OBEZBEĐENJA

Sve komande, štabovi, ustanove i jedinice vidova, rodova i službi OS, a posebno obaveštajno-izviđački organi i jedinice na svim nivoima (strategijskom, operativnom, taktičkom) polaze od određenih načela kojih se pridržavaju u radu na pripremi i realizaciji obaveštajnog obezbeđenja.

Osnovna načela su: koordinirano učešće svih struktura ONO na obaveštajnom obezbeđenju, usmerenost na cilj, neprekidnost i aktivnost, pravovremenost, verodostojnost, centralizacija, tajnost i oslonac na stanovništvo.

Koordiniranim učešćem svih struktura u ONO u obaveštajnom obezbeđenju, pod rukovodstvom komande ili štaba koji rukovode operacijom (bojem, borbom), i osloncem na celokupno stanovništvo ostvaruje se masovnost u praćenju neprijatelja, efikasno korišćenje mogućnosti svih učesnika u datoj situaciji i racionalna upotreba obaveštajno-izviđačkih organa i jedinica za najvažnije zadatke obaveštajnog obezbeđenja. Tako, obaveštajni organi JNA u miru obezbeđuju štabove TO obaveštajnim podacima o potencijalnom neprijatelju, a u ratu prikupljaju podatke na teritoriji neprijatelja i pokrivaju strategijsko-operativne pravce koji izvode ka našoj zemlji. Na privremeno zaposednutoj teritoriji (PZT) pokrivanje i praćenje snaga neprijatelja preuzima teritorijalna izviđačka obaveštajna organizacija (TIOO), čime se obezbeđuje kontinuitet u praćenju na celoj dužini tih pravaca. Na taj način celokupna teritorija SFRJ mora biti obaveštajno kontrolisana — u zahvatu fronta, na PZT, u neprijateljevoj i sopstvenoj pozadini.

Sve ovo podrazumeva koordinirano planiranje i upotrebu obaveštajno-izviđačkih organa i jedinica, obavezno međusobno izveštavanje i obaveštavanje, odnosno razmenu podataka između komandi, štabova i jedinica, koji zajednički učestvuju u izvođenju operacije (boja, borbe), kao i između susednih i sadejstvujućih jedinica.

Usmerenost na cilj podrazumeva racionalno angažovanje svih snaga i sredstava obaveštajnog obezbeđenja na prioritetnim zadacima koji obezbeđuju pravovremeno donošenje celishodnih odluka i efikasno komandovanje i rukovođenje jedinicama. To znači da osnovne snage i sredstva za prikupljanje podataka treba koncentrisati na težištu borbenih dejstava i usmeriti na one objekte neprijatelja čijim će se poznavanjem omogućiti ostvarenje osnovnog cilja obaveštajnog obezbeđenja u datoj situaciji.

Neprekidnost i aktivnost — stalna borbena gotovost OS neprijatelja, mogućnost iznenađenja, velika pokretljivost i brzina dejstva doprinose čestim i brzim promenama situacije na frontu, što nalaže neprekidno pokrivanje i aktivno praćenje najvažnijih objekata neprijatelja. U toku borbenih dejstava obaveštajna delatnost mora biti stalna; ona ne počinje prijemom borbenog zadatka i ne prestaje njegovim izvršenjem. To zahteva neprekidan dodir sa neprijateljem i aktivnost obaveštajno-izviđačkih organa i jedinica danju i noću i u svim uslovima prostora i vremena. U stvari, takva obaveštajna aktivnost je jedan od preduslova za sprečavanje iznenađenja i preuzimanje inicijative u borbenim dejstvima.

Pravovremenost zahteva da se svi podaci na vreme prikupe, dostave, obrade i iskoriste. U savremenim borbenim dejstvima, koja su podložna čestim promenama. vrednost velikog broja podataka koji se odnose na aktivnosti neprijatelja vremenski je ograničen. I najtačniji podaci, ako se na vreme ne dostave i ne iskoriste, gube svoju vrednost. Stoga je pravovremeno prikupljanje i dostavljanje obaveštajnih podataka stalna obaveza komandi, štabova i jedinica i njihovih prikupljačkih organa i svih pripadnika OS. Svi organi koji se angažuju na prikupljanju podataka moraju biti snabdeveni adekvatnim sredstvima veze, koja će im omogućiti brzo i neprekidno dostavljanje prikupljenih podataka. Iz ovog načela proizlazi zahtev da se u hitnim slučajevima podaci o neprijatelju prvo dostavljaju onoj komandi čija je jedinica direktno ugrožena, odnosno koja je u stanju da se najpre suprotstavi iznenadnoj pojavi neprijatelja.

Verodostojnost podrazumeva potrebu da se procena neprijatelja, prostora borbenih dejstava i meteoroloških prilika zasniva na proverenim i verodostojnim obaveštajnim podacima i da bude objektivna. Vrednost takve procene biće utoliko kvalitetnija i realnija ukoliko je zastupljen veći broj verodostojnih obaveštajnih podataka na kojima se ona zasniva. Svaki obaveštajni podatak treba primiti sa rezervom sve dotle dok ne bude proveren i potvrđen, jer je jednostranost u radu obaveštajno-izviđačkih organa i jedinica štetna i opasna.

Centralizacija je uslovljena potrebom da se mnoštvo obaveštajnih podataka, koje prikuplja veliki broj organa iz različitih izvora, stručno obradi i što bolje isko-

risti za procenu neprijatelja i prostora borbenih dejstava. Zbog toga se svi prikupljeni podaci stiču u obaveštajni organ komande (štaba) koja organizuje i rukovodi operacijom (bojem, borbom), čime se obezbeđuje kvalitetnija obrada prikupljenih podataka i celovitije poznavanje neprijatelja.

Ovo načelo podrazumeva i obavezu svake komande, štaba i jedinice i njihovih obaveštajnih organa da planski usklade dejstva svih organa za prikupljanje podataka, kako bi se na najekonomičniji način postigli optimalni rezultati.

Tajnost je neophodan preduslov za uspešno ostvarenje obaveštajnog obezbeđenja. Zato se svi zadaci, planovi i pripreme, organizacija i formacija obaveštajnih organa i izviđačkih jedinica, način izvršenja zadatka, izvori obaveštajnih podataka i stepen i obim poznavanja neprijatelja moraju držati u tajnosti. S tim u vezi, komande, štabovi i jedinice OS su dužne da se pridržavaju određenih principa i naređenih mera za zaštitu tajnosti u radu, a obaveštajni organi da u svakodnevnoj delatnosti sarađuju i usklađuju aktivnosti sa organima bezbednosti u OS i odgovarajućim organima i organizacijama društveno-političkih zajednica (DPZ), pre svega sa organima državne i javne bezbednosti.

U načela obaveštajnog obezbeđenja spada i *oslonac na stanovništvo,* što predstavlja osnovu uspeha obaveštajne delatnosti i izviđačke aktivnosti na PZT, u sopstvenoj i neprijateljevoj pozadini. Zato se na ovom planu, efikasnom i masovnom organizacijom, angažuje stanovništvo različitog uzrasta i zanimanja, što doprinosi da celokupna teritorija SFRJ bude obaveštajno kontrolisana.

5) OSNOVNI ZADACI OBAVEŠTAJNOG OBEZBEĐENJA

Osnovni zadaci obaveštajnog obezbeđenja OS u borbenim dejstvima proizlaze iz cilja obaveštajnog obezbeđenja i svode se na prikupljanje obaveštajnih podataka koji omogućavaju komandama i štabovima procenu neprijatelja, prostora borbenih dejstava i meteoroloških prilika, radi pravovremenog donošenja celishodnih odluka, planiranja i uspešnog vođenja borbenih dejstava.

Težišni zadaci obaveštajnog obezbeđenja odnose se na praćenje oružanih snaga neprijatelja i na otkrivanje i praćenje brojnih elemenata u OS, aktivnosti, mera i postupaka, s tim da svaki stepen komandovanja posebnu pažnju posvećuje onom delu neprijateljevih snaga koji mu se direktno suprotstavlja i koji ima najveći uticaj na izvođenje borbenih dejstava njegovih jedinica. U vezi s tim, osnovni zadaci obaveštajnog obezbeđenja u borbenim dejstvima usmereni su na:

— jedinice prvog borbenog ešelona (lokacija, aktivnosti, jačina, sastav, raspored, način obezbeđenja, namere i cilj predstojećih dejstava);

— nuklearna, biološka i hemijska borbena sredstva (vrsta, količina i raspored, način obezbeđenja i pripreme za dejstvo);

— vazduhoplovne snage, a posebno na avijaciju kao njihovu glavnu udarnu snagu (vrsta, jačina, sastav i dislokacija avio-jedinica, vrste i tipovi aviona i helikoptera, ubojna sredstva, zatim elementi infrastrukture ratnog vazduhoplovstva i protivvazdušne odbrane — RV i PVO, prvenstveno aerodromi borbene avijacije neprijatelja i sistem PVO);

— vazdušnodesantne snage (jačina, sastav, razmeštaj i rejoni ukrcavanja, vrsta i broj transportnih aviona za prevoženje i podršku, marš-rute prevoženja tih snaga i rejoni iskrcavanja);

— vazdušnopokretne snage, a prvenstveno helikopterske jedinice (jačina i sastav, rejoni helidroma, prisustvo jedinica za helikopterski desant, jačina jedinice i vrste sredstava koja se ukrcavaju, snage za obezbeđenje i podršku, marš-rute prevoženja i rejoni iskrcavanja);

— pomorske snage (njihovo baziranje, grupisanje, pokret i aktivnost, plovni sastavi i snage za pomorske desante, njihova jačina i sastav, pripreme, izvođenje i vazduhoplovna podrška pomorskog desanta, objekti infrastrukture — luke i lučka postrojenja, kao i objekti obalske odbrane);

— jedinice drugih ešelona i rezerve (njihova jačina, sastav i raspored, pridolazak svežih snaga iz dubine ka liniji fronta, pravci dovođenja tih snaga, njihova jačina, sastav, pripadnost i namere);

— komandna mesta (KM) i centri veze (CV) — njihov razmeštaj i način obezbeđenja;

— sistem, objekti i mere inžinjerijskog obezbeđenja (zaprečavanje, utvrđivanje i savlađivanje prepreka, hidrotehnički i drugi radovi i objekti, maskiranje i dr.);

— jedinice za elektronsko izviđanje i ometanje, (jačina, rejoni razmeštaja, tehnička opremljenost i mere obezbeđenja);

— sistem i organizacija pozadinskog obezbeđenja (objekti — skladišta, radionice, bolnice i dr., njihov razmeštaj i način obezbeđenja, izvori i sistem snabdevanja i popune materijalno-tehničkim sredstvima, putevi dotura i evakuacije);

— snage neprijatelja na PZT (jačina, sastav i raspored, sistem okupacije, izgradnja i uređenje objekata u cilju učvršćenja svojih pozicija i njihov odnos prema stanovništvu);

— obaveštajno-izviđačke, diverzantsko-terorističke i druge snage za specijalna dejstva (jačina, sastav, raspored, zadaci i način dejstva);

— borbena sposobnost neprijateljevih jedinica (stepeni pripravnosti, sistem obaveštavanja i uzbunjivanja, popunjenost ljudstvom i materijalnim sredstvima, struktura popunjenosti, obučenost i uvežbanost komandi i jedinica, prethodno učešće u borbenim dejstvima, pretrpljeni gubici i njihov uticaj na borbenu spremnost, kao i opšte moralno-političko stanje);

— sistem mobilizacije i popune jedinica (obuka u dopunskim jedinicama — centrima, radi naknade gubitaka, formiranja novih jedinica, organizacijsko-formacijskih promena i sl.);

— operativno-taktički postupci i nove vrste naoružanja i opreme (način upotrebe i stečena iskustva).

U pogledu prostora borbenih dejstava potrebni su podaci: o osobinama zemljišta (orografskim, geografskim, hidrografskim), o komunikativnosti, pošumljenosti, prirodnim preprekama, naseljenosti itd., o zdravstvenom i ekonomskom stanju i uslovima za snabdevanje iz mesnih izvora hranom, vodom, gorivom i drugim potrebama.

Potrebni podaci o meteorološkim prilikama uključuju: klimu i njen uticaj na raspored i dejstvo snaga neprijatelja, godišnje doba, atmosferske pojave i doba dana i noći.

U zadatke obaveštajnog obezbeđenja spada i izučavanje iskustava i stalno unapređivanje obaveštajne delatnosti sopstvenih obaveštajno-izviđačkih organa i jedinica.

Iz ovog opšteg pregleda zadataka obaveštajnog obezbeđenja se, na svakom stepenu komandovanja i rukovođenja, određuju konkretni zadaci koji proističu iz opšteg zadatka jedinice, odluke komandanta, naređenja pretpostavljene komande za obaveštajno obezbeđenje i zahteva potčinjenih, sadejstvujućih i susednih jedinica.

Pri određivanju zadataka uvek se naglašavaju najvažniji objekti, mere i postupci neprijatelja. Redovno su to raketno-nuklearna sredstva, mehanizovane i oklopne jedinice, snage za izvršenje vazdušnih desanata, jedinice podrške i rezerve. Najvažnije je da se podaci o neprijatelju obezbede na težištu borbenih dejstava, osobito o onim objektima koji u datoj situaciji imaju odlučujući uticaj na ishod operacije (boja, borbe).

Koji će objekti, mere, aktivnosti i postupci oružanih snaga neprijatelja biti od interesa za obaveštajno obezbeđenje, u kom obimu i sa kakvim sadržajem na pojedinim stepenima komandovanja, zavisi od niza faktora, a u prvom redu od perioda u kome se vrši obaveštajno obezbeđenje, vida borbenih dejstava i prostorije (zone) koja se obaveštajno obezbeđuje.

Tako je početni period rata odnosno borbenih dejstava najdinamičniji i sadrži najviše neizvesnosti. Obaveštajno obezbeđenje ovog perioda se zasniva na podacima o neprijatelju iz doba mira i perioda neposredno pre početka borbenih dejstava, kada se pojačava obaveštajna delatnost na prikupljanju podataka o neprijatelju. U toku ovih dejstava upotpunjuju se i proveravaju poznati podaci o neprijatelju, pri čemu se naročita pažnja posvećuje dovođenju svežih snaga iz dubine i njihovom uvođenju u borbu.

Osnovni zadaci obaveštajnog obezbeđenja se u daljem toku borbenih dejstava odnose na prikupljanje podataka o dejstvujućim snagama, njihovom pregrupisavanju i manevru, gubicima, stepenu borbene vrednosti tih snaga, slabostima i problemima proizišlim iz dotadašnjih borbenih

dejstava, o postojanju i mogućnostima dovođenja snaga iz rezerve, zatim o merama i postupcima neprijatelja na PZT, o novim operativnim i taktičkim postupcima, o novom naoružanju i opremi itd.

6) NADLEŽNOST ZA ORGANIZOVANJE OBAVEŠTAJNOG OBEZBEĐENJA

U odnosu na cilj, obim, zadatke i angažovanje snaga i sredstava, razlikuju se obaveštajno obezbeđenje ratišta, vojišta odnosno strategijskih i strategijsko-operativnih grupacija i operativnih sastava, kao i ostalih jedinica.

Obaveštajno obezbeđenje ratišta organizuje Generalštab, odnosno Vrhovna komanda, na celoj dubini teritorije neprijatelja i na sopstvenoj teritoriji, u cilju obezbeđenja potrebnih podataka za pripreme i angažovanje društva za ONO, a posebno oružanih snaga za vođenje opštenarodnog odbrambenog rata (ONOR-a), kao i radi obezbeđenja od iznenađenja.

Predmet obaveštajnog interesovanja su: vojna politika, doktrina i strategija potencijalnog odnosno dejstvujućeg neprijatelja; organizacija i principi angažovanja potencijala zemlje (bloka) u ratu; izgradnja, priprema i upotreba pojedinih vidova i rodova OS i njihov uzajamni odnos; upotreba strategijskih i strategijsko-operativnih grupacija i dr. Iz ovoga proizlaze i glavni objekti od interesa za obaveštajno obezbeđenje (prvi strategijski ešeloni, njihov sastav, jačina, raspored itd.).

Obaveštajno obezbeđenje vojišta organizuju komande armija, vojnopomorske oblasti (VPO), RV i PVO i područja, republički i pokrajinski štabovi TO (RŠTO i PŠTO) na delu ratišta, u cilju prikupljanja, obrade i korišćenja podataka neophodnih za pripremu, organizaciju i izvođenje operacija strategijsko-operativnih grupacija i operativnih sastava.

Predmet obaveštajnog interesovanja predstavljaju vojna doktrina i strategija potencijalnog odnosno dejstvujućeg neprijatelja na odgovarajućem delu ratišta odnosno na vojištu, njegove mogućnosti za vođenje rata i izgradnja, priprema i upotreba OS (to može biti deo OS jedne zemlje, njene celokupne OS ili čak delovi OS više zemalja).

Objekti od interesa za obaveštajno obezbeđenje su strategijsko-operativne grupacije i operativni sastavi u prvom i narednim ešelonima, strategijsko-operativne i operativne rezerve, raketno-nuklearna borbena sredstva na delu ratišta odnosno na vojišnoj prostoriji, snage RV, vazdušnodesantne snage koje mogu biti upotrebljene na vojištu, snage operativne armije i druge snage neprijatelja namenjene za obezbeđenje PZT.

Obaveštajno obezbeđenje jedinica JNA i štabova i jedinica TO organizuju sve osnovne združene taktičke jedinice JNA i TO i opštinski i regionalni štabovi TO, radi prikupljanja podataka o neprijatelju, neophodnih za pripremu i izvođenje borbenih dejstava. U tu svrhu raspolažu odgovarajućim obaveštajno-izviđačkim snagama i sredstvima.

Prema tome, obaveštajno obezbeđenje OS, organizovano u duhu koncepcije ONO, najveća je garancija da će neprijatelj u našoj zemlji biti izložen intenzivnoj obaveštajnoj delatnosti na svim mestima gde se pojavi, što je glavni preduslov uspeha u obaveštajnom obezbeđenju borbenih dejstava.

Dobro poznavanje potencijalnog neprijatelja u miru predstavlja bitnu pretpostavku za uspešno obaveštajno obezbeđenje borbenih dejstava oružanih snaga, posebno u početnom periodu rata, kao i za obezbeđenje od iznenađenja.

Dobro pripremljena obaveštajna organizacija OS u miru bitan je preduslov njenog uspešnog funkcionisanja u ratu na planu obaveštajnog obezbeđenja borbenih dejstava.

Ljudski faktor u našim uslovima predstavlja glavnu snagu obaveštajnog obezbeđenja, ali se i tehničkim sredstvima izviđanja pridaje određeni značaj i razvijaju se u okviru naših materijalnih i tehnoloških mogućnosti.

Koordinirano planiranje, prikupljanje, obrada i korišćenje obaveštajnih podataka od strane svih faktora društva koji učestvuju u obaveštajnom obezbeđenju borbenih dejstava, u okviru svojih dužnosti i obaveza u ONO, a posebno obaveštajne organizacije JNA i TO, predstavlja jedno od najvažnijih načela obaveštajnog obezbeđenja.

2. SADRŽAJ OBAVEŠTAJNOG OBEZBEĐENJA

Obaveštajno obezbeđenje je deo komandno-štabne funkcije. Funkcija obaveštajnog obezbeđenja je stalan proces i obuhvata: planiranje i organizovanje, prikupljanje obaveštajnih podataka, obradu obaveštajnih podataka i procenu neprijatelja, kao i izveštavanje i obaveštavanje, odnosno korišćenje obaveštajnih podataka.

1) PLANIRANJE I ORGANIZOVANJE OBAVEŠTAJNOG OBEZBEĐENJA

Obaveštajno obezbeđenje se planira s ciljem da se sve njegove raspoložive snage i sredstva najcelishodnije upotrebe i postignu maksimalni rezultati. Planiranjem se usklađuje aktivnost svih snaga i sredstava koja se angažuju na prikupljanju podataka, po fazama borbenih dejstava, objektima i zadacima obaveštajnog obezbeđenja.

Planiranje je neprekidan proces, a vrše ga obaveštajni organi komandi i štabova na osnovu odluke komandanta, odobrenog predloga za obaveštajno obezbeđenje, naređenja komandanta i načelnika štaba, naređenja pretpostavljene komande za obaveštajno obezbeđenje, obaveštajnih podataka kojima se raspolaže, zahteva pojedinih organa komande, potčinjenih, susednih i sadejstvujućih jedinica, kao i na osnovu stanja i mogućnosti obaveštajno-izviđačkih i drugih snaga koje se angažuju na prikupljanju podataka.

Organizovanje podrazumeva mere za sprovođenje plana u život, kao što su: izdavanje naređenja za obaveštajno obezbeđenje, davanje zadataka obaveštajnim organima za prikupljanje podataka, njihova priprema i upućivanje na zadatak i drugo.

2) PRIKUPLJANJE OBAVEŠTAJNIH PODATAKA

Prikupljanje obaveštajnih podataka obuhvata sistematsku delatnost obaveštajno-izviđačkih i drugih organa i jedinica, za dobijanje izvornih obaveštajnih podataka

koji nas interesuju o neprijatelju, prostoru borbenih dejstava i meteorološkim prilikama. Predstavlja najvažniji element funkcije obaveštajnog obezbeđenja, u čijem ostvarivanju se angažuje najviše snaga i sredstava. Pored specijalizovanih obaveštajno-izviđačkih organa i jedinica vidova, rodova i službi, obaveštajne podatke prikuplja svaki pripadnik oružanih snaga. Posebno značajnu ulogu u tome imaju partizanske jedinice, jedinice i štabovi teritorijalne odbrane, druge strukture i stanovništvo na privremeno zaposednutoj teritoriji.

Za bolje razumevanje pitanja prikupljanja obaveštajnih podataka treba razlikovati dva glavna nivoa (načina): obaveštajno-operativno delovanje koje vrše specijalizovani obaveštajni organi viših nivoa OS i prikupljanje podataka koje vrše obaveštajno-izviđački organi i jedinice na taktičkom nivou.

Obaveštajno-operativno delovanje predstavlja značajan elemenat obaveštajnog obezbeđenja OS u miru i u ratu, pre svega u obaveštajnom obezbeđenju VK, komandi armija, VPO, RV i PVO i područja, RŠTO i PŠTO.

Obaveštajno-operativna delatnost obuhvata razne mere i postupke specijalizovanih obaveštajnih organa OS na stvaranju, vaspitanju i korišćenju obaveštajno-operativnih izvora (saradnika, informatora i drugih veza) u prikupljanju podataka. Ovo su pretežno tajni izvori koji se nalaze u objektima neprijatelja, a koji su od interesa za obaveštajno obezbeđenje.

Obaveštajno-operativnu delatnost u JNA organizuju i vrše obaveštajni organi na stepenu Generalštaba odnosno Vrhovne komande (VK) i na stepenu komandi armija, VPO, RV i PVO i područja, dok se u TO organizuje i vrši na svim stepenima — od RŠTO i PŠTO pa zaključno sa opštinskim štabom TO.

Obaveštajno-operativni organi u JNA organizuju i vrše obaveštajno-operativnu delatnost u miru i ratu, i to uvek na teritoriji zemalja potencijalnog odnosno dejstvujućeg neprijatelja, a obaveštajno-operativni organi u TO organizuju i vrše ovu delatnost samo u ratu, i to na sopstvenoj teritoriji, u koju svrhu se pripremaju u miru.

Obaveštajno-operativni organi za prikupljanje obaveštajnih podataka u JNA su vojna izaslanstva i obaveštaj-

ni centri u zemlji, a u TO su obaveštajni centri na stepenu RŠTO, PŠTO i regionalnih štabova TO u nekim republikama i obaveštajni punktovi na stepenu opštinskog štaba TO.

Komande (štabovi) i jedinice organizuju prikupljanje podataka za vlastite potrebe i za potrebe pretpostavljene komande, susednih i sadejstvujućih jedinica. U isto vreme od pretpostavljene komande primaju podatke o neprijatelju, a sa susednim i sadejstvujućim jedinicama razmenjuju takve podatke.

Taktičke jedinice prikupljaju obaveštajne podatke na sledeći način:

— izviđanjem;

— ispitivanjem ratnih zarobljenika i prebeglih lica;

— izučavanjem zaplenjenih dokumenata, primeraka novog naoružanja i ostalih neprijateljevih novih tehničkih i borbenih sredstava i vojne opreme;

— izučavanjem javnih i drugih publikacija;

— korišćenjem podataka od struktura ONO van oružanih snaga.

3) OBRADA OBAVEŠTAJNIH PODATAKA

Obaveštajni podatak je svaka informacija koja doprinosi poznavanju neprijatelja, prostora borbenih dejstava i meteoroloških prilika.

Podaci o neprijatelju, do kojih se došlo na bilo koji način, ne mogu da se upotrebe takvi kakvi su jer najčešće ne daju tačan i potpun odgovor na pitanja koja nas interesuju. Obaveštajni podaci koje komande (štabovi) neposredno primaju od potčinjenih jedinica, izviđačkih i drugih organa i izvora su neobrađeni podaci. Zato ih obaveštajni i drugi organi komande (štaba) podvrgavaju svestranoj analizi i oceni vrednosti. Na taj način se dobija *obrađen podatak,* a postupak pomenutih organa naziva se obrada podataka. Ona se sastoji od evidentiranja, analize, sinteze i klasifikacjie podataka.

(1) **Evidentiranje**

Evidentiranje podataka u komandama taktičkih jedinica vrši se u obaveštajnom dnevniku. Podaci se unose u izvornom obliku, tj. onako kako ih je izvor dostavio.

Osim toga, obaveštajni organi evidentiraju važnije podatke ucrtavanjem u svoju radnu kartu, koristeći se poznatim ustaljenim znakovima, uz naznaku izvora i vremena prikupljanja podataka.

U višim komandama podaci se evidentiraju u raznim dokumentima obaveštajne evidencije.

(2) **Analiza**

Analiza obaveštajnih podataka je misaoni proces kojim se dolazi do zaključka da li je i u kom stepenu podatak tačan.

U okviru analize vrši se proučavanje podataka, ali to nije dovoljno. Veoma je važno da se uzme u obzir i kakav je izvor koji je dao podatak. Zato obavezno mora da se dođe i do zaključka koliko je taj izvor pouzdan.

Podaci koje smo dobili mogu da budu vrlo različiti po obimu, saržaju, vremenu koje je prošlo od njihovog otkrivanja do dostavljanja itd.

Ako smo, na primer, zainteresovani za neku neprijateljevu kolonu, treba da znamo njen sastav, jačinu, raspored pojedinih njenih elemenata, pravac kretanja, vreme prolaska preko određene tačke i mnoge druge pojedinosti, uključujući i cilj njenog kretanja. Ako se o toj koloni dobiju podaci od osmatrača, ovi neće biti potpuno isti kao oni koji bi bili dobijeni od nekog drugog organa ili, na primer, od neprijateljevog vojnika koji je pripadao toj koloni (ratni zarobljenik). Često će se dobijati podaci kojima nedostaje neki od interesantnih i važnih elemenata. Takvi podaci su nepotpuni. O istom objektu mogu se dobiti i podaci od drugih organa. Kada se svi takvi podaci uzmu u obzir, može da se dobije potpunija slika o objektu koji nas interesuje.

Veoma je važno da se podatak dobije na vreme. Ako je neprijateljeva kolona prošla pre više časova i nema mogućnosti da se preduzmu potrebne mere ili aktivnosti, takav podatak je nepravovremen, što ne mora da znači i

da je potpuno neupotrebljiv, jer može da predstavi sliku veće jedinice kojoj ta kolona pripada. Mada se nepravovremenim smatra svaki onaj podatak koji smo dobili sa zakašnjenjem, te na osnovu njega ne možemo reagovati u određenoj situaciji, niti bolje upoznati sadašnje stanje neprijatelja, mnogi nepravovremeni podaci mogu nam poslužiti u toku procene neprijatelja, kada sagledavamo njegova ranija dejstva.

Podatak će sigurno biti tačniji ako ga je dao stručni organ (na primer, artiljerac o neprijateljevoj artiljerijskoj jedinici). Nestručnom organu mogu da se potkradu greške. Ako su uslovi za prikupljanje podataka (vremenski, borbeni i drugi) nepovoljni, može dati sasvim netačan podatak.

Od ratnih zarobljenika i iz neprijateljevih dokumenata mogu se dobiti i lažni podaci, jer će se neprijatelj široko koristiti dezinformacijama, bilo da su unapred pažljivo planirane ili su plod improvizacije pojedinaca.

Zbog svega toga, svaki podatak mora pažljivo da se prouči, u celini i po pojedinim elementima. Prvo se ceni da li je podatak *potpun* ili *nepotpun*, *pravovremeno* ili *nepravovremeno* primljen, da li ima *trajniju* ili *vremenski ograničenu vrednost*, tj. koliko je upotrebljiv. Zatim se vrši upoređivanje podataka sa podacima koji su, o istom objektu, primljeni ranije i od drugih izvora (organa). Važno je da se sagleda da li podatak potvrđuje ranija saznanja o neprijatelju, da li je logičan u odnosu na postojeću situaciju, da li određeni postupci neprijatelja (na koje se podatak odnosi) odgovaraju načelima njegovih dejstava itd.

Uporedo sa proučavanjem podatka ocenjuje se pouzdanost izvora, koja se sastoji u kritičkom sagledavanju njegovih kvaliteta, povezujući to sa sadržajem podatka i sa trenutnim uslovima za prikupljanje. Na osnovu toga se određuje i stepen pouzdanosti izvora, koji može biti: pouzdan, verovatno pouzdan, sumnjiv i nepouzdan.

Pouzdan je onaj izvor koji ima veliko iskustvo i stručno znanje, veće mogućnosti za prikupljanje podataka (u određenom trenutku), u koga imamo puno poverenje i koji je ranijim radom dokazao svoju pouzdanost. U ovu grupu redovno se svrstavaju izviđački organi.

Verovatno pouzdanim se smatra izvor koji je ranijim radom zagarantovao da se na njega može osloniti. Ovakvom izvoru mogu da se potkradu izvesne greške zbog nedovoljnog iskustva. Ovde svrstavamo i izvore koje, normalno, smatramo pouzdanim, ali su, u određenom slučaju, podatke prikupljali u nepovoljnim uslovima.

Sumnjiv je onaj izvor sa nedovoljnom stručnošću i iskustvom, posebno ako je došao do podatka u izrazito nepovoljnim uslovima. Automatski su, kao izvori, sumnjivi ratni zarobljenici i prebegla lica.

Nepouzdan izvor je onaj za koji se to može nedvosmisleno, na prvi pogled zaključiti, prema njegovoj stručnosti, ponašanju i drugim okolnostima. Na primer, ratni zarobljenik koji daje podatke za koje je odmah jasno da do njih nije mogao doći, koji je rastrojen ili ima izazivački stav itd.

U svakom slučaju, pouzdanost izvora nikako ne može da se ceni odvojeno od podatka, već uporedo sa njegovim proučavanjem i uz svaki obaveštajni podatak posebno. Tako će isti izvor biti pouzdan u jednom slučaju, da bi posle izvesnog vremena, uz drugi podatak, bio verovatno pouzdan ili čak sumnjiv. Za ovu ocenu bitno je da je izvor poverljiv, kao što su svi izviđački organi, starešine jedinica i stanovništvo (bar u velikoj većini). Ali to nije dovoljno. Osmatrač, kao potpuno poverljiv, može biti sumnjiv izvor ako osmatra noću ili po magli, ili ako je umoran. Pouzdanost se smanjuje i kad je u pitanju nedovoljna stručnost izvora. Na primer, vojnik vezista će bez teškoća poznati vozilo veze, po antenama i drugim obeležjima, ali neće razlikovati dve vrste artiljerijskih oruđa itd. U vezi sa stručnošću, nećemo dovoditi u pitanje pouzdanost izviđačkih organa koji se formiraju iz sastava izviđačkih jedinica. Ljudstvo ovih jedinica posebno se obučava u raspoznavanju neprijatelja (vrsta jedinice, elementi borbenog poretka, naoružanje i oprema itd.).

Prema tome, ocena pouzdanosti izvora mora da bude svestrana i da predstavlja važan element analize obaveštajnih podataka.

U dokumentima se pouzdanost izvora označava velikim slovima: pouzdan — A, verovatno pouzdan — B, sumnjiv — C i nepouzdan — D.

Na osnovu proučavanja podataka i ocene pouzdanosti izvora određuje se stepen istinitosti (tačnosti) podataka, što je i cilj obrade. Tako, podatak može biti:

— tačan (T),

— verovatan (V),

— sumnjiv (S) i

— lažan (L).

(3) **Sinteza**

U sklopu obrade podataka, sinteza predstavlja izvlačenje zaključaka o tome kakav značaj ima jedan podatak u odnosu na trenutnu situaciju, u kom stepenu nam daje nova saznanja o neprijatelju, kako utiče na formiranje celokupne naše predstave o stanju, rasporedu, mogućnostima i namerama neprijatelja. To je uklapanje obrađenog podatka u sliku koju o neprijatelju imamo.

Svakako, u sintezu spada i izvlačenje zaključaka o neprijatelju iz većeg broja podataka, te se, u tom delu, sinteza poistovećuje sa procenom neprijatelja.

(4) **Klasifikacija**

Ovaj element obrade zastupljen je samo u višim komandama, koje dobijaju veliki broj podataka, sa širokog prostora. U ovim komandama podaci se razvrstavaju po zemljama, regionima, pravcima i jedinicama, zavisno od stepena komande. Radi se, ustvari, o unošenju već obrađenih podataka u obaveštajnu evidenciju, tako da se lako mogu naći i upotrebiti.

U taktičkim jedinicama klasifikacija nije posebno izražena. Sprovodi se ubeležavanjem oznaka o pouzdanosti izvora i tačnosti podatka u obaveštajnom dnevniku i unošenjem obrađenih podataka na radnu kartu.

Obrada podataka je neprekidan proces, a ne određena faza rada na obaveštajnom obezbeđenju. To podrazumeva obrađivanje svakog podatka odmah, čim se dobije.

4) PROCENA NEPRIJATELJA

Procenu neprijatelja vrše neprekidno svi organi komande. Praktično se procena sprovodi obradom svakog novog podatka, ali se u određenom periodu izvlače zaključci iz procene, koji su važni za izvršenje borbenog zadatka koji je jedinica dobila. To je period u kome organi komande rade na pripremi komandantove odluke. Na proceni neprijatelja tada se angažuju svi organi komande, a najviše, svakako, komandant, načelnik štaba i pomoćnik NŠ za obaveštajne poslove.

Procena mora biti sveobuhvatna i objektivna, tj. zasnovana na pouzdanim činjenicama. Najveća je greška ako se tada potcene ili precene mogućnosti neprijatelja.

Cilj procene je da se sagledaju stanje, mogućnosti, namere, cilj i verovatni način dejstva neprijatelja i time komandantu (komandiru) jedinice olakša donošenje odluke i uspešno izvođenje borbenih dejstava. Na osnovu novih podataka, procena se u borbi dopunjava.

Procenom treba da se dođe do zaključka o:

— jačini, sastavu, prethodnim, sadašnjim i narednim dejstvima neprijatelja;

— grupisanju i rasporedu snaga i sredstava;

— borbenim mogućnostima i kvalitetu jedinica;

— mogućim varijantama upotrebe snaga;

— sredstvima i mogućnostima podrške, posebno nuklearnim, hemijskim i biološkim sredstvima;

— mogućnostima upotrebe taktičkih vazdušnih desanata;

— merama inžinjerijskog obezbeđenja;

— snagama i sredstvima specijalne namene;

— drugim važnim elementima (elektronska sredstva, sistem obezbeđenja PZT, sistem komandovanja, materijalni izvori, stanovništvo u rejonu borbenih dejstava itd.).

Kada obaveštajni organ iznosi procenu (komandantu ili načelniku štaba), obavezno o neprijatelju izlaže sledeće:

— jačinu, sastav i grupisanje snaga;

— jake i slabe strane neprijateljevog taktičkog položaja;

— način i cilj dejstva;

— probleme koje neprijatelj nameće našim snagama.

Za dalji rad obaveštajnog organa veoma je važno da u toku procene dođe do zaključka o tome šta o neprijatelju još nije poznato i šta bi trebalo preduzeti radi prikupljanja podataka koji nedostaju.

5) IZVEŠTAVANJE I OBAVEŠTAVANJE

Prikupljeni obaveštajni podaci nemaju nikakav značaj ako nisu iskorišćeni, tj. ako ne dođu do organa koji će, na osnovu njih, doći do slike o stanju, sastavu, rasporedu, mogućnostima, pa i namerama neprijatelja. To je moguće samo ako se raspolaže većim brojem podataka prikupljenih iz različitih izvora. Ako je obaveštajno obezbeđenje dobro organizovano, podatke će prikupljati veliki broj organa, ali u organizaciji različitih komandi i jedinica. Neophodno je da sa tim podacima budu upoznati svi kojima su oni potrebni.

Jedna komanda, pored podataka koje dobija od svojih organa, može da ih dobije i od potčinjenih jedinica, pretpostavljene komande, sadejstvujućih i susednih jedinica i jedinica i štabova teritorijalne odbrane na čijoj teritoriji se borbena dejstva izvode. Isto tako, ova komanda dostavlja njima podatke koje su prikupili njeni organi. Ova se delatnost zove *izveštavanje i obaveštavanje* ili *korišćenje podataka,* a omogućena je načelom da se svi obaveštajni podaci stiču kod obaveštajnih organa komande, koji ih dalje upućuju na korišćenje.

Izveštavanje je dostavljanje podataka pretpostavljenoj komandi. Ovo obavezno rade sve potčinjene komande, bez obzira da li im je to posebno naređeno. Izveštavanje se vrši dostavljanjem obaveštajnog izveštaja, koji može da bude redovni i vanredni.

U izveštavanje spada i dostavljanje obaveštajnih podataka svom komandantu ili načelniku štaba, ali se to redovno radi usmeno. Usmeno se izveštava i u osnovnim taktičkim jedinicama, od voda do bataljona, osim kada se posebno naredi da izveštaj bude dostavljen pismeno.

Obaveštavanje je dostavljanje podataka potčinjenim, susednim i sadejstvujućim jedinicama, štabovima i jedinicama teritorijalne odbrane i organima sopstvene komande.

Prilikom izveštavanja i obaveštavanja treba voditi računa o tome da korisnik pravovremeno dobije podatak, da se izabere najpogodniji način i da se očuva tajnost. Zato su obaveštajni organi obavezni da se koriste odredbama tajnog komandovanja trupama.

Najhitnije se dostavljaju podaci o neprijateljevim nuklearnim, hemijskim i biološkim sredstvima, vazdušnim i pomorskim desantima, oklopnim i drugim brzopokretnim jedinicama. Ako predstoji neposredna upotreba ovih snaga, podaci mogu, zbog hitnosti, da se dostave i otvoreno (telefonom ili radiom), vodeći računa o tome da se ne otkriju izvori podataka, odnosno organi koji su ih prikupili.

Korisnicima se dostavljaju oni podaci koji su im potrebni. Drugim rečima, potčinjenima treba dostaviti podatke sa više detalja, susedima o onome što može da ima uticaja na njihova dejstva, a pretpostavljenoj komandi iscrpne podatke iz kojih će moći da izvuče potrebne zaključke.

3. IZVORI OBAVEŠTAJNIH PODATAKA I NJIHOVE KARAKTERISTIKE

1) POJAM IZVORA

Izvori obaveštajnih podataka su ljudi, dokumenta ili tehnička sredstva koji obaveštajnim, izviđačkim ili drugim organima ili pojedincima daju početne podatke o neprijatelju, prostoru borbenih dejstava i meteorološkim prilikama.

Početnim se smatra podatak koji je dat neposredno, iz prve ruke, te između izvora i određenog stanja i događaja nema nikakvih posrednika. Na primer, ako neki naš građanin (izvor — stanovništvo) uoči pripremu neprijateljeve jedinice za pokret i to javi obaveštajnom organu, on je izvor tog podatka jer je lično uočio ovu aktivnost, bez obzira da li je izveštaj dostavio lično, preko kurira

ili na drugi način. Međutim, ako taj isti građanin uspe da dođe do neprijateljevog izveštaja da se određena jedinica priprema za pokret, ne može biti izvor pošto je tada izvor podatka sam izveštaj, koji je taj građanin samo predao obaveštajnom organu. Komandir čete je izvor obaveštajnog podatka ako je lično osmotrio dejstvo mitraljeza sa vatrenog položaja, ali nije ako ga je o tome izvestio njegov osmatrač, već je ovaj tada izvor podatka.

Izvori mogu biti vrlo različiti, a kao osnovni ističu se sledeći:

— ljudi — izviđački organi, zarobljenici i prebegla lica, starešine jedinica, stanovništvo;

— dokumenti — aerofoto i drugi snimci, zaplenjeni neprijateljevi dokumenti (lični i službeni) i dr.;

— tehnička sredstva — naša elektronska sredstva i zaplenjeno neprijateljevo naoružanje i druga oprema.

Apsolutni izvor podataka je aktivnost neprijatelja, pa i samo njegovo postojanje. Svakodnevne mere i aktivnosti koje neprijatelj sprovodi, u stvari, stvaraju podatke, pa bismo mogli reći i to da je ovo jedini pravi izvor obaveštajnih podataka, ako izuzmemo stanje u prostoru borbenih dejstava i meteorološke prilike. Svi ostali, pa čak i ratni zarobljenici, neprijateljeva dokumenta ili naša tehnička sredstva, samo odslikavaju ovu aktivnost. Ipak, iz praktičnih razloga, izvori obaveštajnih podataka su baš ti posrednici, ali samo prvi koji su aktivnost otkrili (ljudi) odnosno preko kojih se ona otkriva (dokumenta i borbena sredstva).

2) IZVORI KOJIMA SE KORISTE TAKTIČKE JEDINICE I NJIHOVE KARAKTERISTIKE

(1) **Izviđački organi**

Ovo je stalan i siguran izvor obaveštajnih podataka. Zavisno od mesta gde se nalaze, objekta o kome prikupljaju podatke i uslova u kojima ih prikupljaju, daju značajan doprinos sagledavanju stanja, rasporeda i jačine neprijatelja, mera koje preduzima za obezbeđenje, pripremа i izvršenja pokreta itd. Ovi organi predstavljaju izvor samo kada lično uoče aktivnost neprijatelja, a ne i u slučaju

kada za nju saznaju preko ratnih zarobljenika, dokumenata ili stanovništva.

Izviđački organi se, pre svega, ističu svojom masovnošću. Veliki broj osmatrača i osmatračnica obuhvata ceo borbeni poredak jedinice, a zone osmatranja se preklapaju, tako da pokrivaju prednje delove neprijatelja u celini. Brojne izviđačke patrole i grupe, formirane iz četa i bataljona u dodiru, dopunjavaju i proširuju podatke dobijene osmatranjem. S druge strane, izviđački organi formirani iz sastava izviđačkih jedinica odlikuju se svojom stručnošću. Pošto se uglavnom radi o izviđačkim grupama, to su izvori koji nam daju podatke o neprijateljevim objektima raspoređenim u dubini borbenog poretka, dok mehanizovane izviđačke patrole dejstvuju zajedno sa organima iz bataljona u dodiru, u zahvatu fronta.

S obzirom na malobrojnost izviđačkih jedinica u okviru štabova i jedinica teritorijalne odbrane, izviđački organi iz njihovog sastava upotrebljavaće se za daljnje izviđanje. U bliskom izviđanju učestvuju izviđačke patrole iz sastava jedinica, a mreža osmatrača stalno je aktivna. To se odnosi, pre svega, na snage teritorijalne odbrane koje se nalaze na privremeno zaposednutoj teritoriji, ali ne manje i na one koje su raspoređene u našoj pozadini (prikupljanje podataka o neprijateljevim vazdušnim desantima i ubačenim grupama). Isto važi i za partizanske jedinice. Međutim, ovim podacima se koriste i jedinice koje dejstvuju u zahvatu fronta, pa su ovi organi, za njih, izvori od kojih dolaze podaci daljnjeg izviđanja.

Treba pomenuti još jednu važnu karakteristiku izviđačkih organa. Naime, oni, svojim dejstvom, ne predstavljaju samo izvore obaveštajnih podataka. Pošto prikupljaju podatke različitim načinima, omogućavaju nam da se koristimo i drugim izvorima (ratni zarobljenici, zaplenjena dokumenta, stanovništvo).

(2) **Jedinice u dodiru**

Jedinice u dodiru vrše izviđanje osmatranjem, borbom i izviđačkim borbenim dejstvima, a koriste se tehničkim sredstvima i prikupljaju podatke od stanovništva. Zato predstavljaju izvor od koga se dobija najveći broj oba-

veštajnih podataka. Ovi podaci se odnose na neprijateljeve jedinice prve linije, tj. na njihov raspored, način dejstva, pokrete, vatreni sistem, način i stepen utvrđivanja, prepreke i drugo. Kada razmatramo jedinice u dodiru kao izvor obaveštajnih podataka, u stvari, vršimo uopštavanje različitih izvora. Pravi izvori su osmatrači u vodovima i četama, komandiri jedinica i svi vojnici u borbenom poretku. Ali, takvo bi gledanje veoma usložilo obradu podataka, u kojoj ocena izvora ima važno mesto, te sve ove izvore svrstavamo u jednu grupu.

Jedinice u dodiru, kao izvor obaveštajnih podataka, karakteristične su i po tome što primenjuju (samo te jedinice) specifičan način prikupljanja podataka — izviđanje borbom (borbenim poretkom). Tada cela jedinica vrši izviđanje, što donosi veoma veliki broj podataka, prvenstveno o neprijateljevim jedinicama u neposrednom dodiru sa našim snagama.

(3) **Zarobljenici i prebegla lica**

Oni mogu pružiti važne podatke o neprijatelju i prostoru borbenih dejstava i zato su dragocen izvor obaveštajnih podataka. Treba imati u vidu da retko mogu dati podatke vremenski ograničene vrednosti, jer od zarobljavanja do davanja podatka najčešće prođe više vremena. Zato se od njih mogu očekivati podaci trajnije vrednosti, koji se odnose na: organizaciju i načela upotrebe jedinica, opšte i moralno-političko stanje, mogućnosti i namere jedinica u kojima su se nalazili do zarobljavanja, naoružanje i opremu, zemljište, fortifikacijske radove, zaprečavanje, vatreni sistem itd. Značaj ovog izvora zavisi od raznih okolnosti, a prvenstveno od njihovih ličnih kvaliteta i dužnosti koje su obavljali, kao i od obrazovanja i umešnosti lica koja ih ispituju, uključujući dobro poznavanje jezika. Pošto prebegla lica uglavnom dobrovoljno napuštaju neprijateljeve redove, mogu dati više podataka od zarobljenika. Međutim, treba biti vrlo oprezan pri oceni oba ova izvora, jer mogu, spontano ili planski, da nam daju lažne podatke. Zato im se, prilikom ocene pouzdanosti izvora, automatski prilazi sa rezervom i najčešće se svrstavaju u kategoriju nepouzdanih izvora.

(4) **Neprijateljevi dokumenti, elektronska tehnika i naoružanje**

Ovaj izvor je posebno dragocen, ali je, i u ovom slučaju, potrebna puna opreznost pri proučavanju. Ako postoji sumnja da su dokumenti namerno ostavljeni ili podmetnuti, to je siguran znak dezinformacije, odnosno lažnog predstavljanja stanja ili određene aktivnosti neprijatelja.

Podatke možemo dobiti iz raznih dokumenata do kojih dođemo, počev od zapovesti, naređenja i izveštaja, do raznih pregleda o popunjenosti, gubicima i stanju tehnike, snimaka različitih vrsta, dokumenata veze i sl. I iz ličnih dokumenata (vojničke knjižice, lične zabeleške, pa i privatna prepiska) dolazimo, takođe, do važnih podataka: o moralno-političkom stanju u neprijateljevim jedinicama, pojavama nezadovoljstva, stanju na PZT, a ponekad i o predstojećim dejstvima.

U ovoj kategoriji izvora manje pouzdani će nam biti lični dokumenti, zbog subjektivnosti. Ali, službeni dokumenti, do kojih smo došli na lak način (na primer, ostavljeni posle napuštanja određenog rejona), redovno smatramo nepouzdanim izvorom. Najveću vrednost imaju službeni dokumenti do kojih smo došli nasilnim putem (koja su zaplenili izviđački organi ili u borbi jedinica), te možemo da ih svrstamo u jedan od viših stepena pouzdanosti.

Primerci naoružanja, borbene i druge tehnike daju nam potrebne podatke za preduzimanje mera zaštite od tih sredstava. Njihovim proučavanjem dolazimo i do saznanja koja nam služe da se sami koristimo, u potrebnoj meri, neprijateljevom novom tehnikom.

Preko neprijateljevih radio-sredstava u etar otiču mnogobrojni podaci o rasporedu snaga, aktivnosti jedinica, namerama i dr. Ovi podaci redovno su zaštićeni šifrom ili kodnim sistemima, te ih je potrebno tumačiti. Takve podatke prikupljaju naše radio-izviđačke jedinice, čiji organi vrše i tehničku obradu podataka. Zato je i teško odrediti izvor u ovom slučaju. Prema definiciji, izvor bi bilo neprijateljevo tehničko sredstvo i tako se najčešće računa. Ali, izvorom se može smatrati i radio-izviđački organ koji je došao do podatka, utoliko pre što je nekad dovoljan samo rad neprijateljevog sredstva, a ne i određena emisija,

da bi se došlo do podatka (radio-goniometrisanje). U svakom slučaju, neprijateljeva elektronska sredstva predstavljaju veoma značajan izvor obaveštajnih podataka, pod uslovom da se dobro organizuje elektronsko izviđanje.

(5) **Štampani materijali**

Dnevna štampa, časopisi, pravila i druga neprijateljeva izdanja mogu dati podatke opšteg značaja (ekonomski, politički i vojni problemi), ali i preciznije obaveštajne podatke (o načelima borbene upotrebe, karakteristikama naoružanja i sl.). Za vreme mira se iz ovog izvora dobijaju važni i brojni podaci. U toku rata su štampani materijali ređi i strože kontrolisani, a idealno su sredstvo za lažno predstavljanje stanja, pa zato gube značaj kao izvor podataka.

U taktičkim jedinicama kopnene vojske najviše će biti korišćeni priručnici o upotrebi jedinica i naoružanju, do kojih dolazimo zaplenom u toku borbenih dejstava i dejstava izviđačkih organa. Dok je zaplenjena dnevna i periodična štampa vrlo nepouzdan izvor podataka, ovi priručnici su mnogo pouzdaniji pošto se i neprijatelj njima neposredno koristi. Iz njih dobijamo podatke o načelima borbenih dejstava i postupcima jedinica, taktičko-tehničkim osobinama i načinu rukovanja naoružanjem.

(6) **Snimci**

Snimci raznih vrsta omogućavaju dobijanje izrazito preciznih podataka, prvenstveno o objektima koji izvesno vreme ostaju na mestu. Zbog toga što nisu, odmah nakon razvijanja, dovoljno razumljivi, već prvo treba da se dešifruju, što zahteva dosta vremena, snimci ne mogu dati vrednije podatke o pokretnim objektima. Dešifrovanje (tumačenje) vrše stručna lica. Pretežno se služimo aerofoto-snimcima, ali i drugima. Aerofoto-snimci daju vrlo precizne podatke o vatrenim položajima pojedinih oruđa, rasporedu borbenih i drugih vozila, preprekama raznih vrsta, jedinicama u rejonima prikupljanja i sl. U savremenim uslovima maskiranje ima veoma široku primenu, ali se na

snimcima u boji ili u infracrvenoj tehnici uočavaju i takvi objekti. Moguće je i snimanje noću i izrada trodimenzionalnih snimaka, što povećava mogućnosti snimka kao izvora obaveštajnih podataka. Aero-foto snimak može da posluži kao dopuna topografske karte, jer se uočavaju i objekti kojih na karti nema.

(7) **Stanovništvo**

Stanovništvo je organizovano u razne oblike otpora neprijatelju, a obaveštajna aktivnost mu je jedan od osnovnih zadataka na privremeno zaposednutoj teritoriji i u sopstvenoj pozadini. Zbog svoje masovnosti, ovo je dragocen izvor koji obezbeđuje neprekidno praćenje aktivnosti i svih mera koje neprijatelj preduzima na PZT. Ovo potvrđuju i brojni primeri iz narodnooslobodilačkog rata, kada je stanovništvo bilo glavni oslonac obaveštajnih organa i najvažniji izvor obaveštajnih podataka.

Organizovano u društveno-političke organizacije, a uz korišćenje različitih mogućnosti koje se pojavljuju u svakodnevnom životu i radu, stanovništvo može dati raznovrsne podatke o neprijatelju — od njegovog rasporeda i jačine do moralno-političkog stanja. U sopstvenoj pozadini daje podatke o vazdušnim desantima, ubačenim grupama i raznim aktivnostima neprijateljevih struktura.

Stanovništvo je nepresušen i nezamenljiv izvor najpreciznijih podataka o prostoru borbenih dejstava.

4. DUŽNOSTI STAREŠINA U OBAVEŠTAJNOM OBEZBEĐENJU — IZVIĐANJU

Obaveštajno obezbeđenje je neprekidan proces u kome učestvuju sve starešine određene komande (štaba), u obimu koji zavisi od njihove funkcije.

Svaka komanda (štab) obavezna je da organizuje obaveštajno obezbeđenje u svim oblicima borbenih dejstava,

bez obzira da li je za to dobila naređenje od pretpostavljene komande. Iz toga proizilaze i dužnosti starešina.

Sve starešine treba da poznaju: načela obaveštajnog obezbeđenja, oblike i način rada obaveštajnih i izviđačkih organa i načela upotrebe izviđačkih jedinica i njihove mogućnosti.

1) DUŽNOSTI KOMANDANTA

Komandant je odgovoran za obaveštajno obezbeđenje svoje jedinice, u koju svrhu daje osnovna uputstva za njegovu organizaciju. Pri tome određuje težište i osnovne zadatke izviđanja i snage za izvršenje ovih zadataka. Osim toga, određuje dimenzije zone obaveštajnog interesovanja i način prikupljanja potrebnih podataka iz ove zone (od koga ih tražiti). Ova uputstva najčešće daje tako što odobrava predlog za obaveštajno obezbeđenje, koji mu podnosi obaveštajni organ u toku pripreme odluke.

Preko načelnika štaba i ličnim uvidom u rad obaveštajnog organa, komandant kontroliše kako se organizuje i sprovodi obaveštajno obezbeđenje u jedinici. Odobravajući plan obaveštanjog obezbeđenja (izviđanja), proverava kako su njegova uputstva sprovedena u život.

U nekim poslovima obaveštajnog obezbeđenja komandant i lično učestvuje. Ovo se pre svega odnosi na stalno praćenje dejstva i procenu neprijatelja, kako bi bio u stanju da pravovremeno donese celishodnu odluku za upotrebu svojih jedinica i brzo reaguje na sve promene u toku borbenih dejstava.

Svojom zapovešću ili posebnim naređenjem komandant određuje potčinjenima: zonu (pravac) obaveštajne odgovornosti, cilj i težište obaveštajnog obezbeđenja (izviđanja), osnovne zadatke obaveštajnog obezbeđenja (izviđanja), snage i sredstva za prikupljanje podataka i rok izvršenja važnijih zadataka.

Pri određivanju posebno važnih zadataka, komandant lično izdaje zadatak organu koji se upućuje radi prikupljanja podataka.

2) DUŽNOSTI ORGANA KOMANDI I ŠTABOVA

(1) **Načelnik štaba**

Načelnik usklađuje rad u okviru štaba i rad štaba sa radom ostalih organa komande u pogledu obaveštajnog obezbeđenja. Dakle, neposredno je odgovoran za organizaciju rada na obaveštajnom obezbeđenju. Ovo postiže direktnim uticajem na jedinstveno planiranje borbenih dejstava, posebno obaveštajnog obezbeđenja.

Pridržavajući se odluke komandanta, načelnik štaba izdaje detaljna naređenja i uputstva izviđačkoj jedinici i organima koji se upućuju radi prikupljanja podataka. Po njegovom ovlašćenju, ovaj posao može da obavi i njegov pomoćnik za obaveštajne poslove.

(2) **Ostali organi**

Svi drugi organi komande učestvuju u obaveštajnom obezbeđenju prema svojim potrebama i mogućnostima. Oni su dužni da:

— dostave zahteve za prikupljanje podataka obaveštajnom organu;

— organizuju prikupljanje podataka u potčinjenim jedinicama za koje su odgovorni (izviđanje rodova i službi);

— dostavljaju obaveštajnom organu podatke koji su prikupljeni rodovskim izviđanjem;

— predlažu mere za unapređenje rada na obaveštajnom obezbeđenju (po potrebi);

— sarađuju sa obaveštajnim organom u pitanjima koja se odnose na proučavanje i praćenje neprijatelja, prikupljanje i obradu podataka, održavanje borbene gotovosti izviđačke jedinice i obaveštajno obezbeđenje u celini.

3) DUŽNOSTI OBAVEŠTAJNIH ORGANA KOMANDI I ŠTABOVA

Obaveštajni organi komandi (štabova) organizuju i obavljaju stručne poslove na obaveštajnom obezbeđenju.

Obaveštajni organ u združenim taktičkim jedinicama je pomoćnik načelnika štaba za obaveštajne poslove, a u bataljonu pomoćnik komandanta za obaveštajno-bezbednosne poslove. U višim komandama obaveštajni organ ima jednog ili više saradnika (referenata).

(1) **Pomoćnik načelnika štaba za obaveštajne poslove**

Dužnosti pomoćnika načelnika štaba su brojne, složene i raznovrsne, a kao osnovne ističu se sledeće:

— izlaže komandantu ili načelniku štaba zaključke iz procene neprijatelja (ili celu procenu), u periodu pripreme za izvođenje borbenih dejstava i u toku njihovog izvođenja;

— iznosi komandantu predlog za organizaciju obaveštajnog obezbeđenja (izviđanja);

— planira, organizuje i usmerava celokupnu obaveštajnu delatnost u zoni obaveštajne odgovornosti;

— neprekidno prima i obrađuje obaveštajne podatke i na osnovu njih vrši procenu neprijatelja, izveštavanje i obaveštavanje;

— preduzima dopunske mere na planu obaveštajnog obezbeđenja;

— stara se o obuci i vaspitanju, popunjenosti i pozadinskom obezbeđenju izviđačke jedinice;

— vodi računa o celishodnom korišćenju tehničkih sredstava za prikupljanje podataka;

— sarađuje sa obaveštajnim organima susednih i sadejstvujućih jedinica, štabova i jedinica teritorijalne odbrane;

—dostavlja zahteve za prikupljanje podataka pretpostavljenoj komandi, susednim i sadejstvujućim jedinicama i štabovima teritorijalne odbrane;

— učestvuje u izboru ciljeva, radi upotrebe nuklearnih borbenih sredstava i organizuje njihovo praćenje;

— organizuje pripremu izviđačkih organa za izvršenje zadatka i, po potrebi, neposredno njom rukovodi;

— organizuje vezu sa izviđačkim organima;

— organizuje i vrši ispitivanje ratnih zarobljenika i prebega, radi dobijanja obaveštajnih podataka;

— učestvuje u planiranju i izvođenju obuke starešina i jedinica u vezi sa poznavanjem neprijatelja i organizovanjem obaveštajnog obezbeđenja u sopstvenim jedinicama;

— učestvuje u izboru i rasporedu obaveštajnog i izviđačkog starešinskog sastava;

— analizira iskustva iz rada izviđačkih organa i jedinica i utiče na unapređenje izviđačke aktivnosti;

— organizuje i preduzima mere bezbednosti i samozaštite u svom radu, izviđačkoj jedinici i u aktivnosti izviđačkih organa.

Obaveštajni organ komande ima velike obaveze u organizovanju saradnje sa obaveštajnim organima štabova teritorijalne odbrane, posebno ako oni deluju na privremeno zaposednutoj teritoriji. Sa njima treba da se organizuje razmena podataka i prihvatanje izviđačkih organa koji se upućuju u zonu obaveštajne odgovornosti određenog štaba teritorijalne odbrane. Ova saradnja podrazumeva organizovanje veza na koje izviđački organi mogu da se oslone na raznim pravcima. Na taj način će izviđački organi, a samim tim i jedinice koje dejstvuju na frontu, imati podatke sa neuporedivo šire teritorije od one koju bi sami mogli da pokriju. Ove obaveze su recipročne.

Navedene dužnosti važe i za obaveštajne organe u štabovima i jedinicama teritorijalne odbrane, uz obavezu organizovanja saradnje sa obaveštajnim organima jedinica JNA. Štabovi i jedinice teritorijalne odbrane prikupljaju podatke za svoje potrebe i za potrebe jedinica koje dejstvuju na frontu. Međutim, od tih jedinica mogu i dobiti važne podatke koje ne mogu da prikupe sopstvenim snagama, posebno u rejonima bliže liniji fronta, koji su redovno gusto posednuti neprijateljevim jedinicama. Zbog toga će obaveštajni organi štabova teritorijalne odbrane morati, u velikoj meri, da se oslone na podatke koje dobiju od jedinica na frontu.

(2) **Pomoćnik komandanta bataljona za obaveštajno-bezbednosne poslove**

Pomoćnik komandanta ima iste dužnosti koje i pomoćnik načelnika štaba za obaveštajne poslove, ali prilagođene potrebama i mogućnostima obaveštajnog obezbeđenja

u bataljonu.[1] Pošto bataljon nema izviđačku jedinicu, punu pažnju poklanja izviđačkim organima formiranim iz sastava čete. U celini radi sve poslove na planiranju i organizovanju obaveštajnog obezbeđenja, prikupljanju i obradi podataka, proceni neprijatelja, formiranju, pripremi i rukovođenju radom izviđačkih organa, izveštavanju i obaveštavanju, najnužnijem ispitivanju ratnih zarobljenika i prebeglih lica, obuci starešina iz obaveštajno-izviđačke problematike (uključujući i lično učestvovanje u nastavi) i na unapređenju obuke i izviđačke aktivnosti u bataljonu.

4) DUŽNOSTI KOMANDIRA ČETE—BATERIJE I VODA

Komandiri četa — baterija i vodova organizuju izviđanje na svom pravcu dejstva. Lično daju zadatke osmatračima, a komandiri četa — baterija i drugim izviđačkim organima koje upućuju po naređenju (ili odobrenju) komandanta bataljona — diviziona i vrše njihovu pripremu.[2] Oni prate dejstvo svoje jedinice i lično osmatraju neprijatelja na svom pravcu dejstva. Neprekidno primaju podatke od potčinjenih komandira i izveštavaju pretpostavljene. Kada je jedinica van borbe, komandir voda obučava svoj vod u različitim dejstvima izviđačkih organa. Komandir čete — baterije organizuje ovu obuku, neposredno je nadzire i, po potrebi, lično izvodi.

5) DUŽNOSTI KOMANDIRA IZVIĐAČKE ČETE I VODA

Pored opštih dužnosti u vezi sa obukom i vaspitanjem, materijalnim obezbeđenjem, održavanjem vozila, opreme i naoružanja. merama bezbednosti i samozaštite u jedinici, komandir izviđačke čete i voda, u obaveštajnom obezbeđenju, ima sledeće dužnosti:

1) Ovde su iznete dužnosti pomoćnika komandanta bataljona samo u funkciji obaveštajnog organa, a ne i organa bezbednosti.

2) Komandiri baterija rade prema određenim specifičnostima artiljerijskog izviđanja.

— poznaje osnovna načela dejstva neprijatelja, njegova borbena i druga tehnička sredstva i opremu i o tome upoznaje sastav čete (voda);

— obezbeđuje neprekidnu gotovost jedinice za izvršavanje izviđačkih borbenih zadataka;

— pravovremeno donosi odluke o najcelishodnijoj upotrebi i načinu dejstva izviđačkih organa;

— na osnovu dobijenog naređenja, formira izviđačke organe i daje im odgovarajuće zadatke;

— organizuje i stalno održava vezu sa izviđačkim organima i pretpostavljenim starešinom, u skladu sa dobijenim naređenjem, a u slučaju prekida veze preduzima mere za njeno uspostavljanje;

— organizuje sprovođenje mera protivelektronske zaštite i kriptozaštite;

— prati situaciju, organizuje sadejstvo, usmerava dejstvo izviđačkih organa u skladu sa promenama situacije i izveštava pretpostavljenog starešinu i susede o nastalim promenama;

— samoinicijativno pronalazi i usavršava nove metode i načine prikupljanja podataka, koristi se njima i prenosi ih u praksi na potčinjene;

— uopštava iskustva iz dejstava izviđačkih organa naših i neprijateljevih snaga i prenosi ih na potčinjene.

Deo II

IZVIĐANJE

1. UOPŠTE O IZVIĐANJU

1) POJAM, CILJ I VRŠIOCI IZVIĐANJA

Izviđanje je aktivnost koju vrše oružane snage i druge strukture ONO radi prikupljanja podataka o neprijatelju, prostoru borbenih dejstava i meteorološkim prilikama. Vrši se neprekidno. U okviru obaveštajnog obezbeđenja predstavlja osnovni način prikupljanja podataka, a u aktivnosti jedinica jednu od stalnih mera borbenog obezbeđenja.

Cilj izviđanja je da se sopstvene snage zaštite od iznenađenja, a komandama jedinica obezbedi poznavanje situacije, kako bi mogle pravovremeno da donose odgovarajuće odluke za najcelishodnije angažovanje svojih snaga i da njima efikasno komanduju.

Izviđanje organizuju i vrše ga sve komande i jedinice JNA, štabovi teritorijalne odbrane, partizanske jedinice i jedinice TO, kao i druge strukture opštenarodne odbrane. Pri tom se angažuju sve potčinjene jedinice, a posebno izviđačke, za formiranje specijalizovanih izviđačkih organa. Štabovi teritorijalne odbrane angažuju sve strukture određene društveno-političke zajednice, uključujući i društveno-političke organizacije, uz masovno korišćenje stanovništva. Time se obezbeđuje pokrivanje svih delova teritorije organima za prikupljanje podataka i detaljno poznavanje neprijatelja.

2) PODELA IZVIĐANJA

Podela izviđanja može da se vrši u odnosu na cilj, angažovane snage i sredstva, izvršioce, prostor na kome se izvodi, liniju fronta, objekte i sl.

Po cilju, obimu i angažovanim snagama i sredstvima, izviđanje može biti: strategijsko, operativno i taktičko.

Taktičko izviđanje organizuju sve osnovne i združene taktičke jedinice JNA i TO i opštinski i regionalni štabovi TO. Ono treba da obezbedi podatke za potrebe komandovanja pri izvođenju borbenih dejstava tih jedinica. Obuhvata dubinu do zadnje granice zone obaveštajne odgovornosti divizije.

Operativno izviđanje organizuju više komande (armije i druge), a strategijsko Vrhovna komanda, na većoj dubini.

Prema izvršiocima, izviđanje se deli na: opštevojno, izviđanje vidova, rodova i službi i komandantsko.

(1) **Opštevojno izviđanje**

Opštevojno izviđanje ima opšti značaj za jedinice kao celinu. Organizuje ga komandant (komandir) lično ili preko načelnika štaba. Obaveštajni organ je neposredni nosilac i organizator stručnih poslova, koji se odnose na organizovanje i sprovođenje izviđanja.

Za izviđanje služe sve potčinjene jedinice. Izviđačka jedinica je namenjena za izvršenje složenijih izviđačkih zadataka, prvenstveno na težištu borbenih dejstava. Osim toga, podaci se mogu tražiti od pretpostavljene komande, susednih i sadejstvujućih jedinica. Poseban značaj ima razmena podataka između jedinica koje dejstvuju na frontu i štabova teritorijalne odbrane, partizanskih jedinica i jedinica TO koje dejstvuju u dubini neprijateljevog rasporeda.

Opštevojno izviđanje u diviziji KoV ostvaruju pešadijske, oklopne i mehanizovane jedinice.

(2) **Izviđanje vidova,[3] rodova i službi**

Organizuje se u jedinicama vidova, određenih rodova odnosno službi i za njihove potrebe. Njime se upotpunjavaju podaci opštevojnog izviđanja, tako da ima značaja i za taktičku jedinicu kao celinu. Zato se i organizuje u saradnji sa obaveštajnim organima koji organizuju opštevojno izviđanje.

3) Vidovska izviđanja obrađena su u delovima o izviđanju iz vazduha i na moru.

U vezi s tim treba imati u vidu da između opštevojnog izviđanja i izviđanja rodova i službi nema nikakve granice. U praksi, sva rodovska izviđanja slivaju se u opštevojno i čine jednu celinu, pri čemu se izviđački organi formirani iz sastava izviđačkih jedinica smatraju opštevojnim.

Mada izviđanje vrše svi rodovi i službe, prema svojim potrebama, za jedinicu kao celinu najveći značaj imaju: izviđanje pešadijom, oklopnim jedinicama, artiljerijsko, inžinjerijsko i RHB izviđanje.

(3) **Komandantsko izviđanje**

Komandantsko izviđanje vrši lično komandant (komandir), sam ili sa određenom grupom starešina, radi prikupljanja podataka o neprijatelju i zemljištu, radi praćenja toka borbenih dejstava i radi pokazivanja i preciziranja već poznatih podataka na zemljištu, prilikom saopštavanja odluke i u toku borbe.

Važan zahtev je da starešina lično osmatra bojište ne samo radi praćenja dejstva neprijatelja, već i zbog mogućnosti da lično prikupi nove podatke. Ovo posebno važi za niže starešine (komandire vodova i četa i komandante bataljona), jer njihovo komandovanje ne može da se zamisli bez ličnog praćenja toka borbenih dejstava. Viši komandanti najčešće ne mogu da kontrolišu ceo prostor na kome dejstvuju njihove jedinice, jer imaju široke zone dejstva, koje je teško ili nemoguće osmatrati sa jednog mesta. Zato oni osmatraju bojište na težišnom pravcu.

Neposredno pre donošenja odluke komandant se direktno upoznaje sa zemljištem i rasporedom neprijatelja, kako bi na najbolji način rasporedio svoje jedinice i usmerio njihovo dejstvo. U toku prenošenja odluke na potčinjene, komandant ih upoznaje sa zemljištem i pokazuje neprijateljeve objekte o kojima ima podatke ili ih je sam uočio. Sve ovo olakšava rad potčinjenih starešina i samog komandanta.

Pored izviđanja neprijatelja, u toku komandantskog izviđanja prati se i rad sopstvenih jedinica.

U odnosu na prostor izviđanje se vrši: sa zemlje, iz vazduha i na moru.

a) *Izviđanje sa zemlje*

Vrše ga sve jedinice kopnene vojske, ali i jedinice ostalih vidova oružanih snaga koje su raspoređene na zemlji ili raspolažu tehničkim sredstvima za takvu vrstu izviđanja. Razume se da objekti izviđanja mogu da se nalaze ne samo na zemlji već i u vazduhu i na moru.

b) *Izviđanje iz vazduha*

Vrši se za potrebe svih vidova oružanih snaga. Pored prikupljanja podataka o neprijatelju, prostoru borbenih dejstava i meteorološkim prilikama, ovim izviđanjem mogu uspešno da se kontrolišu i aktivnosti sopstvenih jedinica: pokreti, efikasnost artiljerijske vatre, maskiranje i sl.

Za izviđanje iz vazduha namenjena je izviđačka avijacija, ali i posade svih ostalih letelica moraju da prikupljaju podatke o neprijatelju, uporedo sa izvršavanjem svog osnovnog zadatka. Za potrebe taktičkih jedinica KoV najpogodniji su helikopteri i laki borbeni avioni.

c) *Izviđanje na moru*

Izviđanjem na moru prikupljaju se podaci o pomorskim snagama neprijatelja (baziranje, aktivnost, namere) i objektima i uređajima na pomorskom vojištu, a dopunjuju podaci o navigacijsko-hidrografskim i hidrometeorološkim prilikama u rejonima dejstva sopstvenih snaga.

I izviđanje na moru može da se vrši iz vazduha, sa mora (površinsko i podvodno) i sa zemlje. Pri tome se upotrebljavaju sve vrste brodova, avioni i helikopteri, izviđačke i diverzantske grupe i razna tehnička sredstva (optička, akustička i elektronska).

U odnosu na liniju fronta izviđanje se vrši:

— u zahvatu fronta (odnosi se na taktičke jedinice u dodiru),

— na privremeno zaposednutoj teritoriji (naša državna teritorija na kojoj se nalaze elementi borbenog poretka i druge strukture neprijatelja),

— na neprijateljevoj teritoriji,

— u sopstvenoj pozadini (radi prikupljanja podataka o vazdušnim desantima, diverzantskim, izviđačkim i drugim ubačenim neprijateljevim grupama).

2. OBJEKTI I ZADACI IZVIĐANJA

Pod objektima izviđanja podrazumevaju se svi elementi neprijateljevog borbenog poretka i važni zemljišni rejoni ili tačke na koje je usmereno dejstvo izviđačkih i drugih organa za prikupljanje podataka. Objekti na zemljištu mogu biti prirodni (visovi, prevoji, tesnaci, reke) i veštački (naseljena mesta, mostovi, raskrsnice, pojedine zgrade i sl.).

Objekti izviđanja mogu biti različite veličine, što zavisi od stepena komande koja organizuje izviđanje i drugih činilaca (načina izviđanja, snaga koje se angažuju, oblika borbenih dejstava itd.). Radi proračuna sopstvenih mogućnosti i realnog planiranja izviđanja, obično se uzima da je objekat izviđanja neprijateljeva jedinica jačine bataljona — diviziona. Ovo se može uzeti kao prosečna veličina objekta. Međutim, za komandanta bataljona objekti će biti jačine voda, eventualno čete, a ponekad i odeljenja.

Prema tome, objekat izviđanja je određena neprijateljeva jedinica ili tačka na zemljištu. Radi lakšeg snalaženja i preglednosti u određivanju zadataka pri planiranju, objekti se grupišu po srodnosti i najčešće se pominju tako grupisani.

Objekti izviđanja su sledeći:

— nuklearna borbena sredstva;

— oklopne, mehanizovane i pešadijske jedinice u neposrednom dodiru (bataljoni prve linije);

— borbene jedinice u dubini (rezerve i drugi ešeloni združenih taktičkih jedinica);

— artiljerijske jedinice;

— komandna mesta i centri veze;

— helikopterske jedinice i snage za vazdušni desant;

— pozadinske jedinice i ustanove;

— snage za obezbeđenje privremeno zaposednute teritorije;

— važniji prirodni i veštački objekti na zemljištu u određenoj zoni borbenih dejstava.

Kada se prikupljaju podaci za potrebe viših jedinica, na većoj dubini privremeno zaposednute teritorije, broj

objekata se proširuje i obuhvata: oklopne i mehanizovane snage u operativnoj dubini, privredne objekte, luke i aerodrome, snage na privremeno zaposednutoj teritoriji (za civilne poslove i psihološko-propagandna dejstva, uporišta, garnizoni, logori) itd.

U odnosu na udaljenje od linije fronta, objekti izviđanja nisu podjednako raspoređeni. U zahvatu fronta karakterističan je gušći raspored neprijateljevih snaga. Pošto se u ovom prostoru izvode neposredna borbena dejstva osnovnih taktičkih jedinica, objekti izviđanja su često u pokretu, što dovodi do stalnih promena u njihovom rasporedu. Po vrsti objekata preovlađuju borbene jedinice sa razvijenim borbenim poretkom, komandna mesta nižih taktičkih jedinica i artiljerija na vatrenim položajima. Sve ovo otežava dejstvo izviđačkih organa.

Dalje u dubini privremeno zaposednute teritorije raspored neprijateljevih snaga je rastresitiji. Od borbenih delova nalaze se rezerve združenih taktičkih, a zatim i operativnih jedinica, koje su najčešće prikupljene u očekujućim rejonima ili se kreću u kolonama. Od sredstava podrške tu su artiljerija većeg dometa i raketne artiljerijske jedinice na vatrenim položajima, zatim komandna mesta i centri veze, a na još većoj dubini pozadinske jedinice, ustanove i skladišta, vazdušnodesantne snage, helidromi i aerodromi, pomorske snage i objekti itd. Putevima se kreću brojne kolone različitih vrsta, pa neprijatelj preduzima mere za neometano komuniciranje i za obezbeđenje privremeno zaposednute teritorije, te se na većoj dubini javljaju posadne, specijalizovane i druge snage namenjene za kontrolu teritorije, obezbeđenje garnizona, uporišta i važnih objekata, kao i za borbena dejstva protiv naših partizanskih jedinica i jedinica teritorijalne odbrane. U ovim uslovima su donekle olakšani kretanje i dejstvo izviđačkih i obaveštajnih organa za prikupljanje podataka, koji mogu da se oslone na različite strukture opštenarodne odbrane na teritoriji, kao i na stanovništvo. Međutim, treba uzeti u obzir i činjenicu da neprijatelj oko ovih objekata preduzima najraznovrsnije mere fizičkog i tehničkog obezbeđenja.

Kao što se vidi, veoma je teško obuhvatiti (i obaveštajno pokriti) ovoliki broj objekata, pogotovo što neki

od njih postaju aktuelni u određenom trenutku i za određeni stepen komande, da bi se, posle izvesnog vremena, interesovanje za neke smanjilo ili prestalo. Na primer, nisu spomenute jedinice PVO, a one su i te kako važan objekat za našu avijaciju. Ili, često će objekat biti određena deonica puta po kojoj se odvija saobraćaj u dubini neprijateljevog rasporeda. Izviđački i drugi organi za prikupljanje podataka u teritorijalnoj odbrani mogu da budu usmereni na sasvim specifične objekte, kao što je, na primer, ulaz u neku zgradu kojom se koristi neprijatelj, pojedine ličnosti i sl.

Kada se planira obaveštajno obezbeđenje ili vrši procena neprijatelja, objekti se uvek sagledavaju po pravcima, s tim što se najveća pažnja pridaje onima na glavnom pravcu. Izvršiocima se za izviđanje određuju konkretni objekti, tako da jedan izviđački organ može da prikuplja podatke o jednom, a samo pod posebno povoljnim uslovima o dva objekta. Međutim, kada objekat pokriva širi prostor (na primer, raketni divizion na vatrenom položaju), za njegovo obuhvatanje biće potrebne i veće izviđačke snage.

U toku planiranja i organizovanja obaveštajnog obezbeđenja uvek se naglašavaju najvažniji objekti, koji ne smeju biti ispušteni. To su, redovno, nuklearna borbena sredstva, brzopokretne jedinice (oklopni i mehanizovani bataljoni u dodiru ili u sastavu rezervi), jedinice podrške (artiljerija i minobacači) i protivoklopne jedinice.

Različita uloga, zadaci, postupci i aktivnosti u raznim vidovima borbenih dejstava, opredeljuju i različite karakteristike pojedinih objekata.

Za svaki objekat može da se odredi veliki broj zadataka. To su pojedinosti koje nas, u određenom trenutku, interesuju i koje treba da otkriju izviđački i drugi organi za prikupljanje podataka. Zavise od vrste objekta i njegove uloge u neprijateljevom borbenom poretku. Zadaci mogu da budu usmereni u pravcu otkrivanja tih pojedinosti, proveravanja pojedinih već ustanovljenih podataka ili praćenja dalje aktivnosti određenog objekta. Zadaci izvršilaca treba da budu precizno određeni.

Iako postoje isti ili slični zadaci za različite objekte, ima i znatnih razlika. Drukčiji su zadaci u vezi sa jednim oklopnim bataljonom u rezervi u odnosu na artiljerijski

divizion. Zadatke za svaki objekat posebno određuje obaveštajni organ koji organizuje izviđanje, a osnovne zadatke izviđanja određuje komandant, na predlog obaveštajnog organa.

Zadaci koje treba izvršiti pri izviđanju jednog objekta kao što je bataljon u dodiru (ako se nalazi u odbrani), mogli bi biti da se otkrije:

— vrsta bataljona,
— raspored po četama,
— raspored i stepen izgrađenosti fortifikacijskih objekata,
— vrste i mesta prepreka i prolaza u njima,
— organizacija vatrenog sistema (položaji i eventualne zone dejstva važnijih vatrenih sredstava),
— mesta i vrsta tenkova i oklopnih transportera,
— mesta i vrsta protivoklopnih sredstava,
— raspored i jačina bataljonske vatrene grupe,
— slabosti u rasporedu (nebranjeni međuprostori, otkriveni bokovi, neposednuti rejoni u dubini odbrane),
— moralno-političko stanje ljudstva,
— gubici u ljudstvu i borbenim sredstvima,
— dalje namere.

Pri izvršavanju ovih zadataka treba imati u vidu neprijateljeva načela borbenih dejstava. Tako na primer, bataljoni najčešće poseduju odbrambeni rejon širine i dubine 3—5 km, a čete 800—1500 m. Četni minobacači se raspoređuju na 500—600 m, a bataljonski na 1—2 km od prednjeg kraja. Prednji kraj bataljonske rezerve je na dubini od 2 do 3 km. Ovo su načelne, najčešće primenjivane norme za bataljone KoV raznih zemalja. U izviđanju se uzimaju u obzir načela borbenih dejstava stvarnog neprijatelja.

Ako bi objekat izviđanja bio neprijateljev bataljon u rezervi brigade (puka) koja vrši napad, zadaci bi bili sledeći:

— vrsta bataljona (oklopni, mehanizovani, pešadijski i dr.),
— tačan rejon u kome je raspoređen,
— raspored po četama,
— priprema za izvršenje pokreta,
— vreme i pravac pokretanja iz očekujućeg rejona,

— raspored po ešelonima i pravac kretanja,
— linija i vreme uvođenja u borbu.

Time se zadaci za ovaj bataljon ne iscrpljuju, već nailaze novi, koji su karakteristični za dalje dejstvo ovog bataljona u toku napada, posle njegovog uvođenja u borbu.

Zadaci za izviđanje diviziona brigadne (pukovske) artiljerije bili bi da se otkrije:

— tačan rejon u kome se nalazi;
— raspored po baterijama i oruđima;
— vrsta, kalibar i broj oruđa;
— režim vatre;
— priprema za pokretanje sa vatrenog položaja;
— vreme, način i pravac kretanja na nove vatrene položaje;
— rejon novih vatrenih položaja (da li je divizion ostao objedinjen ili je podeljen na više pravaca).

Ovo su samo neki primeri zadataka izviđanja za pojedine objekte, a konkretna borbena situacija će opredeliti njihov stvarni broj.

3. IZVIĐAČKE JEDINICE

1) VRSTE JEDINICA I NJIHOV SASTAV

Izviđačke jedinice su specijalno opremljene, obučene i osposobljene jedinice oružanih snaga namenjene za prikupljanje podataka o neprijatelju, prostoru borbenih dejstava i meteorološkim prilikama, u svim vremenskim uslovima, danju i noću. Izvršavaju zadatke na privremeno zaposednutoj teritoriji, u zahvatu fronta, u neprijateljevoj i sopstvenoj pozadini. U sopstvenoj pozadini prikupljaju podatke o neprijateljevim grupama raznih vrsta koje su ubačene na našu teritoriju i o vazdušnim desantima. Prema potrebi, mogu da vrše i diverzije u neprijateljevom rasporedu, a u sopstvenoj pozadini da budu upotrebljene i

za uništavanje ubačenih grupa. Odluku o ovakvoj upotrebi donosi komandant taktičke jedinice u čijem sastavu se nalazi izviđačka jedinica.

U okviru taktičkih jedinica kopnene vojske JNA i jedinica i štabova teritorijalne odbrane, izviđačke jedinice su formirane u odeljenja, vodove i čete.

(1) **Izviđačko odeljenje**

Izviđačko odeljenje (io) nalazi se u teritorijalnom odredu i u nekim opštinskim i regionalnim štabovima TO. Broji oko 10 ljudi, od kojih je jedan komandir i 1—2 radio-telefonisti.

(2) **Izviđački vod**

Izviđački vod (iv) ima komandu i tri do četiri odeljenja različitog sastava, zavisno od jedinice u kojoj se nalazi (šema 1).

U pešadijskom puku postoji vod sa tri izviđačka i jednim radarskim odeljenjem (rao). Izviđačka odeljenja su namenjena za formiranje osmatračnice i do tri izviđačke grupe. Radarsko odeljenje ima 2—3 radara, od čega zavisi i broj radarskih stanica koje se formiraju iz njegovog sastava.

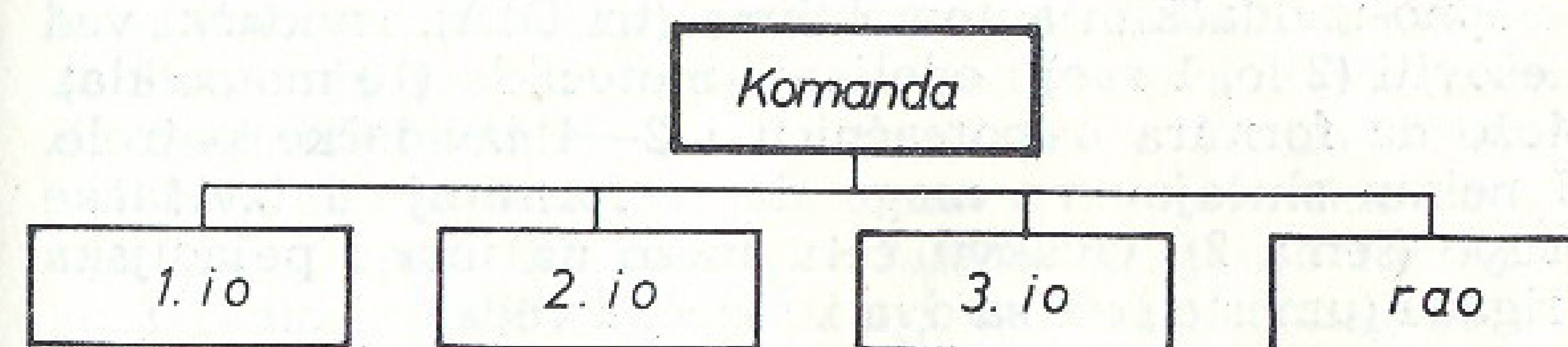
U oklopnom puku je tenkovski izviđački vod sa tri odeljenja (tri laka tenka) i odeljenjem motocikla (omc). Vod formira jednu do dve izviđačke patrole.

U partizanskoj diviziji i brigadi i u nekim regionalnim i opštinskim štabovima TO nalazi se izviđački vod, sa dva izviđačka i jednim odeljenjem za radiološko i hemijsko izviđanje. Iz sastava voda može da se formira osmatračnica, do dve izviđačke grupe, izviđačka patrola ABHO i osmatračnica ABHO.

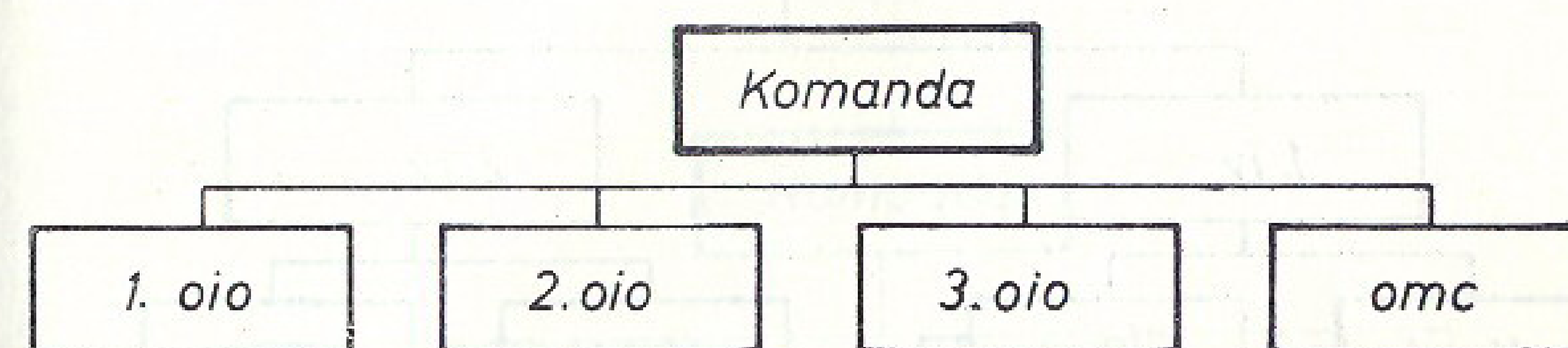
Zavisno od pripadnosti i sastava, vod može da ima 30—50 ljudi.

(3) **Izviđačka četa**

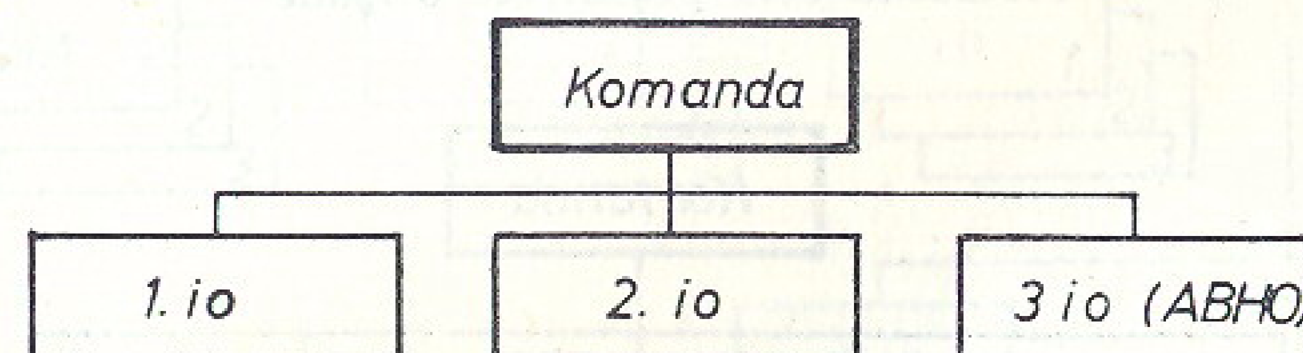
U sastavu brigade i divizije kopnene vojske nalazi se izviđačka četa (ič), s tim što je divizijska jačeg sastava.

Izviđački vod pešadijskog puka

Izviđački vod oklopnog puka

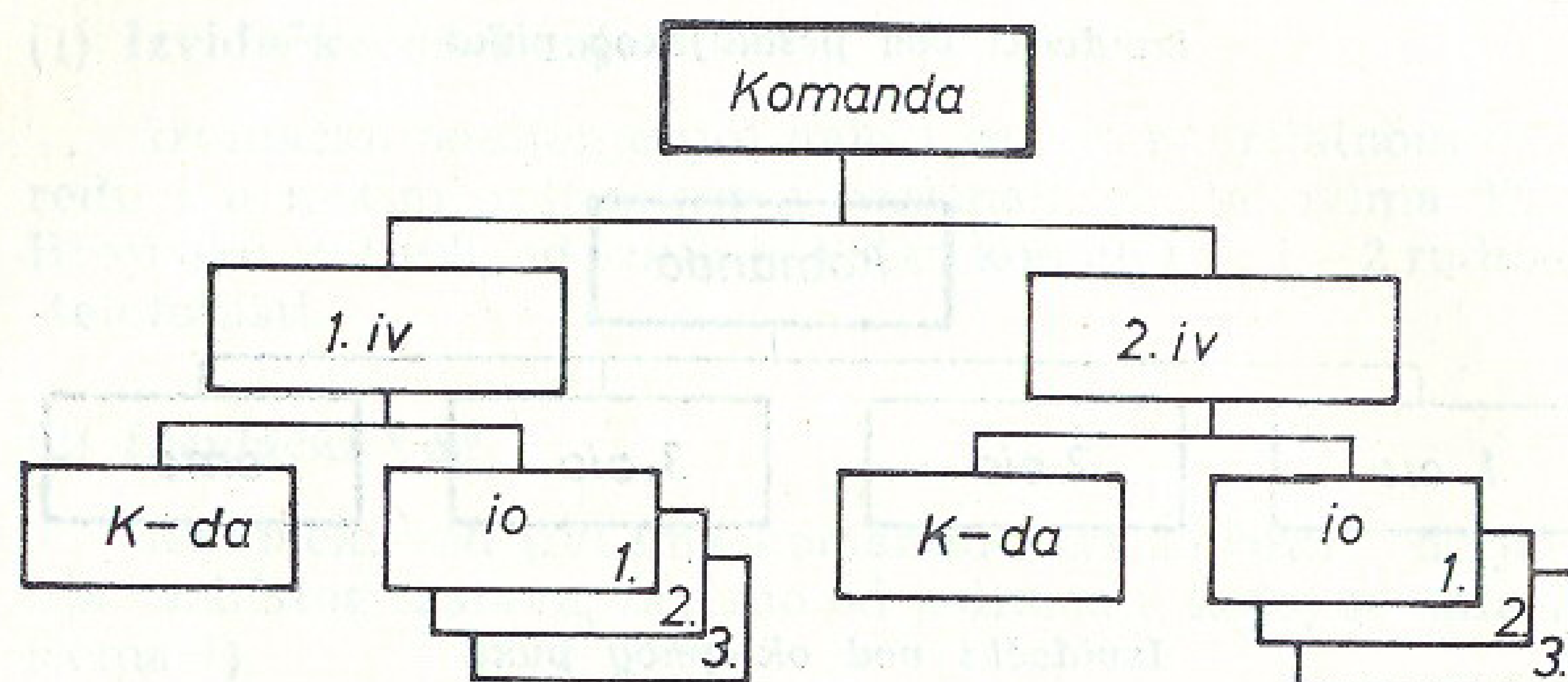

Šema 1 — Izviđački vod partizanske brigade i divizije

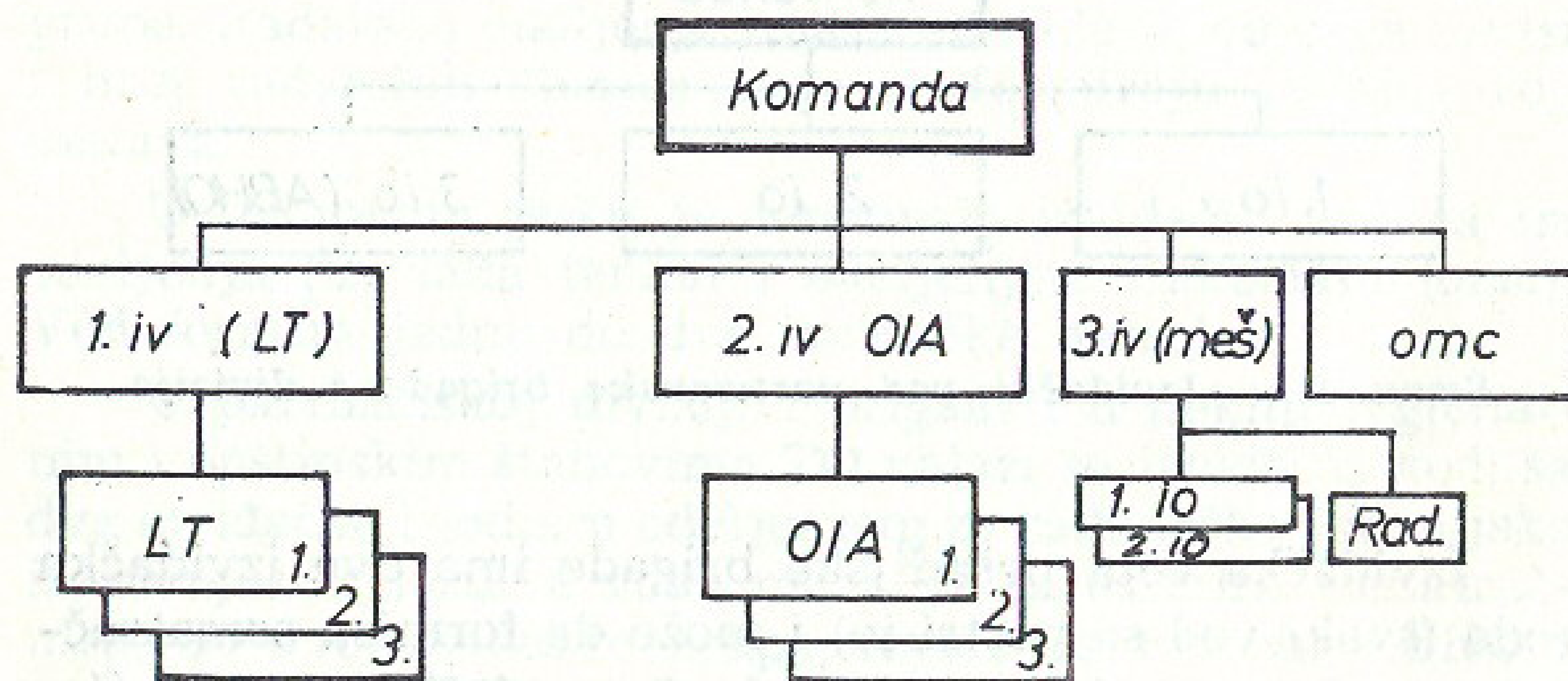
Izviđačka četa pešadijske brigade ima dva izviđačka voda (svaki vod sa po tri io) i može da formira osmatračnicu, 4—5 izviđačkih grupa i 1—2 izviđačke patrole (šema 2). Iste mogućnosti ima i izviđačka četa brdske brigade, ali se u njoj nalazi još i alpinistički izviđački vod, namenjen za izviđanje na teško prohodnom zemljištu. U sastavu izviđačke čete može da bude i radarsko odeljenje.

Izviđačka četa oklopne i mehanizovane brigade ima tenkovski izviđački vod (tri laka tenka), izviđački vod na

oklopno-izviđačkim automobilima (tri OIA), izviđački vod mešoviti (2 io, 1 rao) i odeljenje motocikla (10 motocikla). Može da formira osmatračnicu i 2—4 izviđačke patrole. U nekim slučajevima mogu da se formiraju i izviđačke grupe (šema 2). Ovakvu četu može da ima i pešadijska brigada (umesto čete sa dva izviđačka voda).

Izviđačka četa pešadijske brigade

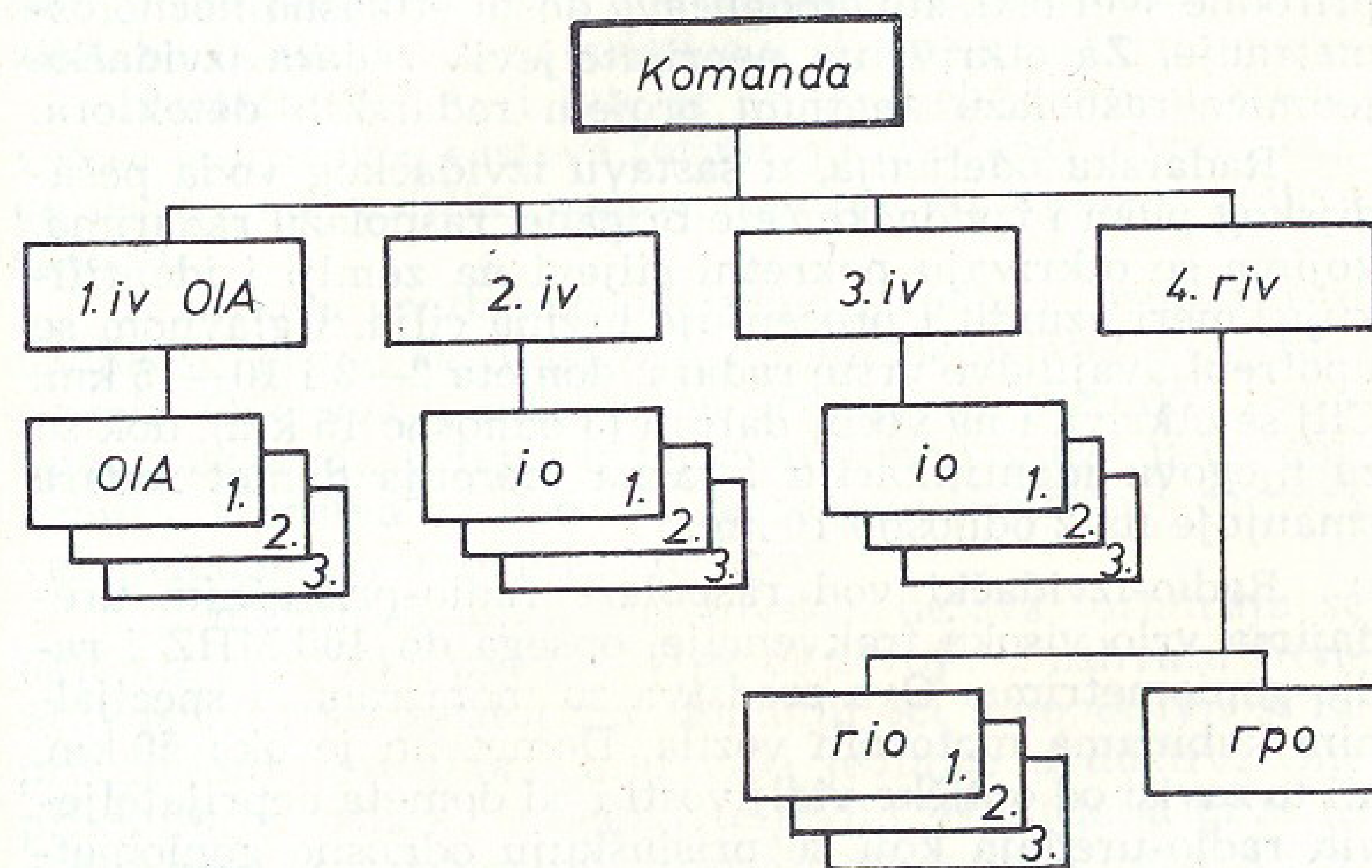

Šema 2 — Izviđačka četa oklopne i mehanizovane brigade (može i u pešadijskoj brigadi)

Izviđačka četa divizije ima izviđački vod na oklopnim izviđačkim automobilima (3 OIA), dva izviđačka voda (svaki sa po tri io) i radio-izviđački vod (riv) — šema 3. Iz sas-

tava voda na oklopnim izviđačkim automobilima mogu da se formiraju 1—2 izviđačke patrole, a iz dva izviđačka voda 5—6 izviđačkih i 1—2 osmatračnice. Radio-izviđački vod ima tri radio-izviđačka i jedno radio-prislušno odeljenje (rio i rpo). Od radio-izviđačkih odeljenja formiraju se 3 radio-izviđačke grupe, a od radio-prislušnog se formira radio-prislušna grupa. Umesto radio-izviđačkog voda, u četi može da bude radio-prislušno odeljenje.

Zavisno od toga kojoj taktičkoj jedinici pripada, izviđačka četa može da broji 80—150 ljudi.

Šema 3 — Izviđačka četa divizije

2) OPREMA I NAORUŽANJE

Izviđačke jedinice su opremljene raznim tehničkim sredstvima za osmatranje, održavanje veze, transport itd.

Sve izviđačke jedinice raspolažu terenskim motornim vozilima za prevoz ljudstva i teretnim za prevoz materijalnih sredstava. Osim toga, raspolažu motociklima, kojima se ojačavaju izviđački organi formirani iz oklopno-izviđačkih

delova izviđačkih jedinica, a služe i za održavanje kurirske veze.

Za osmatranje se upotrebljavaju razna tehnička sredstva, i to:

— za osmatranje danju: dvogled, durbin i radar (u lošim meteorološkim uslovima i u uslovima smanjene vidljivosti);

— za osmatranje noću: dvogled, uređaj za osmatranje i nišanjenje iz pešadijskog naoružanja, uređaj za osmatranje i nišanjenje iz artiljerijskih oruđa i radar.

Većina ovih sredstava radi na principu pojačavanja prirodne svetlosti, što omogućava dosta efikasno noćno osmatranje. Za otkrivanje neprijateljevih radara izviđačke jedinice raspolažu znatnim brojem radarskih detektora.

Radarska odeljenja, u sastavu izviđačkog voda pešadijskog puka i izviđačke čete brigade, raspolažu radarima, kojima se otkrivaju pokretni ciljevi na zemlji i identifikuju, meri azumit i procenjuje brzina cilja. Uglavnom se upotrebljavaju dve vrste radara, dometa 2—3 i 10—15 km. Cilj se otkriva i na većoj daljini (3 odnosno 15 km), dok se za njegovu identifikaciju i razna merenja domet radara smanjuje na 2 odnosno 10 km.

Radio-izviđački vod raspolaže radio-prislušnim uređajima vrlo visoke frekvencije, opsega do 100 MHZ i radio-goniometrima. Ova sredstva su montirana u specijalnim kabinama motornih vozila. Domet im je oko 50 km, ali to zavisi od optičke vidljivosti i od dometa neprijateljevih radio-uređaja koji se prisluškuju odnosno goniometrišu.

U izviđačkim jedinicama se upotrebljavaju različita sredstva veze: radio-uređaji visoke i vrlo visoke frekvencije, radio-telefoni (prenosni i ugrađeni u vozilo), specijalni (ugrađeni) radio-uređaji za vezu između borbenih vozila itd. Za vezu sa izviđačkim grupama ubačenim u dubinu neprijateljevog rasporeda namenjeni su radio-uređaji od 20 W, dometa oko 50 km. Osim toga, upotrebljavaju se radio-prijemnici širokog spektra, koji omogućavaju ubacivanje u veze drugih naših izviđačkih jedinica (prvenstveno teritorijalne odbrane). Na taj način se neposredno dobijaju obaveštajni podaci do kojih te jedinice dođu.

Izviđačke jedinice raspolažu i ličnim naoružanjem, koje im omogućava ispoljavanje velike vatrene moći (automatske puške i automatski pištolji), i diverzantskim sredstvima. Osim toga, poseduju i koriste se: prigušivačima za pištolje i puške, prenosnim reflektorima, džepnim magnetofonima, smučarskom opremom i drugim.

3) UPOTREBA I ZADACI

Imajući u vidu namenu izviđačkih jedinica, mora se uvek voditi računa o njihovim mogućnostima. To znači da se upotrebljavaju za izvršavanje složenijih zadataka, na težištu borbenih dejstava jedinice u čijem se sastavu nalaze.

Izviđački vodovi i čete se ne upotrebljavaju u celini, već se iz njihovog sastava formiraju izviđački organi, koji dejstvuju na različite načine, zavisno od njihove vrste i sastava.

Iz sastava izviđačkih odeljenja i vodova formiraju se izviđačke grupe za dejstvo u dubini neprijateljevog rasporeda. One imaju zadatak da prikupljaju podatke o sastavu, rasporedu i dejstvu neprijateljevih snaga u dubini: rezervi, sredstva za podršku, komandnih mesta i centara veze, elemenata pozadine i drugih.

Od mehanizovanih i tenkovskih delova formiraju se oklopne izviđačke patrole, koje dejstvuju u zahvatu fronta i većim međuprostorima, dopunjujući time aktivnost na prikupljanju podataka koju vrše jedinice u dodiru. One prikupljaju podatke o neprijateljevim jedinicama prve linije: o sastavu, rasporedu, pripadnosti, načinu dejstva (zavisno od toga da li su u napadu ili odbrani) itd.

Elektronsko izviđanje vrše posebne jedinice. Samo njihov deo uključen je u taktičke jedinice kopnene vojske, a većim delom se nalaze u sastavu viših komandi, formirane u čete i bataljone za elektronsko izviđanje.

Radio-izviđački vodovi u sastavu izviđačkih četa divizija vrše radio-izviđanje, sa zadatkom da prikupe podatke o sastavu, rasporedu, sistemu komandovanja, pokretima i namerama neprijatelja. Ovo izviđanje se vrši na dubini do 30 km od linije fronta, jer se na tom prostoru i nalaze neprijateljeva radio-sredstva koja se prisluškuju odnosno goniometrišu (uređaji vrlo visoke frekvencije).

Radarska odeljenja (u puku i brigadi) vrše radarsko izviđanje noću i u lošim meteorološkim uslovima, u zahvatu fronta, sa zadatkom da otkriju pokrete žive sile i borbenih i neborbenih vozila. Na taj način se dolazi do podataka ne samo neposredno o pokretima neprijatelja, već i o njegovom sastavu i rasporedu.

S obzirom na to da su izviđačke jedinice malobrojne, one su i namenjene samo za izvršavanje najvažnijih izviđačkih zadataka. Veliki broj ovih zadataka izvršavaju sve jedinice u borbenom poretku. Samo takvom kombinacijom može da se dođe do potrebnih podataka.

Zadaci izviđačkih jedinica su sledeći:

— organizuju i izvode izviđanje u zoni obaveštajne odgovornosti jedinice kojoj pripadaju, u svim uslovima i oblicima borbenih dejstava;

— prikupljaju podatke osloncem na sopstvene snage, jedinice i organe teritorijalne odbrane, organe državne i javne bezbednosti, razne organizacije u strukturi opštenarodne odbrane i stanovništvo;

— uvek su spremne da brzo i efikasno uspostave narušeni sistem izviđanja;

— organizuju potere i uništavaju neprijateljeve obaveštajno-izviđačke i diverzantsko-terorističke grupe, u sadejstvu sa vojnom policijom, jedinicama i organima teritorijalne odbrane i organima bezbednosti;

— tačno i na vreme izveštavaju pretpostavljenog starešinu o prikupljenim podacima i stanju svoje jedinice;

— neprekidno se obučavaju u poznavanju neprijatelja, tako da starešine poznaju neprijateljeve jedinice za jedan stepen više od taktičke jedinice u kojoj se nalaze (informativno za dva stepena više), a vojnici se obučavaju da prepoznaju neprijateljeve osnovne jedinice, naoružanje, opremu i tehnička sredstva;

— stalno se obučavaju u poznavanju snaga, sredstava i načina obezbeđenja važnijih neprijateljevih objekata i načinu njihovog savlađivanja;

— uvek su spremne za brzo dejstvo i najcelishodniju raspodelu i korišćenje snaga i sredstava za prikupljanje obaveštajnih podataka;

— uvek imaju spremna tehnička sredstva, naoružanje i opremu za izvršenje zadatka;

— trebа da dobro poznaju karakteristike zemljišta i objekata u zoni dejstva;

— pružaju stručnu pomoć drugim jedinicama u izvođenju izviđačke obuke.

4. IZVIĐAČKI ORGANI

1) VRSTE ORGANA, NJIHOV SASTAV I ZADACI

Izviđački organi u kopnenoj vojsci su posebni privremeni borbeni sastavi ili pojedinci koji imaju zadatak da, na određenom pravcu ili u dodeljenom rejonu, prikupljaju podatke o neprijatelju, prostoru borbenih dejstava i meteorološkim prilikama. Obrazuju se iz sastava izviđačkih i ostalih jedinica JNA i teritorijalne odbrane.

Izviđački organi u taktičkim jedinicama su: osmatrači i grupe osmatrača, radarske stanice, izviđačke patrole, izviđačke grupe, izviđački odredi, radio-izviđačke grupe i radio-prislušne grupe.

Ovi organi, osim izviđačkog odreda, formiraju se iz sastava izviđačkih jedinica i smatraju se opštevojnim. Grupe osmatrača (osmatrači), izviđačke patrole i grupe mogu se formirati i iz sastava pešadijskih, mehanizovanih i oklopnih jedinica. U jedinicama rodova KoV formiraju se i drugi izviđački organi, koji izvršavaju zadatke za potrebe dotičnog roda. To su: artiljerijske izviđačke patrole, grupe i izvidnice, inžinjerijske izviđačke patrole i grupe, osmatračnice i izviđačke patrole ABHO i dr.

(1) **Osmatrači i osmatračke grupe**

Osmatrači se određuju za osmatranje u odeljenju, vodu i četi, a osmatračke grupe u bataljonu, puku, brigadi i diviziji. Jačina grupe je 3—5 vojnika, sa komandirom grupe.

Osmatrači se nalaze neposredno u borbenom poretku svoje jedinice, a osmatračke grupe osmatraju sa osmatrač-

nica koje se obično raspoređuju između komandnog mesta i jedinica prve linije.

Komandiri vodova i četa određuju osmatrače iz sastava svojih jedinica. Osmatračka grupa u bataljonu formira se iz sastava jedne od četa, a u puku, brigadi i diviziji iz sastava izviđačkog voda (čete).

Osmatračnica (O) je posebno uređen zaklon ili podešeni prirodni objekat, iz koga osmatračka grupa vrši osmatranje. U odnosu na pripadnost osmatračnice mogu biti: opštevojne i rodovske; prema nameni: *glavne* (Og), *rezervne* (Or), *naredne* (On), *pomoćne* (Op) i *lažne* (Olž), a u zavisnosti od načina izvršenja zadatka: *stalne i pokretne.*

Osmatračka grupa redovno se osmatra sa *glavne osmatračnice,* koja se raspoređuje na težištu dejstva jedinice. U toku borbenih dejstava sa nje, prema potrebi osmatra, i komandant jedinice.

Pored glavne, obavezno se određuje i *rezervna osmatračnica,* koja se ne poseda u početnom rasporedu, već se samo fortifikacijski uređuje, ukoliko za to ima vremena. Na ovu osmatračnicu prelazi se kada je, iz bilo kojih razloga, onemogućeno osmatranje sa glavne.

Naredna osmatračnica poseda se prilikom premeštanja komandnog mesta, a u tom periodu osmatranje se vrši u pokretu. Mesto naredne osmatračnice određuje se pravovremeno.

Pored ovih mogu se određivati i *pomoćne osmatračnice* (na bokovima, u međuprostorima, ispred borbenog poretka), radi kontrole prostora koji ne mogu da se osmatraju sa glavne osmatračnice.

Kad ima vremena, posebno u odbrani, izrađuju se i *lažne osmatračnice,* da bi se na njih skrenula pažnja neprijatelja.

Stalne osmatračnice su izrađeni ili prirodni objekti iz kojih se vrši osmatranje na mestu, a *pokretne* su one sa kojih se osmatra u pokretu ili za vreme kratkih zastanaka.

Iste osmatračnice se organizuju i u jedinicama rodova, s tim što im se određuju specifični zadaci, prema potrebama određenog roda.

Kao osmatračnice, posebno pokretne, često se upotrebljavaju borbena vozila (tenkovi i oklopni izviđački automobili). Ako izvršava zadatak na mestu, može da se ojača sa 2—4 motocikla za osmatranje i neposredno osiguranje. U pokretu van puteva motocikli sa vozačima se upućuju obilazno (putem), a izviđači se prevoze na borbenom vozilu. Prebacivanje može da se izvrši i po delovima — prvo borbeno vozilo, a zatim motocikli ili obratno.

Osmatrači u osnovnim taktičkim jedinicama i osmatračnice (opštevojne i rodovske) čine *sistem osmatranja* u određenoj jedinici.

(2) **Radarska stanica**

Radarska stanica (RaSt) je izviđački organ koji se formira iz sastava radarskog odeljenja (rao) izviđačkog voda pešadijskog puka (brigade), za radarsko izviđanje. Izviđa živu silu i tehniku na dubini do 20 km, zavisno od vrste radara, veličine cilja i konfiguracije zemljišta.

Radarske stanice se raspoređuju po uzvišenim mestima, bliže prednjem kraju sopstvene jedinice, tako da ispred sebe imaju što veću vidljivu zonu (bez visokih prirodnih ili veštačkih prepreka). Osim toga, položaji stanica treba da omoguće međusobnu vezu i vezu sa pretpostavljenim starešinom.

Radarsko odeljenje obrazuje 2—3 radarske stanice (zavisno od broja radara), koje se raspoređuju na liniji razvoja, na međusobnom rastojanju od 5 do 10 km. Ovo je normalni razvoj. Kada nema dovoljno vremena ili je zemljište nepogodno, primenjuje se skraćeni razvoj i tada je rastojanje 3—5 km. Na taj način, zavisno od osobina radarskog uređaja, zona izviđanja radarskog odeljenja je široka 6—8 (ako ima dve RaSt) ili 9—12 km (ako su tri RaSt).

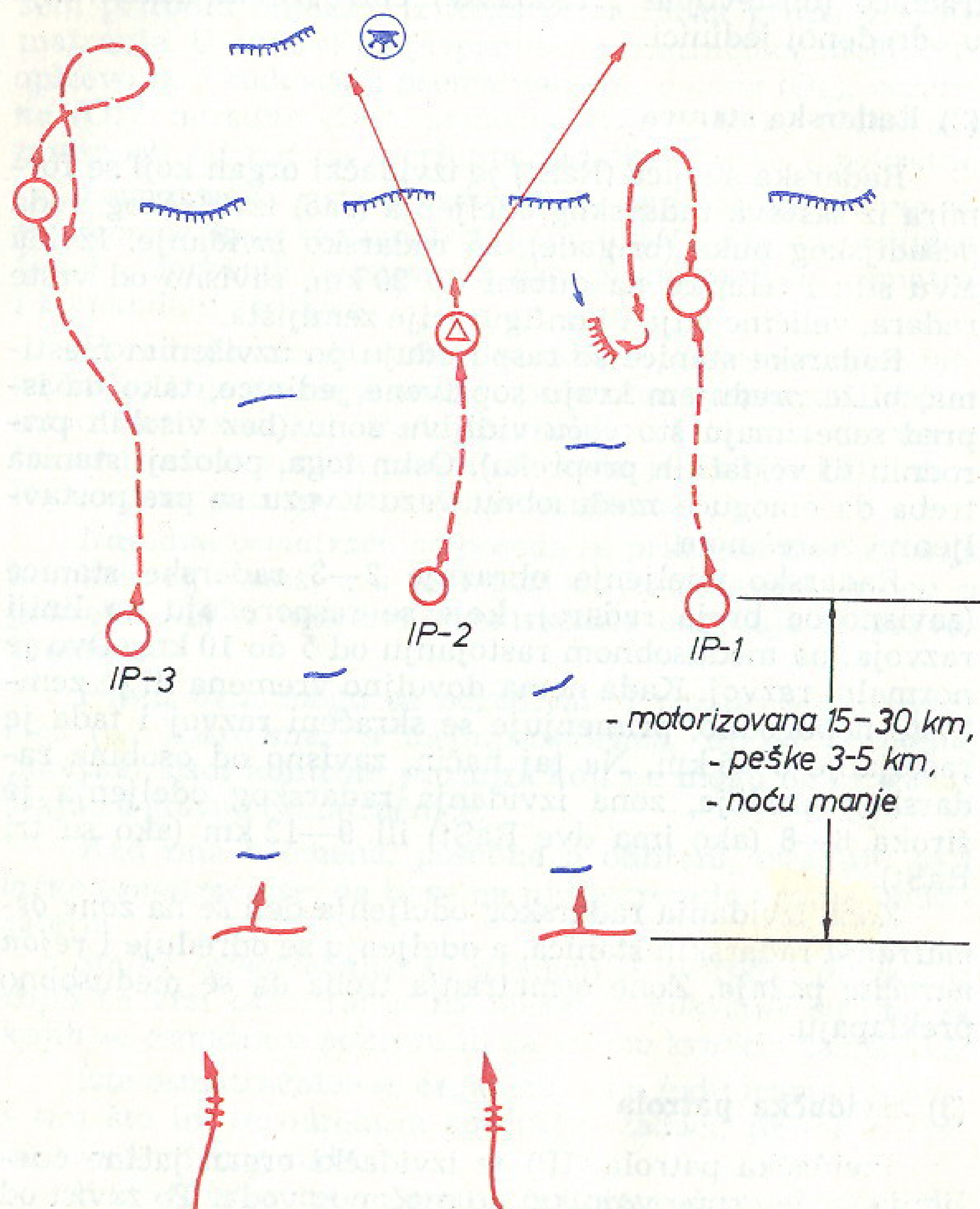
Zona izviđanja radarskog odeljenja deli se na *zone osmatranja* radarskih stanica, a odeljenju se određuje i *rejon naročite pažnje.* Zone osmatranja treba da se međusobno preklapaju.

(3) **Izviđačka patrola**

Izviđačka patrola (IP) je izviđački organ jačine odeljenja (ređe grupe vojnika) do ojačanog voda. To zavisi od zadatka patrole, jačine, aktivnosti i udaljenosti neprija-

telja, vida borbenih dejstava, karakteristika zemljišta, meteoroloških prilika i veličine objekta koji se izviđa.

Četa i bataljon obrazuju izviđačku patrolu iz svog sastava, a ona koju formira komanda puka, brigade ili divizije, obrazuje se iz sastava izviđačke jedinice. Izviđačke patrole iz sastava izviđačkih jedinica najčešće se ojačavaju izviđačima rodova.

Šema 4 — Izviđačka patrola

Izviđačke patrole iz sastava oklopnih i motomehanizovanih jedinica i iz izviđačke čete divizije (izviđačkog voda na oklopnim izviđačkim automobilima) jačine su od odeljenja do voda, a ojačavaju se motociklima i izviđačima rodova. Po potrebi im se pridaju i izviđači na terenskim vozilima.

Izviđačka patrola se upućuje na zadatak u svim vidovima borbenih dejstava, na maršu (posebno ukoliko se očekuje borba u susretu) i na odmoru, na pravce sa kojih se očekuje nailazak neprijatelja (šema 4).

Ako ne postoji borbeni dodir sa neprijateljem, IP se upućuje na daljinu od 3 do 5 km (kada se kreće peške) ili na 15—30 km (ako je mehanizovana ili motorizovana) ispred osiguravajućih delova taktičke jedinice. Noću i u drugim uslovima koji otežavaju dejstva i vezu, odstojanja mogu biti manja.

Kada je neposredni borbeni dodir sa neprijateljem uspostavljen, patrola prikuplja podatke o glavnim snagama neprijatelja i dejstvuje na liniji fronta, na bokovima i u međuprostorima neprijateljevih snaga.

Borbeni poredak izviđačke patrole sastoji se iz jezgra i čelnih izviđača. Po potrebi se određuju i bočni odnosno začelni izviđači. Iz sastava jezgra određuju se osmatrači, koji prate rad čelnih (bočnih, začelnih) izviđača i prenose njihove signale komandiru. Ako je izviđačka patrola mehanizovana (motorizovana), u čelne izviđače određuju se izviđači na motociklima ili drugom vozilu.

Izviđačka patrola izvršava zadatak krećući se između osmatračkih tačaka, na kojima čelni izviđači, a po potrebi i jezgro patrole, zastaju radi detaljnijeg osmatranja, koje se vrši normalno i u pokretu. Kada su okolnosti povoljne, primenjuju se i izviđačka borbena dejstva (izviđački prepad ili zaseda) na manje neprijateljeve delove ili pojedince. Podaci se redovno prikupljaju i od jedinica teritorijalne odbrane i neposredno od stanovništva. Ovo posebno dolazi do izražaja prilikom izviđanja na privremeno zaposednutoj teritoriji i u sopstvenoj pozadini.

U jedinicama teritorijalne odbrane izviđačka patrola je jedan od najčešće primenjivanih izviđačkih organa u svim oblicima borbenih dejstava.

(4) **Izviđačka grupa**

Izviđačka grupa (IG) može da se obrazuje za dejstva na liniji fronta i u dubini neprijateljevog borbenog rasporeda.

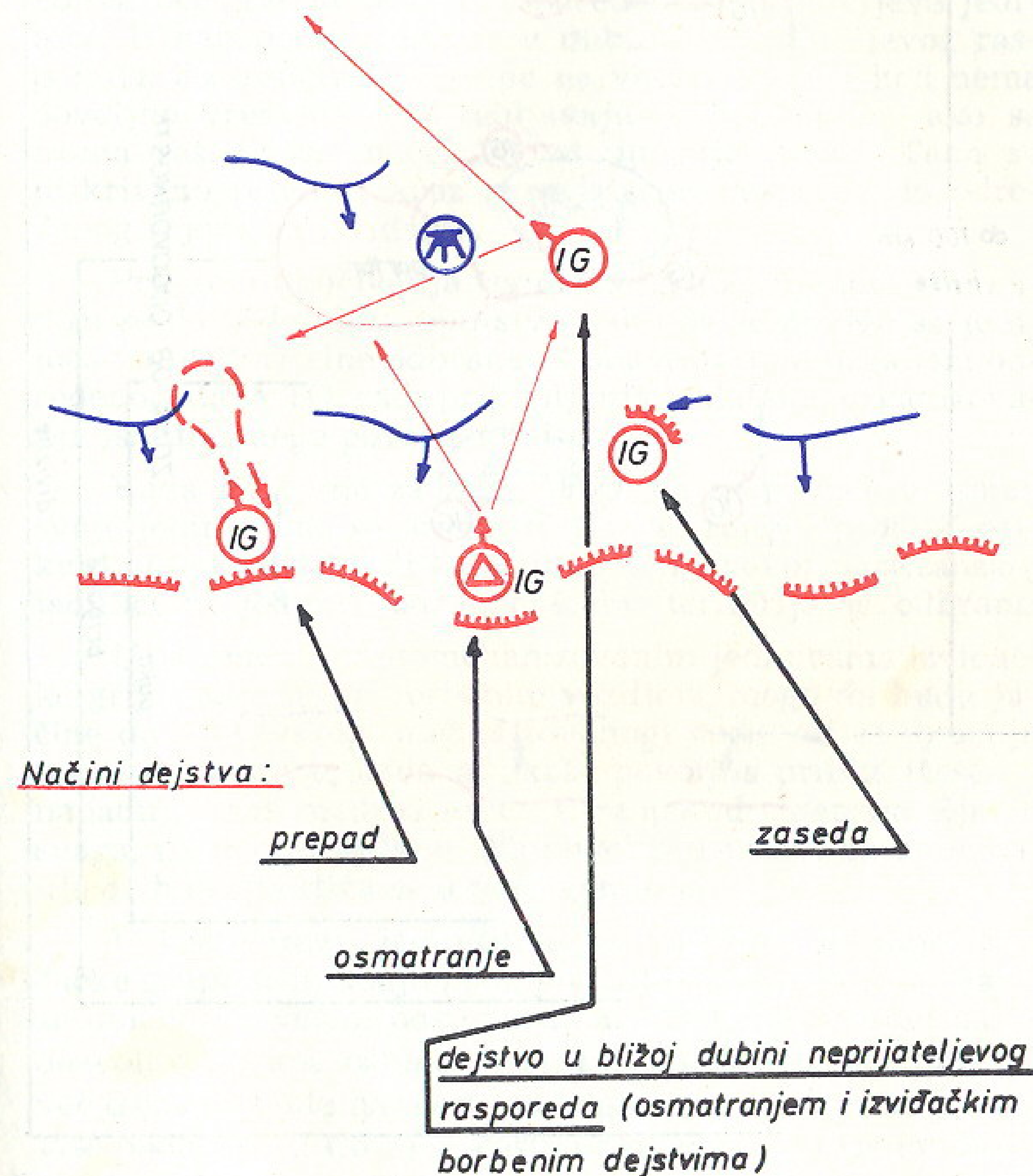
Izviđačka grupa za dejstvo na liniji fronta (šema 5) određuje se iz sastava četa i bataljona koji se nalaze u neposrednom dodiru sa neprijateljem. Jačina se kreće od grupe vojnika (3—5) do ojačanog voda. Ovakve IG načelno dejstvuju na liniji fronta, na spojevima, u međuprostorima, na bokovima i u bližoj dubini neprijateljevog rasporeda. Najčešće primenjuju izviđački prepad ili zasedu (u zahvatu neprijateljevog prednjeg kraja ili ispred njega), a mogu da budu određene i za osmatranje sa prikrivene osmatračnice ispred prednjeg kraja sopstvene jedinice. Izviđačke grupe koje organizuju zasedu i osmatranje mogu da budu jačine od grupe vojnika do odeljenja, a one koje vrše prepad na prednji kraj neprijatelja treba da budu jačeg sastava (odeljenje do ojačanog voda), jer je za izvršenje ovog načina dejstva potrebna podela grupe na jače podgrupe, a često se u dejstvo uključuju i sredstva vatrene podrške.

Izviđačke grupe se koriste spojevima i međuprostorima neprijateljevih jedinica radi što uspešnijeg osmatranja i dejstva, a vrlo je povoljno ako postoje otkriveni bokovi.

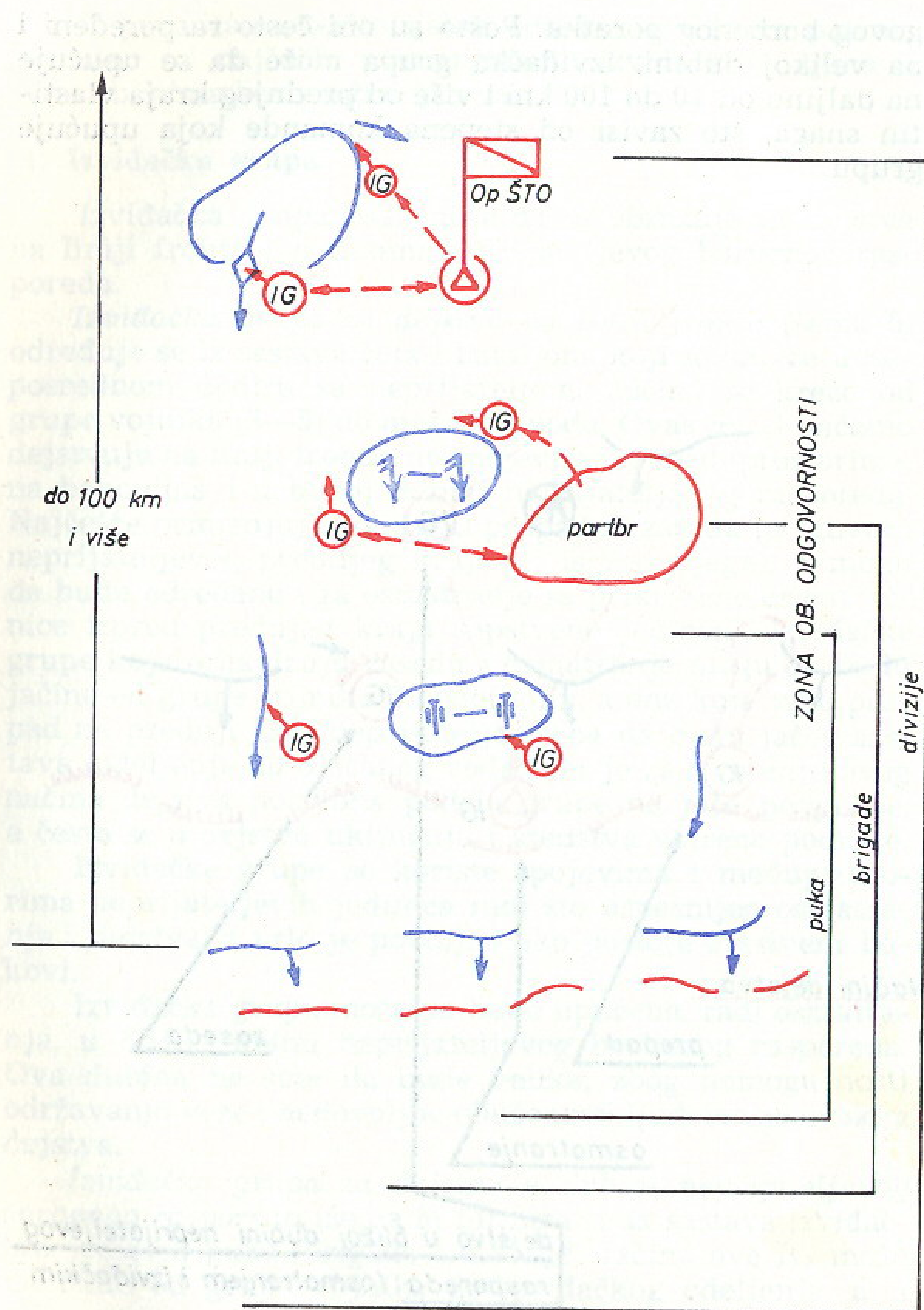
Izviđačka grupa može da bude upućena, radi osmatranja, u bližu dubinu neprijateljevog borbenog rasporeda. Ova dubina ne sme da bude velika, zbog nemogućnosti održavanja veze i nedovoljne obučenosti ljudstva za ovakva dejstva.

Izviđačka grupa za dejstvo u dubini neprijateljevog borbenog rasporeda (šema 6) formira se iz sastava izviđačkih jedinica puka, brigade i divizije. Jačina ove IG može da bude od grupe vojnika do izviđačkog odeljenja, a u njen sastav mogu da budu uključeni i izviđači rodova. Komandir grupe je oficir ili mlađi oficir.

Grupa izvršava zadatak u dubini neprijateljevog rasporeda, prikupljajući podatke o najvažnijim delovima njegovog borbenog poretka. Pošto su oni često raspoređeni i na velikoj dubini, izviđačka grupa može da se upućuje na daljinu od 10 do 100 km i više od prednjeg kraja vlastitih snaga, što zavisi od stepena komande koja upućuje grupu.

Šema 5 — Izviđačka grupa iz sastava četa i bataljona u dodiru — za dejstvo na liniji fronta

Šema 6 — Izviđačka grupa iz sastava izviđačkih jedinica — za dejstvo u dubini neprijateljskog borbenog rasporeda

Izviđačka grupa izvršava zadatke osmatranjem i prikupljanjem podataka od stanovništva. Ako su uslovi povoljni, grupa može da primenjuje i izviđačka borbena dejstva (izviđački prepad i zasedu), vodeći računa da ne bude otkrivena. U rejonu rasporeda ljudstvo izrađuje sklonište (bazu) i potreban broj skrivenih osmatračnica.

U odbrani grupa se pravovremeno ostavlja u rejonima gde se očekuje da će biti raspoređene neprijateljeve jedinice. U napadu se upućuje u dubinu neprijateljevog rasporeda. Za upućivanje grupe na veću dubinu i kad nema dovoljno vremena, upotrebljavaju se helikopteri, ako se njima raspolaže. Inače, IG se upućuje peške. Tada se prikriveno provlači kroz neprijateljev raspored do određenog rejona za izviđanje.

Prilikom upućivanja izviđačke grupe, njenom komandiru se daju detaljna uputstva kako da se poveže sa jedinicama teritorijalne odbrane ili obaveštajnim organom određenog štaba TO, radi prikupljanja podataka, organizovanja ishrane, nege povređenih itd.

Kada IG izvrši zadatak, može da se povuče u sastav svoje jedinice, da se premesti u drugi rejon i produži prikupljanje podataka ili da se pretpočini nekoj partizanskoj jedinici ili jedinici odnosno štabu teritorijalne odbrane.

U oklopnim i motomehanizovanim jedinicama izviđačke grupe, ako su na borbenim vozilima, mogu da budu jačine do tenkovskog (mehanizovanog) voda, ali se upućuju tek u toku borbe, kada se ukaže povoljna prilika (češće u napadu), kroz međuprostore u rasporedu neprijateljevih snaga, na manju dubinu. Najpovoljniji uslovi za upućivanje ovih grupa stiču se u toku gonjenja.

U štabovima i jedinicama teritorijalne odbrane izviđačke grupe se upućuju na najvažnije objekte koji se nalaze obično na većim odstojanjima. Pri tome ne sme da se dozvoli da grupa ostane po strani, daleko od neprijatelja, već treba da bude na mestu sa koga će moći da prikupi najviše podataka. Zato će se često ubacivati i u neprijateljeve objekte, koristeći se lukavstvom i pomoći stanovništva. Ove grupe mogu da dobiju i zadatak da ponovo uspostave narušeni sistem obaveštajnog obezbeđenja na teritoriji.

(5) **Izviđački odred**

Izviđački odred (IO) je izviđački organ koji upućuje komanda brigade i divizije radi prikupljanja podataka o neprijateljevim glavnim snagama na posebno važnim pravcima. Komanda puka ga formira i upućuje samo kada izvodi borbena dejstva samostalno, na odvojenom pravcu.

Jačina izviđačkog odreda je od ojačane čete do ojačanog bataljona. Pored jedinica rodova, redovno se ojačava i delovima izviđačkih jedinica.

Izviđačkom odredu se dodeljuje zona izviđanja. Zadatak izvršava dejstvom izviđačkih patrola i grupa i prikupljanjem podataka od jedinica teritorijalne odbrane i stanovništva. Prikupljanje podataka o neprijatelju može da vrši i borbom.

(6) **Radio-izviđačka i radio-prislušna grupa**

Radio-izviđačka (RIGr) i radio-prislušna grupa (RPGr) su specijalizovani izviđački organi za radio-izviđanje. Formira ih komanda divizije iz sastava radio-izviđačkog voda izviđačke čete.

Radio-izviđačke grupe vrše radio-prisluškivanje i radio-goniometrisanje, a raspoređuju se što bliže prednjem kraju (ne dalje od 5 km), uz međusobno rastojanje od 5 do 10 km. Teži se da rastojanje bude što veće, kako bi se obezbedili povoljni uslovi za radio-goniometrisanje. Osim toga, važno je da postoji međusobna vidljivost i što veći vidljiv prostor ispred radio-goniometarske osnovice (RgO).

Radio-prislušna grupa se postavlja u rejon jedne od radio-izviđačkih grupa, najčešće središnje, a može i odvojeno. Vrši samo radio-prisluškivanje. Komandir radio-izviđačkog voda nalazi se kod grupe na težištu radio-izviđanja, odakle održava vezu sa komandirom izviđačke čete i potčinjenim organima.

Radio-izviđačke i radio-prislušne grupe vrše radio-izviđanje na daljini do 30 km, u vrlo visokofrekventnom (VVF) opsegu. To su obično neprijateljevi radio-predajnici kojima se održava radio-veza u okviru puka (brigade), a delimično i između puka (brigade) i divizije.

Radio-izviđačku grupu sačinjavaju radio-prislušna i radio-goniometarska stanica (RPSt i RgSt), koje se nalaze na jednom mestu (postavljene u vozilu). Radio-goniometarske stanice iz svih radio-izviđačkih grupa sačinjavaju jednu radio-goniometarsku mrežu (RgMr), a zamišljena linija koja povezuje stanice naziva se radio-goniometarskom osnovicom (RgO). Radio-prislušna grupa ima dve ili više radio-prislušnih stanica.

2) ODRŽAVANJE VEZE

Da bi se normalno odvijala aktivnost izviđačkih organa prema dobijenom zadatku, posebno je važno da se organizuje stalna i sigurna veza između pojedinih njihovih delova. Isto tako mora da se obezbedi veza izviđačkih organa sa pretpostavljenom komandom (komandirom), kako bi se obezbedilo pravovremeno dostavljanje prikupljenih podataka.

Unutar osmatračnica, izviđačkih patrola i grupa veza se održava glasom, ličnim kontaktom, signalima i upućivanjem kurira. Izuzetno se upotrebljavaju radio-uređaji malog dometa. Za kurirsku vezu u oklopnoj izviđačkoj patroli služe kuriri na motociklima. U okviru izviđačkog odreda organizuju se kurirska, signalna i radio-veza.

Veza osmatrača sa komandirom voda i čete održava se glasom i signalima. Između osmatračnice i obaveštajnog organa komande organizuju se kurirska i signalna veza, a izuzetno se izveštava glasom (ako se obaveštajni organ ili komandant nađu u blizini osmatračnice). Osmatračnica se, posebno u odbrani, povezuje sa komandnim mestom i telefonom. U združenim taktičkim jedinicama primenjuje se i radio-veza sredstvima iz izviđačke jedinice.

Izviđačke grupe i patrole iz sastava izviđačkih jedinica održavaju sa svojim komandama radio-vezu, za čiju organizaciju postoje u izviđačkim jedinicama namenska sredstva. Vezu oklopnih izviđačkih patrola sa svojim komandama održavaju i kuriri motociklisti.

Komanda bataljona održava sa svojim izviđačkim grupama i patrolama kurirsku i signalnu vezu. Sa izviđačkom grupom koja se upućuje u neprijateljev borbeni raspored može da se organizuje i radio-veza (radio-uređajima malog dometa).

5. NAČINI IZVIĐANJA U TAKTIČKIM JEDINICAMA KoV

Za izviđanje u taktičkim jedinicama KoV služe različite snage, počev od vojnika u streljačkom stroju, na vatrenom položaju ili u marševskoj koloni, preko osmatrača (osmatračkih grupa), pa do specijalizovanih izviđačkih organa, kao i razna sredstva od radara do radio-goniometra. Zato se izviđanje vrši raznim načinima, među kojima se kao osnovni ističu sledeći: osmatranje, izviđačka borbena dejstva, izviđanje borbom (borbenim poretkom), izviđanje tehničkim sredstvima i prikupljanje podataka od stanovništva.

1) OSMATRANJE

Ovo je način izviđanja koji se vrši neprekidno, u svim taktičkim jedinicama JNA i TO, od odeljenja do divizije. Pored toga, svaki vojnik u borbenom poretku ili na bilo kojem drugom mestu vrši osmatranje, uporedo sa izvršenjem svog osnovnog zadatka.

Prva dužnost komandira (komandanta), odmah po prijemu zadatka, jeste da organizuje osmatranje.

U diviziji se organizuju 1—3 opštevojne osmatračnice, najčešće na oklopnim izviđačkim automobilima ili izviđačkim tenkovima, koje osmatraju sa mesta ili iz pokreta. U sistemu osmatranja divizije uključuju se sve osmatračnice (opštevojne i rodovske) u zoni dejstva divizije.

U jedinicama TO, pored osmatrača i osmatračkih grupa, za osmatranje mogu da se formiraju i osmatrački punktovi. Ovim organima se daje precizan zadatak, ali se mogu angažovati i građani, koji se upućuju samo da prate neprijateljeve aktivnosti. Oni dostavljaju važnije podatke preko svojih društveno-političkih organizacija.

Štabovi i jedinice TO organizuju osmatranje na isti način kao odgovarajuće jedinice JNA, ali se pri davanju zadataka uzimaju u obzir specifičnosti rasporeda neprijatelja i sopstvenih snaga. Jedinice i štabovi TO koji se nalaze na privremeno zaposednutoj teritoriji moraju da

organizuju kružno osmatranje, a prilikom izvršenja pokreta da se obezbede pokretnim osmatračnicama duž kolone, radi osmatranja ispred čela kolone, iza njenog začelja i na bokovima.

2) IZVIĐAČKA BORBENA DEJSTVA

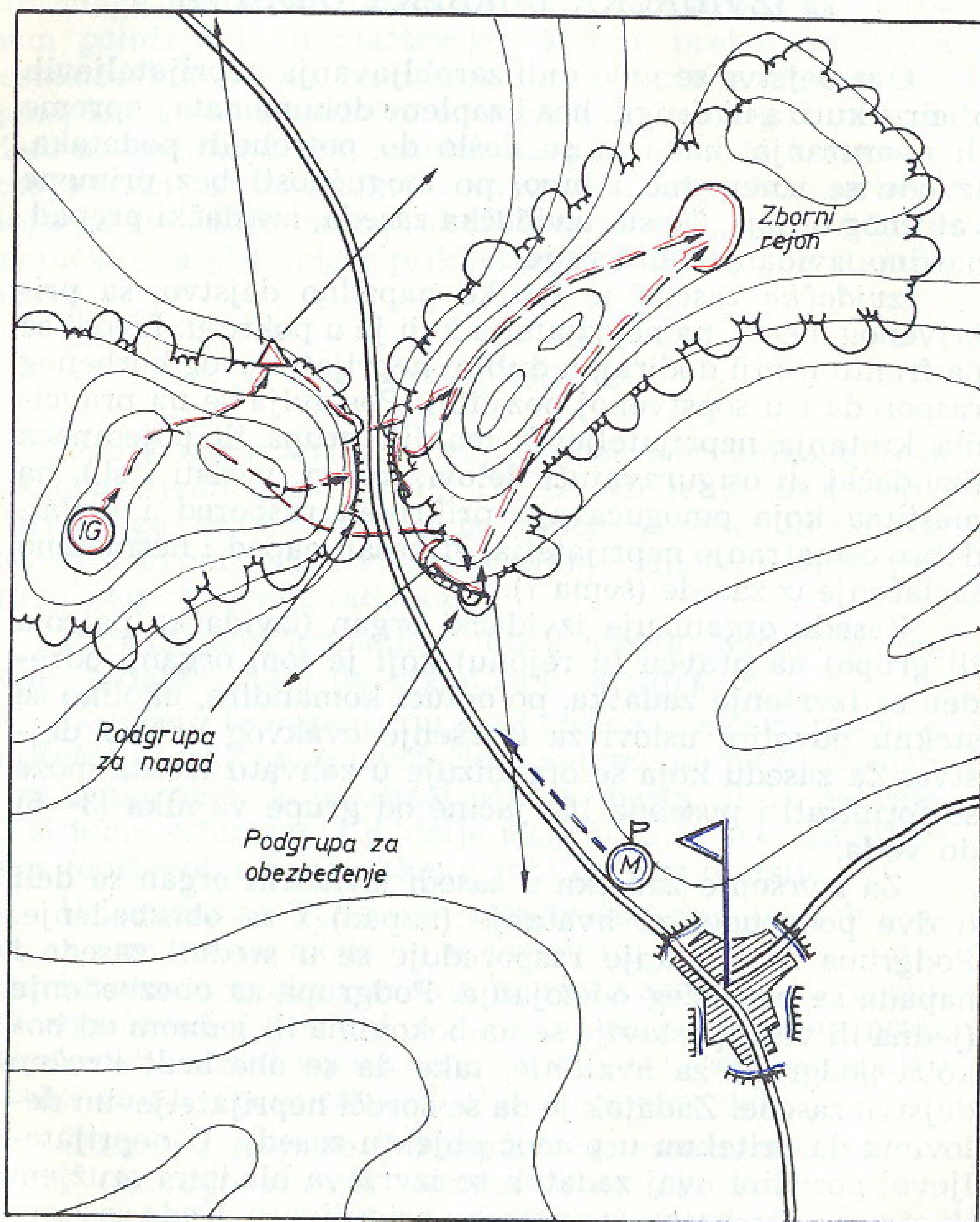
Ova dejstva se vrše radi zarobljavanja neprijateljevih oficira, kurira ili drugih lica i zaplene dokumenata, opreme ili naoružanja, kako bi se došlo do potrebnih podataka. Izvode se iznenadno i brzo, po mogućnosti bez primene vatrenog oružja. To su: izviđačka zaseda, izviđački prepad, nasilno izviđanje i diverzije.

Izviđačka zaseda je kratko napadno dejstvo, sa prikrivenog mesta, na neprijatelja koji je u pokretu. Izvodi se na frontu (liniji dodira), u dubini neprijateljevog borbenog rasporeda i u sopstvenoj pozadini. Postavlja se na pravcima kretanja neprijateljevih manjih grupa ili pojedinaca (izviđački ili osiguravajući delovi, kuriri, vezisti i sl.), na mestima koja omogućavaju prikriven raspored i prilaz, dobro osmatranje neprijatelja, efikasan napad i nesmetano izvlačenje iz zasede (šema 7).

Zasedu organizuje izviđački organ (izviđačka patrola ili grupa) na pravcu (u rejonu) koji je tom organu određen za izvršenje zadatka, po odluci komandira, ukoliko se steknu povoljni uslovi za izvršenje ovakvog načina dejstva. Za zasedu koja se organizuje u zahvatu fronta može se formirati i posebna IG, jačine od grupe vojnika (3—5) do voda.

Za izvršenje zadatka u zasedi izviđački organ se deli u dve podgrupe: za hvatanje (napad) i za obezbeđenje. Podgrupa za hvatanje raspoređuje se u sredini zasede i napada sa najbližeg odstojanja. Podgrupa za obezbeđenje (jedna ili više) postavlja se na bokovima ili jednom od bokova podgrupe za hvatanje, tako da se obezbedi kružno dejstvo zasede. Zadatak je da se spreči neprijateljevim delovima da priteknu u pomoć objektu zasede. U neprijateljevoj pozadini ovaj zadatak se izvršava hladnim oružjem ili otvaranjem vatre uz upotrebu prigušivača. Kada se zaseda izvodi u zahvatu fronta ili u sopstvenoj pozadini, podgrupa za obezbeđenje može da otvori snažnu vatru po ne-

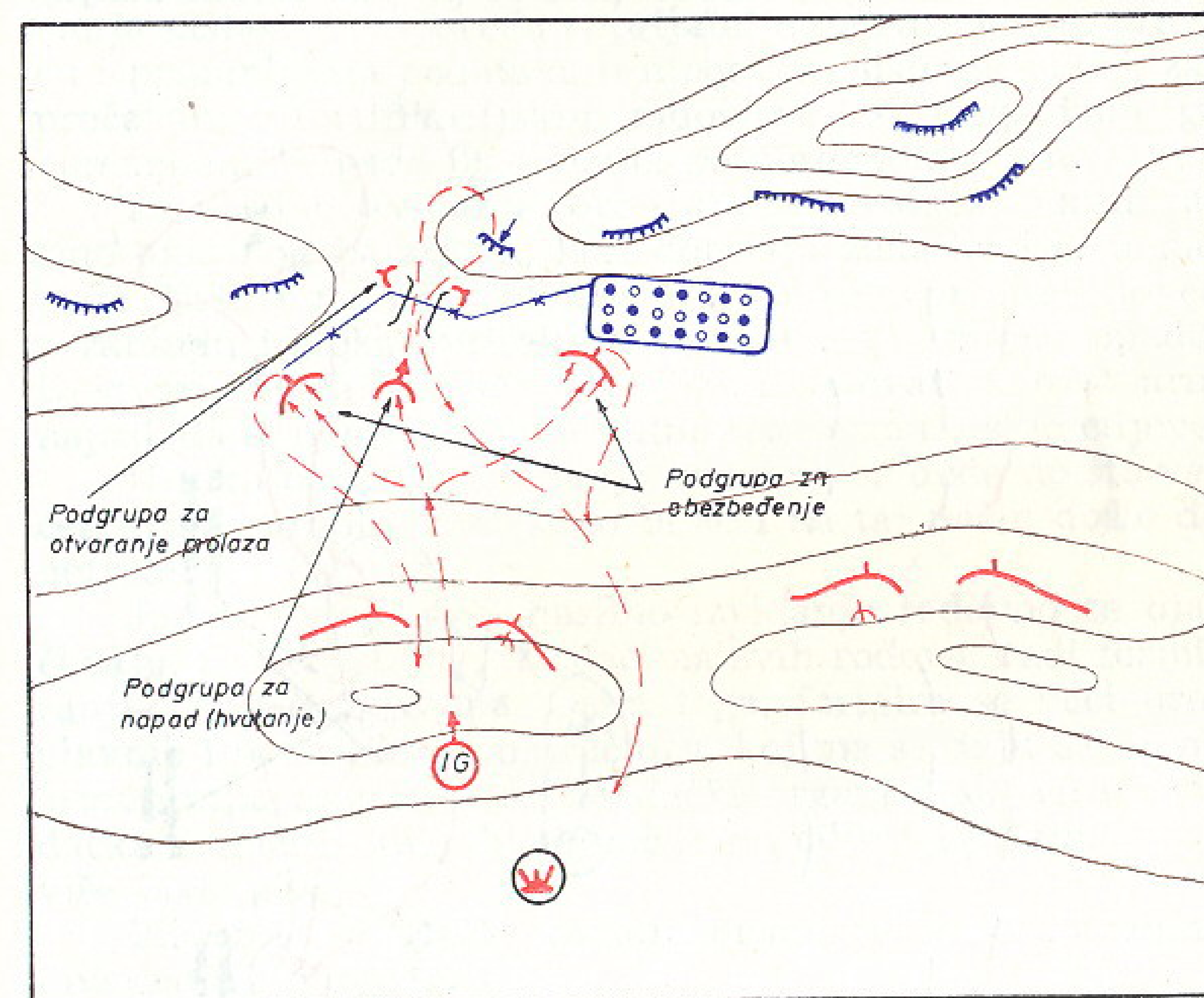
prijateljevim delovima koji intervenišu. Po izvršenom zadatku, iz zasede se prvo izvlači podgrupa za hvatanje. Pri povlačenju podgrupe mogu da se kreću u različitim pravcima, radi zavaravanja neprijatelja.

Šema 7 — Izviđačka zaseda

Izviđački prepad je iznenadni napad na neprijatelja koji se nalazi na mestu (u zaklonu, skloništu, na osmatračnici, vatrenom položaju, stražarskom mestu i sl.). Izvodi se u zahvatu fronta na liniji dodira i u dubini neprijateljevog borbenog rasporeda. Vrše ga izviđački organi u toku svog dejstva, po ukazanoj potrebi, ukoliko na drugi način ne može da se dođe do podataka.

Ako se prepad vrši na frontu (u zahvatu neprijateljeve prve borbene linije), formira se izviđačka grupa jačeg sastava (do ojačanog voda) specijalno za izvršenje tog zadatka. Tada se, naročito danju, određuju i sredstva za podršku — mitraljezi i minobacači (šema 8).

Šema 8 — Izviđački prepad na prednji kraj neprijateljeve odbrane

Objekti prepada mogu biti vrlo različiti: osmatračnice, izdvojene vatrene tačke, stražari, izdvojeni elementi komandnog mesta ili centra veze, slabija obezbeđenja i sl.

Prepad se vrši noću, a danju samo u nepovoljnim meteorološkim uslovima.

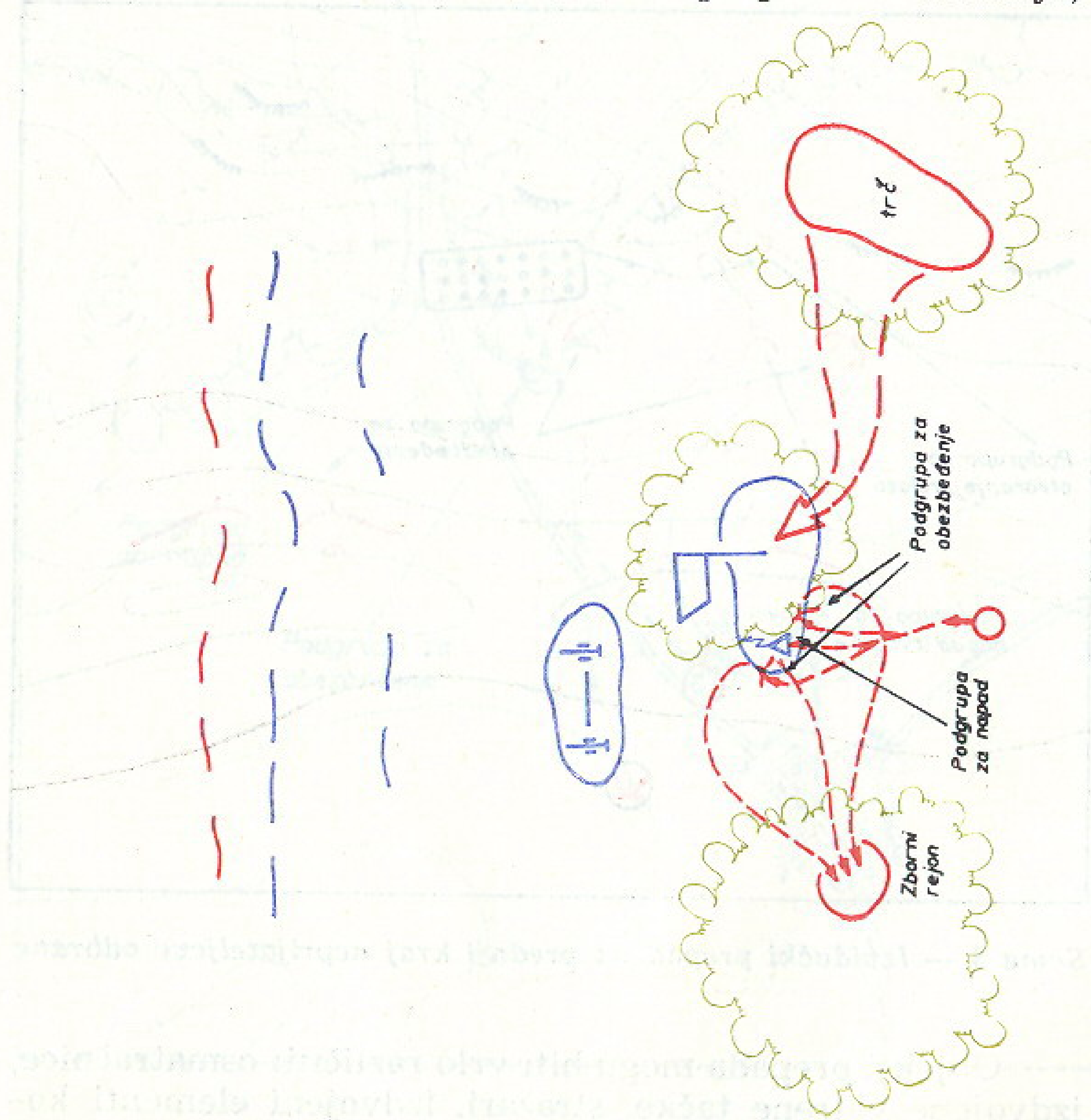
Za izvršenje prepada, izviđački organ se redovno deli na:

— podgrupu za hvatanje (napad), koja se prikriveno privlači do objekta, iznenadno se baca na neprijatelja i zarobljava ga bez otvaranja vatre;

— podgrupu za obezbeđenje, koja ima zadatak da spreči intervenciju neprijatelja ka objektu prepada i omogući nesmetano pavlačenje podgrupe za hvatanje;

— podgrupu za otvaranje prolaza u preprekama (po potrebi);

— sredstva za podršku (ako se prepad izvodi danju).

Šema 9 — Izviđački prepad u dubini neprijateljskog rasporeda

U toku dejstva prvo se kreće podgrupa za otvaranje prolaza, zatim podgrupa za obezbeđenje (postavlja se na predviđene položaje), a na kraju podgrupa za hvatanje. Sredstva podrške otvaraju vatru samo ako je dejstvo grupe otkriveno. Po izvršenom zadatku prva se izvlači podgrupa za hvatanje, a poslednja podgrupa za obezbeđenje.

Kada se organizuje prepad u dubini neprijateljevog rasporeda (šema 9), vreme za pripremu i izvršenje zadatka biće kraće, a grupa će se najčešće deliti na podgrupe za hvatanje i obezbeđenje. U obezbeđenju prepada mogu aktivno da dejstvuju i jedinice teritorijalne odbrane.

Nasilno izviđanje se primenjuje kada na drugi način ne mogu da se prikupe potrebni podaci, a radi otkrivanja sastava i rasporeda neprijatelja na određenom pravcu i prikupljanja podataka o njegovom sistemu vatre, zaprečavanju, fortifikacijskim radovima i sl. Organizuje ga komandant brigade ili divizije, po posebnom planu.

Za nasilno izviđanje formiraju se izviđački odredi jačine ojačanog bataljona, koji dobijaju zadatke kao u napadu. Vrši se na više pravaca, kako bi se neprijatelj doveo u zabludu i stekao utisak da se radi o stvarnom napadu. U stvari, nasilno izviđanje i mora delovati kao stvarni napad, da bi neprijatelj normalno reagovao i otkrio ciljeve.

U toku nasilnog izviđanja treba da se dođe do što većeg broja zarobljenika, kako bi se i na taj način došlo do potrebnih podataka.

Jedinice koje vrše nasilno izviđanje redovno se ojačavaju, pored ostalog, izviđačima svih rodova, radi formiranja izviđačkih grupa. Osim toga, formira se veći broj glavnih i pomoćnih osmatračnica, kojima se daju uže zone osmatranja, angažuju se izviđački organi i aktivira izviđačka avijacija, kako bi se uočili svi ciljevi i prikupilo što više podataka.

Diverzije izviđački organi primenjuju po načelima diverzantskih dejstava.

3) IZVIĐANJE BORBOM (BORBENIM PORETKOM)

Vrše ga, u svim vidovima borbenih dejstava, jedinice koje se nalaze u neposrednom borbenom dodiru sa neprijateljem i koje ga borbom prisiljavaju da otkrije svoj ras-

pored, sistem vatre, plan dejstva i dr. Izviđanje borbenim poretkom podrazumeva održavanje stalnog borbenog dodira sa neprijateljem, neprekidno osmatranje radi praćenja njegovih dejstava, zarobljavanje neprijateljevih vojnika i starešina i zaplenu dokumenata, naoružanja i opreme. Svi vojnici i starešine moraju odmah izveštavati pretpostavljene o svemu primećenom, jer su to najčešće podaci vremenski ograničene vrednosti.

4) IZVIĐANJE TEHNIČKIM SREDSTVIMA

Izviđački organi i sve druge jedinice se u izviđanju koriste i tehničkim sredstvima, te se ovaj način izviđanja delimično uklapa u ostale (korišćenje optičkih tehničkih sredstava, infracrvenih uređaja, foto-tehnike, radarskih detektora itd.). Kao poseban način, primenjuje se u elektronskom izviđanju.

Jedinice elektronskog izviđanja su opremljene specijalnim elektronskim tehničkim sredstvima. U puku i brigadi se primenjuje radarsko, a u diviziji radio-izviđanje.

5) PRIKUPLJANJE PODATAKA OD STANOVNIŠTVA

Od stanovništva podatke prikupljaju obaveštajni organi, komandiri izviđačkih organa i starešine jedinica, kada je to moguće. Ovo se najviše odnosi na privremeno zaposednutu teritoriju, gde su češće direktne veze stanovništva sa jedinicama i starešinama iz štabova TO, a zatim i sa izviđačkim organima jedinica koje dejstvuju na frontu a izvidaju dubinu borbenog rasporeda neprijatelja.

Ovako neposredno prikupljanje podataka vrši se organizovano, korišćenjem veza koje određuju obaveštajni organi TO, ili spontano, bez prethodne pripreme i od slučaja do slučaja.

Ipak, najveći broj podataka dobijenih ovim načinom ide preko društveno-političkih organizacija, i to preko one organizacije koja, u određenom trenutku, ima najveće mogućnosti. Njihovu aktivnost usmeravaju štabovi teritorijalne odbrane, prvenstveno opštinski, a takođe i obaveštajni organi u mesnim zajednicama.

Na isti način, u sopstvenoj pozadini stanovništvo može dati podatke o delovima neprijateljevih vazdušnih desanata i ubačenim grupama raznih vrsta.

Ovim načinom se vrlo malo koristi u zahvatu fronta, jer su na tom prostoru i mogućnosti stanovništva najmanje.

6. ELEKTRONSKO IZVIĐANJE

1) OSNOVE ELEKTRONSKOG IZVIĐANJA

(1) **Pojam elektronskog izviđanja**

U opštem progresu nauke i tehnike, za poslednjih nekoliko decenija, elektronika zauzima jedno od vodećih mesta. Dostignuća u toj oblasti našla su primenu skoro u svim oblastima ljudske delatnosti i postala snažan pokretač progresa. Na njenim dostignućima razvili su se i dalje se razvijaju i usavršavaju savremena sredstva i sistemi komuniciranja, javnog informisanja, navigacije, osmatranja zemljišta i vazdušnog prostora, vođenja i upravljanja i dr.

Posebno je značajna primena elektronike u vojne svrhe, jer se mnoštvom raznovrsnih i složenih radio, radarskim, navigacijskim, infracrvenim, računarskim i drugim sredstvima i sistemima koriste, skoro podjednako, svi vidovi i rodovi savremenih oružanih snaga. Razvoj, jačanje i modernizacija oružanih snaga u svetu vezani su, pored ostalog, i za napredak i primenu elektronike. Njena sredstva su, danas, nezamenljiva u obezbeđenju funkcije rukovođenja, komandovanja i upravljanja u oružanim snagama. Od primene i funkcionisanja ovih sredstava zavisi uspeh rukovođenja i komandovanja jedinicama, kao i optimalna upotreba savremenih sredstava ratne tehnike, a posebno onih za masovno uništavanje i razaranje. Elektronika je uticala i na karakter borbenih dejstava i menjala shvatanja o vođenju oružane borbe. Univerzalnost i ten-

dencije njene dalje primene ukazuju da će i ubuduće imati uticaja i izazivati značajne promene u taktici, strategiji i koncepcijama vođenja oružane borbe i rata uopšte.

Takav razvoj, primena i uloga elektronike na vojnom području nametnuli su, isto tako, svestranu primenu mera i postupaka elektronske i druge tehnike, radi ometanja i onemogućavanja neprijatelja da se optimalno koristi elektronskim sredstvima i sistemima (naročito za komandovanje i upravljanje), kao i radi zaštite sopstvenih elektronskih sredstava i sistema od svih vidova i oblika dejstava koje neprijatelj preduzima upotrebom elektronske i druge tehnike. Tako se razvila nova dimenzija rata poznata kao elektronska dejstva (popularno rečeno, »elektronski rat«), kojima se u savremenim uslovima pridaju veliki značaj i uloga. Naša vojna misao o tome, pored ostalog, kaže: »Elektronska dejstva postala su integralni deo savremenih borbenih dejstava, dajući im nove dimenzije, a njihov uticaj je proporcionalan tehničkoj opremljenosti oružanih snaga angažovanih u borbenim dejstvima. Elektronska dejstva sračunata na prikupljanje podataka i ometanje i onemogućavanje komandovanja i upravljanja izvode se u miru i ratu.«

Primena elektronskih dejstava zasniva se na slabim stranama elektronike, kao što su: mogućnost prisluškivanja rada elektronskih sredstava, mogućnost otkrivanja i određivanja njihove lokacije i mogućnost ometanja i narušavanja rada elektronskih sredstava i sistema.

U našoj teoriji i praksi, umesto pojma »elektronska dejstva«, uobičajen je pojam *protivelektronsko obezbeđenje*. Čini ga kompleks mera i postupaka organizacijske, operativno-taktičke, tehničke i elektronske prirode, koji ima za cilj:

— da onemogući ili oteža rad neprijateljevih elektronskih sredstava i sistema, i

— da omogući ili olakša rad sopstvenih elektronskih sredstava i sistema u uslovima kada neprijatelj primenjuje intenzivna elektronska dejstva.

Protivelektronsko obezbeđenje (PEO) tretira se kao obavezan elemenat borbenog obezbeđenja i ima velik značaj za uspešno izvođenje borbenih dejstava. Obuhvata sledeće osnovne vidove dejstava:

— protivelektronska dejstva (PED), koja čine ove komponente: elektronsko izviđanje (EI), elektronsko ometanje (EO) i dezinformacije (šire: elektronsko obmanjivanje), organizuju se i izvršavaju radi prikupljanja obaveštajnih podataka o neprijatelju i njegovim elektronskim sredstvima i sistemima (EI), narušavanja i onemogućavanja rada neprijateljevih elektronskih sredstava i sistema (EO) i dezinformisanja, odnosno zavaravanja i obmanjivanja neprijateljevih komandi i jedinica o stvarnom rasporedu i namerama naših snaga;

— protivelektronska zaštita (PEZ), koja se organizuje i izvodi da bi se omogućio ili olakšao rad sopstvenih elektronskih sredstava i sistema u uslovima kada neprijatelj primenjuje intenzivna elektronska dejstva; i

— protivelektronska borbena dejstva (PEBD), koja se organizuju i izvode u cilju fizičkog uništavanja neprijateljevih vitalnih elektronskih sredstava i sistema.

Elektronsko izviđanje je, prema tome, osnovna vrsta protivelektronskih dejstava i obezbeđuje prikupljanje obaveštajnih podataka o neprijatelju, prostoru borbenih dejstava, meteorološkim prilikama i neprijateljevim elektronskim sredstvima i sistemima, korišćenjem rada izviđanih elektronskih sredstava i sistema. Usmerava se na sve vrste neprijateljevih elektronskih sredstava i sistema u radu: sistem veza, radarski, navigacijski, za vođenje i upravljanje, za ometanje i dr. Ostvaruje se prisluškivanjem i prijemom elektromagnetskih zračenja elektronskih sredstava (podrazumevajući i elektromagnetska zračenja koja reflektuju izviđani objekti) i goniometrisanjem elektronskih sredstava, radi određivanja rejona njihovog rasporeda i lokacije. Izvršava se upotrebom specijalizovanih snaga (jedinica) za elektronsko izviđanje, opremljenih najsavršenijim elektronskim sredstvima. Elektronsko izviđanje je osnovni način dejstva jedinica i organa za elektronsko izviđanje.

Po našim gledanjima, elektronsko izviđanje je u nadležnosti obaveštajnih organa odgovarajućih komandi i štabova OS i izvršava se, isključivo, po planu i zadacima ovih organa. Ostali vidovi i vrste protivelektronskog obezbeđe-

nja su u nadležnosti organa za protivelektronsko obezbeđenje komandi i štabova OS i ostalih korisnika sistema veza i drugih elektronskih sistema u SFRJ.

(2) **Cilj elektronskog izviđanja**

Elektronsko izviđanje se planira, organizuje i izvršava u okviru obaveštajnog obezbeđenja:

— radi prikupljanja obaveštajnih podataka koji, uporedo sa ostalim obaveštajnim podacima, omogućuju rukovođenju i komandovanju da ostvari opšti uvid u situaciju, proceni neprijatelja, prostor borbenih dejstava i meteorološke prilike u taktičkoj, operativnoj i strategijskoj dubini, i donese odluku o upotrebi i dejstvu sopstvenih snaga, i

— radi prikupljanja takvih podataka o neprijateljevim elektronskim sredstvima i sistemima na osnovu kojih se može proceniti elektronska situacija i doneti odluka o preduzimanju odgovarajućih mera i postupaka u borbi protiv neprijateljevih elektronskih sredstava i sistema. Poznavanje ovih podataka je od prvorazredne važnosti za uspešno organizovanje i izvršavanje određenih mera protivelektronskog obezbeđenja borbenih dejstava, a osobito mera protivelektronskih dejstava.

(3) **Uloga i značaj elektronskog izviđanja**

Upotrebom elektronskih tehničkih sredstava razvio se i, do današnjeg stepena, usavršio poseban vid izviđanja poznat kao elektronsko izviđanje. Ono je postalo osnovni način prikupljanja obaveštajnih podataka u miru i ratu i ima značajnu ulogu u obaveštajnom obezbeđenju. Primenjuje se u svim vidovima i oblicima oružane borbe i borbenih dejstava, i to: u zahvatu fronta, na privremeno zaposednutoj teritoriji, na neprijateljevoj teritoriji i u pozadini, kao i u sopstvenoj pozadini.

Ulogu i značaj elektronskog izviđanja treba ceniti sa stanovišta obaveštajnog i bezbednosnog obezbeđenja i protivelektronskog obezbeđenja borbenih dejstava.

U obaveštajnom obezbeđenju ovo izviđanje ima značajnu ulogu kao tehnička komponenta obaveštajno-izviđačke delatnosti. Obezbeđuje pravovremeno i neprekidno prikupljanje podataka o potencijalnom agresoru, a u ratu o neprijatelju, uz minimalan rizik da u miru bude otkriveno kao izviđačka delatnost. Zadatke izvršava izviđanjem neprijateljevih elektronskih sredstava i sistema u radu, pri čemu se posebna pažnja pridaje izviđanju sistema radio-veza, koji se smatra kao potencijalni i neprekidni izvor obaveštajnih podataka.

U bezbednosnom obezbeđenju ima vrlo značajnu ulogu u smislu zaštite teritorije SFRJ od specijalnih snaga (agenturnih, izviđačkih, subverzivno-diverzantskih i dr.) ubačenih radi neprijateljske delatnosti. Ove zadatke izvršava otkrivanjem i praćenjem ilegalnih radio-veza koje bi se, eventualno, pojavile na našoj teritoriji.

U protivelektronskom obezbeđenju elektronsko izviđanje ima prvorazrednu ulogu jer najbrže i u najpotpunijem obimu obezbeđuje prikupljanje podataka (taktičko-tehničkih, radnih, organizacijskih, i dr.) o neprijateljevim elektronskim sredstvima i sistemima, neophodnih za planiranje, organizovanje i izvođenje svih vrsta i oblika protivelektronskog obezbeđenja.

Zbog toga se elektronsko izviđanje, danas, usmerava ne samo na vojna elektronska sredstva i sisteme, već i na elektronska sredstva i sisteme drugih struktura i institucija savremenog društva.[4)]

(4) **Mogućnosti elektronskog izviđanja i osnovni zadaci**

Elektronsko izviđanje ima ogromne mogućnosti u prikupljanju podataka, pa se kao važnije najčešće ističu sledeće: brzina i neprekidnost prikupljanja podataka u toku rada izviđanih elektronskih sredstava i sistema; prikupljanje podataka iz taktičkih i većih dubina, koje mogu iznositi stotine i hiljade kilometara; mogućnost da se u miru i ratu izvršava iz svakog prostora (kopno, more, vazduh, kosmos), nezavisno od doba dana, meteoroloških i drugih

4) U vezi s tim, stručnjaci obaveštajnih službi vodećih blokovskih zemalja izjavljuju da elektronsko izviđanje, još u doba mira, obezbeđuje 2/3 potrebnih obaveštajnih podataka o drugim zemljama i njihovoj aktivnosti.

uslova; brzo dostavljanje prikupljenih podataka korisnicima i mogućnost da se obezbedi potpuna tajnost izviđanja.

S obzirom na izneto, osnovni zadaci elektronskog izviđanja su:

— otkrivanje, utvrđivanje i prezentiranje indikatora eventualne agresije na SFRJ, evidentnih kroz rad izviđanih elektronskih sredstava i sistema potencijalnih agresora;

— prikupljanje i obrada podataka o potencijalnom agresoru, a u ratu o neprijatelju (organizacija komandovanja, sastav i formacijska pripadnost komandi i jedinica, lokacija, naoružanje, baziranje i aktivnost avijacije i pomorskih snaga, obaveštajni centri, agenturni i subverzivno-diverzantski centri i organi u našoj pozadini i dr.), prostoru borbenih dejstava i meteorološkim prilikama;

— prikupljanje i obrada podataka o neprijateljevim sredstvima i sistemu veza, lokaciji centara veze, lokaciji i organizaciji radarskih stanica i sistema raketnih jedinica, PVO, avijacije i pomorskih snaga, i o drugim elektronskim sredstvima i sistemima;

— prikupljanje podataka o novim, nepoznatim metodama i tehničkim rešenjima i elektronskim sredstvima i sistemima, radi ocene razvoja i nivoa dostignuća neprijateljeve elektronike i opremljenosti njegovih oružanih snaga;

— otkrivanje pojave i lokacije neprijateljevih snaga i sredstava za elektronska dejstva, metoda i načina njihove upotrebe, naročito za elektronsko izviđanje, ometanje i dezinformacije, i

— izvršavanje drugih zadataka po planu obaveštajnog i bezbednosnog obezbeđenja.

(5) **Zona, dubina i objekti elektronskog izviđanja**

Zona elektronskog izviđanja je određena prostorija (u geografskom smislu) na kojoj se prikupljaju napred pomenuti podaci upotrebom snaga i sredstava za elektronsko izviđanje. Određuje je komanda koja planira i organizuje elektronsko izviđanje. Poklapa se sa zonom obaveštajne odgovornosti te komande, a po potrebi i sa zonom interesovanja, ako to dozvoljavaju tehničke mogućnosti elektronskih izviđačkih sredstava. Težište izviđanja,

u određenoj zoni, usmerava se na težište borbenih dejstava odnosno na neprijateljeve snage, koje imaju odlučujući uticaj na izvršavanje zadataka komande koja planira i organizuje elektronsko izviđanje.

Dubina elektronskog izviđanja, odnosno daljina na kojoj se mogu otkriti neprijateljeva elektronska sredstva, pratiti njihov rad i prikupljati podaci, zavisi od tehničkih karakteristika, grupisanja i rasporeda elektronskih sredstava koja se izviđaju, tehničkih karakteristika, mogućnosti i rasporeda elektronskih izviđačkih sredstava i uslova prostiranja elektromagnetskih talasa na relaciji izvor — sredstvo izviđanja.

Različita elektronska izviđačka sredstva, zavisno od tehničkih mogućnosti, postižu različitu dubinu izviđanja, koja može iznositi od nekoliko desetina i stotina metara do nekoliko desetina, stotina i hiljada kilometara. Zbog toga se može reći da je elektronsko izviđanje prva odbrambena linija svake zemlje od iznenadne agresije u savremenim uslovima.

Objekti elektronskog izviđanja su istovetni sa objektima izviđanja uopšte, koji se grupišu po srodnosti i prioritetu.[5)]

(6) **Izvori obaveštajnih podataka elektronskog izviđanja**

Izvori obaveštajnih podataka elektronskog izviđanja su sopstvena elektronska izviđačka sredstva odnosno elementi (organi) za prikupljanje podataka, i neprijateljeva elektronska tehnička sredstva, koji obaveštajnim, izviđačkim i drugim organima ili pojedincima daju početne podatke o neprijatelju, prostoru borbenih dejstava i meteorološkim prilikama.

a) *Sopstvena elektronska izviđačka sredstva*

Ova sredstva odnosno elementi (organi) za prikupljanje podataka (radio-prislušna stanica — RPST, radio-prislušni centar — RPC, radio-goniometarska jedinica —

5) Obrađeni u temi »Izviđački organi« i »Objekti i zadaci izviđanja«.

RgSt, stanica za radio-tehničko izviđanje — StRTI i dr.) stalan su izvor obaveštajnih podataka u toku rada neprijateljevih elektronskih sredstava i sistema. Elementi (organi) neposredno prikupljaju podatke i zavisno od mesta postavljanja, mogućnosti, uslova u kojima rade i intenziteta rada izviđanih elektronskih sredstava i sistema daju značajan doprinos sagledavanju stanja, promena, aktivnosti, mogućnosti i namera neprijatelja, kao i poznavanju elektronskih sredstava i sistema kojima se koristi.

b) *Neprijateljeva elektronska tehnička sredstva*

Ova sredstva u radu mogu pružiti veoma važne podatke o neprijatelju, prostoru borbenih dejstava i meteorološkim prilikama. Od posebnog su značaja sredstva radio i radio-relejne veze, kojima se prenose saopštenja i informacije u sistemu rukovođenja i komandovanja. Pri korišćenju ovih izvora neophodna je puna opreznost u proučavanju i obradi prikupljenih podataka, jer neprijatelj može proturati i dezinformacije i organizovati rad određenih sredstava, pa i sistema, radi obmanjivanja i lažnog predstavljanja stanja ili određene aktivnosti.

c) *Ocena pouzdanosti izvora*

U toku obrade prikupljenih podataka obavezan postupak je ocena pouzdanosti izvora. Sastoji se u kritičkom sagledavanju kvaliteta izvora, pri čemu treba imati u vidu sadržaj podatka i uslove u kojima se do njega došlo. Na osnovu toga ocenjuje se stepen pouzdanosti, kao i za ostale izvore obaveštajnih podataka, sa: pouzdan, verovatno pouzdan, sumnjiv i nepouzdan.

(7) **Podela elektronskog izviđanja**

Podeli elektronskog izviđanja pristupa se, najčešće, sa tri aspekta: prema cilju, obimu i angažovanim snagama i sredstvima, prema prostoru odakle se vrši i prema sredstvima kojima se vrši.

Prema cilju, obimu i angažovanim snagama i sredstvima elektronsko izviđanje se deli na: taktičko (blisko), operativno i strategijsko (oba kao daljinsko).

Taktičko elektronsko izviđanje se planira, organizuje i izvršava na komandnim stepenima združenih taktičkih jedinica (divizija), s ciljem da se prikupe obaveštajni podaci neophodni za obaveštajno obezbeđenje pripreme i izvođenja borbenih dejstava, kao i podaci o neprijateljevim elektronskim sredstvima i sistemima taktičke namene, radi organizovanja protivelektronskog obezbeđenja borbenih dejstava. Zavisno od mogućnosti izviđačkih sredstava, obuhvata dubinu do zadnje granice zone obaveštajne odgovornosti.

Više komande planiraju i organizuju operativno i strategijsko elektronsko izviđanje, kojim se obuhvataju veće dubine rasporeda neprijateljevih snaga, a po potrebi i deo ili cela dubina neprijateljeve državne teritorije.

Na svim nivoima se elektronskom izviđanju daju zadaci i radi prikupljanja podataka o neprijateljevim specijalnim snagama ubačenim u našu pozadinu (otkrivanje pojave, rejona lokacije i dr.), upotrebom namenskih snaga i sredstava.

Prema prostoru odakle se vrši, elektronsko izviđanje se deli na izviđanje sa zemlje (kopno i more), iz vazduha i iz kosmosa.

Izviđanje sa kopna vrši se pod najnepovoljnijim uslovima s obzirom na reljef zemljišta, prirodne i veštačke prepreke, specifičnost prostiranja elektromagnetskih talasa i dr. Izvršava se upotrebom pokretnih i stacionarnih elektronskih izviđačkih sredstava. Izviđanje sa mora se vrši upotrebom brodova raznih vrsta i namena (ribarskih, putničkih, ratnih i dr.), opremljenih elektronskim izviđačkim sredstvima.

Elektronsko izviđanje iz vazduha vrši se upotrebom aviona, helikoptera, bespilotnih i drugih letelica, opremljenih elektronskim izviđačkim sredstvima. Pridaje mu se veliki značaj jer pruža mogućnost neprekidne kontrole većeg dela ili cele neprijateljeve teritorije. Za preletanje neprijateljeve teritorije upotrebljavaju se bespilotne letelice.

Elektronsko izviđanje iz kosmosa omogućeno je prodorom veštačkih satelita u prostranstvo kosmosa. Izviđački sateliti su opremljeni optičkim i elektronskim sredstvima za prikupljanje podataka i sredstvima za dostavljanje

podataka na zemlju.[6] Ovom izviđanju se pridaje veliki značaj jer pruža mogućnost da se za kratko vreme osmotri velika površina na zemlji, da se ciljevi izviđaju iz najpogodnijih uglova i da se podaci brzo dostavljaju korisnicima.

Prema namenskim sredstvima elektronsko izviđanje obuhvata više vrsta izviđanja, kao što su: radio, radarsko, radio-tehničko, optoelektronsko, akustičko, izviđanje senzorima i dr. Ovo je uslovna podela s obzirom na to da se, u inače oskudnoj literaturi, nailazi na različite prilaze i mišljenja.

(8) **Osvrt na istorijski razvoj elektronskog izviđanja**

Primena elektronike na vojnom području datira od otkrića radija, a većina podataka ukazuje da je prisluškivanje radio-veza primenjeno u rusko-japanskom ratu, 1904. godine, predstavljalo začetak elektronskog izviđanja. Austrijanci su 1908. godine uspešno prisluškivali radio-veze italijanske mornarice. To su bile, može se reći, prve demonstracije ogromnih mogućnosti elektronike.

U periodu prvog svetskog rata strane u sukobu obilato su se koristile mogućnostima radio-prisluškivanja, radi prikupljanja obaveštajnih podataka. Već 1916. godine, pojavom radio-goniometra, znatno se povećavaju mogućnosti prikupljanja podataka izviđanjem radio-veza. Tako nastaje radio-izviđanje kao najstarija vrsta elektronskog izviđanja.

Iskustva iz ovog rata doprinela su daljem razvoju radio-izviđanja, čija delatnost se proširuje sa vojnih i na radio-veze drugih struktura i institucija. U drugi svetski rat su veće armije sveta ušle sa dobro organizovanom radio-izviđačkom službom.

Između dva svetska rata radilo se i na razvoju radarske tehnike, a razvijeno je i nekoliko sistema radio-navigacije, što je stvorilo uslove za pojavu i razvoj novih vrsta elektronskog izviđanja.

---

6) Odavno poznati izviđački sateliti su: američki tipa »midas«, »samos« i dr., i sovjetski tipa »kosmos«, čije se lansiranje povećava u svakoj kriznoj svetskoj situaciji.

Period drugog svetskog rata je naročito karakterističan po razvoju i intenzitetu primene elektronskog izviđanja, pa i drugih oblika elektronskih dejstava. Pored zemaljskih, pojavljuju se i avionski i drugi radari, što neposredno utiče na pojavu i razvoj radarskog i radio-tehničkog izviđanja.

Posleratni napredak nauke, tehnike i tehnologije omogućuje nove uspehe i dostignuća na polju elektronike, što doprinosi daljem razvoju i usavršavanju tehničkih sredstava oružane borbe (pojava elektronskih računara, usavršavanje raketnih sistema, lansiranje veštačkih Zemljinih satelita itd.). Sve to ima uticaja i na dalji razvoj elektronskog izviđanja, kao što je pojava infracrvenih uređaja (IC), televizijskog i laserskog izviđanja itd.

Sva ta dostignuća obilato su primenjivana i u ratovima novijeg datuma. U vijetnamskom, kao i u izraelsko-arapskim ratovima, masovno su primenjivani svi vidovi i oblici elektronskih dejstava, naročito elektronsko izviđanje i ometanje, sa rezultatima taktičkog i operativno-strategijskog značaja.

Elektronsko izviđanje se i danas, u doba mira, vrlo brižljivo planira i intenzivno vodi na velikom delu zemljine kugle, uz angažovanje brojnih i jakih ljudskih efektiva, ogromnih materijalnih i finansijskih sredstava, velikog broja naučnih ustanova i institucija i najsavršenijih dostignuća elektronike i drugih grana nauke i tehnike.

2) VRSTE ELEKTRONSKOG IZVIĐANJA I NJIHOVA PRIMENA

(1) Radio-izviđanje

a) *Pojam, cilj, značaj i osnovni zadaci radio-izviđanja*

Radio-izviđanje (RI) je vrsta elektronskog izviđanja, u kome ima vodeće mesto i ulogu. Obezbeđuje prikupljanje obaveštajnih podataka o neprijatelju i njegovim radio i radio-relejnim vezama i sredstvima, korišćenjem rada izviđanih radio i radio-relejnih veza i stanica. Usmerava se na sve vrste radio i radio-relejnih veza (klasične, tropo-

sferske, satelitske) i integrisanih sistema, koji u sebe uključuju radio i radio-relejne veze svih pripadnosti i namena, na svim frekventnim opsezima i sa svim vrstama rada i modulacija. Sprovodi se upotrebom specijalizovanih snaga (radio-izviđačke jedinice) opremljenih savremenim radio-izviđačkim sredstvima.

Radio-izviđanje je osnovni način dejstva radio-izviđačkih jedinica i organa. Planira se, organizuje i izvršava radi:

— prikupljanja podataka o neprijatelju, prostoru borbenih dejstava i meteorološkim prilikama u taktičkoj, operativnoj i strategijskoj dubini, neophodnih rukovođenju i komandovanju radi procene situacije i donošenja celishodnih odluka, i

— prikupljanja podataka o neprijateljevim radio i radio-relejnim vezama i sredstvima (operativno-taktičkog, tehničkog i organizacijsko-radnog karaktera), neophodnih za procenu radio-situacije i donošenje odluka o preduzimanju odgovarajućih mera i postupaka, radi efikasnijeg radio-izviđanja, radio-ometanja i dezinformisanja neprijateljevih komandi i jedinica upotrebom namenskih radio-sredstava. Te se mere i aktivnosti sprovode u okviru protivelektronskog obezbeđenja odnosno protivelektronskih dejstava.

Značaj radio-izviđanja se ogleda u tome što, izviđanjem radio i radio-relejnih veza, obezbeđuje prikupljanje brojnih, kvalitetnih i pouzdanih obaveštajnih podataka. Radio je glavno tehničko sredstvo veze savremenih oružanih snaga i masovno se upotrebljava na svim komandnim stepenima. Samo jedna savremeno opremljena divizija ima 2—3 hiljade i više radio-sredstava različitih vrsta i namena. Imajući to u vidu, kao i činjenicu da je osnovna slabost radio i radio-relejnih veza njihova relativna bezbednost i zaštita, lako je zaključiti da se samo u zoni dejstva jedne divizije, u određenim situacijama, mogu pojaviti brojna radio-sredstva kao izvor obaveštajnih podataka, zbog čega se radio-izviđanju i pridaje veliki značaj. On se uvećava i mogućnošću prikupljanja podataka o neprijateljevim radio i radio-relejnim vezama i sredstvima, neophodnih za ometanje i narušavanje neprijateljevih

veza i ugrožavanje njegovog rukovođenja i komandovanja jedinicama.

Osnovni zadaci radio-izviđanja su adekvatni zadacima elektronskog izviđanja i uklapaju se u te zadatke, s tim što se realizuju isključivo izviđanjem neprijateljevih radio i radio-relejnih veza i stanica.

b) *Osnovne delatnosti radio-izviđanja*

Osnovne delatnosti koje obezbeđuju prikupljanje podataka radio-izviđanjem su radio-prisluškivanje i radio-goniometrisanje.

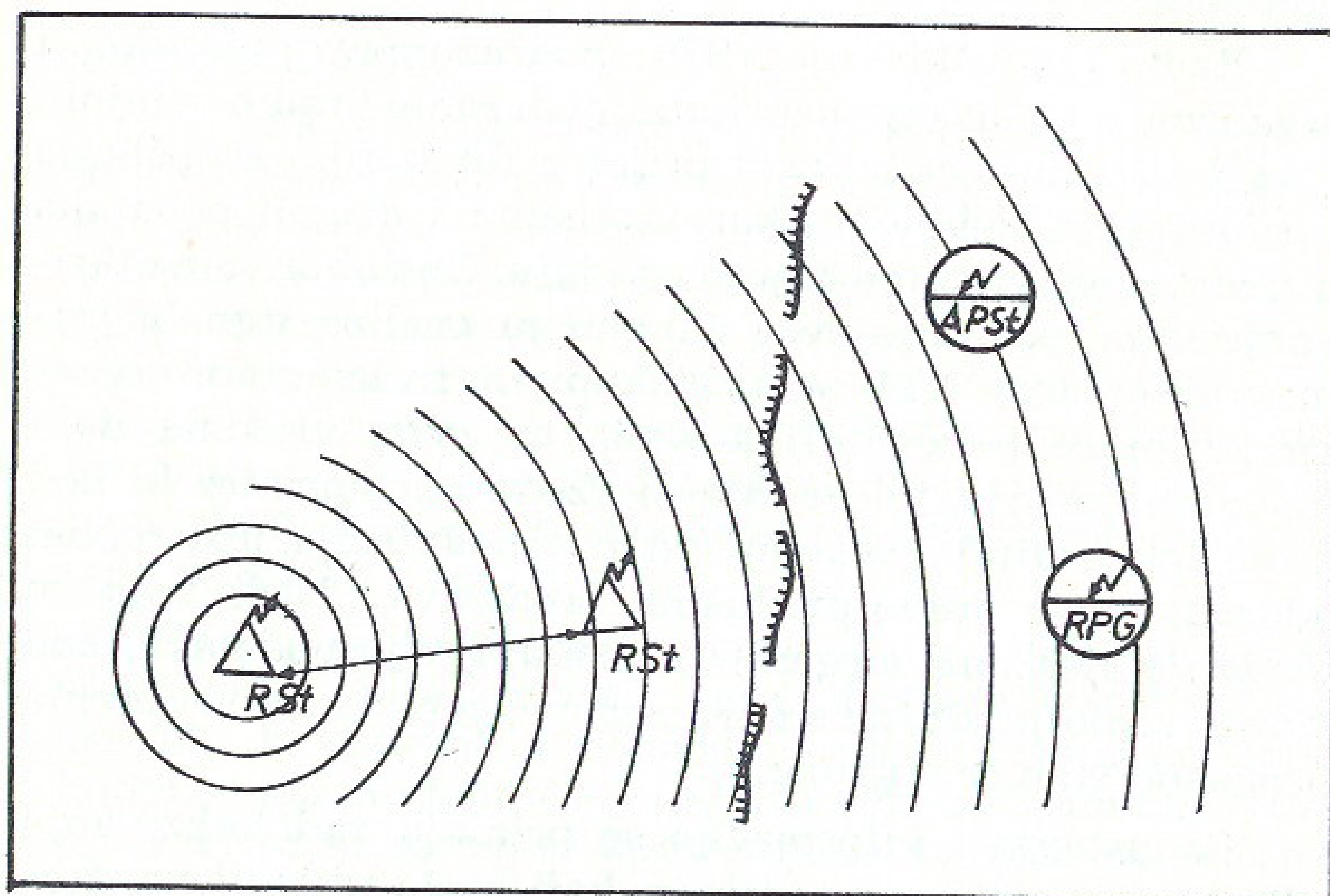
Radio-prisluškivanje (RP) podrazumeva plansko i organizovano slušanje neprijateljevih radio i radio-relejnih veza i stanica u radu, radi prijema (hvatanja) saopštenja i informacija, tehničkih karakteristika i drugih podataka o sredstvima i vezama koji se izviđaju. Ono obuhvata otkrivanje veza, praćenje veza i tehničku analizu signala primljenih iz etera. Vrši se u celokupnom frekventnom opsegu kojim se neprijatelj koristi, na svim vrstama rada (govorne emisije, telegrafija-morzeov i teleprinterski kod i foto-telegrafija) i na svim vrstama modulacija, upotrebom odgovarajućih radio-prislušnih sredstava. Radi toga se obrazuju elementi (organi) za prikupljanje podataka, kao što su: radio-prislušne stanice, grupe, centri i radio-relejne prislušne stanice i grupe.

Saopštenja i informacije se primaju radi otkrivanja i korišćenja njihovog sadržaja, koji može ukazati na dragocene obaveštajne podatke.

Karakteristike i podaci o vezama, sredstvima veze, poslužiocima, korisnicima, saobraćaju itd. primaju se i evidentiraju da bi se njihovom analizom, obradom i procenom došlo do podataka i određenih zaključaka o neprijatelju, naročito u uslovima kada je nemoguće otkriti i koristiti se sadržajima primljenih saopštenja i informacija. Ti podaci služe i za organizovanje i sprovođenje određenih mera i postupaka u okviru protivelektronskog obezbeđenja.

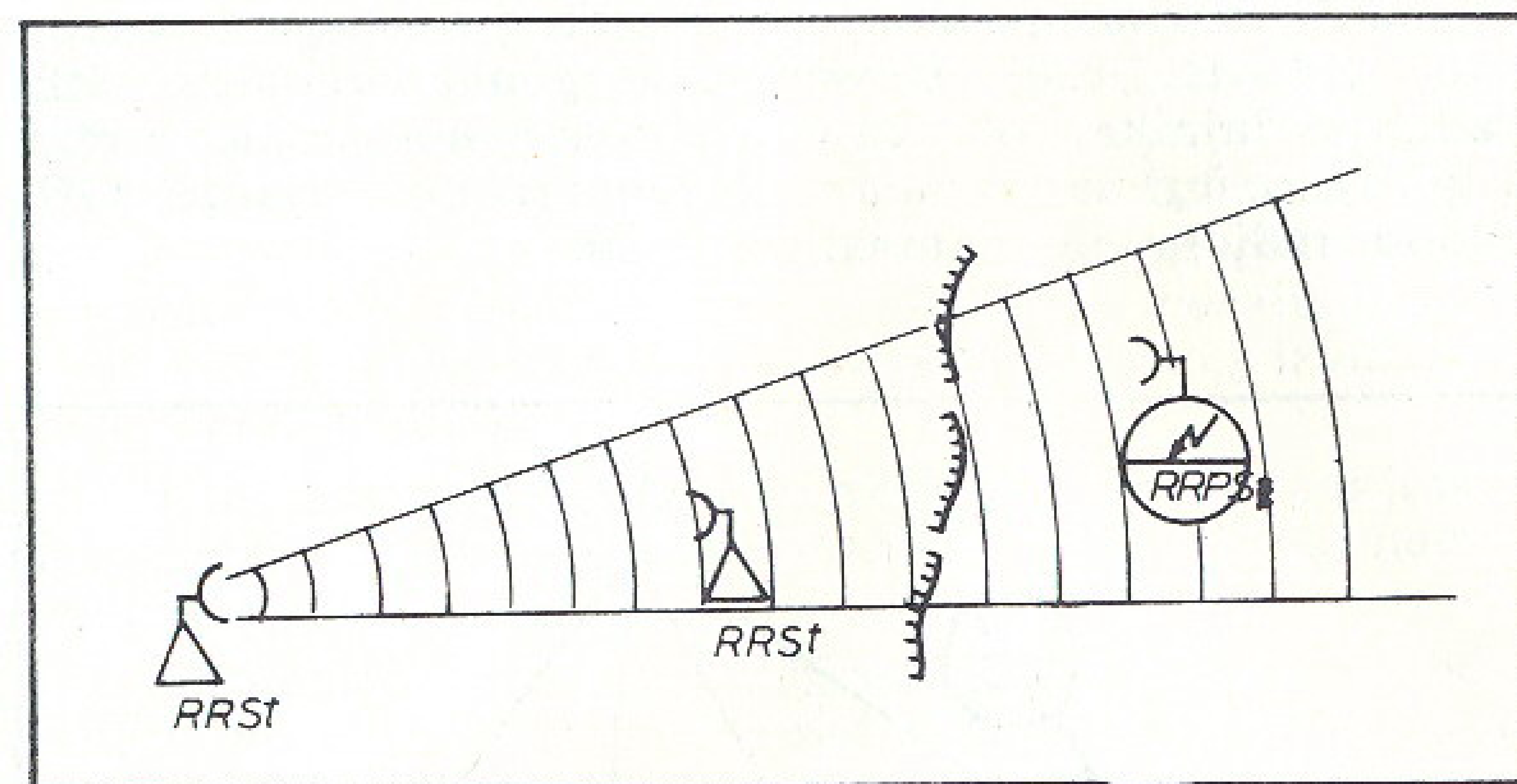
Radio-prisluškivanje je uslovljeno, pored ostalog, i prostiranjem elektromagnetskih talasa na relaciji izvor— —sredstvo za radio-prisluškivanje (šema 10. i 11).

Radio-sredstva VF opsega, koja imaju veću snagu i antene sa neusmerenim zračenjem, moguće je prisluškivati i goniometrisati u krugu od 360 stepeni na udaljenosti njihovog dometa (šema 10). Teže je prisluškivati radio-sredstva koja rade u opsegu VVF/UVF, jer imaju manju izlaznu snagu i domet im je ograničen optičkom vidljivosti. Ta sredstva i veze se najuspešnije prisluškuju iz vazduha.

Šema 10 — Prisluškivanje radio-veze

Prisluškivanje radio-relejnih veza otežano je zbog usmerenosti zračenja elektromagnetskih talasa (šema 11). Stoga je neophodno sa radio-relejnim prislušnim sredstvom ući u snop zračenja radio-relejne stanice koja se prisluškuje i obezbediti optičku vidljivost na relaciji izvor — — radio-relejno prislušno sredstvo, zbog čega je i te veze lakše prisluškivati iz vazduha.

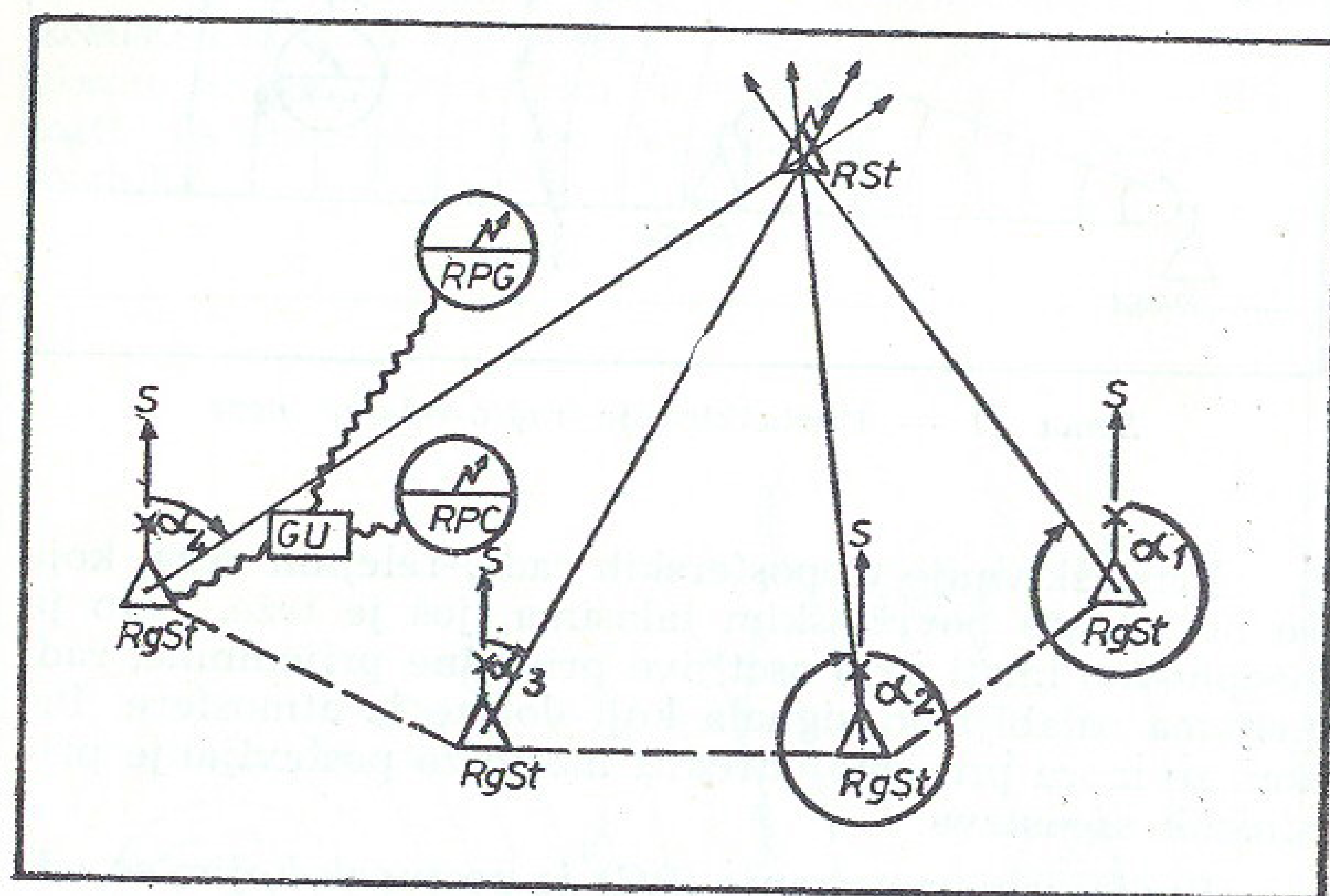
Šema 11 — Prisluškivanje radio-relejne veze

Prisluškivanje troposferskih radio-relejnih veza, koje se ne koriste površinskim talasima, još je teže. Zato je neophodno imati vrlo osetljive prislušne prijemnike, radi prijema oslabljenih signala koji dolaze iz atmosfere. Pri tom se mora precizno odrediti mesto za postavljanje prislušnih sredstava.

Radio-goniometrisanje (RG) je postupak kojim se određuju azimuti prema predajnim stanicama u radu, koje se prisluškuju. Tako se dolazi do rejona njihovog rasporeda i lokacije na zemljištu. Određivanjem tih rejona moguće je doći do zaključaka o: rasporedu i razmeštaju komandnih mesta i centara veze, grupisanju i rasporedu neprijateljevih snaga, pravcima upotrebe, pokretima, baziranju avijacije i plovnih objekata i dr. Zbog toga je radio-gonimetrisanje vrlo značajna delatnost, kojom se potvrđuju i upotpunjuju podaci prikupljeni radio-prisluškivanjem.

Radio-goniometrisanje se vrši upotrebom radio-goniometarskih sredstava, koja se postavljaju u odgovarajuće rejone na zemljištu kao radio-goniometarske stanice (šema 12). Jednom RgSt, iz jednog rejona, moguće je odrediti samo azimut, a sa dve i više stanica iz različitih rejona može se odrediti rejon lokacije radio-predajnika

(šema 12). Stanice postavljene na jednoj radio-goniometarskoj osnovici, radi istovremenog goniometrisanja istih radio-predajnika, obrazuju radio-goniometarsku mrežu (RgMr), u čiji sastav ulazi i grupa za upravljanje (GU) radom radio-goniometarskih stanica.

Šema 12 — Radio-goniometrisanje

Grupu za upravljanje sačinjavaju stanice veze (radio, radio-relejne, žične) i posluživaoci stanica. Preko ove grupe se daju zahtevi (komande) stanicama za goniometrisanje određenih radio-predajnika i primaju izveštaji o izvršenom radio-goniometrisanju. Zahteve za radio-goniometrisanje daju elementi (organi) za radio-prisluškivanje, koji mogu biti razmešteni u različitim rejonima (šema 12).

Radio-goniometarska osnovica (RgO) je linija na kojoj su postavljene stanice jedne radio-goniometarske mreže (šema 12). Dužina te osnovice je rastojanje između krilnih stanica i zavisi od udaljenosti radio-predajnika koji se goniometrišu, namene i tehničkih mogućnosti radio-goniometara, mogućnosti izbora odgovarajućih rejona i načina održavanja veze. Osnovica koja je dva puta duža od dubine radio-goniometrisanja smatra se najpovoljnijom i predstavlja odstojanje od RgO do rejona lokacije radio-predajnika koji se goniometrišu. Radi postizanja odgovarajuće osnovice, radio-goniometarske stanice se često moraju postavljati van granica određene zone elektronskog izviđanja (zone radio-izviđanja).

Radio-goniometrisanje otkrivenog ili radio-predajnika čija se lokacija naknadno proverava, vrši se na ovaj način (šema 12):

— radio-prislušni centar (grupa, stanica) preko sredstava veze upućuju zahtev za radio-goniometrisanje grupi za upravljanje, koja ga u vidu komande odmah prenosi radio-goniometarskim stanicama u mreži;

— po prijemu komande, stanice podešavaju radio-goniometre na dobijenu radnu frekvenciju radio-predajnika, pronalaze da radi na toj frekvenciji i određuju azimute njegove lokacije;

— po izvršenom goniometrisanju stanice dostavljaju izveštaje grupi za upravljanje, koja ih predaje organu za obradu i realizaciju radio-goniometarskih azimuta. Nakon toga se određuje rejon lokacije radio-predajnika na odgovarajućoj karti presecanjem dobijenih radio-goniometarskih azimuta.

Pravovremeno određivanje rejona lokacije otkrivenih radio-predajnika je veoma značajno jer se na taj način ukazuje radio-prislušnim elementima (organima) da li su otkrili izvore na teritoriji koja je zadatkom određena ili nisu. Isto tako, značajna je naknadna provera rejona lokacije radio-predajnika, jer se tako otkriva premeštanje korisnika (komandi i jedinica) iz jednog rejona u drugi.

Postoje i automatski radio-goniometarski sistemi kod kojih je, po prijemu zahteva za radio-goniometrisanje, celokupni rad automatizovan i određeni azimuti se, u vidu svetlećih linija, dobijaju na odgovarajućoj planšeti. Automatizacija prenosa komandi, određivanja azimuta i prenosa i obrade podataka o radio-goniometrisanju obezbeđuje da se, skoro trenutno, na planšeti dobija položaj goniometrisanog radio-predajnika.

c) *Zona, dubina i podela radio-izviđanja*

Zona radio-izviđanja je, u stvari, zona elektronskog izviđanja. Takav naziv ima ako se podaci na određenoj prostoriji prikupljaju isključivo upotrebom radio-izviđačkih snaga i sredstava.

Sve što je rečeno o dubini elektronskog izviđanja i o faktorima od kojih zavisi, odnosi se i na dubinu radio-izviđanja. Ova dubina na srednje ispresecanom zemljištu i pri upotrebi zemaljskih radio-izviđačkih sredstava može iznositi:

— pri izviđanju zemaljskih radio-stanica VVF/UVF opsega, snage 15—20 W — oko 25—30 km (dubina optičke vidljivosti);

— pri izviđanju avionskih radio-stanica VVF/UVF opsega, zavisno od visine leta aviona — oko 100—400 km;

— pri izviđanju radio-relejnih stanica VVF/UVF opsega, snage 25 W — oko 40 km;

— pri izviđanju zemaljskih radio-stanica VF opsega, male snage — do 25 km, a velike snage oko 50—70 km prijemom površinskih talasa. Pri prijemu prostornih talasa, zavisno od snage predajnika koji se izviđaju i visine radne frekvencije, dubina radio-izviđanja može iznositi nekoliko stotina, pa i hiljada kilometara.

Podeli radio-izviđanja se pristupa sa istih aspekata kao i EI.

Prema cilju, obimu i angažovanim snagama i sredstvima, radio-izviđanje se deli na taktičko (blisko), operativno i strategijsko (oba kao daljinsko).

Taktičko radio-izviđanje se po nameni, cilju, obimu i dubini definiše kao i taktičko elektronsko izviđanje, s tim što se izvršava upotrebom jedinica za blisko radio-izviđanje opremljenih, načelno, radio-izviđačkim sredstvima VVF/UVF opsega (u diviziji: radio-izviđački vod).

Više komande i štabovi organizuju operativno odnosno strategijsko radio-izviđanje, upotrebom jedinica za daljinsko radio-izviđanje, koje mogu biti opremljene i sredstvima za radio-tehničko izviđanje, zbog čega se nazivaju jedinice za elektronsko izviđanje (u armiji: bataljon za elektronsko izviđanje — bEI).

Komande i štabovi, koji u svom sastavu imaju namenske snage i sredstva, organizuju i sprovode posebnu vrstu radio-izviđanja, tzv. lokalno radio-izviđanje (uslovno upotrebljen termin), s ciljem da se sopstvena teritorija (zona odgovornosti) obezbedi od neprijateljevih specijalnih snaga ubačenih u našu pozadinu. Podaci o ovim snagama se prikupljaju izviđanjem njihovih radio-veza i stanica. U organskom sastavu bataljona za elektronsko izviđanje armije nalaze se namenske snage i sredstva za izvršavanje ovih zadataka.

Prema prostoru odakle se vrši, radio-izviđanje se deli isto kao EI. Ono se, naročito pri izviđanju s mora, iz vazduha i kosmosa, redovno integriše sa ostalim vrstama elektronskog izviđanja.

d) *Objekti radio-izviđanja i izvori obaveštajnih podataka*

Objekti radio-izviđanja su istovetni sa objektima elektronskog izviđanja, s tim što se podaci o tim objektima prikupljaju isključivo izviđanjem sistema neprijateljevih radio i radio-relejnih veza.

Izvori obaveštajnih podataka radio-izviđanja su: sopstvena radio-izviđačka tehnička sredstva odnosno elementi (organi) za prikupljanje podataka i neprijateljeva tehnička sredstva radio i radio-relejne veze.

e) *Radio-izviđačka tehnička sredstva*

Radio-izviđačka tehnička sredstva su sredstva za radio-prisluškivanje radio i radio-relejnih veza i sredstva za radio-goniometrisanje predajnih radio i radio-relejnih stanica u radu. Kako su sredstva radio i radio-relejne veze raznovrsna, to ne postoji mogućnost konstrukcije univerzalnog radio-izviđačkog sredstva, pa se ona konstruišu prema namenskim zadacima, delovima frekventnog opsega i vrstama rada i modulacija.

Sredstva za radio-prisluškivanje se dele na osnovna i pomoćna.

Osnovna sredstva su najsavremeniji radio-prijemnici odgovarajućeg frekventnog opsega i vrste rada i modu-

lacija, sa antenskim sistemima i izvorima električne energije.

Pomoćna sredstva su: magnetofoni, panadapteri, pretvarači impulsa, osciloskopi, ondulatori, teleprinterski uređaji, uređaji za prijem slika i crteža i dr. Osnovna namena im je registracija signala i emisija, analiza i pretvaranje signala, automatizacija rada i sl.

Osnovne karakteristike radio-prislušnih prijemnika, koje im određuju radnu sposobnost, jesu: frekventni opseg, vrste rada i modulacija, osetljivost, selektivnost, propusni opseg, izlazna snaga i vernost reprodukcije. Zato prijemnik mora imati mogućnost za prisluškivanje određenih vrsta rada, kao što je i selektivnost osobito važna jer predstavlja njegovu sposobnost da izdvoji signal stanice koja se prisluškuje, a veća osetljivost je sposobnost prijemnika da primi slabije signale udaljenih radio-stanica itd.

Sredstva za radio-goniometrisanje su radio-goniometri različitih vrsta i namena, odgovarajućeg frekventnog opsega, sa prilagođenim antenskim sistemima i izvorima električne energije. Radio-goniometar je, u stvari, prijemni radio-uređaj koji se sastoji od tri osnovna dela: prijemnik — za prijem dolazećih signala iz antene; antenski sistem — obezbeđuje usmereni prijem signala od radio-predajnika koji se goniometriše, i pokazivač azimuta — na čijoj se skali očitava azimut (ugao) dolaska elektromagnetskih talasa na antenu goniometra.

Osnovne karakteristike radio-goniometara su: frekventni opseg, dubina radio-goniometrisanja, osetljivost, tačnost, operativnost rada i pouzdanost i ekonomičnost u radu. One su vrlo značajne jer se, na primer, radio-goniometri moraju konstruisati za različite frekventne opsege, sa što većom dubinom goniometrisanja, većom osetljivosti radi prijema signala udaljenih radio-predajnika, većom operativnosti jer je to minimalno vreme za podešavanje uređaja i goniometrisanje, većom pouzdanosti u radu itd.

f) *Radio-sredstva kao izvor obaveštajnih podataka*

Dosadašnja iskustva ukazuju da savremena sredstva radio-veze, u toku rada, stvaraju veliku mogućnost za oticanje tajnih podataka i informacija. Stoga se ceni da je

to jedan od najboljih metoda za pravovremeno dobijanje raznovrsnih i pouzdanih podataka obaveštajnog karaktera, što se obezbeđuje primenom radio-izviđanja. Ovo se objašnjava time što svaka radio-veza ima, istovremeno, najmanje tri učesnika (šema 12):

— onog koji otpravlja saopštenja i informacije,
— onog koji ta saopštenja i informacije prima i
— onog koji prisluškuje i prima (hvata) saopštenja i informacije (iako mu nisu namenjeni), kao što prima i evidentira sve podatke o radio-vezi, stanicama, poslužiocima, korisnicima, saobraćaju i dr., da bi ih, u datoj situaciji, iskoristio u određene svrhe.

Pravi učesnici veze često i ne slute da ih treći prisluškuje i na taj način prikuplja korisne podatke o njima i njihovoj delatnosti. Zbog toga je moguće da svojim postupcima i ponašanjem, pri korišćenju radio-veze, još i olakšaju trećem prikupljanje željenih podataka, čineći mu na taj način dragocenu uslugu. S obzirom da su korisnici vojnih radio-veza oružane snage, odnosno komande, štabovi, jedinice, ustanove, organi i pojedinci, to znači da podaci prikupljeni izviđanjem ovih veza mogu ukazati na: stanje, promene, aktivnost, organizaciju, mogućnosti, namere i drugo o oružanim snagama, odnosno komandama, štabovima i jedinicama čije se veze izviđaju.

Izviđanjem radio-veza obezbeđuje se prikupljanje podataka korišćenjem sadržaja primljenih saopštenja i informacija i prikupljenih karakteristika i podataka o izviđanim vezama i sredstvima, kao i goniometrisanjem radio-predajnika u izviđanim vezama.

Oticanje podataka kroz sadržaje saopštenja i informacija moguće je sprečiti primenom savremenih šifarskih sistema i dokumenata tajnog komandovanja trupama (TKT), pa radio-izviđanje često i ne računa na ovaj način prikupljanja podataka. Međutim, podaci otiču i na drugi način, usled određenih slabosti radio-veza, sredstava, poslužilaca, korisnika, saobraćaja itd. One se mogu, uslovno, nazvati »izviđačke osobine« radio-veza, a ukazuju da nema apsolutne bezbednosti i zaštite ovih veza. Njihovim korišćenjem prikupljaju se podaci koji se, obično, svrstavaju u sledeće grupe: podaci operativno-taktičkog, tehničkog i organizacijsko-radnog karaktera.

Prikupljanje ovih podataka je jedinstven proces i najvažniji zadatak radio-izviđanja, osobito u toku izvođenja borbenih dejstava. Njihovim proučavanjem, analizom i obradom, uz istovremeno goniometrisanje radio-predajnika koji se prisluškuju, dolazi se do značajnih zaključaka o neprijateljevim snagama (prisutnost, organizacija, raspored i grupisanje, stanje, promene, aktivnost, baziranje avijacije i plovnih objekata, namere i dr.), njegovim radio-vezama i sredstvima. U vezi s tim, nekoliko različitih primera, ukazaće kada, kako i u kom obimu radio-sredstva postaju izvor obaveštajnih podataka.

Tako se prikupljanje podataka operativno-taktičkog karaktera obezbeđuje otkrivanjem: prisutnosti, brojnosti, aktivnosti, premeštanja, grupisanja i rasporeda radio-sredstava. Na primer:

— prisutnost radio-sredstava u nekom rejonu (zoni), koja će u toku rada biti otkrivena, ukazuje na prisutnost komandi i jedinica u tom rejonu (zoni), kao korisnika radio-sredstava;

— premeštanje radio-sredstava iz jednog rejona u drugi ukazuje na premeštanje komandi i jedinica iz osnovnih u naredne rejone rasporeda;

— raspored i grupisanje radio-sredstava ukazuje na razmeštaj komandi i grupisanje jedinica, itd.

Prikupljanje podataka tehničkog karaktera obezbeđuje se pianskim prisluškivanjem radio-veza i stanica. Ti podaci mogu pružiti određene informacije o neprijatelju. Na primer, vrsta i tip radio-sredstva, njegov frekventni opseg, vrsta rada i sl. ukazuju na stepen komandi i jedinica koje ga upotrebljavaju, na njihovu vidovsku i rodovsku prapadnost, operativno-taktičku namenu i sl.

Podaci organizacijsko-radnog karaktera prikupljaju se neprekidno u procesu radio-izviđanja i ukazuju na značajne obaveštajne podatke. Tako:

— sastav radio-mreže i broj radio-stanica ukazuju na sastav osnovne jedinice i broj i međusobni odnos potčinjenih jedinica;

— otkrivena šema organizacije radio-veza, sa određenim rejonima rasporeda i lokacije radio-stanica, ukazuje na značajne podatke (organizacijsku strukturu jedinica, potčinjenost, raspored i grupisanje, pravce upotrebe itd.), zbog čega je otkrivanje ove šeme važan zadatak radio-izviđanja;

— poslužioci stanica i korisnici veza, ponašanjem i postupcima u toku rada, mogu postati dragocen izvor obaveštajnih podataka o svojim komandama i jedinicama. Pri telefonskom saobraćaju njihov govorni jezik ukazuje na nacionalnu pripadnost komandi i jedinica. Neprijateljeva radio-izviđačka služba se obilato koristi i drugim osobenostima radi prikupljanja podataka, kao: dijalektom, ritmom govora, uzrečicama, poštapalicama, nadimcima pojedinaca, pozdravima, privatnim razgovorima, nedisciplinom u saobraćaju i sl.;

— radio-podaci (pozivni znaci stanice, radne frekvencije, vreme rada i dr.), saopštenja i informacije i saobraćajni postupci u radio-vezama po svojim osobenostima stvaraju veliku mogućnost za oticanje podataka, ukoliko se ne iznađu najbezbednija rešenja u praktičnoj primeni.

Iako su navedeni samo neki primeri, poslužioci i korisnici radio-veze mogu da dođu do zaključka da je najefikasnija mera bezbednosti i zaštite sopstvenih radio-veza dosledna i odgovorna primena protivelektronske i kriptozaštite.

(2) **Radarsko izviđanje**

Radar je jedno od najsloženijih sredstava elektronike. Spada u grupu aktivnih izviđačkih sredstava i namenjen je za otkrivanje, praćenje, raspoznavanje i identifikaciju različitih pokretnih i nepokretnih ciljeva na kopnu, moru, u vazduhu i u kosmosu. Prednost radara je što može otkrivati ciljeve i u uslovima slabe vidljivosti (noć, magla, oblaci, zadimljavanje) i na velikim udaljenostima. Kod otkrivenih ciljeva može da izmeri i ustanovi koordinate (daljine, azimut, mesni ugao ili visinu), a u nekim slučajevima i da odredi brzinu i smer kretanja pokretnih ciljeva.

Predajnik radara zrači elektromagnetsku energiju u prostor, koja se, od zemljišta i objekata, reflektuje na sve strane, pa se i vraća u pravcu radara. Deo te energije primljen pomoću antene radara vodi se na radarski prijemnik, u kojem se obrađuje, pojačava i vodi na radarski

pokazivač u vidu određenih signala, na osnovu kojih se određuju vrsta i mesto izviđanog objekta.

Danas je u primeni veliki broj najrazličitijih radara, počev od malih prenosnih (sa dometom do nekoliko stotina metara) do ogromnih stacionarnih (sa dometom do nekoliko stotina i hiljada kilometara). Njima se opremaju svi vidovi i rodovi savremenih oružanih snaga, a naročito široku primenu nalaze u RV i PVO za otkrivanje i identifikaciju ciljeva u vazdušnom prostoru.

U novije vreme se veoma veliki značaj pridaje razvoju i usavršavanju radara za taktičko izviđanje. Upotrebljavaju se za otkrivanje jedinica koje vrše pokret pod zaštitom mraka, magle i dimnih zavesa, zatim vozila u pokretu, vatrenih položaja, grupa vojnika, pa i pojedinaca. Taktički osmatrački radari su prenosnog ili prevoznog tipa i nalaze primenu u jedinicama od čete do divizije.

Domet ovih radara, zavisno od tipa i namene, kreće se u sledećim granicama: za otkrivanje vojnika do 20 km a vozila do 35 km. Da bi se domet povećao, radare treba postavljati na uzvišenja, odnosno na dominirajuće tačke na zemljištu. Opšta tendencija u razvoju taktičkih radara je smanjivanje njihove težine i poboljšanje taktičkih i tehničkih karakteristika.

(3) **Radio-tehničko izviđanje**

Radio-tehničko izviđanje (RTI) predstavlja specijalnu vrstu elektronskog izviđanja i obezbeđuje prikupljanje podataka o neprijatelju korišćenjem rada njegovih radarskih stanica i sistema i sistema navigacije i vođenja i upravljanja. Osnovne delatnosti ovog izviđanja su otkrivanje, praćenje i radio-goniometrisanje radarskih i drugih stanica u izviđanim sistemima. Sprovodi se upotrebom specijalizovanih snaga (jedinice za RTI, koje mogu biti u sastavu jedinica za elektronsko izviđanje od divizije do vrhovne komande), opremljenih najsavremenijim sredstvima za radio-tehničko izviđanje. Radi prikupljanja podataka, ove jedinice obrazuju elemente (organe) — stanice i grupe za RTI.

Osnovna sredstva za radio-tehničko izviđanje su specijalni prijemnici odnosno stanice koje imaju mogućnost

otkrivanja, identifikacije i određivanja lokacije zemaljskih (brodskih) radarskih stanica, kao i otkrivanja i identifikacije avionskih radarskih stanica u radu.

Prijemnik stanice za RTI prima radarski signal antenskim sistemom i vrši selekciju i pojačanje signala. Na izlaz prijemnika vezani su različiti pokazivači (radne frekvencije, azimuta, brzine rotiranja antene radara i dr.), koji omogućuju analizu parametara radarske stanice od koje je primljen signal odnosno koja se izviđa. Tehničkom analizom parametara (noseća frekvencija, frekvencija ponavljanja impulsa, vreme trajanja impulsa, brzina rotiranja antene i dr.) moguće je otkriti: nacionalnu pripadnost, tip, namenu radarske stanice, daljinu dejstva i druge podatke. Na primer, po nosećoj frekvenciji koju pokazivač otkrije može se ustanoviti namenska pripadnost radarske stanice: u opsegu od 42 do 225 MHz rade zemaljski i brodski radari za osmatranje vazdušnih i kosmičkih ciljeva, od 8.400 do 10.900 MHz rade avionski radari, radari za presretanje i nišanjenje, za upravljanje bespilotnim letelicama itd. Analizom ostalih parametara otkrivaju se, takođe, značajni podaci o izviđanim radarskim stanicama.

Dubina radio-tehničkog izviđanja, načelno, iznosi 125—150% dometa radarskih stanica koje se izviđaju. Ovo se objašnjava time što prijemnik za radio-tehničko izviđanje prima usmeren signal radarske stanice koja se izviđa, dok na tu radarsku stanicu dolazi samo deo energije nakon reflektovanja od cilja (objekta). Ta dubina zavisi, pored ostalog, i od karakteristika izviđačkih sredstava i može se kretati u granicama optičke vidljivosti i van te vidljivosti do nekoliko stotina kilometara.

Poznavanjem organizacije oružanih snaga koje se izviđaju, načela operativno-taktičke upotrebe jedinica u raznim vidovima i oblicima borbenih dejstava, načina i metoda upotrebe radarskih sredstava i njihovih karakteristika, primenom radio-tehničkog izviđanja moguće je otkriti prisutnost komandi i jedinica, važnih objekata i borbenih sredstava, zatim odrediti rejone rasporeda i lokacije, otkriti dejstva i namere neprijatelja i prikupljati druge značajne podatke.

U današnjim uslovima sve veće primene radara, posebno mesto zauzima otkrivanje zemaljskih radara za izvi-

đanje ciljeva na zemljištu. Naime, jedinice KoV su, posebno, prinuđene da u svoju opremu uvedu specijalne uređaje, tzv. detektore radarskog zračenja. Detektor je prijemnik radarskog zračenja, čiji je prvenstveni zadatak upozorenje jedinica (grupa, pojedinaca) da ulaze ili se nalaze u zoni neprijateljevog radarskog osmatranja, te da je neophodno preduzeti odgovarajuće mere zaštite. To su jednostavni i lagani uređaji, konstruisani tako da iniciraju prisustvo radarskih signala i na udaljenostima većim od dometa otkrivenog radara, tj. na oko 110% udaljenosti koja odgovara dometu radara. Imaju usmerene antene, a mogu se upotrebljavati i za određivanje lokacije otkrivenog radara, primenom metoda goniometrisanja.

Ovim detektorima se opremaju sve jedinice koje prolaze kroz radarski osmatrane prostore, a posebno izviđačke jedinice i jedinice, njihovi delovi, grupe i pojedinci ubačeni u neprijateljevu pozadinu radi izvršavanja određenih zadataka.

(4) **Optoelektronsko izviđanje**

Savremene oružane snage čine velike napore na iznalaženju metoda i načina noćnog izviđanja i osmatranja, kako bi se upotrebljivost jedinica što više odvijala u slabo osvetljenom ili neosvetljenom delu dana. Ovo u znatnoj meri omogućuju i tzv. optoelektronska sredstva i sistemi, koji se razvijaju i usavršavaju naročito posle drugog svetskog rata. Tu spadaju infracrveni, televizijski, termolokacioni i laserski uređaji.

a) *Izviđanje infracrvenim uređajima*

Ovo izviđanje se zasniva na pojavi da svako telo u prostor zrači posebnu vrstu elektromagnetske energije ako mu je temperatura iznad apsolutne nule. To je područje tzv. infracrvenih zraka, koji imaju osobine kao i vidljivi zraci: pravolinijsko prostiranje, prelamanje, odbijanje i dr. Korišćenjem osobina ovih zraka razvijeni su uređaji za izviđanje — aktivni i pasivni IC-uređaji i pojačavači svetlosti.

Kao i sva druga tela, i vojna sredstva i objekti na temperaturi iznad apsolutne nule zrače elektromagnetsku energiju u IC-području. Neka od njih su izraziti izvori IC-zračenja (avioni, kamioni, tenkovi, brodovi i dr.), tako da se mogu lako otkrivati i identifikovati.

Aktivni IC-uređaji imaju sopstveni izvor koji zrači IC-zrake u pravcu izviđanog objekta. Od tog objekta IC-zraci se reflektuju i u pravcu izvora, gde se primaju pomoću prijemnog dela uređaja, na čijem se ekranu dobija slika izviđanog objekta. Uređaji se upotrebljavaju i u uslovima potpunog mraka, a nedostatak im je što mogu biti otkriveni i ometani u radu zbog sopstvenog izvora IC-zraka. Ipak nalaze široku primenu, a domet im je oko 1000—1500 m.

Pasivni IC-uređaji nemaju sopstveni izvor IC-zraka, zbog čega ih je teže otkriti i ometati u radu. Za otkrivanje objekata i ciljeva koriste se IC-zraci izviđanih objekata i ciljeva.

Pojačavači svetlosti su takođe pasivni uređaji i spadaju u savremenija i bezbednija sredstva izviđanja. Radi otkrivanja objekata koriste se reflektovanom noćnom svetlošću, koja od meseca i zvezda pada na izviđani objekat. Objektiv uređaja prima ovu svetlost, koja se pojačava i šalje na ekran dajući sliku izviđanog objekta. Smetnje u radu ovih uređaja pričinjavaju magla, dim, prašina i padavine. Zbog toga im je domet ograničen vidljivošću i kreće se od nekoliko desetina (najnepovoljniji uslovi) i stotina metara do nekoliko desetina kilometara.

U kombinaciji sa drugim sredstvima i vrstama elektronskog izviđanja IC-uređaji nalaze široku primenu u okvirima taktičkog i operativno-strategijskog izviđanja sa kopna, mora, iz vazduha i iz kosmosa.

b) *Televizijsko izviđanje*

Pod televizijom se podrazumeva prenošenje pokretnih slika na daljinu, u crno-beloj ili obojenoj tehnici, pomoću elektromagnetskih talasa. U vojne svrhe se njome počinje koristiti šezdesetih godina, pri dnevnoj svetlosti. Kasniji pronalasci omogućili su njenu upotrebu i u toku noći, zbog čega je primena televizije sve veća u oblasti izviđanja. Ovo izviđanje se karakteriše velikom brzinom prikupljanja podataka i preglednošću osmatranog prostora, a primena mu je ograničena meteorološkim prilikama i,

u izvesnoj meri, stepenom osvetljenosti prostora. Za izviđanje se upotrebljavaju televizijske kamere, koje mogu biti prenosne ili ugrađene na vozila, brodove, letelice i veštačke zemljine satelite. U svim slučajevima se za prenos slike upotrebljavaju radio i radio-relejna sredstva.

Primenom televizijskog izviđanja moguće je: otkrivati i procenjivati objekte, grupisanje i raspored snaga, stepen utvrđivanja i maskiranja, zatim izučavati komunikacije, pratiti pokrete jedinica i tok borbenih dejstava, otkrivati spuštanje vazdušnih i iskrcavanje pomorskih desanata, izučavati rejone predstojećih borbenih dejstava itd.

c) *Termolokaciono izviđanje*

Ovim izviđanjem se dobija vizuelna predstava raspodele temperature (temperaturna slika) osmatranog prostora odnosno objekta. Termolokacioni uređaj prima toplotna zračenja izviđanog objekta, pretvara ih u električne signale i šalje na pokazivač sličan televizijskom ekranu. Prednost ovih uređaja, u odnosu na druga sredstva za noćno osmatranje, jeste u tome što podjednako dobro rade i u dnevnim i u noćnim uslovima. Vrlo uspešno zamenjuju pasivne IC-uređaje i pojačavače svetlosti, a u primeni je već nekoliko tipova termolokatora za blisko izviđanje žive sile i vozila.

d) *Izviđanje laserima*

Laseri su se pojavili šezdesetih godina i spadaju u važnija ostvarenja nauke, tehnike i tehnologije. To su, u stvari, generatori i pojačivači strogo usnopljenih i usmerenih elektromagnetskih talasa iz optičkog spektra. Zraci laserskog snopa su skoro paralelni i širenje im se primećuje tek na udaljenostima od nekoliko hiljada kilometara. Zbog toga je laserski snop lako fokusirati pomoću sočiva, postići veliku koncentraciju energije i tako povećati domet laserskog uređaja.

Brzina razvoja laserske tehnike nagoveštava njene ogromne mogućnosti, a vojni stručnjaci joj predviđaju veliku budućnost na vojnom području. Istraživanja na tom polju su veoma intenzivna i za izviđanje su razvijeni ili su u razvoju laserski radari velikog dometa, daljinomeri i foto-kamere, čije su karakteristike znatno bolje od drugih izviđačkih sredstava. Početni rezultati su postignuti i u razvoju uređaja za prisluškivanje razgovora u prostorijama, na daljinama od nekoliko stotina metara do nekoliko kilometara, usmeravanjem laserskog snopa na prozorsko staklo prostorije u kojoj se vode razgovori.

(5) **Akustičko izviđanje**

Akustičko elektronsko izviđanje se primenjuje radi otkrivanja vatrenih položaja, površinskih plovnih objekata iz podmornica i obratno, prisluškivanja razgovora i dr. U mornarici je poznato kao hidroakustičko izviđanje.

Sredstva za aktivno akustičko izviđanje rade na principu radara sa usmerenim ultrazvučnim talasima. Pasivna prislušna akustička sredstva se upotrebljavaju za kontrolu prolaza, luka i sl. Postavljaju se na mestima prolaza ili se kao plutače bacaju iz aviona u more, radi registrovanja prisustva i određivanja položaja podmornica.

(6) **Izviđanje senzorima**

Zemaljske elektronske senzore prvi put primenjuju Amerikanci 1967. godine, na vijetnamskom ratištu. U kasnijoj fazi posebno ih upotrebljavaju za prikupljanje podataka duž tzv. Ho-Ši-Minove staze, koja je predstavljala glavnu arteriju za snabdevanje oslobodilačkih snaga Južnog Vijetnama.

Zemaljski senzorski uređaji se koriste fizičkim principima: akustičkim — registruju zvuk, seizmičkim — registruju potrese i vibracije zemljišta, udarnim — registruju udarce, magnetskim — registruju promene magnetskog polja zbog prisustva metala, elektromagnetskim — registruju promene elektromagnetskog polja i dr. Mogućnosti izviđanja kreću se u granicama od nekoliko desetina (otkrivanje pojedinaca) do nekoliko stotina metara (otkrivanje vozila), što zavisi od vrste senzora, geološkog sastava zemljišta i vrste izviđanog objekta. Pored taktičkih razvijeni su i sistemi senzora za potrebe strategijskog izviđanja.

Sistem taktičkog zemaljskog senzora sastoji se, u osnovi, od ovih elemenata: zemaljski senzori, radio-sredstva (najčešće u avionu) za prenos prikupljenih podataka i osmatrački centar sa elektronskim računarima za prijem i obradu podataka. Kada zemaljski senzori, zavisno od principa rada, registruju pojavu cilja, signale radiom predaju avionu u vazduhu, koji ih radio-vezom prenosi osmatračkom centru za prijem i obradu podataka.

Stručnjaci smatraju da su elektronski senzori važna dopuna ostalim vrstama elektronskog izviđanja, pa je realno pretpostaviti da su razvijeni i noviji sistemi, čija koncepcija nije dostupna široj javnosti.

(7) **Izviđanje žičnih veza**

Izviđanje žičnih veza (telegrafsko-telefonskog saobraćaja) zasniva se na pojavi da, pri održavanju veze, kroz provodnike protiče struja promenljive frekvencije. Ona, u prostoru oko provodnika, stvara promenljivo elektromagnetsko polje prouzrokovano govorom ili radom telegrafskog uređaja, što pruža mogućnost prisluškivanja telefonskog i telegrafskog saobraćaja. Za prisluškivanje se upotrebljavaju prislušni telefonski i telegrafski uređaji i ono se, načelno, izvodi direktnim uključivanjem prislušnog uređaja na liniju i postavljanjem prislušnog uređaja u blizini linije (na nekoliko stotina metara).

Oba načina se izvode u neprijateljevoj pozadini upotrebom izviđačkih i drugih ubačenih jedinica, grupa i organa. Direktno uključivanje na liniju se ređe primenjuje zbog mogućnosti otkrivanja, dok se veća tajnost postiže postavljanjem prislušnih uređaja u blizini žičnih linija.

Postoji mogućnost prisluškivanja rada telefonskih i telegrafskih uređaja i uređaja za šifrovanje, preko električne mreže iz koje se koriste električnom energijom, ili korišćenjem akustičkog zračenja koje stvaraju mehanički sklopovi uređaja u radu. Radi zaštite od ovog načina prisluškivanja, uređaji se koriste sopstvenim izvorima električne energije i zaštićuju se od akustičkog zračenja.

3) PRIKUPLJANJE, OBRADA I KORIŠĆENJE PODATAKA

(1) **Jedinice za elektronsko izviđanje i elementi (organi) za prikupljanje podataka**

Jedinice za elektronsko izviđanje (jedinice za EI) specijalizovane su jedinice oružanih snaga, namenjene za prikupljanje podataka o neprijatelju, prostoru borbenih dejstava, meteorološkim prilikama i neprijateljevim elektronskim sredstvima i sistemima, korišćenjem rada elektronskih sredstava i sistema koji se izviđaju. Podatke prikupljaju neprekidno upotrebom specijalnih elektronskih izviđačkih sredstava, i to za potrebe pretpostavljene komande, sopstvene komande i susednih i sadejstvujućih jedinica. Za potrebe pretpostavljene komande podatke prikupljaju u skladu sa naređenjem za elektronsko izviđanje (naređenje za radio-izviđanje), za potrebe susednih i sadejstvujućih jedinica na njihov zahtev (traženje), a za sopstvene potrebe neprekidno, ne čekajući naređenje pretpostavljene komande.

Jedinice za EI su osposobljene i opremljene za prikupljanje podataka radio-izviđanjem (radio-izviđačke jedinice), radarskim izviđanjem (radarske jedinice) i radio-izviđanjem u kombinaciji sa radio-tehničkim izviđanjem (jedinice za EI). Formiraju se u odeljenja, vodove, čete i veće jedinice, što zavisi od veličine jedinice u čijem se sastavu nalaze. Upotrebljavaju se, prvenstveno, sa kopna po delovima — kao elementi (organi) za prikupljanje podataka. Zavisno od situacije i zadatka, delovi jedinica se mogu upotrebljavati i za izvršenje zadataka sa mora i iz vazduha, što reguliše pretpostavljena komanda. Upotrebu jedinice za EI planira obaveštajni organ pretpostavljene komande, na predlog starešine jedinica za EI.

Jedinicama za EI mogu se, po potrebi, pridati jedinice (delovi jedinica) TO, radi obezbeđenja, zaštite, odbrane (prvenstveno izdvojenih i isturenih delova — elemenata za prikupljanje podataka) i pružanje drugih oblika pomoći, što reguliše pretpostavljena komanda u saglasnosti sa nadležnim štabovima i komandama jedinica TO.

a) *Radio-izviđački vod (riv)*

Nalazi se u sastavu izviđačke jedinice divizije i namenjen je za taktičko radio-izviđanje, odnosno prikupljanje obaveštajnih podataka o neprijatelju neophodnih za obaveštajno obezbeđenje borbenih dejstava divizije, kao i podataka o neprijateljevim radio-vezama i sredstvima neophodnim za protivelektronsko obezbeđenje. Zadatke izvršava izviđanjem (otkrivanjem i praćenjem) neprijateljevih radio-veza i stanica VVF/UVF opsega.

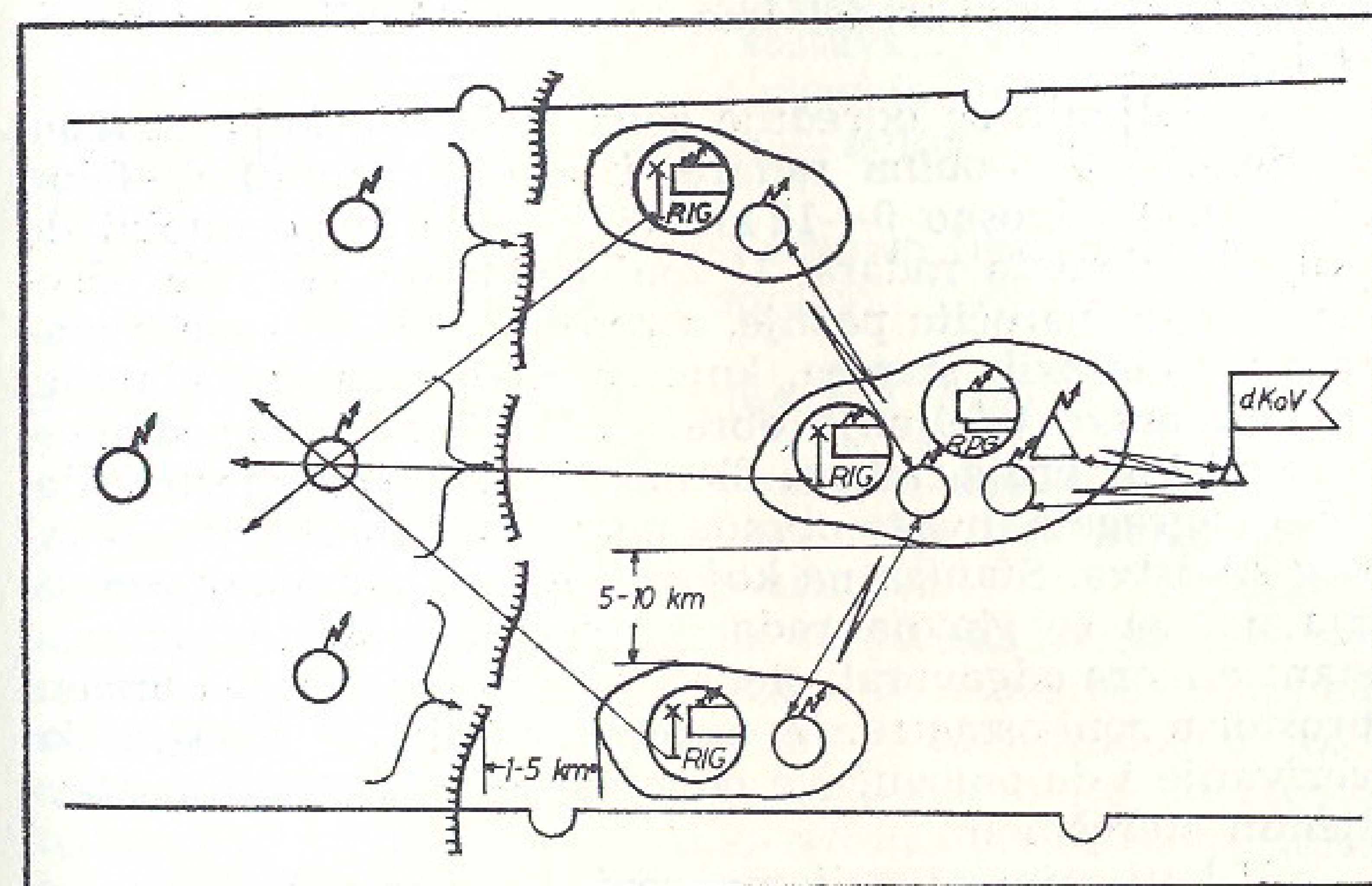
U sastavu voda su tri radio-izviđačka, radio-prislušno i odeljenje veze. Radio-izviđačka odeljenja su opremljena sa po 2 radio-prijemnika i jednim radio-goniometrom VVF opsega, radio-prislušno odeljenje sa 8 prijemnika VVF/UVF opsega i odeljenje veze radio-sredstvima VF i VVF opsega za vezu sa pretpostavljenim i radio-sredstvima VVF opsega za vezu sa potčinjenima odnosno elementima (organima) za prikupljanje podataka.

Radio-izviđačkom vodu se određuje zona radio-izviđanja koja se, po frontu, poklapa sa zonom obaveštajne odgovornosti divizije, a po dubini do krajnjih granica tehničkih mogućnosti radio-izviđačkih sredstava. U ovoj zoni vod obrazuje i postavlja elemente (organe) za prikupljanje podataka: tri radio-izviđačke i jednu radio-prislušnu grupu (šema 13).

Radio-izviđačku grupu (RIG) obrazuje i postavlja radio-izviđačko odeljenje, a sačinjavaju je: radio-prislušna stanica (2 radio-prijemnika), radio-goniometarska stanica (radio-goniometar i radio-sredstvo), dokumenta za rad i poslužioci. Ove grupe se, zavisno od zemljišta i uslova za rad, postavljaju na 1—5 km od prednjeg kraja (linije dodira) i na međusobnom rastojanju od 5 do 10 km, s tim što je i prema prednjem kraju i međusobno obezbeđena optička vidljivost (koriste se izviđačkim i sredstvima veze VVF opsega). Zadatak grupe je prikupljanje podataka prisluškivanjem radio-veza (govornih emisija) i goniometrisanjem stanica u tim vezama.

Radio-prislušnu grupu (RPGr) obrazuje i postavlja radio-prislušno odeljenje, a sačinjavaju je radio-prislušne stanice (4 do 2 prijemnika), dokumenta za rad i poslužioci. Postavlja se, načelno, u rejonu središnje radio-izviđačke grupe odnosno grupe na težištu radio-izviđanja. Podatke prikuplja prisluškivanjem određenih radio-veza (govornih emisija).

Komandir voda se nalazi u rejonu grupe na težištu radio-izviđanja, odakle održava radio-vezu sa pretpostavljenim u dva kanala (VF i VVF) i sa potčinjenima odnosno izdvojenim radio-izviđačkim grupama u jednom kanalu (VVF). Radio-veza sa potčinjenima služi i za predaju komandi za radio-goniometrisanje i prijem izveštaja o izvršenom radio-goniometrisanju.

Šema 13 — Načelni raspored elemenata za prikupljanje podataka RIV-a dKoV (odbrambeno-napadna dejstva)

Angažovanjem elemenata za prikupljanje podataka vod je u mogućnosti da sa svakom radio-prislušnom stanicom prisluškuje i prati 1—2 radio-veze i da obrazuje jednu radio-goniometarsku mrežu (3 RgSt) koja, pod najpovoljnijim uslovima, može da goniometriše do 30 radio-stanica na čas.

U zoni radio-izviđanja divizije mogu se naći i određeni elementi (organi) za prikupljanje podataka armijskog bataljona za elektronsko izviđanje, a najčešće istureni (izdvojeni) radio-prislušni centar i radio-relejna prislušna

stanica (grupa). Oni mogu, ako se tako reguliše, prikupljene podatke dostavljati na korišćenje i komandi divizije u čijoj su zoni raspoređeni.

b) *Radarsko odeljenje*

Radarsko odeljenje se nalazi u sastavu izviđačke jedinice puka (brigade) i namenjeno je za otkrivanje žive sile i vozila u pokretu, na daljinama do 20 km, što zavisi od tipa radara. Opremljeno je sa 2—3 radara, priborom za obradu podataka i sredstvima veze i osposobljeno za samostalan rad.

Oodeljenju se određuje zona izviđanja koja, zavisno od tehničkih osobina radara, iznosi po frontu 6—8 km (2 radara) odnosno 9—12 km (3 radara), a po dubini do krajnjeg dometa radara. U zoni izviđanja se može odrediti i rejon naročite pažnje, a zona se deli na zone osmatranja radarskih stanica, koje se međusobno preklapaju.

Radarsko odeljenje obrazuje 2—3 radarske stanice, što zavisi od broja radara. Elementi stanice su: mesto rada, mesto agregata, mesto obrade podataka i mesto transportnog sredstva. Stanica na kojoj se nalazi komandir odeljenja naziva se glavna radarska stanica. Mesto radarske stanice mora odgovarati sledećim uslovima: da ima brisani prostor u zoni osmatranja, da bude pogodno za topografsko vezivanje i da omogućava održavanje veze sa pretpostavljenim starešinom.

U borbenim situacijama, zavisno od raspoloživog vremena i uslova zemljišta, radarsko odeljenje primenjuje normalni i skraćeni razvoj. Normalni razvoj je osnovni sa radarskim stanicama na međusobnom rastojanju od 5 do 10 km, a skraćeni razvoj se primenjuje kad nema dovoljno vremena i kad zemljište ne omogućava nesmetar razvoj, sa radarskim stanicama na međusobnom rastojanju od 3 do 5 km.

c) *Četa za elektronsko izviđanje (čEI)*

Nalazi se u organskom sastavu vazduhoplovnog korpusa i namenjena je za operativno elektronsko izviđanje, po planu obaveštajnog obezbeđenja komande korpusa. U svom sastavu četa, načelno, ima: radio-prislušnu jedinicu za veze VF opsega, radio-prislušnu jedinicu za veze VVF/UVF opsega i radio-relejne veze, radio-goniometarsku i jedinicu veze.

Četa prikuplja podatke o određenoj zoni elektronskog izviđanja, zbog čega obrazuje i postavlja elemente (organe) za prikupljanje podataka:

— radio-prisluśni centar, koji sačinjavaju 5 i više radio-prislušnih stanica (ili RPG i više RPSt), radi prisluškivanja radio-veza VF opsega (vrste rada: telefonija, Morzeova telegrafija i teleprinteri);

— radio-prislušne grupe, sastava 2—4 radio-prislušne stanice, koje se postavljaju na pravcima pogodnim za prisluškivanje radio-veza zemlja — avion i avion — avion VVF/UVF opsega;

— radio-relejne prislušne stanice (RRPSt), i

— radio-goniometarske stanice.

d) *Bataljon za elektronsko izviđanje (bEI)*

Bataljon je u organskom sastavu armije i namenjen je za operativno elektronsko izviđanje, po planu obaveštajnog obezbeđenja komande armije.

Sastav bataljona treba da obezbedi izvršavanje osnovnih zadataka i da odgovara zahtevima obaveštajnog obezbeđenja armije. Načelno, ima: radio-prislušnu jedinicu za veze VF opsega (vrste rada: telefonija, Morzeova telegrafija i teleprinteri), radio-relejnu prislušnu jedinicu (za klasične, troposferske i satelitske veze), radio-goniometarsku jedinicu (u njenom sastavu je i jedinica za izviđanje radio-veze specijalnih snaga), može imati i jedinicu za radio-tehničko izviđanje, jedinicu veze, jedinicu vojne policije i pozadinske jedinice.

Bataljon prikuplja podatke u određenoj zoni elektronskog izviđanja, radi čega obrazuje i postavlja sledeće elemente (organe) za prikupljanje podataka: radio-prislušne stanice (grupe), radio-prislušni centar, radio-relejne prislušne stanice (grupe), radio-goniometarske stanice (grupe) i stanice (grupe) za radio-tehničko izviđanje (ako u sastavu ima jedinicu za RTI).

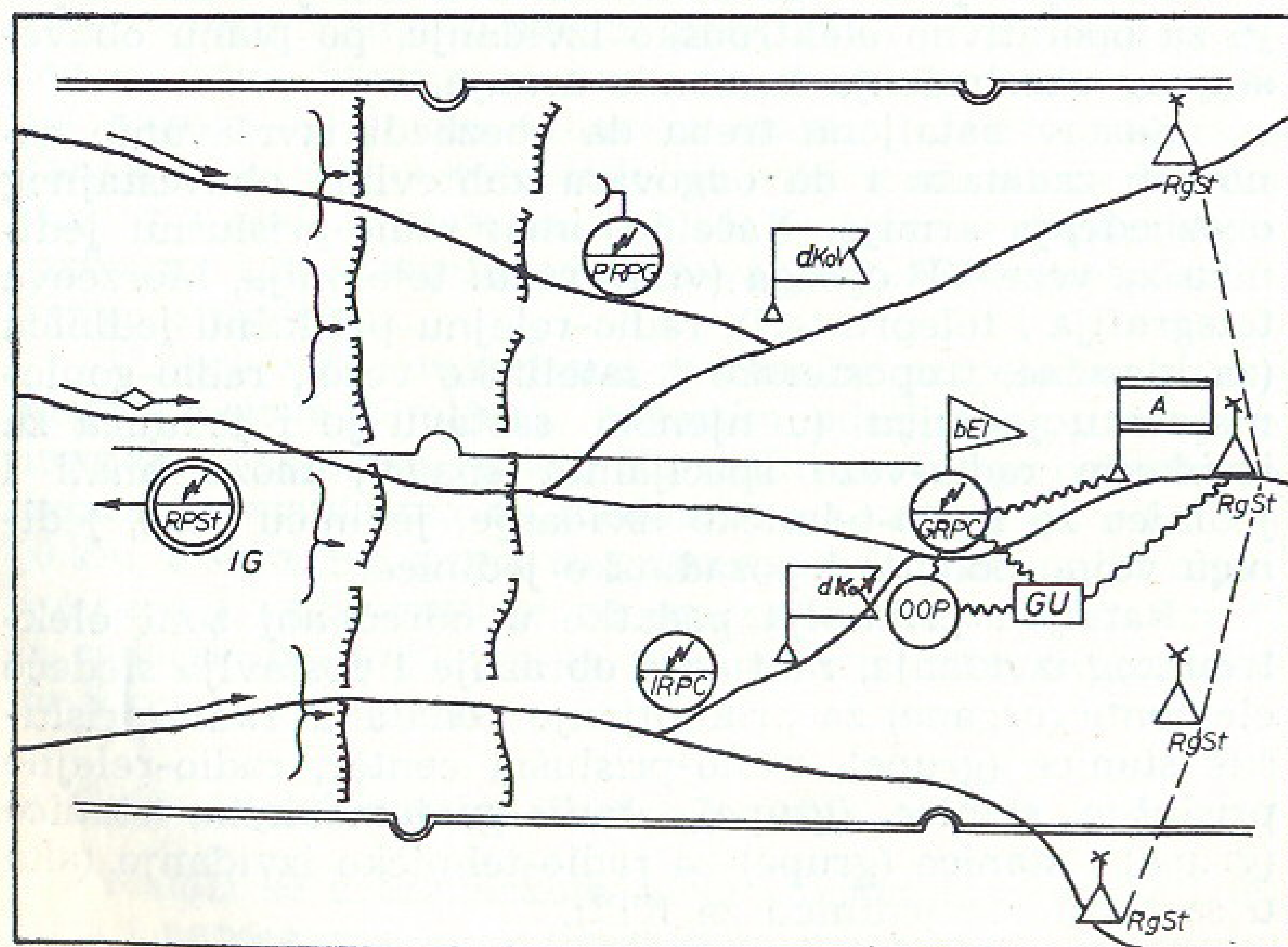
Radio-prislušni centar, prema vrsti prenosa i rada, može biti radio-telefonsko-telegrafski, radio-teleprinterski i radio-faksimilski. Prema nameni može biti za otkrivanje

i praćenje radio-veza, a prema mestu postavljanja i sastavu — glavni (GRPC), istureni (IPRC) i izdvojeni radio-prislušni centar (IzRPC). Glavni radio-prislušni centar se postavlja na KM bataljona, istureni u pravcu fronta (bliže neprijatelju i objektima izviđanja), a izdvojeni centar se postavlja, po potrebi, u stranu ili iza glavnog radio-prislušnog centra.

Stanicu za radio-tehničko izviđanje sačinjavaju: sredstva za radio-tehničko izviđanje, pomoćna sredstva, dokumenta i poslužioci.

Grupu za radio-tehničko izviđanje (GRTI) sačinjavaju 1—2 stanice za radio-tehničko izviđanje, radio-prislušne grupe i radio-goniometarska stanica, postavljene u jednom rejonu radi izviđanja određenih radarskih stanica i radio-veza u izviđanim radarskim sistemima.

Načelni raspored bataljona odnosno elemenata za prikupljanje podataka u armijskoj zoni odgovornosti prikazan je na šemi 14.

Šema 14 — Načelni raspored elemenata za prikupljanje podataka bEI A (odbrambeno-napadna operacija)

(2) **Planiranje i organizovanje elektronskog izviđanja**

Planiranjem se usklađuje aktivnost svih elemenata (organa) na prikupljanju podataka, što omogućava da se snage i sredstva najcelishodnije upotrebe i postignu maksimalni rezultati u izvršavanju zadataka. Ono je neprekidan i obavezan proces rada komandi i starešina jedinica za EI, a vrši se na osnovu zadatka jedinice odnosno naređenja za elektronsko izviđanje (naređenja za radio-izviđanje) pretpostavljene komande, odluke starešine jedinice za EI, usmenih naređenja, podataka kojima se raspolaže, zahteva susednih i sadejstvujućih jedinica i stanja i mogućnosti jedinice za EI. U toku izvršavanja zadatka planiranje se dopunjava novim elementima. U procesu planiranja komanda jedinice za EI izrađuje plan elektronskog izviđanja (plan radio-izviđanja), kojim se konkretizuju zadaci i upotreba raspoloživih snaga i sredstava.

Organizovanje elektronskog izviđanja je, u stvari, sprovođenje plana u život, davanjem naređenja i preduzimanjem odgovarajućih mera i postupaka. Naređenja se daju svim potčinjenim jedinicama i, prvenstveno, obuhvataju zadatke koji su planom predviđeni.

(3) **Organizovanje prikupljanja i dostavljanja podataka**

Jedinice za EI prikupljaju podatke upotrebom elemenata (organa) za prikupljanje podataka, koji se, načelno, raspoređuju u određenoj zoni elektronskog izviđanja. Komanda (starešina) jedinice za EI odgovorna je za pravovremeno prikupljanje, dostavljanje i obradu podataka. Ona neposredno organizuje i rukovodi radom elemenata (organa) za prikupljanje podataka.

Prikupljene i delimično obrađene podatke elementi (organi) dostavljaju, neposredno ili sredstvima veze, pretpostavljenoj komandi (starešini), odnosno organu za obradu podataka pretpostavljene komande. Za to je neposredno odgovoran starešina elementa (organa) za prikupljanje podataka.

Radio-prislušni centri (grupe, stanice) i radio-relejne grupe (stanice) dostavljaju podatke prikupljene prisluškivanjem radio i radio-relejnih veza i stanica, a radio-goniometarske stanice (grupe) dostavljaju podatke prikupljene

goniometrisanjem stanica u vezama koje se izviđaju. Radio-izviđačke grupe dostavljaju podatke prikupljene radio-prisluškivanjem i radio-goniometrisanjem stanica u vezama koje se izviđaju. Grupe (stanice) za RTI dostavljaju podatke prikupljene izviđanjem radarskih stanica i sistema, kao i podatke prikupljene izviđanjem radio-veza u određenim radarskim stanicama.

(4) **Obrada podataka**

Podaci prikupljeni elektronskim izviđanjem se, po svom karakteru, svrstavaju u dve grupe: podaci o neprijatelju (podrazumevajući i podatke o prostoru borbenih dejstava i meteorološkim prilikama) i podaci o neprijateljevim elektronskim sredstvima i sistemima.

Podaci prikupljeni elektronskim, naročito radio-izviđanjem, često su nepotpuni i nepovezani, a mogu biti i protivrečni jer se prikupljaju i u uslovima primene dezinformacija (obmanjivanja). Zbog toga se, načelno, ne upotrebljavaju u izvornom obliku, već se prethodno svestrano analiziraju i obrađuju da bi se odredila njihova vrednost i upotrebljivost.

Obim obrade zavisi od stepena na kome se vrši, brzine pristizanja podataka, stručnosti i osposobljenosti lica koje vrši obradu, stepena poznavanja neprijatelja i stanja u njegovim elektronskim sistemima. Prema stepenu na kojem se vrši, obrada može biti delimična i potpuna.

Delimičnu obradu vrše lica koja neposredno rade na prikupljanju podataka (poslužioci stanica) i starešine elemenata (organa) za prikupljanje podataka. Oni obrađuju podatke o izviđanim elektronskim sredstvima i sistemima, radi donošenja približnih zaključaka o pripadnosti i identitetu otkrivenih sredstava i sistema, njihovoj nameni, organizaciji, stanju, promenama i sl. Obavlja se od momenta otkrivanja i registracije izvora zračenja i traje, uz dopunjavanje novoprikupljenim podacima, do izvršenja zadatka. Radio-goniometristi, na osnovu čujnosti goniometrisanih radio-predajnika i uslova u kojima se goniometrisanje vrši, daju zaključak o oceni kvaliteta svakog radio-goniometarskog azimuta. Delimična obrada se ostvaruje kroz pravovremeno, uredno i potpuno vođenje određenih dokumenata elektronskog izviđanja.

Potpunu obradu vrši stručni organ za obradu podataka u komandi jedinice za EI. Starešina ovog organa prima sve dostavljene i delimično obrađene podatke, u vidu određenih dokumenata, razvrstava ih prema vrstama i karakteru sadržaja i daje stručnim licima na analizu i potpunu obradu. Obrada se obavlja prema ustaljenom postupku, koji obezbeđuje da svi prikupljeni podaci budu objektivno ocenjeni i najcelishodnije iskorišćeni, a obuhvata postupke koji važe za obradu obaveštajnih podataka uopšte: evidentiranje, analizu, sintezu (zaključak), klasifikaciju i razvrstavanje.

(5) **Izveštavanje i obaveštavanje i korišćenje podataka**

Izveštavanje i obaveštavanje se vrši neprekidno, kako bi se prikupljeni i obrađeni obaveštajni podaci mogli uspešno upotrebljavati. Komanda (starešina) jedinice za EI mora obezbediti njihovo pravovremeno dostavljanje pretpostavljenoj komandi i drugim korisnicima.

Obrađeni obaveštajni podaci se, u potrebnom obimu, dostavljaju na korišćenje: starešini jedinice za EI — usmenim izlaganjem; pretpostavljenoj komandi — redovnim ili vanrednim obaveštajnim izveštajem; potčinjenim, sadejstvujućim i susednim jedinicama — obaveštenjima po potrebi.

Uz obaveštajne podatke koji se dostavljaju pretpostavljenoj komandi navodi se izvor i daje ocena pouzdanosti izvora i istinitosti podatka. Uz njih se dostavlja i šema organizacije izviđanih elektronskih sistema naročito sistema veza, čim bude otkrivena i ustanovljena. Uz naredne izveštaje dostavljaju se samo izmene u organizaciji elektronskih sistema, sem ako nije došlo do takvih izmena da je neophodno dostaviti novu šemu organizacije.

4) ZAKLJUČAK O ELEKTRONSKOM IZVIĐANJU

Elektronika je, na sadašnjem stepenu razvoja, uglavnom rešila problem prikupljanja obaveštajnih podataka o neprijatelju i podataka o njegovim elektronskim sredstvima i sistemima, zbog čega je i značaj elektronskog izviđanja u stalnom porastu.

Sadašnji tehnički i tehnološki napredak elektronike, posebno na vojnom području, daje sve savršenija elektronska izviđačka sredstva i stvara mogućnost da se za izviđanje iskoristi sve veći broj fizičkih principa, sa trendom stalnog porasta. Međutim, svaki fizički princip odnosno realizovano sredstvo ima, podjednako, svoje dobre i slabe strane, a njihova će efikasnost zavisiti od stepena iskorišćenja dobrih strana. Umešnost, pronicljivost, snalažljivost i stručno poznavanje sredstava i njihovih tehničkih mogućnosti glavni su faktor kojim se mora suvereno raspolagati. Jedino tako je moguće, u eventualnom ratu, optimalno se koristiti sopstvenom tehnikom i iznalaziti nedostatke neprijateljeve tehnike, da bi se preduzimanjem odgovarajućih mera umanjili njeni efekti.

Treba očekivati, naročito u kriznim situacijama, da će potencijalni agresori u najvećoj mogućoj meri ispoljiti aktivnost na planu elektronskog izviđanja, kao i drugih vidova i oblika elektronskih dejstava. To imperativno nalaže da se posebna pažnja i briga posveti bezbednosti i zaštiti elektronskih sistema, naročito sistema veza, da se znalački, savesno i odgovorno štite saopštenja i informacije i svi drugi podaci i karakteristike elektronskih sredstava i sistema, i to svakodnevno i stalno, na svim nivoima, na svakom mestu i u svim situacijama i slučajevima.

U svemu tome faktor čovek — kao organizator, realizator, poslužilac i korisnik elektronskih sistema i kao izvor podataka — ima najbitniji značaj i ulogu. Od toga u kojoj meri je obučen, umešan, budan i odgovoran u korišćenju elektronskih sredstava i sprovođenju propisanih mera protivelektronske i kriptozaštite, zavisiće sigurnost saopštenja i informacija i bezbednost elektronskih sistema uopšte. Samo na taj način je moguće znatno umanjiti efekte neprijateljevog elektronskog izviđanja i drugih oblika elektronskih dejstava. Treba, takođe, znati da sopstvena elektronska sredstva i sistemi u radu, naročito sredstva i sistemi veze, postaju izvor obaveštajnih podataka, i to veoma brojnih i dragocenih, samo kada se upotrebljavaju nenamenski, nestručno, neodgovorno i nedisciplinovano.

7. ARTILJERIJSKO IZVIĐANJE

1) POJAM, PODELA I ZADACI ARTILJERIJSKOG IZVIĐANJA

(1) **Pojam artiljerijskog izviđanja**

Artiljerijsko izviđanje obuhvata skup mera i postupaka artiljerijskih organa, komandi, jedinica i pojedinaca, koji se preduzimaju radi prikupljanja podataka potrebnih za obezbeđenje dejstva artiljerije, razvoj za borbu i najcelishodnije iskorišćenje njene vatre. Može se vršiti u okviru opštevojnog izviđanja ili samostalno.

Artiljerijsko izviđanje se organizuje i sprovodi s ciljem da se artiljerija najcelishodnije upotrebi u svim vidovima borbenih dejstava, na različitom zemljištu i u različitim meteorološkim uslovima, radi postizanja efikasnosti vatre po cilju.

Dobro organizovano i sprovedeno artiljerijsko izviđanje, pre i u toku izvođenja borbenih dejstava (u sastavu opštevojnog izviđanja ili samostalno), obezbeđuje:

— neprekidnost i verodostojnost podataka o neprijatelju, zemljištu i atmosferskim uslovima;

— uvid u situaciju;

— donošenje celishodnih odluka za upotrebu artiljerije i raketnih jedinica;

— organizaciju i sprovođenje mera borbenog obezbeđenja artiljerije, i

— organizaciju sistema komandovanja, upravljanja i rukovanja artiljerijskom vatrom.

Artiljerijsko izviđanje se organizuje i sprovodi u svim oblicima oružane borbe i u svim vidovima borbenih dejstava na sopstvenoj teritoriji i u zahvatu fronta, u dnevnim i noćnim uslovima i u uslovima ograničene vidljivosti sa zemlje i iz vazduha. U sadejstvu sa opštevojnim izviđanjem, jedinicama TO i osloncem na organe i organizacije društveno-političkih zajednica na privremeno zaposednutoj teritoriji, prikupljaju se podaci o neprijateljevim raketnim sredstvima operativno-taktičke namene, artilje-

riji i načinu snabdevanja municijom za potrebe sopstvene artiljerije.

Artiljerijsko izviđanje organizuju, sprovode i kontrolišu artiljerijske starešine koje komanduju artiljerijskim izviđačkim jedinicama i načelnici artiljerije svih stepena za svoje potrebe. Za potrebe pretpostavljene komande i suseda izviđanje se organizuje upućivanjem artiljerijskih organa u sastav mešovitih izviđačkih grupa ili angažovanjem helikoptera za artiljerijsko i radiološko izviđanje — upravljanje i rukovanje artiljerijskom vatrom, kao i angažovanje artiljerijsko-tehničkih izviđačkih sredstava za potrebe podržavanih jedinica.

Organizaciju sadejstva opštevojnog i artiljerijskog izviđanja reguliše komandant opštevojne jedinice u čijem se sastavu nalazi artiljerije (organska i pridata).

Planiranje izviđačkih zadataka i organizacija artiljerijskog izviđanja vrše se po istim načelima kao u komandama opštevojnih jedinica.

(2) **Podela artiljerijskog izviđanja**

Artiljerijsko izviđanje vrši se sa zemlje i iz vazduha.

a) *Artiljerijsko izviđanje sa zemlje*

Artiljerijsko izviđanje sa zemlje vrše organi artiljerijskog izviđanja koji se formiraju od artiljerijskih izviđačkih jedinica i delova artiljerijskih jedinica. To su: artiljerijski osmatrači (AOs); artiljerijske izvidnice (AI), koje mogu biti: čelne (začelne, bočne), izvidnice puta, vatrenog položaja i konačarske izvidnice; artiljerijska izviđačka grupa (AIG); artiljerijska izviđačka patrola (AIP); artiljerijski izviđači u sastavu izviđačkih grupa drugih rodova; grupe za određivanje pogodaka neprijateljeve artiljerije i artiljerijske izviđačke jedinice (iz sastava artiljerijskog izviđačkog diviziona — AID). Ove poslednje vrše vizuelno, elektronsko, zvukovno (akustičko), radarsko, meteorološko i fotogrametrijsko izviđanje, radi otkrivanja i određivanja mesta ciljeva na većoj širini i dubini fronta.

Izviđanje sa zemlje organizuju i vrše artiljerijske jedinice i artiljerijski organi združenih jedinica svojim snagama i sredstvima, radi obezbeđenja uslova za izvršenje borbenih zadataka artiljerijskih jedinica i artiljerijskog organa združene jedinice.

Za uspešno sprovođenje izviđanja sa zemlje mora se organizovati jedinstveni sistem izviđanja, koji uključuje raspored izviđačkih organa razvijenih po frontu i po dubini u zoni izviđanja, u kojoj izvršavaju zadatke izviđanja i povezani su sredstvima veze.

Izviđanje osmatranjem sa osmatračnica je osnovni način prikupljanja podataka o neprijatelju za potrebe artiljerije. Izvode ga organi formirani od ljudstva iz sastava artiljerijskih jedinica. Ovo je najmasovnija vrsta izviđanja i primenjuje se u svim uslovima borbenih dejstava.

Za prikupljanje podataka na većoj širini i dubini fronta, pogotovo u duboko zaklonjenim ciljevima (artiljerija i minobacači), koriste se AIG, AIP i artiljerijski izviđači u sastavu IG drugih rodova, a artiljerijske izviđačke jedinice naročito izvode specijalizovane vrste izviđanja kao:

Vizuelno izviđanje je osnovni i najmasovniji vid artiljerijskog izviđanja za prikupljanje podataka o neprijatelju, zemljištu i atmosferi. Vrši se sa zemlje i iz vazduha, golim okom i instrumentima za osmatranje. Primenjuju ga sve artiljerijske jedinice i komande u svim vidovima borbenih dejstava.

Elektronsko izviđanje obuhvata radarsko, lasersko i i izviđanje optoelektronskim uređajima. Ima za cilj otkrivanje i određivanje koordinata zaklonjenih ciljeva (artiljerijska oruđa, minobacači, raketni laseri) i korekturu i rukovanje artiljerijskom vatrom. Primenjuje se pre i u toku borbenih dejstava.

Zvukovno (akustičko) *izviđanje* izvodi se radi otkrivanja duboko zaklonjenih ciljeva koji se ne mogu otkriti sa osmatračnice. Njime se otkrivaju i određuju mesta (koordinate) neprijateljevih minobacača, artiljerijskih oruđa — baterija, koordinate zvukovnih stanica i vatrenih položaja artiljerijskih jedinica pri topografskom vezivanju po zvuku, a učestvuje i u korekturi vatre sopstvene artiljerije. Primenjuje se u svim vidovima borbenih dejstava.

Radarsko izviđanje se izvodi radi otkrivanja i određivanja mesta vatrenih položaja neprijateljeve artiljerije, minobacača i raketnih jedinica, kao i radi osmatranja i

određivanja položaja pokretnih ciljeva noću i u uslovima slabe vidljivosti. Učestvuje i u vatri sopstvene artiljerije. Vrši se protivminobacačkim i izviđačkim radarima u toku izvođenja borbenih dejstava.

Meteorološko izviđanje pokriva oblast izviđanja atmosfere, prizemno i u vazdušnim slojevima po visini. Cilj mu je određivanje podataka o temperaturi i vlažnosti vazduha, atmosferskom pritisku, pravcu i brzini vetra; prikupljanje meteoroloških podataka i sastavljanje meteoroloških biltena, kao i osmatranje hidrometeoroloških prilika.

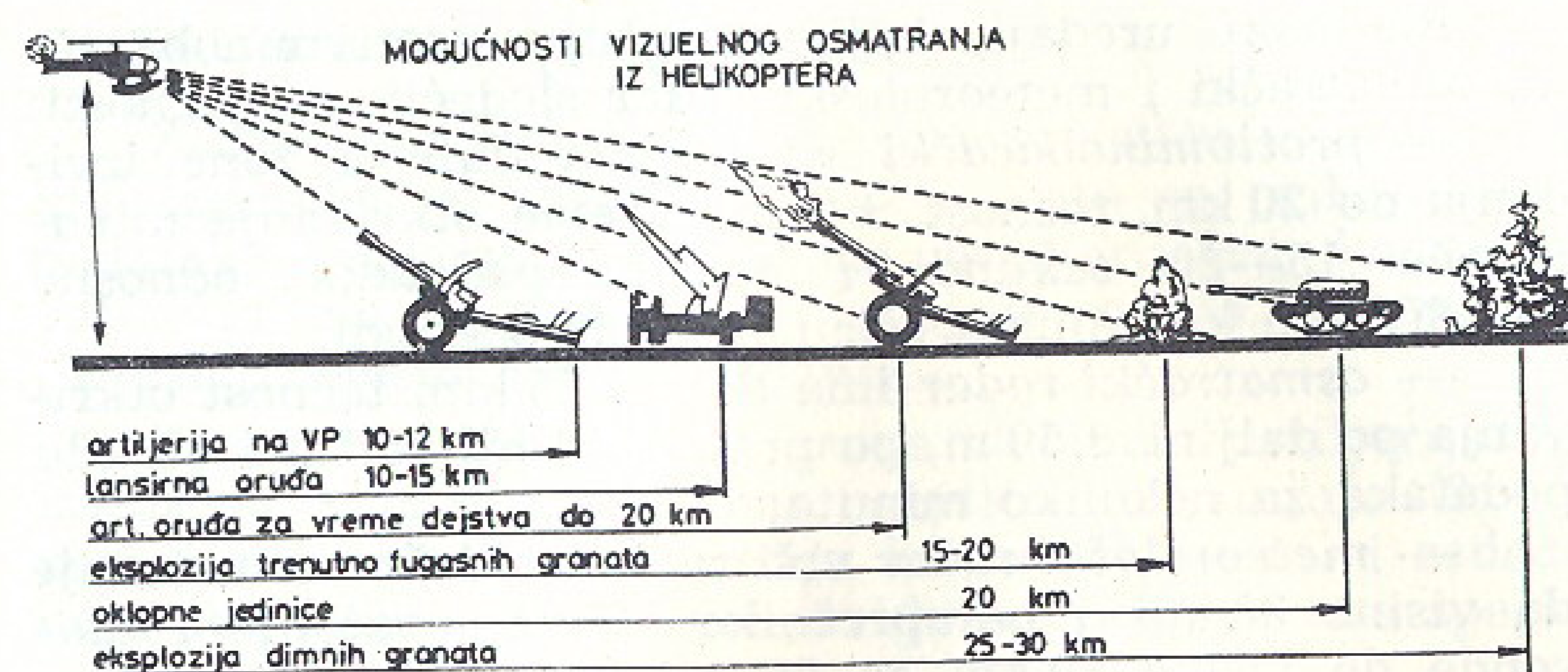
Fotogrametrijsko izviđanje ima za cilj: fotografisanje važnijih ciljeva; određivanje koordinata ciljeva, repera i orijentira; dešifrovanje aerofoto-snimaka i određivanje koordinata ciljeva, i sastavljanje foto-dokumenata.

Pored toga, artiljerijske jedinice se koriste podacima sadejstvujućih jedinica drugih rodova, suseda, jedinica TO i mesnog stanovništva.

b) *Artiljerijsko izviđanje iz vazduha*

Artiljerijsko izviđanje iz vazduha vrši se helikopterima za artiljerijsko izviđanje (radiološko izviđanje, upravljanje i rukovanje vatrom), vizuelno i optoelektronskim sredstvima. Ono omogućava da se za kratko vreme, na širokom frontu i dubini do 20 km i više (šema 15), prikupe podaci o duboko zaklonjenim ciljevima neprijatelja, otkrivaju novi ciljevi i potvrđuju izviđački podaci prikupljeni izviđanjem sa zemlje. Tačnost određivanja koordinata ciljeva je 150—200 m.

Helikopteri izvršavaju zadatke, načelno, leteći ili kratkotrajnim uzletanjem iznad rejona razmeštaja sopstvenih jedinica. Dubina rejona izviđanja obično se određuje na 4—6 km od prednjeg kraja, s tim da se izbegnu aktivnost i moguće posledice neprijateljeve PVO. Rejon leta, lebdenja ili kratkotrajnog uzletanja određuje se u zahvatu uspešne protivavionske i protivraketne zaštite sopstvenih jedinica.

Šema 15 — Mogućnosti vizuelnog osmatranja iz helikoptera

(3) **Podela sredstava za artiljerijsko izviđanje**

Da bi artiljerija bila u stanju da uspešno i organizovano vodi borbu sa neprijateljevom artiljerijom, raketnim sredstvima i udaljenim ciljevima, i da otkriva raspored i rejone vatrenih položaja oruđa i lansirnih uređaja, potrebno je da raspolaže odgovarajućim sredstvima za izviđanje.

Artiljerijska sredstva za izviđanje se, po svojoj raznovrsnosti, međusobno dopunjuju, a formacijski se nalaze u samostalnim artiljerijskim jedinicama i artiljerijskim izviđačkim jedinicama. Među važnijima su sledeća:

Optički instrumenti i pribori, koji uključuju ove podgrupe:

— *sredstva za osmatranje:* ručni dvogled, periskop-izviđač, durbin, binokularni goniometar, busola, stereoskopski daljinomer;

— *sredstva za upravljanje artiljerijskom vatrom:* za osmatranje i merenje daljina, radar, zvukovne aparature, helikopter, fotogrametrijski pribor i meteorološki uređaji;

— *sredstva za merenje daljina:* optički — merni instrumenti i laserski uređaji;

— *specijalni instrumenti:* optoelektronski uređaji ugrađeni u helikopter.

Dubina zone optičkog izviđanja ovim sredstvima iznosi 12 km i više, tačnost 0,5—1 m razmere planšete, a obrada podataka nekoliko minuta.

Radarski uređaji, koji uključuju protivminobacački, osmatrački i meteorološki radar sledećih mogućnosti:

— *protivminobacački radar* ima dubinu zone izviđanja do 20 km, tačnost ±20 m, vreme otkrivanja minobacača 15—20 sekundi i obradu podataka, odnosno određivanje koordinata računarom 20 sekundi;

— *osmatrački radar* ima domet 25 km, tačnost otkrivanja po daljini ±50 m, po pravcu 15 hiljaditih i obradu podataka za nekoliko minuta;

— *meteorološki radar* vrši radio-sondažno osmatranje do visine 30 km i poluprečnika 50 km, praćenje radio-sonde do visine 30 km za 90 minuta, izdavanje prvog biltena nakon 2,5—3 časa i izdavanje narednih biltena svaka 2 časa.

Uređaji za zvukovno izviđanje uključuju zvukovne aparature sa žičnom vezom i kombinovane zvukovne aparature sa radio i žičnom vezom.

Dubina zone ovog izviđanja iznosi do 24 km, tačnost određivanja koordinata cilja 4 hiljadita po pravcu i po daljini 1% daljine presecanja i obrada podataka 1—6 minuta.

Instrumenti i uređaji za meteorološko izviđanje uključuju instrumente za merenje prizemnih meteoroloških podataka, instrumente za pilot-balonsko osmatranje i uređaja za radio-sondažno osmatranje.

Pribori za fotogrametrijsko izviđanje uključuju pribore za snimanje i obradu snimljenog materijala: foto-kamere, foto-teodolite, svetlomere, foto-laboratorije, stereokomparatore i dr.

Fotogrametrijsko izviđanje ima domet do 12 km, tačnost određivanja koordinata ciljeva fotogrametrijskim i stereofotogrametrijskim snimanjem 1—10 m, a sa aerofoto-snimka 1—2 mm njegove razmere i obradu podataka za nekoliko minuta.

Za izvođenje topografsko-geodetske organizacije zemljišta i određivanje koordinata sopstvenog borbenog poretka i otkrivenih ciljeva služe: optičko-merna sredstva, optičko-laserski i laserski uređaji, teodoliti sa svojim kompletom i topovesci.

Svi navedeni podaci važe pri radu u povoljnim zemljišnim i vremenskim uslovima.

(4) **Zadaci artiljerijskog izviđanja**

Zadaci artiljerijskog izviđanja proističu iz zadataka koje izvršava artiljerija u borbi. Zato se prikupljanje podataka snagama i sredstvima artiljerijskog izviđanja vrši u granicama dometa artiljerijskih oruđa, samostalno i u sklopu opštevojnog izviđanja.

Treba razlikovati dve grupe zadataka artiljerijskog izviđanja, koje se međusobno prepliću i dopunjuju. To su zadaci koje obavlja artiljerija kao rod u celini i zadaci koje obavljaju artiljerijske izviđačke jedinice kao specijalizovani sastavi.

Zadatak artiljerijskog izviđanja je da prikupi podatke o neprijatelju, zemljištu, stanju mora i meteorološkim prilikama, da prati promene u rasporedu i dejstvu sopstveni jedinica i da osmatra dejstvo sopstvene artiljerije.

O neprijatelju pravovremeno prikuplja podatke koji se prvenstveno odnose na: raketne i oklopne jedinice, artiljeriju, minobacače, osmatračnice, KM i CV; fortifikacijske objekte i prepreke; pomorske i vazdušne desante; dejstvo i pokret artiljerijskih i oklopnih jedinica; borbenu gotovost i moralno-političko stanje; novine u naoružanju i upotrebi artiljerije.

U pogledu zemljišta prikuplja podatke o: karakteru i zaštitnim svojstvima, posebno od NHB dejstava; uslovima za orijentaciju, osmatranje i maskiranje; karakteru prirodnih prepreka; stanju tla i puteva; prohodnosti van puteva; debljini i karakteru snežnog pokrivača i drugim osobenostima zemljišta.

Podaci o stanju mora, a pre svega o visini talasa, nazivu i brzini vetra i ostalim pojavama u prirodi na kopnu, morskoj pučini i na moru pored obale, služe za donošenje zaključaka o mogućnosti osmatranja i izvršenja vatrenih zadataka.

U vezi sa atmosferom prikuplja podatke o barometarskom pritisku, temperaturi i vlažnosti vazduha, pravcu i brzini vetra, oblačnosti po slojevima i stepenu vidljivosti.

Na osnovu praćenja promena u rasporedu i dejstvu sopstvenih jedinica vrši se manevar putanjama i pokretom.

Radi prikupljanja podataka za upravljanje i rukovanje artiljerijskom vatrom, osmatra se dejstvo i postignuti uspeh vatre sopstvene artiljerije i raketnih jedinica.

Zadaci artiljerijskih izviđačkih jedinica u artiljerijskom izviđanju su: izviđanje neprijatelja i zemljišta radi otkrivanja i određivanja mesta cilja; učešće u upravljanju i rukovanju artiljerijskom i raketnom vatrom; praćenje rezultata dejstva vatre sopstvene artiljerije; fotografisanje sa zemlje, obrada i umnožavanje svih foto-dokumenata i određivanje mesta cilja po foto-snimku; obrađivanje meteoroloških podataka za praćenje tačnosti gađanja sopstvene artiljerije; topogeografska organizacija zemljišta za potrebe artiljerije i artiljerijskih izviđačkih jedinica.

Iz okvira navedenih zadataka, artiljerijskim izviđanjem iz vazduha najefikasnije se ostvaruju sledeći: otkrivanje i određivanje kordinata (x, y, z) neprijateljevih artiljerijsko-raketnih jedinica taktičko-operativne namene, raketnih jedinica trupne PVO, oklopnih i mehanizovanih jedinica, KM i CV; korektura i upravljanje sopstvenom artiljerijskom vatrom i kontrola efekata vatre po cilju, i kontrola maskiranja sopstvene artiljerije i stepena inžinjerijskog uređenja položaja.

Artiljerijske izviđačke jedinice izvršavaju ove zadatke na težištu dejstva artiljerije (u osnovnoj i dopunskoj zoni dejstva), s tim što se deo izviđačkih jedinica i sredstava angažuje u sastavu organa opštevojnog izviđanja.

Za uspešno izvršenje pomenutih zadataka neophodno je da sve starešine i vojnici artiljerijskih izviđačkih jedinica, pored opšte osposobljenosti i stalne visoke spremnosti za izvršenje izviđačkih zadataka, svestrano poznaju neprijateljevo naoružanje, opremu i municiju, njihove taktičko-tehničke osobine, taktiku i način dejstva artiljerije i raketnih jedinica, a naročito snage i načine obezbeđenja pojedinih objekata i elemenata borbenog poretka.

2) ARTILJERIJSKE IZVIĐAČKE JEDINICE I ORGANI, I NAČIN PRIKUPLJANJA PODATAKA

Artiljerijske izviđačke jedinice su specijalno opremljene, obučene i osposobljene jedinice roda artiljerije,

namenjene za prikupljanje podataka o neprijatelju, zemljištu i meteorološkim prilikama, u svim vremenskim uslovima, danju i noću. Izvršavaju zadatke u zahvatu fronta, na PZT, u neprijateljevoj i sopstvenoj pozadini.

(1) Artiljerijske izviđačke jedinice

Aritljerija raspolaže brojnim jedinicama za izviđanje na raznim nivoima komandovanja, među kojima je glavna artiljerijska izviđačka jedinica *artiljerijski izviđački divizion.* Namenjen je za prikupljanje podataka za potrebe artiljerije i upotpunjavanje obaveštajnog obezbeđenja opštevojnih komandi, štabova i jedinica JNA i TO na težištu borbenih dejstava. U svom sastavu ima jedinice koje su osposobljene za: optičko, zvukovno, radarsko, meteorološko i fotogrametrijsko izviđanje, kao i jedinice za organizaciju i sprovođenje topo-geodetskih radova. Upotrebljava se, načelno, po delovima, odnosno specijalnostima.

Jedinica za optičko izviđanje zasniva svoj rad na principu osmatranja i presecanja ciljeva, repera i orijentira optičkoelektronskim instrumentima za dve ili više optičkih stanica (poznatih tačka), sa 3—4 izviđačka odeljenja i topografskim odeljenjem. Osnovni zadaci ovog izviđanja su: osmatranje neprijatelja, određivanje koordinata otkrivenih ciljeva, repera i orijentira, kao i presecanje pogodaka (rasprsnuća) sopstvene artiljerije.

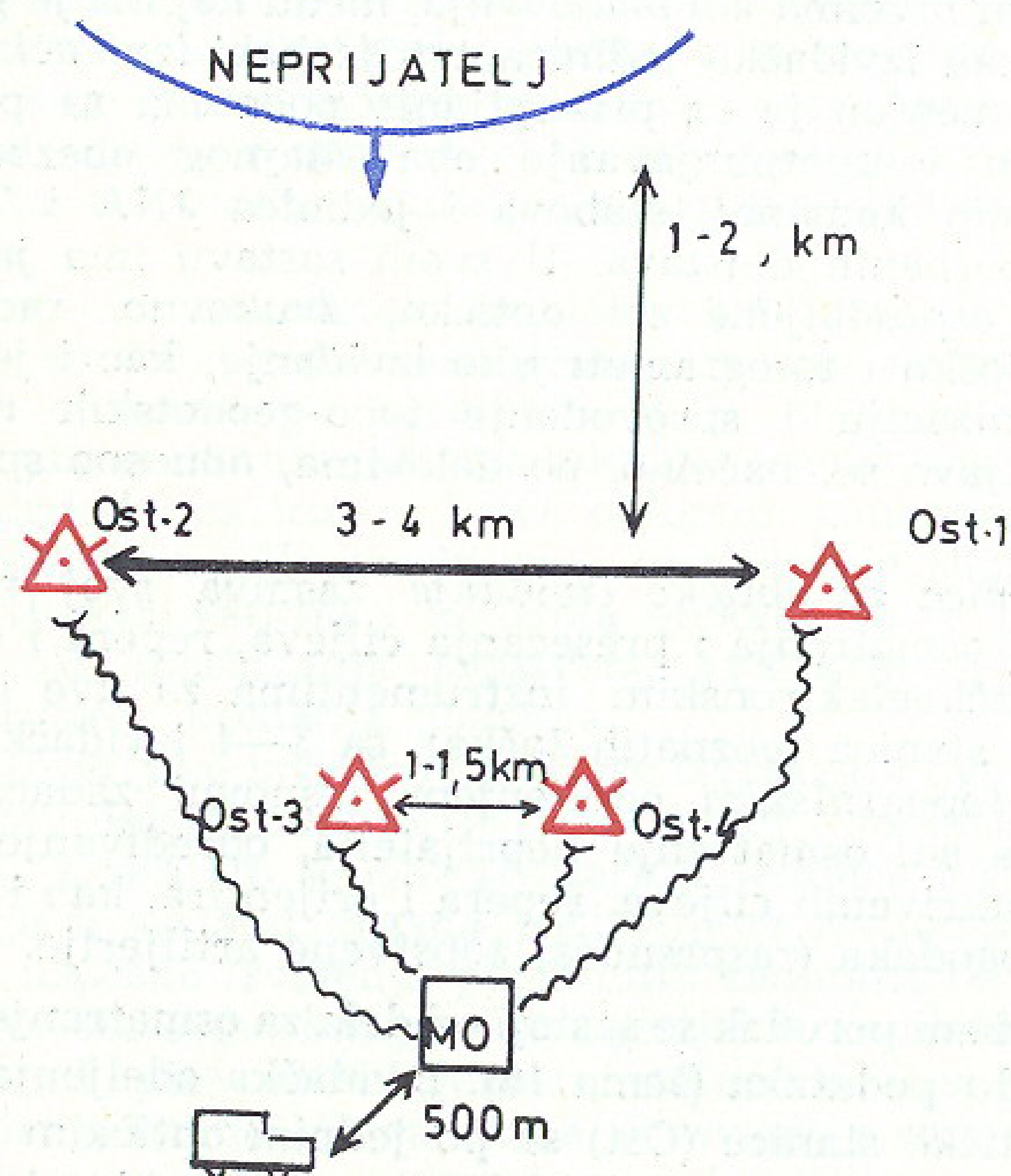
Borbeni poredak se sastoji od dela za osmatranje i dela za obradu podataka (šema 16). Izviđačka odeljenja poseđaju optičke stanice (Ost) sa po jednim optičkim instrumentom, a topografsko odeljenje mesto obrade (MO) s priborom za obradu podataka i centralom za održavanje veze s optičkim stanicama i pretpostavljenom komandom.

Borbeni poredak se bira na liniji razvoja, koji određuje pretpostavljeni starešina. Širina borbenog poretka sa 4 optičke stanice iznosi 3—4,5 km, a sa 3 optičke stanice 2—3 km, dok je dubina 500—1000 m.

Linija razvoja optičkih stanica se u napadu određuje na udaljenosti od oko 1 km od prednjeg kraja neprijatelja,

a u odbrani na oko 2 km od prednjeg kraja svojih pešadijskih jedinica.

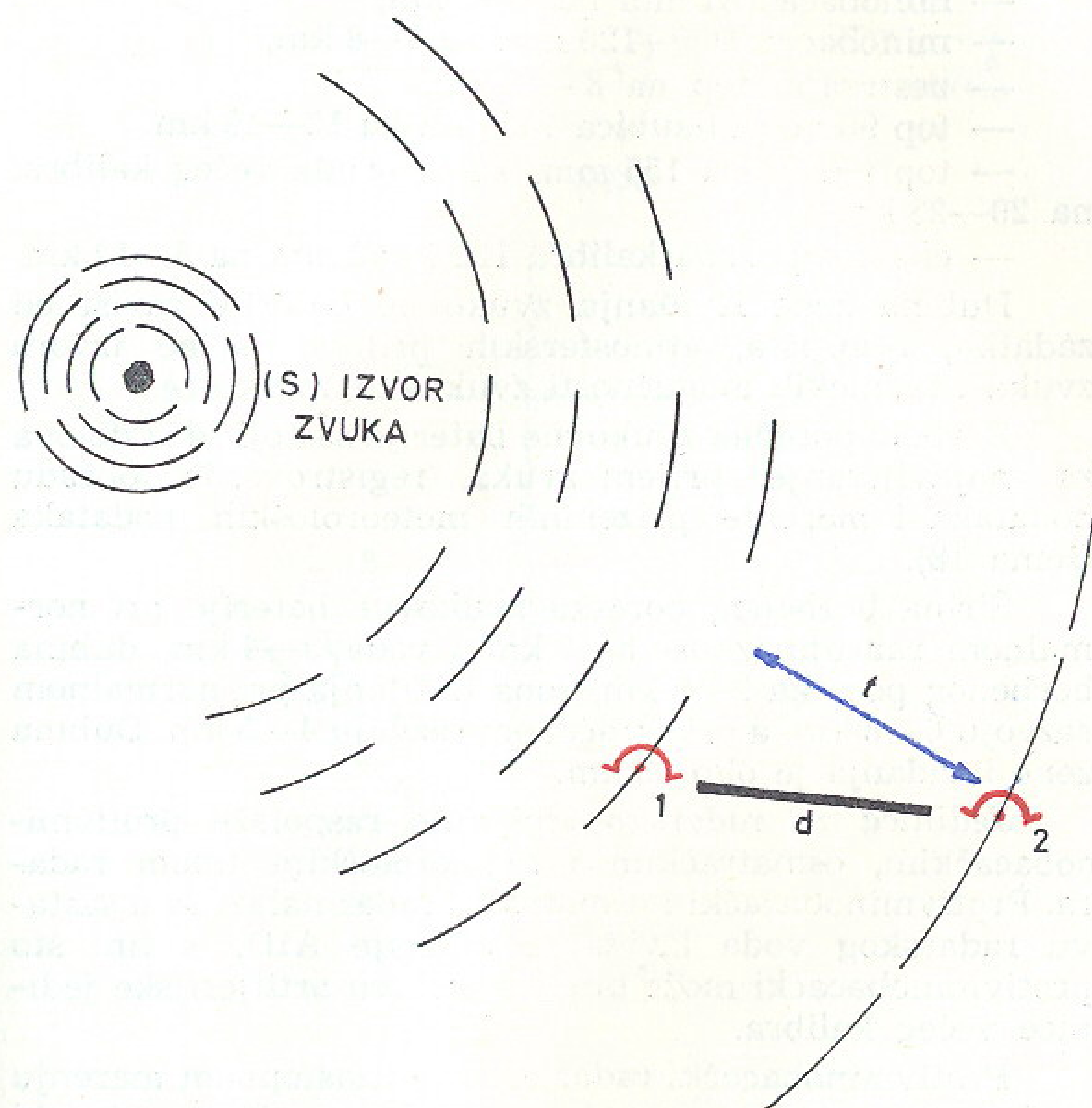
Jedinica za zvukovno izviđanje (vod — baterija) zasniva rad na presecanju ciljeva po zvuku (pucnju) kojim se oni otkrivaju, koristeći se obrazovanim zvučnim talasima i brzinom rasprostiranja zvuka kroz vazduh (šema 17).

Šema 16 — Borbeni poredak optičkoizviđačkog voda

Zvukovno izviđanje je najefikasnije za otkrivanje neprijateljevih baterija. Njime se otkrivaju zvuk danju, noću, po magli, kiši i snežnim padavinama i određuju koordinate zvučnih ciljeva, sistem i kalibar oruđa pri čemu je neznatan uticaj reljefa zemljišta i mesnih objekata.

Prema ovoj šemi, zvukoprijemnik (2) prvi će registrovati zvuk, dok će posle izvesnog intervala (t), koji je proporcionalan daljini (d) — bazi, zvuk stići u zvukoprijemnik (1). Na osnovu izmerene vremenske razlike (t)

Šema 17 — Princip rada zvukovnog izviđanja

sračunava se pravac na izvor zvuka u odnosu na srednju tačku između zvukoprijemnika. Izvor zvuka (S) treba da odrediti zvukovna stanica (1 i 2) čije su koordinate tačno određene. Rastojanje između njih je d — baza. Isprekidane linije predstavljaju zvučne talase koji se emituju iz izvora zvuka.

Pomoću zvukovnog izviđanja, a pri povoljnim uslovima prijema zvuka na srednje brdovitom zemljištu, mogućnosti baterije zvukovnog izviđanja u otkrivanju i određivanju zvukovnih koordinata su sledeće:

— minobacač 81 mm na 4—5 km,

— minobacač 106—120 mm na 6—8 km,

— bestrzajni top na 8—12 km,

— top 90 mm i haubica 105 mm na 12—15 km.

— top i haubica 155 mm, kao i oruđa većeg kalibra, na 20—25 km i

— eksplozije zrna kalibra 122 i 152 mm na 8—12 km.

Dubina zone izviđanja zvukovne baterije zavisi od zadatka, zemljišta, atmosferskih prilika, jačine izvora zvuka i tehničkih mogućnosti zvukovne aparature.

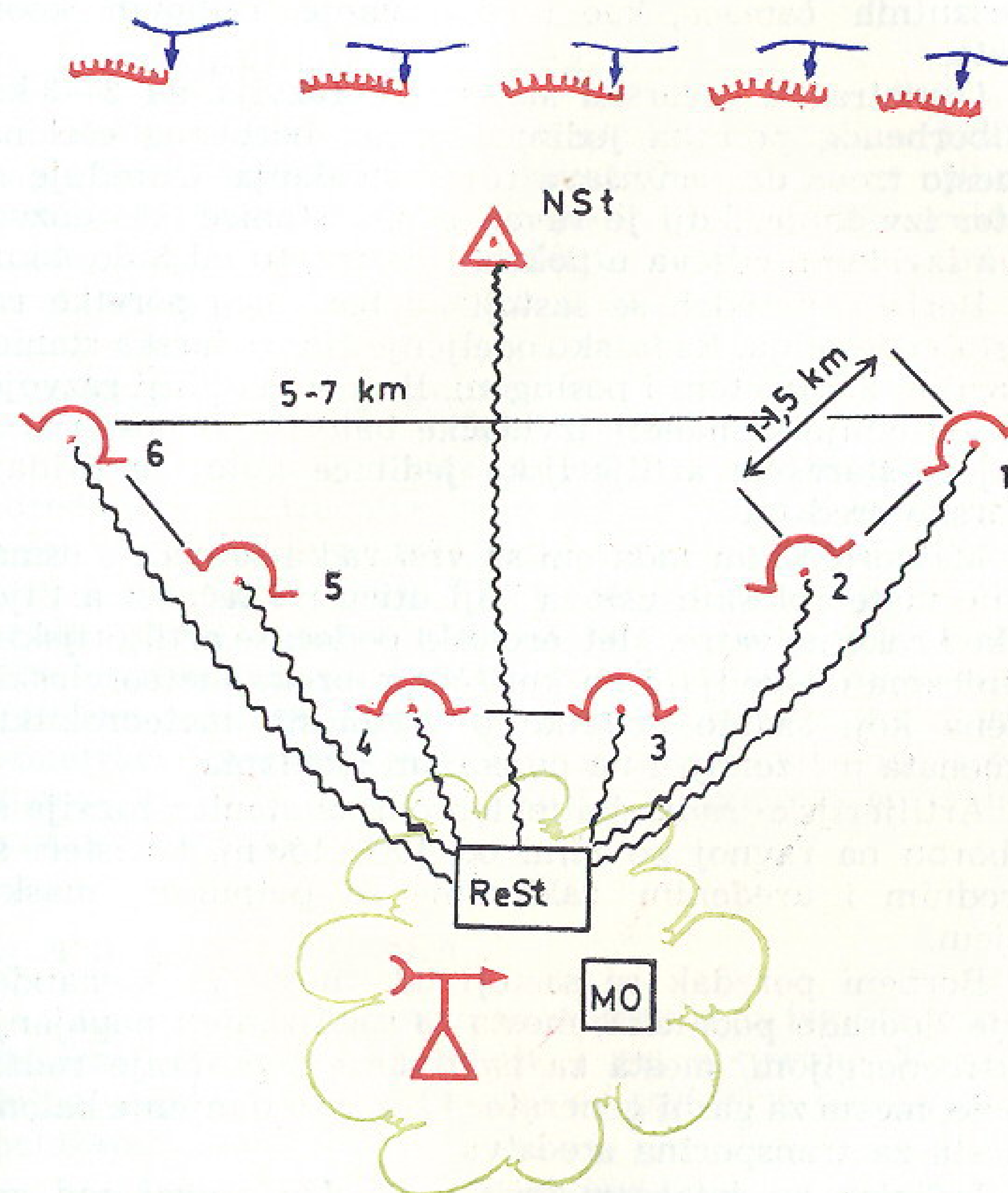
Borbeni poredak zvukovne baterije sastoji se iz delova za: najavljivanje, prijem zvuka, registrovanje, obradu podataka i merenje prizemnih meteoroloških podataka (šema 18).

Širina borbenog poretka zvukovne baterije pri normalnom razvoju iznosi 5—7 km i voda 3—4 km, dubina borbenog poretka 2—5 km, zona izviđanja pri normalnom razvoju 6—8 km, a pri skraćenom razvoju 4—5 km. Dubina zone izviđanja je oko 25 km.

Jedinica za radarsko izviđanje raspolaže protivminobacačkim, osmatračkim i meteorološkim tipom radara. Protivminobacački i osmatrački radar nalazi se u sastavu radarskog voda izviđačke baterije AID, s tim što protivminobacački može biti i u sastavu artiljerijske jedinice većeg kalibra.

Protivminobacački radar radi na uzastopnom merenju pozicija zrna (mina) pomoću snopa koji emituje antenski sistem u dve tačke putanje. Dva odraza su tačke prolaska projektila kroz antenske snopove pod određenim uglovima. Radar meri azimut i koso rastojanje za svaki odraz, kao i vreme između dva odraza. Unoseći izmerene podatke u računar i uzimajući u obzir otpor vazduha, očitavaju se podaci neprijateljevog oruđa (minobacača) za oko 20 sekundi.

Artiljerijski protivminobacački radar karakteriše se: malom težinom, velikom tačnošću, visokom taktičkom

Šema 18 — Borbeni poredak zvukovne baterije

pokretljivošću, pouzdanošću, jednostavnošću rukovanja i održavanja, kratkoćom vremena za otkrivanje ciljeva i mogućnošću rada u složenim meteorološkim uslovima.

Protivminobacački radar se razmešta na 2—4 km od jedinica prvog ešelona, ispred vatrenog položaja artilje-

rijske jedinice za čiji račun radi i, po mogućnosti, bočno od pravca rasporeda artiljerije.

Osmatrački radar omogućava otkrivanje i praćenje tenkova, transportera, automobila, kolone pešaka, brodova i desantnih čamaca, kao i određivanje njihovih koordinata.

Osmatračka radarska stanica se razvija na 2—3 km iza borbenog poretka jedinice prvog borbenog ešelona, a mesto treba da nadvišava rejon izviđanja. Određuje se sektor izviđanja, koji je ravan snopu stanice, što dozvoljava izviđanje ciljeva u pokretu na frontu od 3 do 4 km.

Borbeni poredak se sastoji od borbenog poretka radarskih odeljenja. Radarsko odeljenje čini radarska stanica sa svojim kompletom i poslugom. Bira se na liniji razvoja, koju određuje komandir izviđačke baterije, odnosno artiljerijski starešina artiljerijske jedinice kojoj se pridaje radarsko sredstvo.

Meteorološkim radarom se vrši radio-sondažno osmatranje meteoroloških uslova koji utiču na tačnost artiljerijske i raketne vatre. Meteorološki podaci se artiljerijskim jedinicama dostavljaju na korišćenje preko meteoroloških biltena koji sadrže podatke o vrednosti meteoroloških elemenata pri zemlji i na pojedinim visinama.

Artiljerijska radarska meteorološka stanica razvija se za borbu na ravnoj površini od 100×100 m, koristeći se prirodnim i uređenim zaklonima sa potpunim maskiranjem.

Borbeni poredak se sastoji od: mesta za komandovanje i obradu podataka; mesta za sondiranje i napajanje elektroenergijom, mesta za ispitivanje i puštanje radio-sonde, mesta za gasni generator i šator za punjenje balona i mesta za transportna sredstva.

Jedinica za fotogrametrijsko izviđanje svoj rad zasniva na primeni fotografije, kojom se koristi za prikupljanje podataka o neprijatelju i zemljištu. Izviđanje vrši fotogrametrijski vod, koji u svom sastavu ima foto-odeljenja sa potrebnim aparatima i instrumentima.

Borbeni poredak se sastoji od dela za fotografisanje i dela za obradu podataka.

Imajući u vidu namenu artiljerijskih izviđačkih jedinica, mora se uvek voditi računa o njihovim mogućnostima. To znači da se upotrebljavaju za izvršavanje složenijih zadataka na težištu borbenih dejstava jedinice u čijem se sastavu nalaze, odnosno komande za čiji račun izviđaju.

(2) **Artiljerijski organi za izviđanje**

Pošto su navedene artiljerijske izviđačke jedinice najčešće ne upotrebljavaju kao celine, to se iz njihovog sastava i ostalih artiljerijskih jedinica formiraju izviđački organi, koji dejstvuju na različite načine, zavisno od njihove vrste i sastava. To su:

a) *Artiljerijski osmatrači*

Artiljerijske jedinice određuju osmatrače koji, sa određene osmatračnice u dodeljenoj zoni (sektoru) ili rejonu, osmatraju neprijatelja i zemljište. Ponekad osmatrač može da se uputi i u pozadinu neprijatelja. Ulogu artiljerijskog osmatrača mogu da vrše artiljerijske starešine, artiljerijski izviđači i drugo ljudstvo iz sastava artiljerijske jedinice. Jačina je dva i više lica. Artiljerijski osmatrači i osmatračnice čine sistem osmatranja u određenoj artiljerijskoj jedinici, koji je uključen u opšti sistem osmatranja date jedinice.

b) *Artiljerijska izvidnica*

Artiljerijske izvidnice se obrazuju za izviđanje neprijatelja i zemljišta na maršu i pri gonjenju. Mogu biti čelne (začelne i bočne) izvidnice i izvidnice puta, vatrenog položaja i konačarske.

— Čelne (začelne, bočne) izvidnice formiraju i upućuju starešine iz prethodničke artiljerije u sastavu pešadijskih (mehanizovanih) jedinica i u situaciji kada artiljerijske jedinice maršuju samostalno. Sastav na nivou diviziona je: izviđački organ u divizionu (komandir izvidnice), 2 izviđača sa instrumentima, 1 radiofonista sa radio-uređajem i čelne izvidnice baterija.

— Izvidnicu puta formira artiljerijska jedinica za izviđanje stanja i prohodnosti puta, a sačinjavaju je:

komandir izvidnice (jedan od komandira vatrenih vodova) i 2—3 vojnika sa signalnim sredstvima, putokazima, inžinjerijskim alatom i priborom za RHB izviđanje.

— Izvidnicu vatrenog položaja formiraju artiljerijske jedinice za utvrđivanje i izbor mesta vatrenog položaja artiljerije (diviziona — baterije). Sastoji se od zamenika komandanta diviziona (komandir izvidnice), komandira komandne baterije sa komandnom baterijom i izvidnice vatrenog položaja baterije.

— Konačarsku izvidnicu formiraju artiljerijske jedinice za izviđanje i pripremu rejona za razmeštaj, radi odmora i konačišta. Upućuje se pre polaska jedinice na marš, a sastoji se od zamenika komandanta diviziona (komandir izvidnice), sanitetskog osoblja i po jednog komandira vatrenog voda, s potrebnim ljudstvom, iz svake baterije.

c) *Grupa za dvostrano osmatranje*

Obrazuje se u artiljerijskim jedinicama (divizionu — bateriji) od ljudstva iz izviđačkog odeljenja. Namenjena je za izviđanje neprijatelja, otkrivanje ciljeva i određivanje njihovih koordinata i za učešće u gađanju sopstvene artiljerije i praćenje dejstva neprijatelja i sopstvenih snaga. Sastoji se od komandira izviđačkog odeljenja i 2—3 izviđača sa priborima i sredstvima veze.

d) *Artiljerijska izviđačka grupa*

Ovo je izviđački organ privremenog sastava. Jačina i sastav zavise od zadatka, zemljišta, karakteristika objekta izviđanja i aktivnosti neprijatelja. Načelno se sastoji od: komandira (mlađi oficir), 2—3 artiljerijska izviđača, topografa i 2 radiofonista sa odgovarajućim sredstvima veze.

e) *Artiljerijska izviđačka patrola*

Obrazuje se za osiguranje elemenata borbenog poretka artiljerijske jedinice od eventualnog napada neprijateljevih ubačenih ili ostavljenih delova, za izviđanje i izbor podesnih rejona za vatrene položaje i osmatračnice i za

izviđanje rejona po kojima je dejstvovala neprijateljeva artiljerija. Sastoji se od 2 do 3 vojnika, od kojih je jedan komandir patrole, ili od komandira patrole (mlađi oficir) i 2 vojnika. Po potrebi može biti i jačeg sastava.

f) *Artiljerijski izviđači u sastavu izviđačkih grupa drugih rodova*

Izviđači se određuju iz sastava artiljerijske izviđačke jedinice i izvršavaju zadatke u sklopu opštevojne izviđačke grupe. Obično se određuju 1—2 izviđača opremljena artiljerijskom busolom, dvogledom, kartom i priborom za rad sa njom.

g) *Grupa za izviđanje neprijateljeve artiljerije na osnovu njene vatrene aktivnosti*

Ova grupa se formira za: sistematsko izviđanje vatrene aktivnosti neprijateljeve artiljerije i municije koju upotrebljava, određivanje kalibra oruđa (meri se prečnik i dubina levka) i rejona po kome neprijateljeva artiljerija dejstvuje, određivanje karaktera dejstva projektila pri eksplozijama (boja dima, blesak, jačina i svojstvo eksplozije) i pravca i rejona rasporeda neprijateljeve artiljerije. Ove zadatke takođe izvršavaju svi osmatrači na osmatračnicama, a u rejonu vatrenog položaja i svi poslužioci oruđa, ljudstvo sa bliskih osmatračnica i ljudstvo artiljerijskih izviđačkih patrola.

(3) **Način prikupljanja podataka**

Artiljerijsko izviđanje se sprovodi po opštim načelima obaveštajnog obezbeđenja — izviđanja (koordinirano učešće svih struktura ONO, usmerenost na cilj, neprekidnost i aktivnost, oslonac na stanovništvo, pravovremenost, verodostojnost, centralizacija i tajnost) prilagođenim zadacima i potrebama artiljerije i artiljerijskog izviđanja. Stoga i potreba da celokupna artiljerijska izviđačka aktivnost bude podređena zahtevima pravovremene, moćne i precizne artiljerijske vatre, uz najmanje moguće sopstvene gubitke. Otuda proističu i osnovni kriterijumi za odre-

đivanje kvaliteta i kvantiteta izviđačkih jedinica, organa i sredstava za artiljerijsko izviđanje.

Osnovni način prikupljanja podataka je izviđanje sa zemlje i iz vazduha svim raspoloživim jedinicama i organima artiljerijskih izviđačkih jedinica i delovima ostalih jedinica artiljerije, uz maksimalno korišćenje tehničkih i drugih sredstava namenjenih za ove svrhe. Oslanjajući se prvenstveno na sopstvene snage, pomenute jedinice prikupljaju podatke i osloncem na sastave ostalih vidova, rodova i službi, jedinice i organe TO, organe državne i javne bezbednosti, razne organizacije u strukturi ONO i stanovništvo.

Za ostvarivanje tako složenih i odgovornih zadataka, artiljerijske izviđačke jedinice i organi moraju se uvek razviti pre razvoja vatrenih delova, delovati u najkraćem mogućem roku i stalno biti spremne da brzo i efikasno uspostave narušeni sistem izviđanja.

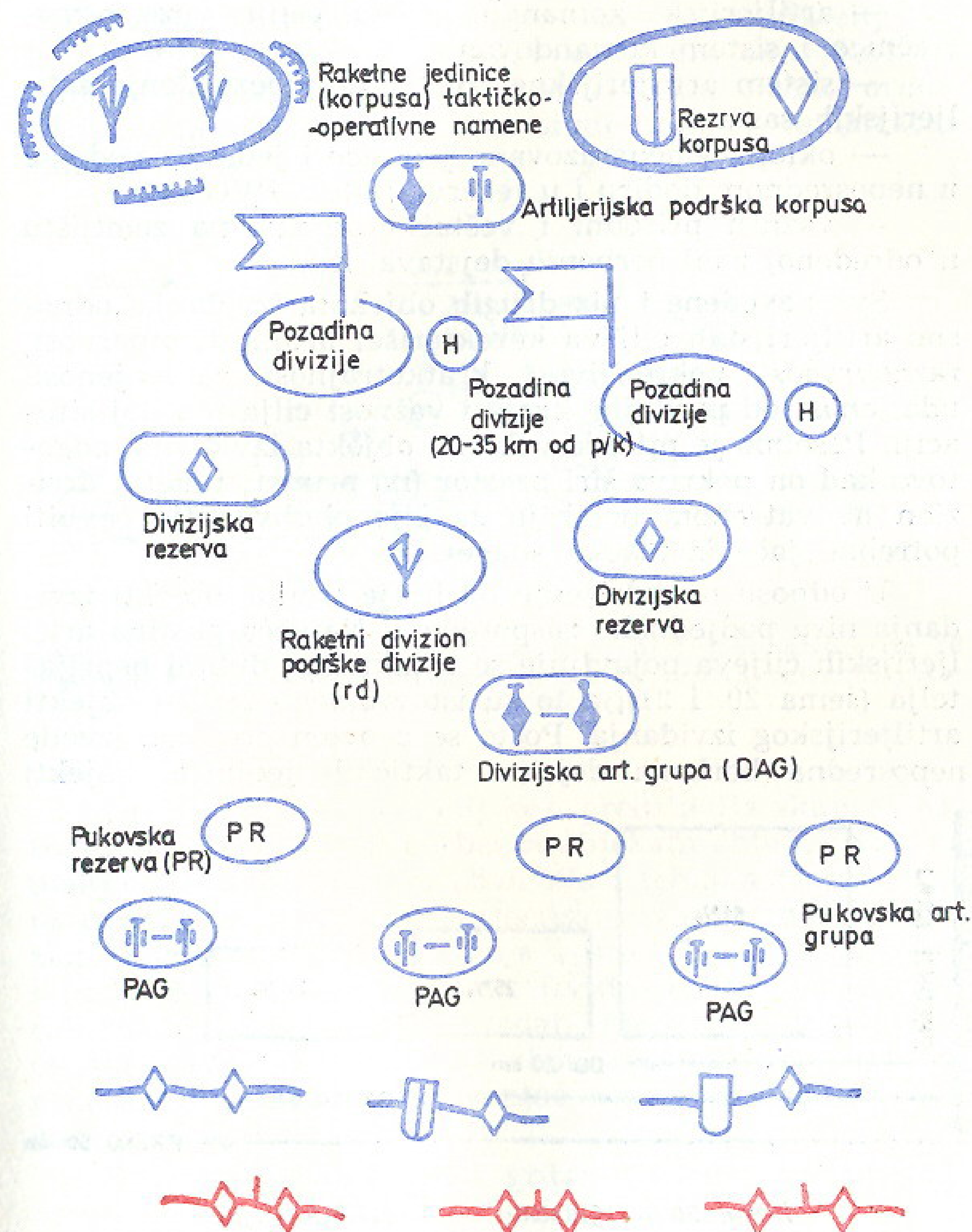
3) OBJEKTI IZVIĐANJA I KARAKTERISTIKE ARTILJERIJSKIH CILJEVA

Za izviđanje neprijatelja sa zemlje, artiljerijskim jedinicama (divizionu, grupi) određuje se zona izviđanja, a u određenim slučajevima i objekat izviđanja. Zona izviđanja je, načelno, veća od vatrene i dopunske zone jedinice u okviru koje se, za nivo diviziona, može odrediti i prostorija (rejon naročite pažnje) koja se s posebnom pažnjom izviđa. To je, naime prostor gde se nalaze ili se očekuje pojava najvažnijih neprijateljevih snaga i najvažnijih ciljeva — objekata.

Pod objektima artiljerijskog izviđanja, u širem smislu, podrazumevaju se svi elementi neprijateljevog borbenog poretka, osobito artiljerijsko-raketne i oklopne jedinice, i važni zemljišni rejoni ili tačke na koje je usmereno dejstvo izviđačkih organa za prikupljanje podataka, odnosno, manji rejon u zoni izviđanja ili rejonu naročite pažnje, na kojem se nalaze ili se očekuje pojava izuzetno važnih ciljeva. Objekti na zemljištu mogu biti prirodni (šumarci, proplanci, visovi, prevoji) i veštački (prepreke, putevi, naseljena mesta, pojedine građevine i sl.), na kojima mogu da se nađu značajne neprijateljeve snage

i sredstva. Prema tome, objekat izviđanja je određena neprijateljeva jedinica ili rejon — tačka na zemljištu.

Iz ovog proizlazi da su osnovni objekti artiljerijskog izviđanja sledeći (šema 19):

Šema 19 — Objekti prikupljanja podataka o neprijatelju

— artiljerijske jedinice (vrsta, kalibar, broj, rejon vatrenih položaja i aktivnost);

— raketno-nuklearna sredstva (vrsta, kalibar, broj lansirnih uređaja, rejon razmeštaja, način snabdevanja i borbenog obezbeđenja i aktivnost);

— artiljerijska komandna mesta, centri veze, osmatračnice i sistem komandovanja;

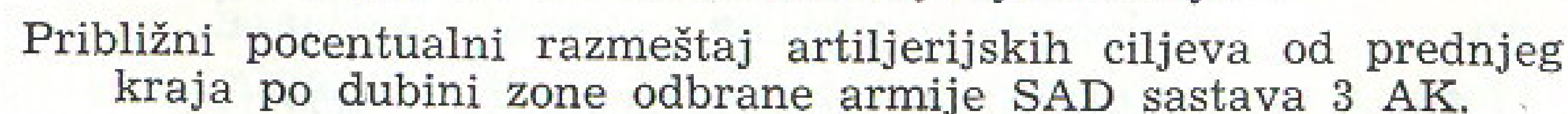
— sistem artiljerijskog izviđanja i obezbeđenja artiljerijskih sastava;

— oklopno-mehanizovane jedinice i jedinice podrške u neposrednom dodiru i u rezervi, sistem PVO i dr.;

— važniji prirodni i veštački objekti na zemljištu u određenoj zoni borbenih dejstava, itd.

Sve navedene i niz drugih objekata izviđanja, odnosno artiljerijskih ciljeva karakteriše: brojnost, otpornost, raznovrsnost, pokretljivost, kratkotrajnost, zaklonjenost, udaljenost od prednjeg kraja i važnost cilja u datoj situaciji. Posebno je pitanje veličina objekta izviđanja, pogotovo kad on pokriva širi prostor (na primer, raketni divizion na vatrenom položaju za čije obuhvatanje će biti potrebne jače izvidačke snage).

U odnosu na udaljenje od linije fronta, objekti izviđanja nisu podjednako raspoređeni. Najveća gustina artiljerijskih ciljeva pojavljuje se u taktičkoj dubini neprijatelja (šema 20. i 21), a to su istovremeno težišni objekti artiljerijskog izviđanja. Pošto se u ovom prostoru izvode neposredna borbena dejstva taktičkih jedinica, objekti

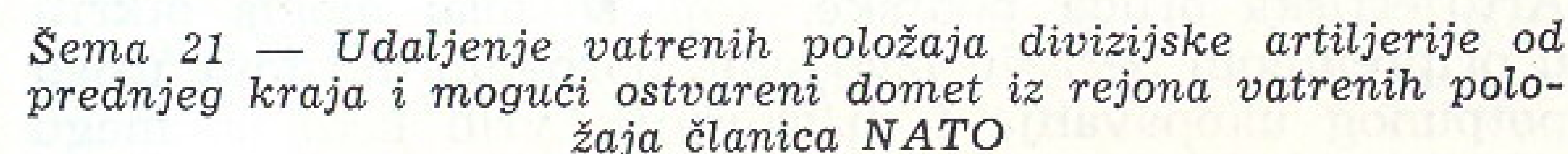
Šema 20 — Gustina artiljerijskih ciljeva

Približni pocentualni razmeštaj artiljerijskih ciljeva od prednjeg kraja po dubini zone odbrane armije SAD sastava 3 AK.

izviđanja su uglavnom pokretni, što dovodi do čestih promena u njihovom rasporedu i otežava dejstvo izviđačkih organa.

Artiljerijski ciljevi u neprijateljevoj taktičkoj dubini mogu se svrstati u kategoriju tačkastih ili grupnih ciljeva.

Tačkasti cilj za artiljeriju je svaki osmatrani cilj koji kao vatrena tačka ili objekat vrši određenu borbenu funkciju (tenk, oklopni transporter, samohodno oruđe, vozilo, artiljerijsko ili lansirno oruđe, bunker, osmatračka stanica i dr.).

Šema 21 — Udaljenje vatrenih položaja divizijske artiljerije od prednjeg kraja i mogući ostvareni domet iz rejona vatrenih položaja članica NATO

Grupni cilj je svaki cilj koji predstavlja skup jednorodnih ili raznovrsnih borbenih objekata objedinjenih na manjoj ili većoj površini (živa sila i tehnika raspoređena na određenom prostoru, artiljerijski divizion, raketni divizion, komandno mesto divizije i dr.). U okviru grupnog cilja može biti više objekata izviđanja, kao na primer, raketni divizion (lansirni uređaji, radari, elektronski računski uređaj, meteorološka stanica, uređaji za pretovar raketa, komandno mesto, centar veze i dr.) na površini 4×4 km i više.

Osnovna karakteristika grupnih ciljeva je nepoznavanje tačnog položaja i grupisanja svih elemenata koji cilj sačinjavaju, pa otuda i brojni zadaci artiljerijskog izviđanja.

Karakteristično je da neki ciljevi koji u jednoj fazi borbenih dejstava predstavljaju grupne ciljeve, u sledećoj fazi borbenih dejstava mogu predstavljati tačkaste ciljeve. Slično tome neki od njih postaju aktuelni za određeni stepen komande, da bi se, posle izvesnog vremena, interesovanje za neke smanjilo ili prestalo.

Prikupljanjem podataka o neprijatelju dolazi se i do drugih podataka, posebno o zemljištu i merama koje neprijatelj preduzima: u napadu — radi stvaranja uslova za razvijanje brzog tempa napada, a u odbrani — radi ojačanja zemljišta zaprečavanjem.

Objekti — ciljevi po kojima artiljerija dejstvuje na dubini do 20 km od prednjeg kraja, a koji se mogu osmatrati iz helikoptera, jesu: artiljerijske baterije — samohodne i na motornu vuču (ukopane i neukopane), raketne jedinice za podršku, artiljerijsko-raketne jedinice trupne PVO, oklopne jedinice, elektronska sredstva, osmatračnice, CV i KM (šema 15).

Vizuelnim izviđanjem iz helikoptera moguće je osmatrati raspored artiljerijsko-raketnih oruđa podrške u sastavu pešadijske, mehanizovane (motorizovane, motostreljačke), oklopne (tenkovske) divizije savremenih armija. Artiljerijska oruđa podrške, koja se nisu mogla otkriti u pripremnom periodu izvođenja borbenih dejstava usled potpunog ukopavanja i maskiranja, vrlo lako se mogu otkriti iz helikoptera za vreme njihovog dejstva, ako se znaju njihova mesta u borbenom poretku, domet artiljerijskih sredstava i oblik eksplozije projektila (šema 15).

Artiljerijskim izviđanjem iz vazduha dopunjuje se praznina nepokrivenog izviđačkog prostora sa zemlje. Ono predstavlja određenu nadgradnju artiljerijskog izviđanja i uspešno se uklapa u koncept opštevojnog izviđanja.

Kao što se vidi, vrlo teško je obezbediti da se artiljerijskim izviđanjem efikasno pokrije ovoliki broj objekata, a pri tome i veliki broj zadataka za svaki objekat.[7] Zbog toga se prilikom planiranja i organizovanja artiljerijskog izviđanja mora vršiti stroga selekcija najvažnijih objekata koji ni u jednoj situaciji ne smeju biti ispušteni. Isto tako, zadaci izviđanja za takve objekte moraju biti vrlo precizni, što zahteva visoku osposobljenost artiljerijskih izviđačkih organa i svestranu i neprekidnu saradnju svih učesnika u obaveštajnom obezbeđenju — izviđanju borbenih dejstava taktičkih jedinica.

7) Primer prikupljanja podataka za jedan divizion brigadne (pukovske) artiljerije prikazan je u delu »Objekti i zadaci izviđanja«.

4) ARTILJERIJSKO IZVIĐANJE U BORBENIM USLOVIMA

Polazeći od osnovne postavke da se artiljerijsko izviđanje vrši u svim oblicima oružane borbe i u svim vidovima borbenih dejstava, radi prikupljanja potrebnih podataka za obaveštajno i borbeno obezbeđenje artiljerije i za upotpunjavanje obaveštajnog obezbeđenja opštevojnih komandi, štabova i jedinica JNA i TO, celokupan rad u ovom domenu, u toku pripreme i izvođenja borbenih dejstava, organizuje komande artiljerijskih jedinica i artiljerijski organi komandi združenih taktičkih jedinica.

Artiljerijsko izviđanje se planira i organizuje u svim jedinicama počev od pešadijskog puka, u neposrednom sadejstvu sa opštevojnim organima i obaveštajnim organima ostalih rodova i vidova, a u artiljerijskim jedinicama — počev od voda, baterije, diviziona do združenih sastava.

(1) **Izviđanje na maršu**

Artiljerijske jedinice, bilo da maršuju u sastavu opštevojnih jedinica ili samostalno, organizuju izviđanje neprijatelja, zemljišta i puteva, radi nesmetanog kretanja i obezbeđenja brzog razvoja artiljerije za borbu. Izviđanje se pojačava ako se predviđa borba u susretu.

Glavni zadaci izviđačkih jedinica su: otkrivanje neprijatelja na što većoj daljini od svojih jedinica i određivanje njegove jačine, sastava, pravca kretanja, brzine i marš-rute; određivanje eventualne linije razvoja, sastava i jačine vatrene podrške; procena prohodnosti zemljišta i jačine vatrene podrške; procena prohodnosti zemljišta van puteva; izviđanje i određivanje mogućih rejona vatrenih položaja i osmatračnica za sopstvenu artiljeriju; upravljanje i rukovanje artiljerijskom vatrom; otkrivanje novih

snaga koje pristižu iz pozadine neprijatelja, sa težištem na artiljerijskim jedinicama.

Ove zadatke, načelno, izvršavaju čelne (začelne, bočne) izvidnice i izvidnice puta, kao i izviđačka avijacija i helikopteri za artiljerijsko izviđanje. Pored toga, na maršu se organizuje i sprovodi artiljerijsko izviđanje tehničkim sredstvima i vizuelno izviđanje sa artiljerijskih osmatračnica. Pri tome se koriste i podacima opštevojnog izviđanja, štabova i jedinica TO i mesnog stanovništva.

Osmatranje organizuju organi marševskog osiguranja prethodničke artiljerije i glavnine, s tim što se glavna pažnja usmerava na neprijateljeve mogućnosti upotrebe vazdušnih desanata u marševskoj zoni.

Čelne (začelne i bočne) izvidnice formiraju i upućuju starešine iz prethodničke artiljerije opštevojnih jedinica. Deo artiljerijskih izviđača određuje se u sastav opštevojne izviđačke grupe samo u slučaju ako se predviđa borba u susretu. Glavnina artiljerijske izviđačke jedinice kreće se u ešelonu komande.

O susretu čelnog odeljenja sa neprijateljem i rezultatima izviđanja komandir čelne izvidnice odmah izveštava komandanta artiljerijske jedinice i nastavlja izviđanje, otkriva ciljeve i, po potrebi, upravlja vatrom artiljerijske jedinice. Po dolasku komandanta artiljerijske jedinice na osmatračnicu, komandir izvidnice ga upoznaje sa situacijom, orijentirima i otkrivenim ciljevima.

Sa početkom borbe čelnog odeljenja, čelna izvidnica poseda najbliža pogodna mesta na pravcu marša, radi osmatranja dejstva neprijatelja i sopstvenih snaga. Komandir izvidnice, posle kraće orijentacije i procene situacije, bira osmatračnicu, poseda je, organizuje osmatranje i izveštava pretpostavljenog starešinu.

Artiljerijsko izviđanje se nastavlja prema razvoju borbe u susretu, po načelima napadnih odnosno odbrambenih dejstava.

(2) **Izviđanje u napadnim dejstvima**

Organizacija artiljerijskog izviđanja u napadu zavisi, isto kao i opštevojnog, od uslova u kojima se izvodi napad, od vida i karaktera neprijateljeve odbrane.

Pri napadu iz pokreta razvoj artiljerije i izviđačkih jedinica ostvaruje se pod zaštitom delova koji su u neposrednom borbenom dodiru, a u toku pokreta (podilaženja) pod zaštitom obezbeđujućih delova (prethodnice, čelnog odreda).

Artiljerijsko izviđanje u napadu usmereno je na: određivanje neprijateljevih vatrenih položaja raketnih jedinica taktičke namene, artiljerije (cevne) i minobacača, protivoklopnih oruđa i oruđa trupne PVO; rejone oklopnih jedinica i eventualne pravce protivnapada; karakter odbrane i način njenog organizovanja; mesta i karakter inžinjerijskih prepreka; mesta osmatračnica, komandnih mesta i radarskih stanica; rejone rasporeda rezervi, pravac njihove upotrebe i liniju razvoja.

Artiljerijskim izviđanjem, posle artiljerijske pripreme, treba: odrediti postignuti stepen uništenja i neutralisanja neprijateljeve žive sile i vatrenih sredstava; otkriti i odrediti broj stvorenih prolaza u preprekama, i otkriti i odrediti rejone prikupljanja neprijateljeve rezerve i položaja njegove artiljerije.

Pri napadu iz pokreta artiljerijske izviđačke jedinice prikupljaju podatke za upotrebu i dejstvo artiljerije od obezbeđujućih delova i koriste se podacima od artiljerijskih izviđačkih grupa i artiljerijskih izviđača u sastavu izviđačkih organa opštevojnih jedinica. Podatke o neprijatelju artiljerija dobija i od: viših komandi, snaga u dodiru, štabova i jedinica TO i izviđanja iz vazduha. Za svoje potrebe organizuje i sprovodi izviđanje helikopterima.

Pri smeni i pregrupisavanju jedinica koriste se podacima izviđanja od jedinica u dodiru sa neprijateljem.

Jedinice i organi za artiljerijsko izviđanje u pripremnom periodu, u sadejstvu sa ostalim jedinicama, moraju biti osposobljeni tako da u rejonu koji odgovara veličini prvog položaja taktičkih jedinica otkriju oko 75% ciljeva, a u rejonu drugog položaja i dublje, zavisno od mogućnosti i borbene situacije, oko 50% ciljeva. Pri tome je najvažnije da među otkrivenim ciljevima bude što veći broj artiljerijskih i minobacačkih baterija, protivoklopnih oruđa, raketa i oklopnih sredstava.

U toku borbe po dubini, zadatak je artiljerijskih izviđačkih jedinica da otkriju neuništena, oživela i novopo-

javljena vatrena sredstva, pravce pokreta neprijateljevih rezervi i njihovu gotovost za protivnapad, kao i vatrene položaje artiljerijskih i minobacačkih baterija. Zadatke izvršavaju: artiljerijski osmatrači sa istaknutih osmatračnica, artiljerijske izviđačke grupe, jedinice artiljerijskog diviziona i sredstva za izviđanje iz vazduha. Sadejstvo sa ostalim jedinicama i organima za izviđanje omogućava efikasno praćenje i prikupljanje podataka u toku borbe po dubini, gde su mogući nepredviđeni slučajevi reagovanja neprijatelja usled brze promene situacije, što ne sme da iznenadi izviđačke organe i jedinice napadača.

Pri napadu iz neposrednog dodira, osnovu organizovanja artiljerijskog izviđanja čini dotadašnji sistem koji, znatno ojačan i dopunjen (delovima i podacima jedinica u dodiru), produžava svoje aktivnosti.

(3) **Izviđanje u odbrambenim dejstvima**

Ako se u odbranu prelazi iz napada, potrebna su manja ili veća pomeranja u sistemu za izviđanje da bi se doveo u sklad sa situacijom i zamisli za izvođenje odbrane.

Pri pravovremenoj organizaciji odbrane izviđanje se organizuje na osnovu najverovatnijih pretpostavki o dejstvu neprijatelja u napadu. Ono mora da obezbedi neprekidno prikupljanje podataka u pripremnom periodu i za svo vreme izviđanja odbrane.

U pripremnom periodu, pored podataka koje prikupljaju artiljerijske izviđačke jedinice, podatke o neprijatelju artiljerija dobija i od viših komandi, jedinica koje podržava, suseda, jedinica teritorijalne odbrane i od vazdušnog izviđanja.

Komandanti artiljerijskih jedinica dužni su da u ovom periodu što pre razviju sistem osmatranja i izviđanja, uključujući u njega i jedinice artiljerijskog izviđačkog diviziona. Osnovni zadaci ovog sistema svode se na: otkrivanje neprijateljevog podilaženja prednjem kraju, formiranje borbenog poretka za napad, kretanje glavnih snaga, raspored snaga i sredstava podrške, jačinu, sastav i pravce kretanja oklopnih sastava i jačinu i rejone razmeštaja artiljerije.

Ove zadatke izvršava razvijeni sistem artiljerijskog osmatranja, artiljerijske izviđačke grupe (ostavljene i ubačene), jedinice AID, avijacija i helikopteri, kao i dobijanjem podataka od opštevojnog izviđanja, jedinica TO i mesnog stanovništva. U ostvarivanju ovih zadataka osobito su efikasne jedinice artiljerijskog izviđačkog diviziona (zvukovne, radarske i optičke), koje daju, pored izviđanja iz vazduha, najpotpunije podatke o neprijateljevoj artiljeriji i minobacačima.

Na osnovu intenziteta neprijateljeve artiljerijske i avijacijske pripreme i ponašanja njegovih snaga ispred prednjeg kraja odbrane, artiljerijskim izviđanjem treba otkriti: pravac glavnog udara, a posebno pravac dejstva oklopnih sastava; rejone vatrenih položaja artiljerijskih i minobacačkih baterija koje do tada nisu otkrivene; dolazak i pravac kretanja rezervi; raspored osmatračnica i komandnih mesta, i pojavu novih jedinica koje do tada nisu otkrivene.

Da bi se navedeni zadaci uspešno realizovali, neophodno je da se artiljerijskim izviđačkim jedinicama pravovremeno odrede: zona (rejon) izviđanja, način premeštanja pojedinih elemenata na nove linije, sadejstvo sa ostalim organima za prikupljanje podataka, način održavanja veze i mehanizam izveštavanja i obaveštavanja.

5) RAD KOMANDIRA VODA — BATERIJE NA ORGANIZOVANJU, PRIPREMI I SPROVOĐENJU OBAVEŠTAJNOG OBEZBEĐENJA — IZVIĐANJA

Osnovni zadaci artiljerijskog izviđanja u bateriji su: izviđanje puta, izbor borbenog poretka baterije, izviđanje neprijatelja osmatranjem i određivanje koordinata ciljeva, praćenje promena u neprijateljevom rasporedu i osmatranje dejstva sopstvene artiljerije.

Za izvršenje ovih zadataka se od izviđačkog odeljenja i ostalog ljudstva baterije formiraju sledeći organi za artiljerijsko izviđanje: artiljerijske osmatračnice, čelna (začelna, bočna) izvidnica i izvidnica puta i vatrenog položaja.

U vezi s tim komandir artiljerijske baterije je odgovoran za organizovanje i sprovođenje izviđanja u bateriji. Njegove osnovne dužnosti u tom pogledu su:

— izdavanje zadatka za izviđanje komandiru komandnog voda;

— lično izviđanje neprijatelja i zemljišta;

— određivanje vremena i načina rada na svakoj osmatračnici, uz obaveznu kontrolu i pomoć;

— pravovremeno postavljanje zadatka komandiru komandnog voda za premeštanje i organizovanje izviđanja na narednoj osmatračnici;

— razmena podataka sa komandom jedinice kojoj je baterija pridata ili koju baterija podržava i

— provera vođenja dnevnika izviđačkih podataka i ostalih dokumenata za evidenciju ciljeva.

Komandir komandnog voda baterije nosilac je organizovanja izviđanja u bateriji. Neposredno sprovodi u život deo zapovesti komandira baterije u vezi sa izviđanjem.

U toku pripreme za izviđanje komandir komandnog voda, na osnovu zadatka komandira baterije za izviđanje u borbi, preduzima odgovarajuće mere za najcelishodnije sprovođenje dobijenog zadatka. U tu svrhu, neposredno proučava zadatak, lično vrši izviđanje, upoznaje potčinjene i izdaje potrebna naređenja i, na osnovu raspoloživih mogućnosti, odlučuje o načinu izvršenja zadatka, što u vidu zapovesti prenosi na potčinjene.

Pošto je artiljerijsko izviđanje neprekidan proces a u bateriji se sprovodi u pokretu i sa osmatračnice, to je komandir komandnog voda dužan da stalno prati situaciju, organizuje prikupljanje podataka o neprijatelju i zemljištu i pravovremeno premeštanje osmatračnica, tako da se izviđačka aktivnost ne prekida. Za vreme izvođenja dejstava se najčešće nalazi na istaknutoj osmatračnici, u ulozi artiljerijskog osmatrača. Odatle, po potrebi i prema naređenju, upravlja vatrom baterije. Ako nije u ovoj ulozi, nalazi se na osnovnoj osmatračnici baterije, odakle rukovodi izviđanjem.

Komandir komandnog voda baterije izdaje zadatke komandiru izviđačkog odeljenja, koji upoznaje ljudstvo sa dobijenim zadatkom. U pripremnom periodu komandir izviđačkog odeljenja: učestvuje u određivanju ljudstva za formiranje izviđačkih organa; vrši pregled i raspored izviđačkih sredstava za izviđačke organe; učestvuje u izboru osmatračnice baterije; vrši raspored ljudstva odeljenja na osmatračnicama; po potrebi obrazuje grupu za dvostrano osmatranje i kontroliše pravilnost postavljanja i orijentacije instrumenata.

U toku izvođenja borbenih dejstava komandir izviđačkog odeljenja određuje položaj otkrivenih ciljeva upotrebom raspoloživih sredstava za izviđanje (laserski merač daljine, stereoskopski daljinomer, artiljerijsku busolu, durbin) i karte. Kontroliše vođenje dnevnika izviđačkih podataka baterije i pri otkrivanju ciljeva odmah izveštava komandira komandnog voda, a u njegovom odsustvu komandira baterije.

6) OBRADA PODATAKA I PROCENA NEPRIJATELJA, IZVEŠTAVANJE I OBAVEŠTAVANJE

Obrada podataka prikupljenih izviđanjem je obavezan proces i obavlja se u svim artiljerijskim jedinicama prema njihovim specifičnim potrebama. Obim obrade podataka redovno zavisi od stepena jedinice (komande) koja ih obrađuje, od kvaliteta izvora i brzine priticanja podataka, borbene situacije i dr. Pri ovome je veoma važno svestrano poznavati neprijateljeve artiljerijske snage i sredstva, postupke i način dejstva, što u velikoj meri može olakšati i ubrzati proces obrade podataka. Prioritet u tome imaju oni podaci koji najviše doprinose stvaranju što povoljnijih uslova za upotrebu i dejstvo sopstvene artiljerije.

Procena neprijatelja se vrši po istim principima kao i u opštevojnim jedinicama. Njen osnovni zadatak je da se sagledaju stanje, mogućnosti, cilj i verovatni način dejstva neprijateljeve artiljerije i time komandiru (komandantu) jedinice olakša donošenje odluke. Procenom se, u stvari, treba doći do zaključka o: pripremi i mogućnosti neprijatelja za izvršenje nuklearnog i hemijskog udara; mogućnosti pojave novih jedinica; naglim promenama u dejstvu neprijatelja (prelazak u napad ili odbranu, odstupanje, protivnapad i sl.); pojavi vazdušnih desanata i

mogućnosti primene novih oružja; grupisanju i načinu dejstva raketnih, artiljerijskih i oklopnih snaga i protivmerama za paralisanje njihove efikasne upotrebe itd. Podrazumeva se da će svaki stepen komandovanja vršiti procenu neprijatelja u obimu njegovog interesovanja, ali je za sve zajedničko otkrivanje cilja i namere neprijatelja.

Izveštavanje i obaveštavanje se u artiljerijskim jedinicama vrši po istim načelima kao u opštevojnim jedinicama, tj. neprekidno, redovno i vanredno, usmeno i pismeno, u skladu sa odredbama TKT. U tom pogledu su artiljerijske jedinice unekoliko specifične jer se često pridaju ili podržavaju određenu opštevojnu jedinicu, pa se izveštavanje i obaveštavanje regulišu u skladu sa tim osobenostima.

8. INŽINJERIJSKO IZVIĐANJE

1) POJAM, NAČIN I ZADACI INŽINJERIJSKOG IZVIĐANJA

(1) **Pojam inžinjerijskog izviđanja**

Inžinjerijsko obezbeđenje borbenih dejstava se izvodi s ciljem da se stvore što povoljniji uslovi za borbu i maksimalno otežaju borbena dejstva neprijatelju. Uporedo sa razvojem savremenih borbenih sredstava, inžinjerijsko obezbeđenja se stalno proširuje i postaje složenije. Otuda i sve veća potreba za neprekidnim prikupljanjem podataka o neprijatelju i zemljištu, što pred inžinjerijsko izviđanje postavlja obimne i raznovrsne zadatke.

Inžinjerijsko izviđanje je rodovsko izviđanje i obuhvata prikupljanje podataka inžinjerijskog karaktera o neprijatelju i zemljištu, radi pravovremenog i što boljeg planiranja inžinjerijskog obezbeđenja u celini, efikasnog organizovanja i izvođenja inžinjerijskih radova i upotpunjavanja obaveštajnog obezbeđenja. Organizuje se i izvodi za potrebe svih komandi, štabova i jedinica OS, a posebno

inžinjerijskih, u svim vidovima borbenih dejstava, u zahvatu fronta, na privremeno zaposednutoj teritoriji i u vlastitoj pozadini.

U sklopu izviđanja koje vrše rodovi i službe KoV JNA i TO, inžinjerijsko izviđanje organizuju inžinjerijske jedinice i inžinjerijski organi komandi i štabova. Međutim, u onim jedinicama koje u svom sastavu nemaju inžinjerijske jedinice i organe, ovo izviđanje organizuju komandanti, odnosno komandiri tih jedinica.

(2) **Način inžinjerijskog izviđanja**

S obzirom na specifične zadatke, karakter podataka, način njihovog prikupljanja i dr., inžinjerijsko izviđanje može da se vrši na više načina: osmatranjem sa osmatračnica, dejstvom izviđačkih patrola koje obrazuju inžinjerijske jedinice i dejstvom inžinjerijskih izviđača koji se uključuju u sastav izviđačkih organa drugih rodova.

a) Osmatranje sa inžinjerijske (rodovske) osmatračnice uklapa se u opšti sistem osmatranja odgovarajuće jedinice (bataljon, puk, brigada, divizija) i izvodi po načelima opštevojnog osmatranja, uz izvršavanje zadataka inžinjerijskog izviđanja.

b) Dejstvo inžinjerijskih patrola, koje obrazuju inžinjerijske jedinice, organizuje se i izvodi za neposredne potrebe inžinjerijskih organa i jedinica. Formiraju ih inžinjerijske jedinice (vod, četa, bataljon, puk), u svim vidovima borbenih dejstava, za izvršenje zadataka inžinjerijskog izviđanja na određenim pravcima i u određenim rejonima. Njihova jačina zavisi od zadatka patrole, jačine, aktivnosti i udaljenosti neprijatelja, karakteristika zemljišta i drugih uslova. Po potrebi, mogu se ojačati izviđačima drugih rodova. Zadatke izvršavaju slično kao izviđački organi koje formiraju četa i bataljon, komanda puka, brigade ili divizije.

c) Dejstvo inžinjerijskih izviđača koji se uključuju u sastav izviđačkih organa drugih rodova, češće se sastoji u ojačavanju dejstva izviđačkih patrola i izviđačkih grupa iz sastava izviđačkih jedinica puka, brigade i divizije. Na sličan se način mogu uključivati u izviđačke organe štabova i jedinica TO.

(3) **Zadaci inžinjerijskog izviđanja**

Zadaci inžinjerijskog izviđanja proističu iz zadatka jedinice koja izvodi borbena dejstva, naređenja pretpostavljene komande, odluke komandanta i zahteva potčinjenih, susednih i sadejstvujućih jedinica. Planiranje, organizovanje i izvođenje zadataka inžinjerijskog obezbeđenja je znatno otežano, a u nekim prilikama i nemoguće (naročito pri savlađivanju prepreka), ako se prethodno ne raspolaže potrebnim podacima o neprijatelju i zemljištu.

Osnovni podaci o neprijatelju koji se prikupljaju inžinjerijskim izviđanjem su:

— jačina, sastav, vrsta i raspored njegovih inžinjerijskih jedinica;

— vrsta, količina i kapaciteti inžinjerijskih materijalnih sredstava koja se upotrebljavaju za izvođenje inžinjerijskih radova;

— vrsta i obim inžinjerijskih radova po elementima inžinjerijskog obezbeđenja, njihova odbrana i mogućnost savlađivanja;

— taktičko-tehnički postupci pri izvođenju inžinjerijskog obezbeđenja borbenih dejstava (sistemi zaprečavanja i savlađivanja prepreka, sistemi utvrđivanja i dr.);

— priprema za rušenje i stepen izvršenih rušenja na komunikacijama i objektima na njima.

Najvažniji podaci o zemljištu koji se prikupljaju inžinjerijskim izviđanjem su:

— stanje komunikacija i prohodnost zemljišta (puteva, železnica, aerodroma — helidroma, luka i pristaništa) i objekti na njima (karakteristike propusta, mostova, vijadukata, nadvožnjaka i podvožnjaka i sl.);

— postojanje prirodnih prepreka i uslovi za njihovo savlađivanje ili ojačavanje;

— pokrivenost zemljišta i uslovi za izradu inžinjerijskih objekata, uređenje položaja i maskiranje;

— nalazišta vode, objekti za vodu i uslovi za organizovanje i izradu stanica za vodu;

— količina, vrsta i kvalitet građevinskog materijala, mesnih i priručnih sredstava i mogućnosti za njihovo korišćenje;

— geološki sastav zemljišta i njegov uticaj na inžinjerijske radove i dr.

2) PRIKUPLJANJE PODATAKA U ZAHVATU FRONTA, NA PRIVREMENO ZAPOSEDNUTOJ TERITORIJI I U VLASTITOJ POZADINI

(1) **U zahvatu fronta**

Povećana koncentracija neprijateljevih snaga u zahvatu fronta i zgusnut borbeni poredak, naročito u taktičkoj dubini, znatno će otežati prikupljanje podataka o neprijatelju i zemljišnim objektima u njegovom posedu. Uz to će neprijatelj nastojati da svoje snage, objekte i borbena sredstva maksimalno zaštiti. Pored toga, pojačaće svoju izviđačku delatnost, masovno primenjivati raščišćavanje ispred prednjeg kraja, raseljavanje stanovništva i hemijska borbena sredstva radi uništavanja vegetacije itd. Sve će to znatno usložiti i povećati obim izviđačke delatnosti svih naših jedinica i komandi, a posebno inžinjerijskih organa za izviđanje.

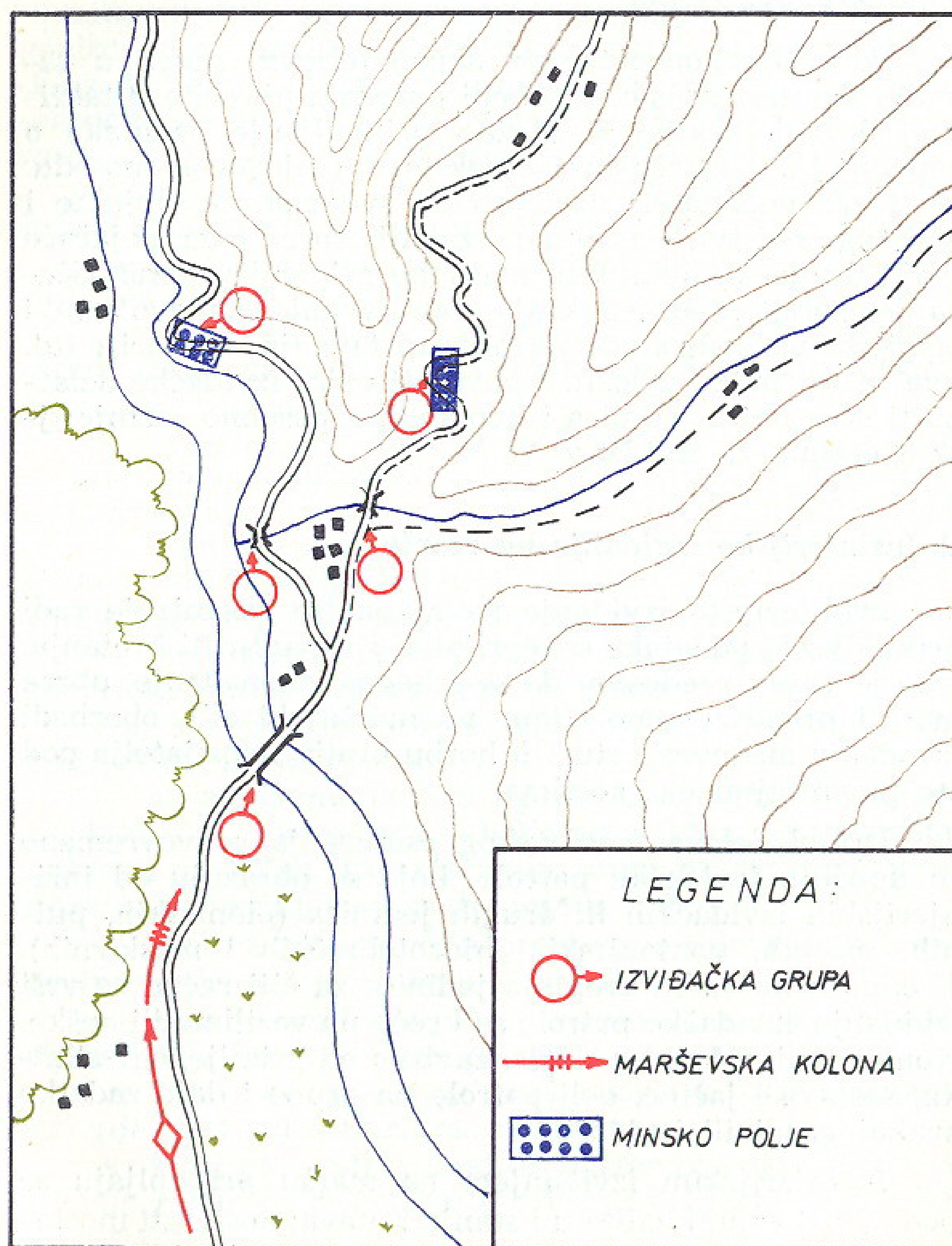
a) *Inžinjerijsko izviđanje na maršu*

Inžinjerijsko izviđanje na maršu se organizuje radi prikupljanja podataka o neprijatelju i marš-ruti kretanja. Ono je važan preduslov da se izbegne iznenađenje, ubrza marš i pravovremeno stigne na marševski cilj, obezbedi izvođenje manevra i stupi u borbu protiv neprijatelja pod što povoljnijim okolnostima.

Ispred delova marševskog osiguranja pravovremeno se upućuju izviđačke patrole, koje se obrazuju od inžinjerijskih izviđačkih ili drugih jedinica (pionirskih, putnih, mosnih, pontonirskih, hidrotehničkih i maskirnih). U odnosu na način kretanja jedinice za čiji račun se vrši izviđanje, izviđačke patrole se kreću na vozilima ili peške. Komandir izviđačke patrole, zavisno od primljenog zadatka, sastava i jačine, deli patrole na grupe i daje zadatke svakoj grupi ili izviđaču.

Inžinjerijskim izviđanjem na maršu prikupljaju se podaci o: broju, kvalitetu i stanju puteva; nosivosti mostova (propusta, vijadukata, nadvožnjaka, podvožnjaka i sl.); postojanju minsko-eksplozivnih i drugih prepreka na prav-

cima kretanja i u rejonima predviđenim za odmor (zastanak, predanak) i mogućnosti njihovog savlađivanja; nalazištima vode i maskirnim uslovima (šema 22).

Šema 22 — Dejstvo inžinjerijske izviđačke grupe na maršu

Putevi se mogu videti na karti. Međutim, njihov kvalitet i tehničko stanje u vreme izvođenja marša najbolje se mogu utvrditi neposrednim izviđanjem. Stoga naročitu pažnju treba obratiti na osetljiva mesta na putu, kao što su: zaseci sa potpornim zidovima, duboki useci, visoki nasipi, oštre krivine, močvarno zemljište, tuneli, prevoji i dr. i mogućnost obilazaka. Pri tome se utvrđuju nosivost pojedinih objekata i širina puta. Na raskrsnicama i svim mestima koja su posebno kritična zbog slabog tehničkog stanja puta, izviđači obeležavaju obavezan pravac kretanja, odnosno postavljaju određene znake upozorenja, kako bi se vozačima skrenula pažnja da opreznije voze i smanje brzinu kretanja.

Mostovi i tuneli su najosetljiviji objekti na putu. Kada se izviđaju, treba imati u vidu da neprijatelj može promeniti tablicu sa oznakama o nosivosti mosta, a pojedine pripremiti za rušenje ili postaviti mine iznenađenja. Ako su mostovi oštećeni, izviđanjem treba konstatovati karakter oštećenja, mogućnost opravke, obim radova i potrebna sredstva i pronaći izvore građevinskog materijala. Tuneli najčešće mogu biti porušeni ili minirani, i to pretežno na sredini, gde su mogućnosti raščišćavanja umanjene i znatno otežane.

Pri kretanju izvan puteva inžinjerijskim izviđanjem se prikupljaju podaci o nagibima koji se mogu savladati, fizičkim osobinama zemljišta, vodenim i drugim preprekama. Ako se kretanje izvodi u vreme atmosferskih padavina (kiša, sneg), pored trenutnog one imaju i produženo dejstvo u obliku vlage, pa se van puteva smanjuju nosivost tla i prohodnost, pogotovo ako su padavine intenzivnije i dugotrajnije. Prekomerna vlaga stvara blato, koje izaziva klizanje i propadanje točkova vozila. Pri niskim temperaturama vlaga tla prelazi u led, usled čega se na površini stvara ledena kora koja otežava, a u pojedinim situacijama i onemogućava kretanje vozila. Snežne padavine imaju poseban uticaj na prohodnost pri izvođenju kretanja zimi. Zavisno od dubine i vlažnosti snega i jačine i pravca vetra (kada je sneg suv), kretanje vozila, pa i pešaka, može biti otežano ili onemogućeno usled nameta.

Sve navedene podatke o karakteristikama i promenama na objektima izviđanja treba pravovremeno prikupiti, radi realnije procene prohodnosti i uticaja na jedinicu kojoj predstoji kretanje ili koja se kreće.

Prohodni prolazi na močvarnom zemljištu obično su male širine sa blago nagnutim silazima i izlazima. Močvarno zemljište, pokriveno mahovinom i debelim slojem vlakana nastalih raspadanjem mahovine, dobro izdržava pritisak guseničnih vozila, dok je za točkaše neprohodno. Blatno zemljište sa stajaćom vodom je teško prohodno ili neprohodno. Ako na blatnom zemljištu raste retka brezova šuma, ono ima malu nosivost, a blatno zemljište sa rastinjem koje pliva na površini vode sasvim je neprohodno. Izviđač mora biti obazriv, jer zemljište u predelu močvara može u površinskom sloju biti i čvrsto, a ispod njega se mogu nalaziti veći slojevi mulja ili tzv. živog blata.

Pri izviđanju ovakvih predela uvek treba imati u vidu postojanje mesnog građevinskog materijala, koji se može iskoristiti za savlađivanje kraćih deonica na pravcu kretanja. To se, u prvom redu, odnosi na obrađenu (rezanu) ili neobrađenu građu, odnosno na šumske komplekse. Od građe se izrađuju montažni kolovozni zastori — samo za kretanje točkova (gusenica). Od mesnog stanovništva treba, kad god je moguće, prikupiti detaljnije podatke o pogodnim mestima prelaza i o karakteru močvare.

Minsko-eksplozivne prepreke na pravcima marševanja mogu postaviti neprijatelj ili naše snage u ranijim borbenim dejstvima. Najčešće su u obliku minskih polja u zahvatu puta, grupa mina i pojedinačnih mina iznenađenja, fugasa ili mina sa usmerenim dejstvom na određene deonice puta. Kroz minsko-eksplozivne prepreke izviđači izrađuju prolaze i obeležavaju ih, kako bi jedinice koje se iza njih kreću mogle organizovati kontrolno-zaštitnu službu. Od ostalih veštačkih minsko-eksplozivnih prepreka mogu se očekivati rušenja pojedinih objekata na putu ili deonica puta. Takođe se na putu izviđaju prepreke nastale usled bombardovanja, kao i druge veštačke prepreke (zavale, PT stubovi, klopke i sl.). Manje prepreke izviđači uklanjaju, dok za ostale utvrđuju vrstu, veličinu, mogućnost opravke, obim radova i potrebna materijalna

sredstva. Ako su u pitanju reke (kanali, potoci, bare i sl.), izviđači utvrđuju mogućnost njihovog savlađivanja (šema 22).

Pri izviđanju *vode i objekata za vodu,* posebnu pažnju treba obratiti na eventualnu zagađenost vode, higijenske uslove, vrstu i kapacitet vodoobjekta i mogućnost organizovanja stanica za vodu duž pravaca kretanja i u rejonima predviđenim za odmor.

Uslovi maskiranja su od posebnog značaja pri izvođenju marša danju, naročito ako se marš izvodi na pretežno nepokrivenom zemljištu. Treba imati u vidu da će neprijatelj duž komunikacija raščišćavati vegetaciju i da zbog toga karte ne mogu dati tačnu predstavu o maskirnim uslovima. Zato izviđači utvrđuju najpogodnije pravce kretanja (rejone za odmor), odnosno predlažu koje mere treba preduzeti da bi se obezbedili najneophodniji uslovi za maskiranje.

Organi za inžinjerijsko izviđanje uvek treba da ostvare tesnu saradnju sa ostalim organima opštevojnog izviđanja, teritorijalnim i partizanskim jedinicama i mesnim stanovništvom. Zadatke izvršavaju po načelima opštevojnog izviđanja, vodeći posebno računa o mogućem susretu sa snagama neprijatelja, njegovim vazdušnim desantima, diverzantima i zasedama.

b) *Inžinjerijsko izviđanje u napadnim dejstvima*

Inžinjerijsko izviđanje u napadnim dejstvima izvodi se neprekidno, kako u pripremi napada, tako i u toku njegovog izvođenja. Zavisno od načina izvođenja napada (iz neposrednog dodira ili iz pokreta), zemljišta i vremenskih uslova, jačine neprijatelja, jačine i sastava naših snaga, borbenog poretka za napad i sl., inžinjerijsko izviđanje se organizuje i vrši na što je moguće većoj dubini neprijateljevog borbenog poretka.

Obim prikupljanja novih i provera i dopuna postojećih podataka o neprijatelju i zemljištu uslovljeni su prvenstveno raspoloživim vremenom (koje će u napadu biti veoma ograničeno), udaljenošću neprijatelja i njegovom aktivnošću, karakterom zemljišta, raspoloživim podacima o neprijatelju i zemljištu prikupljenim u prethod-

nim borbenim dejstvima ili iz postojeće evidencije o teritoriji i raspoloživim snagama i sredstvima za izviđanje.

Ako se napad izvodi iz pokreta a naših snaga nema u dodiru sa neprijateljem, inžinjerijsko izviđanje se organizuje pravovremeno — još za vreme podilaženja. Ako se naše snage nalaze u dodiru sa neprijateljem, one organizuju izviđanje prednjeg kraja neprijateljeve odbrane za potrebe jedinica koje izvode napad iz dubine.

Bez obzira da li se napad izvodi iz neposrednog dodira sa neprijateljem ili iz pokreta, u toku pripreme i izvođenja napada treba prikupiti podatke o:

— postojanju veštačkih prepreka na pravcima napada — u rejonima prikupljanja, očekujućim rejonima, na polaznim položajima za napad, ispred prednjeg kraja neprijateljeve odbrane i po dubini;

— vrstama prirodnih prepreka i mogućnostima za njihovo savlađivanje u odnosu na njihovu veličinu i ostale karakteristike;

— sistemu utvrđivanja;

— pogodnim mestima (rejonima) za raspored komandnih mesta, artiljerijskih i raketnih vatrenih položaja, kao i za razmeštaj pozadinskih organa i jedinica;

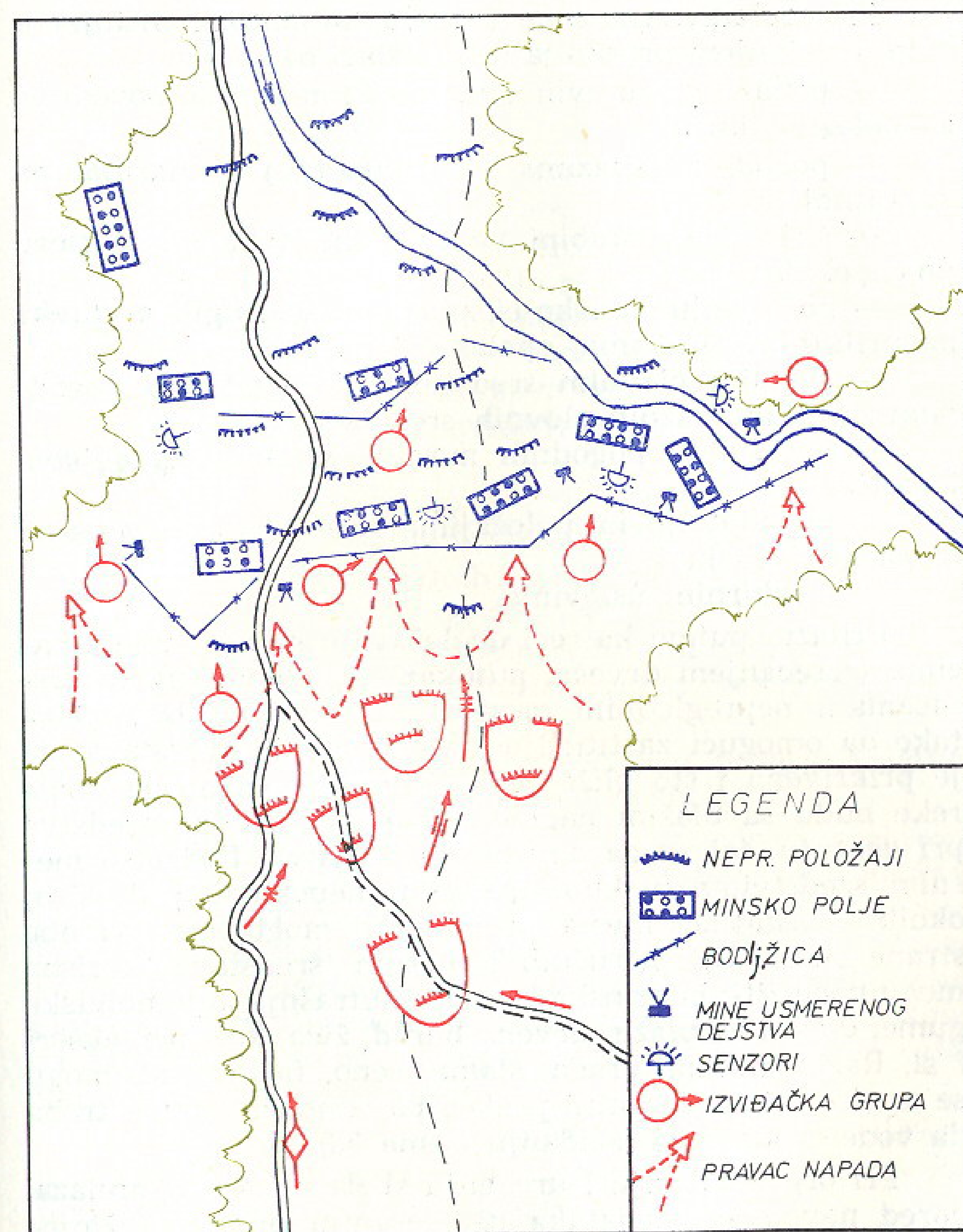
— pogodnim rejonima za spuštanje vazdušnih desanata (padobranskih i helikopterskih);

— nalazištima vode i objekata za vodu, i

— maskirnim uslovima (šema 23).

Kao *veštačke prepreke* najčešće će se javljati minska polja ili grupe mina, fugase i razne vrste žičanih prepreka (žičane mreže, Brinovi elementi, žičani nabačaji, krstila, ježevi i sl.). Zavisno od jačine, jedinica za izviđanje može izrađivati prolaze za pešadiju ili samo skicu, kako bi posebna inžinjerijska jedinica u toku borbe izradila prolaze kroz prepreke.

Prirodne prepreke su posebno karakteristične ako se nađu na pravcima izvođenja napada i ako ih treba forsirati. Vrsta i obim podataka koje treba prikupiti inžinjerijskim izviđanjem zavise od: načina savlađivanja prepreka (skelama, mostovima, gazom i sl.), nivoa jedinice, broja raspoloživih tehničkih sredstava, vremena za pripremu prelaza, uticaja neprijatelja i drugih elemenata.

Šema 23 — Dejstvo inžinjerijske izviđačke grupe u napadnim dejstvima

Pri savlađivanju reke (kanala) desantom, inžinjerijskim izviđanjem prikupljaju se podaci o:

— prilaznim putevima ka reci i mestima pogodnim za polaznu liniju;

— pogodnim silazima ka ovostranoj i izlazima na suprotnoj obali;

— širini reke, dubini vode, brzini toka i karakteru dna i obala;

— postojanju minsko-eksplozivnih i drugih prepreka na prilaznim putevima, obalama i na reci;

— mesnim plovnim sredstvima i materijalu pogodnom za izradu raznih plovnih sredstava;

— postojanju pogodnih mesnih objekata za dejstvo i zaštitu;

— neprijateljevim položajima i vatrenim tačkama na onostranoj obali, i

— maskirnim uslovima.

Prilazni putevi ka reci obeležavaju se pogodnim znacima (zasecanjem drveća, putokazima, bojom) na raskrsnicama i nepreglednim mestima. Polazna linija se bira tako da omogući zaštitu ljudstva i plovnih sredstava, da je prikrivena i što bliže reci. Veoma je važno da obale reke budu sa blažim nagibom, kako za plovna sredstva pri desantu, tako i za amfibijska sredstva. Podaci o mesnim sredstvima prikupljaju se u neposrednoj ili široj okolini desantnog mesta prelaza, po mogućnosti sa obe strane reke. Od priručnih i mesnih sredstava korisno mogu poslužiti: benzinska burad, unutrašnje automobilske gume, dušeci za plažu, drvena burad, žica, konopci, ekseri i sl. Razna drvena građa, slama, seno, fašine i sl. mogu se upotrebiti za desantni prelaz, pa izviđači o tome treba da vode računa pri izviđanju (šema 23).

Pri organizovanju i uređenju skelskog mesta prelaza, pored navedenih podataka (za desantni prelaz), inžinjerijskim izviđanjem je potrebno prikupiti i podatke o: mestima (rejonima) pogodnim za sklapanje skela, mestima navoza i prikupljanja pontonskih sredstava, postojanju sprudova i plićaka, kao i mesnih sredstava za skelski prelaz (remorkera, skela, većih čamaca sa vanbrodskim motorima, šlepova, dereglija i sl.). Pre polaska na izviđanje, izviđače treba upoznati sa tehničkim karakteristikama

sredstava kojima će se izvoditi skelski prelaz, radi pravilne ocene mogućnosti pojedinih sredstava i organizovanja skelskog mesta prelaza.

Izviđanje mosnog mesta prelaza je slično ili identično izviđanju skelskog mesta prelaza.

Ako se reka savlađuje gazom, izviđači mogu vizuelno, pomoću raznih obeležja, zaključiti da postoji gaz. Glavna obeležja su: putevi, staze i kolotrazi koji dolaze do rečne obale a nastavljaju se i na suprotnoj obali; proširenja rečnog korita; lako talasanje vode; pojedinačno kamenje u vodi koje se izdiže iznad površine; naročito blag nagib obale i sl. Inžinjerijskim izviđanjem mesta prelaza gazom prikupljaju se podaci o:

— dubini i širini gaza, brzini rečnog toka, sastavu dna reke i obala, nagibu i visini obala;

— postojanju prirodnih prepreka (rupa, podvodnog kamenja, neravnina rečnog dna i sl.), kao i veštačkih prepreka, naročito minsko-eksplozivnih (plovnih i sidrenih mina, mina iznenađenja, fugasa, mina usmerenog dejstva i sl.);

— tendenciji vodostaja, naročito u proleće i jesen, odnosno za vreme atmosferskih padavina.

Izviđanjem reke radi prelaska podvodnim prelazom i dubokim gazom prikupljaju se podaci o: mogućnostima prilaza tenkova ka reci i nosivosti tla na obali i u rečnom koritu; karakteristikama obala i rečnog korita u odnosu na tehničke mogućnosti tenkova; postojanju minsko-eksplozivnih i drugih prepreka; mogućnostima razvoja tenkova za dejstvo i manevar na suprotnoj obali; maskirnim uslovima i uticaju neprijatelja.

Ove prelaze izviđa posebna inžinjerijska jedinica, posebnim sredstvima i uz korišćenje lakih ronilaca. Pri tome mora imati u vidu sledeće:

— prelazi za vožnju tenkova pod vodom uređuju se na rečnim odsecima (mestima) na kojima dubina vode nije veća od 5 metara, širina reke od 700 metara i brzina rečnog toka od 1,5 m/sek;

— prelaz za duboki gaz uređuje se na rekama na kojima dubina vode ne prelazi visinu tenka (jer deo kupole sa otvorima mora biti iznad površine vode).

U oba slučaja dno reke treba da bude ravno i dovoljne nosivosti (oko 0,9 kp/cm^2), a obale sa blagim nagibima (ulazne do 25°, a izlazne do 12°).

Pri izviđanju sistema utvrđivanja u napadnim dejstvima, bitno je da se inžinjerijskim izviđanjem ustanove: vrsta neprijateljevih objekata, njihov raspored, pravac protezanja i stepen uređenja položaja i međusobna povezanost objekata.

Ako se u toku inžinjerijskog izviđanja u napadnim dejstvima pribave takvi podaci koji zahtevaju trenutno reagovanje, oni se najhitnije upućuju nadležnom organu, ne čekajući na prikupljanje ostalih podataka.

Kad god je moguće, treba iskoristiti sve podatke koji se mogu dobiti sa karte, fotografskih i aerofotografskih snimaka, od štabova i jedinica TO, partizanskih i drugih jedinica, društveno-političkih organizacija, ubačenih delova, od stanovništva ili na bilo koji drugi način.

c) *Inžinjerijsko izviđanje u odbrambenim dejstvima*

Inžinjerijskim izviđanjem neprijatelja i zemljišta u odbrambenim borbenim dejstvima prikupljaju se podaci o:

— jačini, sastavu i vrsti neprijateljevih inžinjerijskih jedinica;

— inžinjerijskim materijalnim sredstvima i opremi koju upotrebljava za savlađivanje minsko-eksplozivnih prepreka i rušenje na putevima, kao i o prirodnim preprekama;

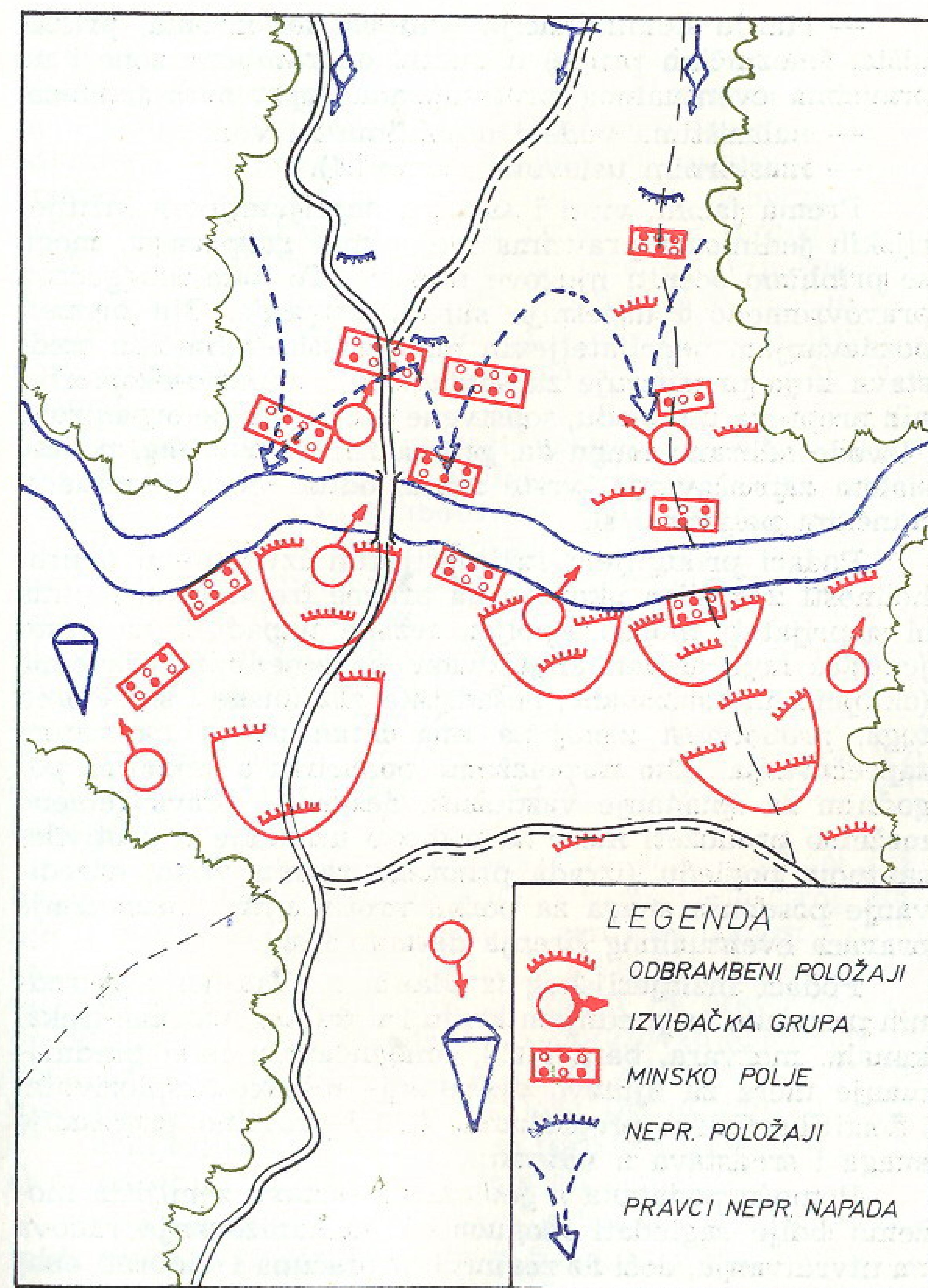
— merama koje preduzima za izradu prolaza u preprekama na prednjem kraju naše odbrane, radi pravovremenog otkrivanja mesta i vremena izrade prelaza;

— prohodnosti zemljišta i verovatnim pravcima upotrebe neprijateljevih oklopnih jedinica;

— pogodnim rejonima za spuštanje vazdušnih desanata;

— prirodnim preprekama na prednjem kraju i u dubini sopstvene odbrane, radi njihovog korišćenja i ojačavanja;

— karakteru zemljišta u odbrambenoj zoni (geološkom sastavu, pokrivenosti, nalazištima građevinskog materijala, mogućnostima korišćenja mesnih objekata za dejstvo i zaštitu i dr.);

Šema 24 — Dejstvo inžinjerijske izviđačke grupe u odbrambenim dejstvima

— stanju komunikacija (puteva, aerodroma, pristaništa, železničkih pruga) u dubini odbrambene zone i na pravcima eventualnog protivnapada sopstvenih jedinica;

— nalazištima vode i objektima za vodu, i

— maskirnim uslovima (šema 24).

Prema jačini, vrsti i sastavu neprijateljevih inžinjerijskih jedinica i pravcima (rejonima) grupisanja, mogu se približno oceniti njegove namere. To nam omogućava pravovremeno i uspešnije suprotstavljanje. Na primer, poznavanjem neprijateljevih inžinjerijsko-tehničkih sredstava koja primenjuje za savlađivanje minsko-eksplozivnih prepreka u napadu, sopstvene jedinice koje organizuju i izvode odbranu mogu da, prema tim sredstvima, podese sistem zaprečavanja, vrste mina, odnos gustine mina u minskim poljima i sl.

Podaci prikupljeni inžinjerijskim izviđanjem o prohodnosti zemljišta ukazuju na pravce (rejone) na kojima bi neprijatelj mogao ispoljiti težište napada i na vrstu jedinica koje će biti angažovane na pojedinim pravcima (oklopne, motorizovane, pešadijske, planinske i sl.). Pored toga, prohodnost zemljišta ima bitan uticaj na sistem zaprečavanja. Ako raspolažemo podacima o rejonima pogodnim za spuštanje vazdušnih desanata, pravovremeno možemo preduzeti mere za njihovo uređenje u protivdesantnom pogledu (izrada prepreka raznih vrsta, određivanje posebnih snaga za borbu protiv njih, obezbeđenje pravaca eventualnog širenja desanta i sl.).

Podaci inžinjerijskog izviđanja o postojanju prirodnih prepreka na prednjem kraju i u dubini odbrane (reka, kanala, močvara, bara i sl.), omogućavaju nam preduzimanje mera za njihovo ojačavanje minsko-eksplozivnim i fortifikacijskim preprekama, kao i pravilno grupisanje snaga i sredstava u odbrani.

Pomoću podataka o geološkom sastavu zemljišta možemo bolje sagledati mogućnosti mehanizovanja radova na utvrđivanju, doći do realnijih proračuna i odabrati onaj tip objekta koji najbolje odgovara nameni, posebno u rejonima sa visokim nivoom podzemnih voda.

Postojanje nalazišta građevinskog materijala u odbrambenim dejstvima ima veoma povoljan uticaj na stepen utvrđivanja. Zato je inžinjerijskim izviđenjem neophodno

utvrditi gde se ona nalaze, vrstu, količinu, kvalitet i mogućnost korišćenja. To se odnosi i na prikupljanje podataka o postojanju i mogućnostima korišćenja mesnih objekata za dejstvo i zaštitu koji se mogu efikasno uključiti u sistem odbrane (na primer: za vatreno dejstvo, zaštitu ljudstva i materijalnih sredstava, za bolnice i sl.). Pri tome posebno treba obratiti pažnju na zgrade izrađene od tvrdog materijala, nasipe, zidove, vrtače, pećine, tunele, ranije izrađene bunkere i skloništa (broj, vrsta, veličina, maskirni uslovi, mogućnost podešavanja, raspored u zoni odbrane, povezanost pojedinih objekata rovovima ili podzemnim prolazima).

U pogledu puteva, inžinjerijskim izviđanjem treba doći do podataka o onima kojima se koriste i neprijatelj i sopstvene snage za snabdevanje, manevar i pokret, sa posebnim osvrtom na mogućnost njihovog održavanja u toku pripreme i izvođenja odbrane. Za puteve ispred prednjeg kraja i po dubini treba izvideti najpogodnije pravce ili deonice za rušenje (onesposobljavanje), radi paralisanja neprijateljevog napada i kanalisanja njegovih dejstava. Podaci se prikupljaju o najpogodnijim i najosetljivijim mestima za rušenje, a osobito o onima na kojima su teži obilasci ili opravke (tesnaci, tuneli, mostovi, vijadukti, saobraćajni čvorovi i sl.).

Pri izviđanju vode i objekata za vodu izviđači prikupljaju i sređuju podatke o nalazištima vode (broj, stanje, kapacitet pojedinih objekata, kontaminiranost i opšta epidemiološko-higijenska situacija u zahvatu vodoobjekata). Ovi podaci imaju poseban značaj za pravovremeno preduzimanje mera i radova za obrazovanje stanica za vodu na važnijim pravcima u dubini odbrane, što je još više potencirano u predelima koji oskudevaju u vodi.

Inžinjerijskim izviđanjem se takođe prikupljaju podaci o vodoobjektima kojima se koristi neprijatelj.

Inžinjerijskim izviđanjem u odbrani reke, pored ostalih, treba prikupiti podatke o: mogućnostima korišćenja mesnih plovnih sredstava; zaprečavanju suprotne obale i zaobalja, korita reke, ovostrane obale i objekata na reci (mostova, brana i sl.); prihvatanju jedinica i sredstava; najverovatnijim rejonima prikupljanja neprijateljevih sredstava za forsiranje, njihovoj vrsti i mogućnostima.

U uslovima izvođenja odbrambenih dejstava u zimskim uslovima, pored ostalih, prikupljaju se podaci o stepenu zamrznutosti tla, dubini snega, zaleđenim deonicama puta, vodenim preprekama i objektima za vodu i mogućnostima korišćenja mesnih objekata za zaštitu ljudstva od hladnoće.

Pri izvođenju pravovremene odbrane podaci inžinjerijskog izviđanja su obimniji i potpuniji. Ako se odbrana izvodi na brzu ruku, prikupljaju se najvažniji podaci koji neposredno utiču na njeno izvođenje.

Ako se u zahvatu odbrambene zone (rejona, položaja) nalaze naseljena mesta, onda je neophodno prikupiti podatke o mogućnostima njihovog povezivanja u jedinstveni sistem inžinjerijskog uređenja zemljišta.

(2) Inžinjerijsko izviđanje na privremeno zaposednutoj teritoriji

Inžinjerijsko izviđanje neprijatelja na privremeno zaposednutoj teritoriji, zbog specifičnih okolnosti u kojima se izvodi, znatno se razlikuje od onog u zahvatu fronta. To je uslovljeno rasporedom neprijateljevih snaga (tj. objekata o kojima se prikupljaju podaci) koji, kroz taktičku dubinu prema operativnoj dubini i dublje na PZT, postaje sve rastresitiji.

Glavni objekti izviđanja na ovim prostorima su rezerve združenih taktičkih jedinica i operativnih sastava, pozadinske jedinice, ustanove i skladišta, vazdušnodesantne i druge snage, helidromi, aerodromi, pristaništa itd. Tu su i putevi i objekti na njima, na kojima struji živ saobraćaj. Oni dobijaju prvorazredan značaj, te će neprijatelj nastojati da jakim obezbeđenjima i putnom operativom održi neprekidno komuniciranje na relaciji front — pozadina i obratno.

Na većoj dubini PZT raspoređeni su brojni objekti o kojima treba prikupiti detaljne podatke, jer su na njima nastupile znatne promene nakon uspostavljanja neprijateljeve kontrole i njegovog sistema obezbeđenja. Pored raznovrsnih snaga za kontrolu teritorije i onih za borbena dejstva protiv naših snaga na PZT, tamo su dobro obezbeđeni manji i veći garnizoni, uporišta, baze i objekti infrastrukture posebno značajni za datu teritoriju i šire.

Na ovoj teritoriji istovremeno deluju jake sopstvene ubačene i ostavljene snage, jedinice i štabovi TO, brojni organi i organizacije sistema ONO i DSZ i stanovništvo. U organizaciji različitih oblika otpora neprijatelju, uključujući i izviđačku aktivnost na PZT, izvanrednu ulogu imaju jedinice i štabovi TO. Oni se javljaju kao glavni organizatori osmatranja i izviđanja odnosno prikupljanja podataka o neprijatelju i zemljištu. To su ujedno i glavni oslonci jedinica i organa inžinjerijskog izviđanja na PZT, bilo da prikupljaju podatke samostalno ili u sastavu izviđačkih organa opštevojnog izviđanja.[8)]

Prema tome, u takvim uslovima na PZT, bez obzira na pojačane mere obezbeđenja neprijatelja, inžinjerijskim izviđačkim organima su donekle olakšani kretanje i prikupljanje podataka. Oni dejstvuju po načelima koja važe za takve organe opštevojnog izviđanja.

Inžinjerijsko izviđanje na PZT, pored drugih načina, izvodi se i pravovremenim upućivanjem izviđačkih patrola ili grupa kroz neprijateljev raspored na međuprostorima, spojevima i krilima, preko slabije posednutih i branjenih pravaca (rejona). Za upućivanje grupe na veću dubinu mogu se upotrebiti helikopteri, a u odbrani se ona može ostaviti u rejonima gde se očekuje da će biti raspoređene neprijateljeve snage.

Pri upućivanju inžinjerijskih izviđača na PZT treba na vreme predvideti:

— sastav izviđačkog organa;

— mesto i način izvođenja priprema ljudstva;

— vreme, pravac i način upućivanja (mesto i rejon ostavljanja);

— rejon i pravac izviđačke delatnosti;

— način održavanja veze;

— materijalna sredstva za izviđanje i boravak na PZT;

— mere obezbeđenja i tajnosti;

---

8) Izviđačka grupa opštevojnog izviđanja dejstvuje u neprijateljevom rasporedu na dubini od 10 do 100 km i više.

— sadejstvo sa drugim jedinicama i organima i stanovništvom, uz detaljna uputstva za povezivanje sa jedinicama TO ili obaveštajnim organom određenog štaba TO, radi prikupljanja podataka, organizovanja ishrane, nege povređenih itd.;

— vreme, način i mesto povratka, odnosno prihvata izviđača po izvršenom zadatku.

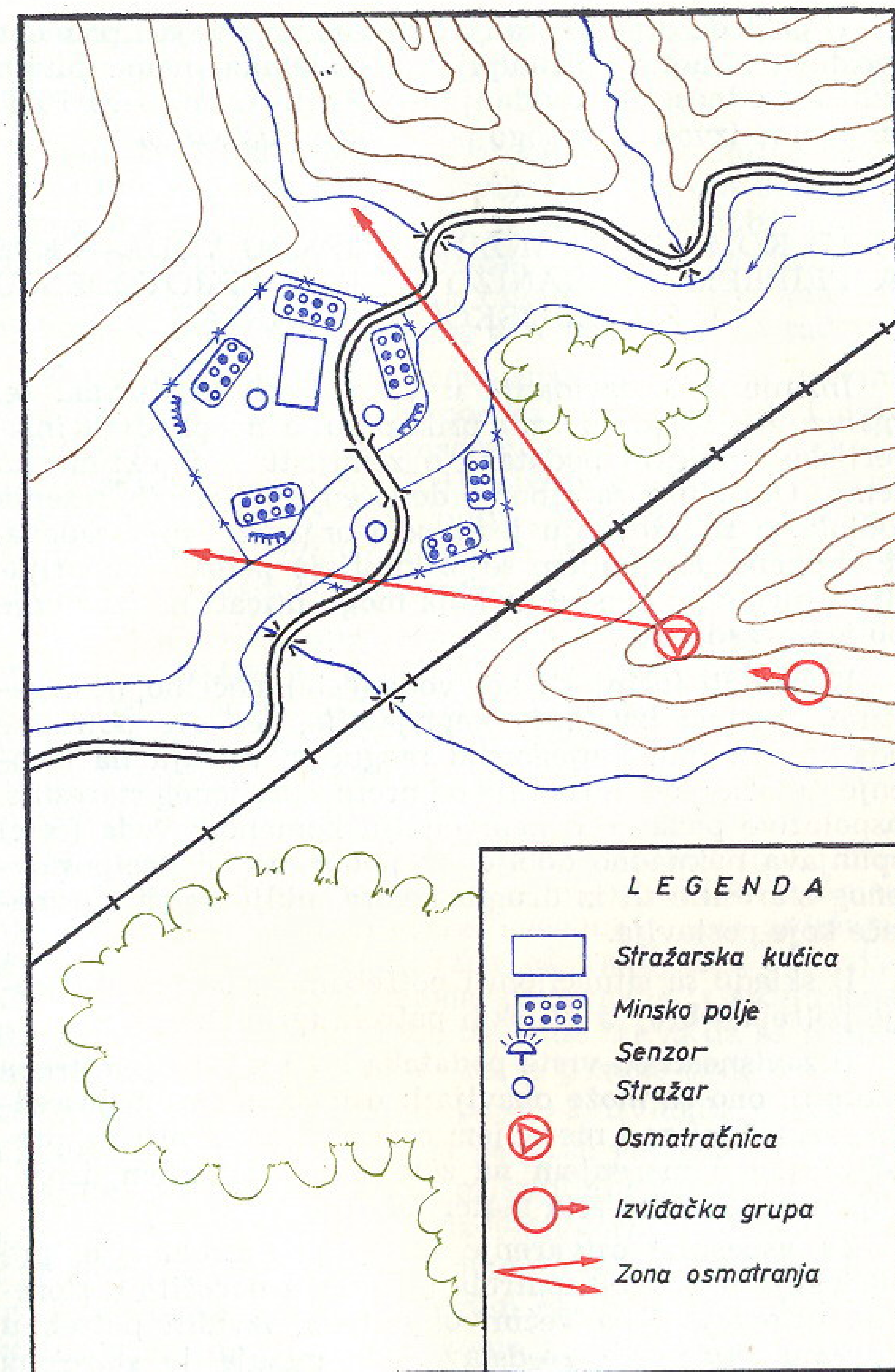
Ako jedinica koja vrši izviđanje na PZT istovremeno izvodi i aktivna dejstva (prepade, zasede, diverzije i sl.), inžinjerijski izviđači se uključuju u ta dejstva.

Za uspešnije izviđanje na PZT načelno se upućuju manje izviđačke grupe, najčešće noću i u uslovima ograničene dnevne vidljivosti, po teže prohodnom zemljištu i na pravcima na kojima ih neprijatelj najmanje očekuje. U rejonima povremenog boravka izrađuju baze ili upotrebljavaju skrivene prirodne i veštačke objekte.

Zavisno od predstojećih dejstava i zadataka izviđanja, inžinjerijski izviđači prikupljaju podatke prvenstveno inžinjerijske prirode. To su podaci o: sistemu utvrđivanja neprijatelja, minsko-eksplozivnim i drugim preprekama, objektima za rušenje (miniranje), inžinjerijskim borbenim sredstvima i opremi neprijatelja (čistači mina, minoistraživači, mosne konstrukcije na vozilima, pontonski materijal), rasporedu inžinjerijskih jedinica, maskirnim uslovima i sl. (šema 25). Pri tome izviđači moraju da ostvare maksimalnu saradnju sa teritorijalnim, diverzantskim i partizanskim jedinicama koje dejstvuju na PZT, kao i sa stanovništvom.

(3) Inžinjerijsko izviđanje u sopstvenoj pozadini

U vlastitoj pozadini, pored ostalih zadataka, inžinjerijske jedinice mogu biti angažovane za izvođenje inžinjerijskih radova na važnijim pravcima (utvrđivanje, zaprečavanje, uređenje putne mreže i dr.). Isto tako one mogu biti upotrebljene za borbu protiv vazdušnih desanata neprijatelja, prvenstveno na zaprečavanju pogodnih rejona, pripremi za rušenje pojedinih objekata i postavljanju minskih polja. Otuda će i zadaci inžinjerijskog izviđanja biti brojni i raznovrsni, te ih treba uskladiti sa zadacima inžinjerijskih jedinica.

Šema 25 — Dejstvo inžinjerijske izviđačke grupe na PZT

U pogledu organizovanja i načina izviđanja i primene sredstava i metoda prikupljanja podataka, nema bitnih razlika u odnosu na izviđanje u zahvatu fronta i na PZT, sem što se izvodi u mnogo povoljnijim uslovima.

3) RAD KOMANDIRA INŽINJERIJSKOG VODA—ČETE NA PRIPREMI, ORGANIZOVANJU I SPROVOĐENJU INŽINJERIJSKOG IZVIĐANJA

Inžinjerijsko izviđanje u vodu (četi) preduzima se, organizuje i sprovodi radi prikupljanja neophodnih inžinjerijsko-tehničkih podataka o zemljištu i objektima na njemu. Oni služe za izbor i donošenje tehničkih rešenja i odluke o angažovanju jedinice i organizovanju radova. Istovremeno, izviđanjem se prikupljaju podaci o neprijatelju i njegovim dejstvima koja mogu uticati na izvršenje dobijenih zadataka.

Komandir inžinjerijskog voda (čete), načelno, ne organizuje posebno izviđanje neprijatelja, jer sve potrebne podatke o njemu i njegovom mogućem uticaju na izvođenje radova redovno dobija od pretpostavljenog starešine. Raspoložive podatke o neprijatelju komandir voda (čete) dopunjava naknadno dobijenim podacima od pretpostavljenog starešine ili iz drugih izvora, uključujući i osmatrače koje postavlja.

U skladu sa situacijom i potrebama, vod (četa) obrazuje potreban broj izviđačkih patrola (grupa).

U zavisnosti od vrste podataka koje izviđanjem treba prikupiti, ono se može obavljati: osmatranjem, neposrednim razgledanjem i merenjem objekata na zemljištu, pretraživanjem i merenjem na zemljištu, ronjenjem, ispitivanjem određenih vrsta materijala itd.

Za uspešnije ostvarenje izviđanja potrebno je, pre upućivanja izviđačkih patrola (grupa), a naročito u složenijim uslovima i na većim objektima, izvršiti potrebnu pripremu ljudstva i sredstava. Organizuje je starešina jedinice koji upućuje ljudstvo na izviđačke zadatke. U okviru pripreme izviđači se detaljnije upoznaju sa zadatkom i postupcima u toku izviđanja, a istovremeno

se pripremaju i odgovarajuća sredstva (kompleti za izviđanje, ronjenje, ispitivanje nosivosti tla, ispitivanje kvaliteta vode i sl.).

Radi izviđanja zemljišta i objekata u rejonima izvođenja radova, za komandire izviđačkih patrola određuju se starešine iz jedinica koje će te radove izvoditi. Pored prikupljanja neophodnih podataka, izviđačke patrole koje obrazuje vod (četa) mogu dobiti i zadatak da obeleže mesta objekata do pristizanja jedinica u rejon izvođenja radova.

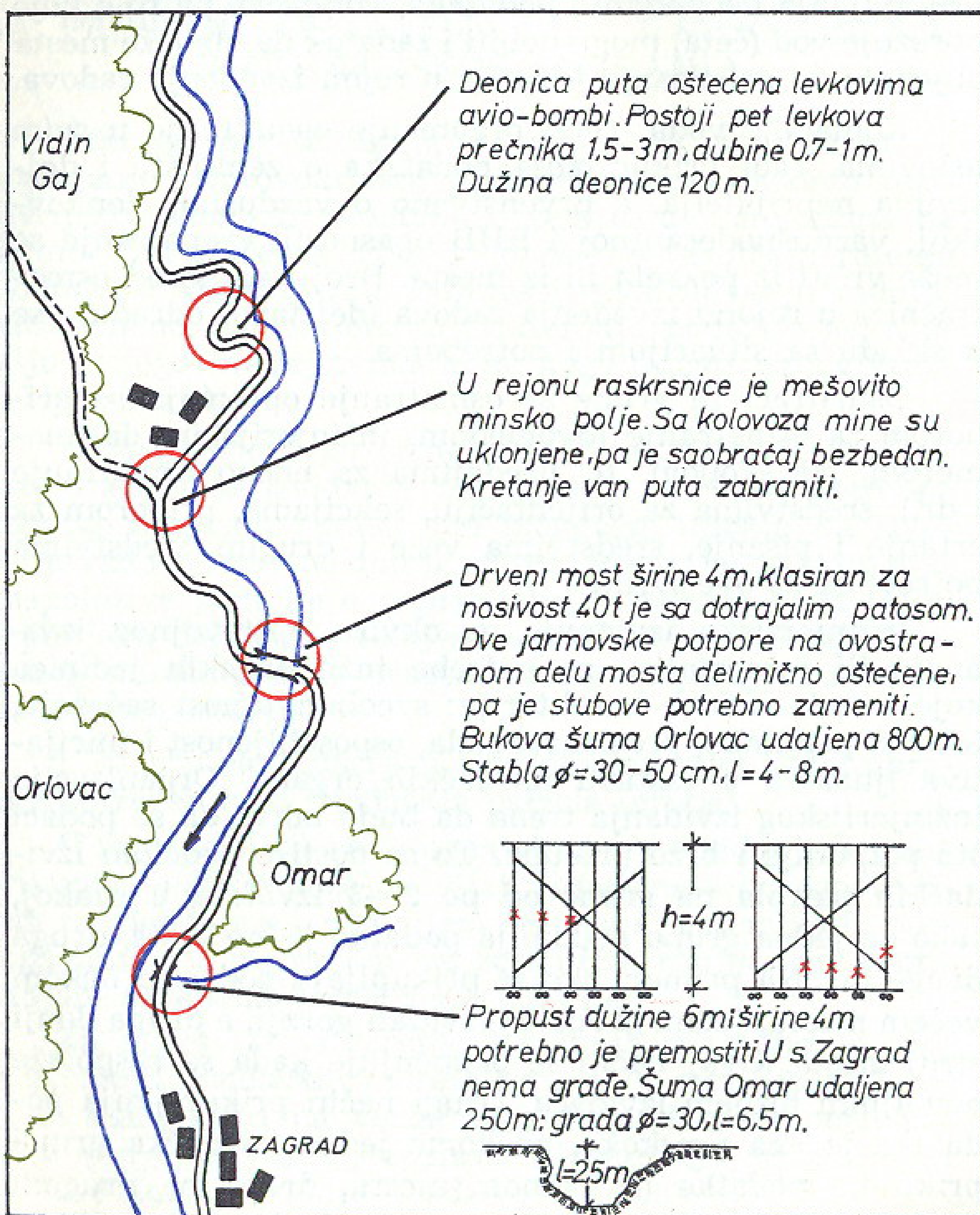
Komandir voda (čete) organizuje osmatranje u svim uslovima, radi prikupljanja podataka o zemljištu i dejstvima neprijatelja, a prvenstveno o vazdušnoj, tenkovskoj, vazdušnodesantnoj i RHB opasnosti. Osmatranje se može vršiti iz pokreta ili iz mesta. Broj i raspored osmatračnica u rejonu izvođenja radova (dejstava) određuje se u skladu sa situacijom i potrebama.

Osmatrači ili grupe za osmatranje opremaju se priborom za osmatranje (dvogledom, inžinjerijskim daljinomerom, periskopom, IC uređajima za noćno osmatranje i dr.), sredstvima za orijentaciju, sekcijama, priborom za crtanje i pisanje, sredstvima veze i drugim sredstvima potrebnim za ove svrhe.

Inžinjerijsko izviđanje, u okviru opštevojnog izviđanja ili samostalno, za potrebe inžinjerijskih jedinica koje izvode radove karakteriše: sveobuhvatnost sadržaja, tačnost podataka, preciznost rada, osposobljenost i inicijativa ljudstva u sastavu izviđačkih organa. Organizacija inžinjerijskog izviđanja treba da bude takva da se podaci što potpunije i brže prikupe. To se postiže podelom izviđačkih patrola na grupe od po 2—3 izviđača u svakoj, tako da jedna grupa prikuplja podatke jedne vrste, druga druge itd. Na primer, ako se prikupljaju podaci o nekom većem mostu, jedna grupa će izviđati gornji, a druga donji stroj mosta. Ovaj način se primenjuje kada se raspolaže dovoljnim brojem izviđača. Drugi način prikupljanja podataka je »na preskok«, po kome jedna izviđačka grupa prikuplja podatke na jednom mestu, druga na drugom i kako jedna grupa završava posao, prolazi pored prethodnih i ide na naredno mesto — napred, u pravcu izviđanja.

Ljudstvo koje vrši izviđanje uvek se raspoređuje tako da može, u slučaju potrebe, brzo intervenisati vatrom sopstvenog oružja.

Prikupljeni podaci moraju biti potpuni, jasni, pregledni i po mogućnosti uvek potkrepljeni odgovarajućim grafičkim prikazima (šema 26).

Šema 26 — Skica—izveštaj inžinjerijske izviđačke grupe

4) OBRADA OBAVEŠTAJNIH PODATAKA I PROCENA NEPRIJATELJA

Prikupljeni podaci o neprijatelju i zemljištu obično ne daju sve elemente potrebne jedinici, odnosno komandi (štabu) za čiji račun se organizuje izviđanje. Mnogi podaci neće biti upotrebljivi bilo usled promene situacije ili zbog njihove protivrečnosti, nepotpunosti i netačnosti, odnosno sumnjive vrednosti. Da bi se pouzdano odredila njihova vrednost, pristupa se obradi prikupljenih podataka, s tim da se omogući što brža procena i donošenje odluke. Zato organ inžinjerije u komandi (štabu), u saradnji sa obaveštajnim organom dotične komande, vrši stručnu obradu podataka inžinjerijskog karaktera. Ova obrada obuhvata: evidentiranje, analizu, sintezu (zaključak), klasifikaciju (sistematizaciju) i razvrstavanje. Vrši se po načelima obaveštajnog obezbeđenja, s tim što se podaci klasifikuju po oblastima: zaprečavanje i savlađivanje prirodnih i veštačkih prepreka; izgradnja, opravka i održavanje komunikacija; utvrđivanje; hidrotehnika i maskiranje.

Procenom neprijatelja treba, načelno, doći do zaključka o:

— jačini i sastavu inžinjerijskih jedinica i njihovim aktivnostima;

— grupisanju i rasporedu inžinjerijskih jedinica i sredstava;

— borbenim i tehničkim mogućnostima (kapacitetima) inžinjerijskih jedinica i sredstava koja primenjuje;

— težištu dejstva odnosno ideji manevra i kako se suprotstaviti sopstvenim snagama i sredstvima;

— pogodnim rejonima za spuštanje vazdušnih desanata;

— pojavi novih borbenih inžinjerijskih sredstava i opreme;

— novim tehničko-taktičkim postupcima koje neprijatelj primenjuje;

— uslovima koje zemljište pruža u odnosu na prohodnost i pokrivenost, kao i o sistemu utvrđivanja;

— mogućnostima korišćenja mesnih i priručnih sredstava.

Na osnovu navedenih i drugih pokazatelja komanda (štab) dolazi do opšteg zaključka o najverovatnijim dejstvima neprijatelja, njegovim prednostima i slabostima i o najpovoljnijim taktičkim i tehničkim postupcima kojima se može najuspešnije suprotstaviti.

9. RADIOLOŠKO, HEMIJSKO I BIOLOŠKO IZVIĐANJE

1) POJAM, ORGANIZACIJA, ZADACI I NAČIN RHB-IZVIĐANJA

Upotrebom nuklearnog, hemijskog i biološkog (NHB) oružja znatno se usložavaju uslovi za izvođenje borbenih dejstava. Zbog toga blagovremeno prikupljanje podataka o potencijalu neprijatelja, njegovom rasporedu i metodu primene NHB oružja, o izvršenim nuklearnim, hemijskim i biološkim udarima i o stanju kontaminiranih rejona, kao i pravovremeno izveštavanje i obaveštavanje o prikupljenim podacima i neposrednoj opasnosti, predstavlja osnov za očuvanje žive sile, materijalno-tehničkih sredstava i drugih materijalnih dobara.

(1) **Pojam RHB-izviđanja**

RHB-izviđanje je jedna od mera nuklearno-hemijsko-biološke kontrole. Obuhvata radiološko, hemijsko i biološko izviđanje, a organizuje se radi otkrivanja prisustva i utvrđivanja karaktera kontaminacija i prikupljanja uzoraka kontaminiranog materijala. Izvode ga jedinice ABHO, a za svoje potrebe jedinice rodova i službi i u civilnoj zaštiti jedinice RHB-zaštite.

U sklopu baveštajnog obezbeđenje RHB-izviđanje treba podrazumevati kao meru NHB-kontrole, koja se odnosi na prikupljanje podataka o NHB-oružju neprijatelja, efektima njihove primene i o kontaminiranom zemljištu i

atmosferi. Izvode ga jedinice i organi ABHO, obaveštajni organi, izviđačke jedinice i organi vidova, rodova i službi, pri izvođenju namenskog izviđanja, kao i ostale strukture oružanih snaga i civilne zaštite i stanovništvo.

(2) **Organizacija i način RHB-izviđanja**

RHB-izviđanje se organizuje u zoni (rejonu) i na pravcima izviđanja borbenih dejstava. Obuhvata rejone rasporeda neprijateljevih snaga, zone (rejone) dejstva sopstvenih jedinica i vazdušni prostor.

Organizuju ga starešine i komande jedinica (puk, brigada, divizija) za svoje potrebe, sopstvenim snagama i sredstvima. Dobijene podatke RHB-izviđanja upotpunjuju dobijenim podacima od pretpostavljene komande, suseda, sadejstvujućih i potčinjenih jedinica.

RHB-izviđanje se u taktičkim jedinicama organizuje u okviru opšteg sistema osmatranja i izviđanja i angažovanjem izviđača ABHO u pešadijskim četama i u komandama taktičkih jedinica, odnosno angažovanjem obučenog ljudstva za detekciju bojnih otrova i radioaktivnih kontaminanata.

U združenim taktičkim jedinicama (puk, brigada, divizija) RHB-izviđanje organizuju komande, osloncem na izviđanje u taktičkim jedinicama, angažovanjem jedinica ABHO i korišćenjem podataka službe osmatranja, javljanja, obaveštavanja i uzbunjivanja (OJOU), koja funkcioniše na teritoriji društveno-političkih zajednica, kao i rezultata izviđanja RHB jedinica civilne zaštite. Jedinice ABHO izvršavaju zadatke RHB-izviđanja sa mesta, formiranjem osmatračnica i osmatračkih stanica ABHO, i u pokretu, formiranjem izviđačkih patrola ABHO.

(3) **Osnovni zadaci RHB-izviđanja**

RHB-izviđanje sprovodi se izvršavanjem sledećih zadataka: prikupljanjem nekih podataka o NHB-oružju neprijatelja; osmatranjem nuklearnih i hemijskih udara; radiološkim, hemijskim i biološkim izviđanjem i obaveštavanjem o NHB-opasnosti; sprovođenjem kontrolno-zaštitne službe i laboratorijskih poslova.

a) *Prikupljanje podataka o NHB-oružju neprijatelja*

Ovaj zadatak RHB-izviđanja odnosi se na prikupljanje podataka o pripremi neprijatelja za neposrednu upotrebu NHB-oružja, vrsti oružja i sredstvima, metodu i cilju primene. Ti podaci omogućuju sopstvenim jedinicama preduzimanje mera i postupaka za zaštitu, kao i bolju organizaciju protivnuklearnog, hemijskog i biološkog obezbeđenja.

Ove podatke prikupljaju obaveštajni organi, izviđačke jedinice i organi vidova, rodova i službi (uključujući i ABHO), pri izvršavanju namenskog izviđanja, kao i ostale strukture oružanih snaga i civilno stanovništvo koje se nađe u zahvatu fronta, u pozadini neprijatelja ili na privremeno zaposednutoj teritoriji.

Za uspešno izvršavanje ovog zadatka neophodno je poznavati način pripreme pojedinih vrsta NHB-oružja (dopremanje iz skladišta do vatrenih položaja, luka ili aerodroma; montiranje bojevih glava i njihove razlike po vrstama oružja; mere obezbeđenja i postupke jedinica neprijatelja u neposrednom dodiru; mere zaštite, izvlačenje jedinica iz dodira, zaklanjanje i sl.). Prikupljanje podataka o tome zahteva neprekidno osmatranje jednom otkrivenih lansirnih oruđa, aerodroma i luka, skladišta NHB-oružja i postupaka snaga neprijatelja, kao i hitno izveštavanje pretpostavljenih organa, štabova, komandi i jedinica o promenama koje bi ukazivale da je neprijatelj otpočeo pripreme za upotrebu ovog oružja.

b) *Osmatranje nuklearnih i hemijskih udara*

Osmatranje nuklearnih i hemijskih udara i pojava koje nastaju kao njihova posledica, organizuje se radi prikupljanja podataka o izvršenim udarima i pojavama koje mogu uticati na stanje i borbena dejstva jedinica, preduzimanje mera zaštite i izbegavanje ili umanjivanje gubitaka.

Osmatranje NH-udara obavlja se u okviru opšteg osmatranja koje organizuju starešine i komande taktičkih jedinica, kao i sa osmatračnica i osmatračkih stanica ABHO i centara za osmatranje i uzbunjivanje službe OJOU.

c) *Radiološko, hemijsko i biološko izviđanje*

Prikupljanje podataka RHB-izviđanjem o rejonu nuklearnih i hemijskih udara, rejonima (zonama) širenja para BOt i radioaktivnih padavina i rejonima (pravcima) kontaminacije predstavlja osnovni doprinos opštevojnom izviđanju i upotpunjavanju obaveštajnih podataka za izvođenje borbenih dejstava pod što povoljnijim uslovima.

Izviđanje na nivou taktičkih jedinica organizuju komandiri i komande u rejonima dejstva i rasporeda i na pravcima kretanja svojih jedinica.

Izviđanje rejona, zona i pravaca od posebnog interesa za združene taktičke jedinice, izvode izviđačke patrole ABHO.

d) *Obaveštavanje o NHB-opasnosti*

Obaveštavanje se sastoji iz upozorenja i uzbune.

Upozorenje jedinica o nastaloj ili predstojećoj NHB-opasnosti vrše starešine i komande jedinica na osnovu primljenih izveštaja (obaveštenja) osmatrača i izviđača vidova, rodova i službi, službe OJOU, suseda, pretpostavljene ili potčinjene komande, radi izbegavanja iznenađenja, blagovremene zaštite i smanjenja gubitaka od NHB oružja. Sprovodi se jedinstvenim znacima, neprekidno i prioritetno.

Uzbuna se daje neposredno ugroženim jedinicama da bi se zaštitile od efekata NHB-udara. Daju je starešine napadnutih jedinica, osmatrački organi ABHO i pretpostavljene starešine, u sledećim slučajevima:

— kad se uoče pojave karakteristične za hemijski udar u rejonu jedinice ili u njegovoj neposrednoj blizini;

— kad se na zemljištu ili u vazduhu detekcijom otkrije bojni otrov (BOt) ili radioaktivnost iznad 0,5 r/h*), odnosno 0,1 r/h ako je primetna radioaktivna prašina u vazduhu;

— kada se posle NH-udara utvrdi širenje para BOt ili oblaka radioaktivne prašine u pravcu jedinice;

*) Oznaka r/h znači rendgen na čas.

— kada se primi naređenje pretpostavljenog i upozorenje suseda koji se nalaze u rejonu iz kog pravca duva vetar;

— kada se pojave simptomi kontaminacije kod grupe vojnika — starešina u rejonu rasporeda jedinica;

— kada se, za kraće vreme, pojavi veći broj obolelih sa sličnim simptomima.

e) *Sprovođenje kontrolno-zaštitne službe*

Kontrolno-zaštitna služba*) obuhvata organizovane postupke i radnje jedinica ABHO, saobraćajnih jedinica, jedinica RHB civilne zaštite i svih ostalih jedinica vidova, rodova i službi, koje preduzimaju s ciljem da se jedinice upozore na postojanje kontaminiranih zona (KonZ) i da se obaveste o njihovoj vrsti, dimenzijama, mogućim pravcima obilaska, o postojanju prolaza i načinu obeleženosti, postojanju objekata za zaštitu na KonZ-u i na njemu posebno opasnim rejonima. Organizuje se tako što se na prilazima KonZ postavljaju jasno uočljivi znakovi (obaveštenja) ili kontrolni organi. Na osnovu ovih podataka i dobijenih obaveštenja jedinice i komande, radi boravka na KonZ, njegovog savlađivanja ili obilaska, preduzimaju određene mere zaštite i druge mere protivnuklearnog, hemijskog i biološkog obezbeđenja (PNHBO).

Kontrolno-zaštitnu službu organizuju jedinice nivoa bataljona — diviziona i više, a niže jedinice — kada zadatke izvršavaju samostalno.

f) *Laboratorijski poslovi*

U vezi sa stvorenim kontaminiranim zonama i rejonima i postojanjem kontaminanata na zemljištu, u hrani, vodi i drugim predmetima, laboratorijski poslovi obuhvataju:

— izvođenje kvalitativne i kvantitativne hemijske analize;

*) Mada nije elemenat RHB-izviđanja, ova služba ima niz dodirnih tačaka sa tom aktivnošću, pa je zbog celine i značaja ove materije svrstana među zadatke RHB-izviđanja, kao elemenat PNHBO.

— analize radioaktivnih uzoraka i radiometrijska merenja izvora radioaktivnog zračenja na alfa, beta i gama-zračenje;

— laboratorijske analize bioloških agenasa;

— kontrolu izvršene RHB-kontaminacije, i

— kontrolu kvaliteta dekontaminanata.

Kada izviđači i izviđačke patrole ABHO ne mogu raspoloživim hemijskim detektorima pouzdano utvrditi postojanje bojnog otrova ili njegovu vrstu, posebnim postupkom uzimaju uzorak kontaminirane zemlje, hrane, vode, vazduha i dr. i, sa podacima o mestu i vremenu uzimanja, dostavljaju ih hemijskoj laboratoriji (vod ABHO-brigade) ili laboratorijskoj stanici (četa ABHO-divizije). Na isti način dostavljaju se i uzorci radioaktivnog materijala, a uzorci bioloških agenasa šalju se odgovarajućoj sanitetskoj ustanovi.

2) JEDINICE I ORGANI RHB-IZVIĐANJA

Radi obavljanja zadataka RHB-izviđanja u združenim taktičkim jedinicama, u sastavu ABH-jedinica nalaze se jedinice ABHO za izviđanje, koje obrazuju organe za osmatranje i izviđanje.

(1) **Jedinice ABHO za izviđanje**

Jedinice ABHO za izviđanje u združenim taktičkim jedinicama formiraju se u odeljenja i vodove. Organizovane su, opremljene i osposobljene za:

— instrumentalno i vizuelno osmatranje nuklearnih eksplozija, merenje njihovih parametara i dostavljanje izveštaja;

— instrumentalno i vizuelno osmatranje hemijskih udara;

— izviđanje i obeležavanje rejona i zona radioaktivnih kontaminacija na zemljištu i otkrivanje i merenje radioaktivnog zračenja na kontaminiranim objektima, tehničkim sredstvima, opremi, hrani i vodi;

— osmatranje, izviđanje i obeležavanje rejona i objekata kontaminiranih bojnim otrovom i identifikaciju vrste tog BOt;

— prikupljanje uzoraka kontaminiranog materijala i dostavljanje laboratorijskim delovima radi hemijskih analiza i radiometrijskih merenja;

— osmatranje stanja vremena i merenje osnovnih meteoroloških elemenata u prizemnim slojevima atmosfere.

a) *Izviđačko odeljenje ABHO*

Postoje izviđačko i komandno odeljenje. Izviđačko odeljenje ABHO je najniža formacijska jedinica za RHB-izviđanje. Namenjeno je za obrazovanje osmatračkih ili izviđačkih organa ABHO. Nalazi se u formacijskom sastavu izviđačkog voda partizanske brigade, voda ABHO pešadijskog i oklopnog puka i brigade i u sastavu izviđačkog voda čete ABHO divizije. Različite je jačine i može da obrazuje 2—3 organa za osmatranje i izviđanje (2 u partizanskoj i brdskoj brigadi i u pešadijskom puku, a 3 u ostalim brigadama i u diviziji).

Komandno odeljenje ABHO nalazi se u sastavu izviđačkog voda i namenjeno je za obrazovanje osmatračke stanice ABHO.

b) *Izviđački vod ABHO*

Izviđački vod ABHO nalazi se u sastavu čete ABHO divizije KoV i u sastavu jedinica ABHO viših komandi. Različite je jačine i u svom sastavu ima komandno odeljenje i dva do tri izviđačka odeljenja, sa ukupnim mogućnostima formiranja 7—10 organa za osmatranje i izviđanje.

(2) **Organi ABHO**

Radi izvršavanja zadataka izviđačke jedinice ABHO obrazuju sledeće organe za osmatranje i izviđanje: osmatračnice, izviđačke patrole i osmatračku stanicu ABHO.

a) *Osmatračnica ABHO (Os ABHO)*

Osmatračnica ABHO je organ NHB-kontrole namenjen za instrumentalno merenje i vizuelno osmatranje nuklearnih eksplozija i hemijskih udara.

Stalnog je sastava i sačinjavaju je komandir, 2 izviđača i vozač. Opremljena je: instrumentima za merenje određenih podataka o N i H-udarima, instrumentima za radiološku i hemijsku detekciju, sredstvima za orijentaciju, vezu i obeležavanje kontaminiranog zemljišta, obrascima za izveštaje, zaštitnim sredstvima i vozilom.

Osmatračnica je osposobljena za:

— merenje uglovnih i vremenskih vrednosti pojava pri nuklearnoj eksploziji (NE), osmatranje pojava u rejonu nuklearne eksplozije i praćenje pravaca kretanja radioaktivnog oblaka;

— merenje jačine doze radioaktivnog zračenja u rejonu osmatračnice;

— osmatranje hemijskog udara izvršenog bliže mestu osmatračnice i ispitivanje vrste BOt;

— obavljanje meteorološkog osmatranja i merenja u prizemnim slojevima atmosfere.

Navedene zadatke osmatračnica obavlja u mestu iza zaklona ili iz pogodnih prirodnih i veštačkih objekata, koji omogućavaju preglednost pri kružnom osmatranju određenog rejona, dobro maskiranje, zaštitu i održavanje veze. U uslovima dobre preglednosti uspešno osmatra nuklearne udare u poluprečniku do 40 km.

b) *Izviđačka patrola (IP ABHO)*

Izviđačka patrola je organ NHB-kontrole namenjen za otkrivanje, merenje i obeležavanje radiološke i hemijske kontaminacije na zemljištu, u vazduhu i na objektima, materijalno-tehničkim sredstvima, u hrani i vodi. S obzirom da je istog sastava i isto opremljena kao Os ABHO, ova dva organa, po potrebi, mogu menjati svoje uloge.

Izviđačka patrola je osposobljena za:

— otkrivanje i merenje stepena radioaktivne kontaminacije na živoj sili, naoružanju, odeći, opremi, zemljištu, objektima, u hrani, vodi i u vazduhu;

— otkrivanje i identifikaciju vrste bojnih otrova na zemljištu, objektima, naoružanju, odeći, opremi i u vazduhu;

— prikupljanje uzoraka kontaminiranog materijala i njihovo dostavljanje u laboratorijske stanice radi analize;

— meteorološko osmatranje prizemnog sloja atmosfere;

— obeležavanje kontaminiranog zemljišta i objekata i izvršavanje drugih zadataka kontrolno-zaštitne službe.

Zavisno od zahteva borbene situacije, obima i vrste kontaminacije izviđačka patrola može da se upotrebi za: izviđanje rejona nuklearnih eksplozija i hemijskih udara; obeležavanje kontaminiranih rejona na određenim pravcima i tačkama, radi upozorenja na opasnost i potrebu preduzimanja mera zaštite; izviđanje i obeležavanje obilaznih puteva oko kontaminiranih rejona; izviđanje pravaca kretanja, odbrambenih rejona i polaznih položaja, radi utvrđivanja moguće radiološke i hemijske kontaminacije; izviđanje kontaminiranih rejona, radi praćenja promena (smanjenja) kontaminacije; obavljanje kontrolno-zaštitne službe na pravcima savlađivanja kontaminiranih rejona i kroz dekontaminirane prolaze; dozimetrijsku kontrolu, radi utvrđivanja stepena ozračenosti ljudstva u jedinicama, komandama i ustanovama.

Navedene zadatke patrola izvršava u pokretu i na kraćim zastancima. Za izviđanje rejona sa jačinom doze ozračenosti od preko 100 r/h, dodeljuje joj se oklopno borbeno vozilo.

c) *Osmatračka stanica ABHO (OSt ABHO)*

Osmatračka stanica je organ NHB-kontrole namenjen za prikupljanje izveštaja od osmatračnica i izviđačkih patrola ABHO, obradu primljenih podataka i njihovo dostavljanje organu ABHO komande. Takođe je osposobljena za iste zadatke koje obavlja osmatračnica ABHO. Osmatračka stanica izvršava sledeće zadatke:

— osmatra i meri podatke o nuklearnim i hemijskim udarima u zoni osmatranja;

— prima od osmatračnica i patrola izveštaje o rezultatima osmatranja i izviđanja;

— primljene izveštaje obrađuje i pretvara u parametre o nuklearnom i hemijskom udaru i dostavlja ih svojoj komandi (načelniku ABHO);

— komanduje neposredno potčinjenim osmatračnicama i izviđačkim patrolama ABHO;

— prima naređenja i obaveštenja od svoje komande (načelnika ABHO), postupa u skladu sa njima i po potrebi ih prenosi osmatračnicama i patrolama;

— vodi određenu dokumentaciju.

Ove zadatke obavlja sa mesta iza zaklona ili iz pogodnih prirodnih i veštačkih objekata u rejonu komandnog mesta svoje jedinice. Komandir osmatračke stanice je komandir izviđačkog voda.

3) OBJEKTI RHB-IZVIĐANJA I NAČIN PRIKUPLJANJA PODATAKA

Objekti RHB-izviđanja, u širem smislu, jesu: nuklearni, hemijski i biološki udari, kontaminirano zemljište i atmosfera, kontaminirani građevinski i fortifikacijski objekti, tehnička sredstva i oprema, hrana, voda i elementi borbenog poretka.

(1) **Nuklearni udar**

Nuklearni udar karakterišu vidljive pojave i efekti, koji pouzdano ukazuju da je on izvršen. Zavisno od jačine i vrste nuklearne eksplozije na mestu i u širem rejonu, javljaju se karakteristične pojave i znaci, po kojima se mogu utvrditi osnovni podaci o izvršenoj nuklearnoj eksploziji (tabela 1).

U sklopu opšteg osmatranja borbene zone, jedinice vidova, rodova i službi osmatraju pojave koje nastaju pri nuklearnom udaru. Na osnovu intenzivnog svetlosnog bleska, udarnog dejstva i radioaktivnog zračenja utvrđuju izvršenje nuklearne eksplozije. Ocenom odoka utvrđuju rejon eksplozije, beleže vreme, na osnovu izgleda vatrene lopte određuju vrstu eksplozije, utvrđuju pravac

Tabela 1.

PREGLED
KARAKTERISTIČNIH POJAVA PRI NUKLEARNOJ EKSPLOZIJI

Vrsta eksplozije	Elementi nuklearne eksplozije: Svetlosni blesak	Vatrena lopta	Radioaktivni oblak
Visoka vazdušna	Veoma intenzivan i uočljiv na daljinama od nekoliko desetina km	Ima oblik kruga — lopte, relativno je visoko iznad površine zemlje.	Dimni stub se ne spaja s oblakom.
Srednja vazdušna			Dimni stub je u početku odvojen, ali se brzo spaja s oblakom i dobija izgled pečurke.
Niska vazdušna		Pri kraju razvoja donji deo je deformisan (spljošten) dejstvom udarnog talasa koji se odbio od površine zemlje.	Dimni stub je od početka spojen s oblakom: ima oblik pečurke.
Površinska	Slabiji nego pri vazdušnim eksplozijama	Ima oblik polukruga — polulopte, leži na površini zemlje, vidljiva je kraće nego pri vazdušnim eksplozijama.	Dimni stub je spojen s oblakom: ima oblik pečurke tamne boje.
Podzemna — Plitka	Slabo vidljiv		Stub prašine dostiže visinu od nekoliko stotina metara, izrazito je tamne boje, oblak širokom osnovicom leži na zemlji i nema izgled pečurke.
Podzemna — Srednja	Nevidljiv		
Podzemna — Duboka	Podrhtavanje tla slično zemljotresu		
Podvodna	Nevidljiv		Vodeni stub visine i do nekoliko km; vraćanjem vode iz vodenog stuba obrazuje se podnožni oblak sličan gustoj magli, koja se širi nad površinom vode; izdiže se naviše i spaja sa radioaktivnim oblakom.

Napomena: Osmatranje vatrene lopte može se vršiti samo kroz specijalne zaštitne naočare.

kretanja radioaktivnog oblaka i širenje požara. O primećenom izveštavaju pretpostavljenog starešinu.

Podatke o nuklearnom udaru na sličan način prikupljaju RHB-jedinice civilne zaštite i centri za uzbunjivanje službe za osmatranje, javljanje, obaveštavanje i uzbunjivanje.

Po izvršenom nuklearnom udaru osmatračnica ABHO utvrđuje, meri i osmatra sledeće efekte: vreme NE; vreme svetljenja vatrene lopte, njen oblik i prečnik; vreme stizanja zvuka do mesta osmatračnice; azimut ose dimnog stuba; visinu, debljinu i prečnik radioaktivnog oblaka; ceni kojim sredstvom je izvršena NE; meri pravac i brzinu kretanja radioaktivnog oblaka; osmatra obim požara i rušenja u rejonu NE.

(2) **Hemijski udar**

Hemijski udari mogu se izvršiti pomoću eksplozivnih sredstava, avio-polivanja, termičkih agregata i diverzantskih sredstava. Zavisno od načina upotrebe, bojni otrovi će se lakše ili teže otkriti i osmatrati.

Hemijski udar izvršen eksplozivnim sredstvima (granate, mine, avio-bombe i rakete) moguće je pažljivim osmatranjem otkriti po sledećim znacima:

— zvučni efekat eksplozije je slabiji nego kod klasičnih eksplozija, zbog manje količine eksploziva na račun BOt;

— slabiji svetlosni blesak, iz istih razloga kao i kod zvučnih efekata eksplozije;

— iza eksplozije uočljiv je dim drukčije boje i brzine kretanja nego kod eksplozije klasičnih projektila.

Zbog potrebe stvaranja borbene koncentracije, prilikom hemijskog udara izvršenog avio-polivanjem avioni lete do 400 m iznad površine zemlje, a iza njih ostaje tamni trag koji se brzo rasplinjava. Nekoliko minuta posle upotrebe plikavaca, na travi i lišću mogu se primetiti vrlo sitne kapljice, a pri upotrebi somana kapljice neće biti jasno uočljive.

Prilikom upotrebe BOt iz termičkih agregata primetan je dim različite boje, koji se od rasporeda neprija-

telja kreće u pravcu naših snaga. Ovaj napad može biti maskiran dimovima, pa ga je tada teže otkriti i osmatrati.

Da je neprijatelj izvršio hemijski udar, moguće je otkriti i na osnovu nenormalnog ponašanja ljudi i simptoma koji se javljaju usled primene nekih vrsta bojnih otrova (suženje zenice oka, nekontrolisano mokrenje, oduzetost delova tela i dr.).

Hemijske udare mogu najuspešnije osmatrati osmatrači i starešine jedinica zahvaćenih ovim udarom, kao i najbližih susednih jedinica.

Osmatračnice ABHO osmatraju hemijske udare koji su izvršeni po njenom rejonu ili u neposrednoj blizini, do udaljenosti na kojima se mogu osmatrati navedene razlike.

Za hemijske udare se utvrđuju vreme, način i mesto izvršenja, dimenzije, pravac kretanja para BOt i vrsta BOt (ili se uzima uzorak kontaminanata).

(3) Biološki udar

Biološki agensi mogu biti upotrebljeni iz eksplozivnih sredstava, agregata i diverzantskih sredstava.

Znaci po kojima se napad može otkriti slični su kao u slučaju primene hemijskog oružja, s tom razlikom što se nakon eksplozije ne pojavljuje dim različite boje.

Ova vrsta udara se može otkriti i po simptomima pojedinih bolesti (povišena temperatura, glavobolja i sl.), koji bi se posle kraćeg vremena pojavili na užem prostoru kod većeg broja ljudi.

(4) Kontaminirano zemljište (KonZ)

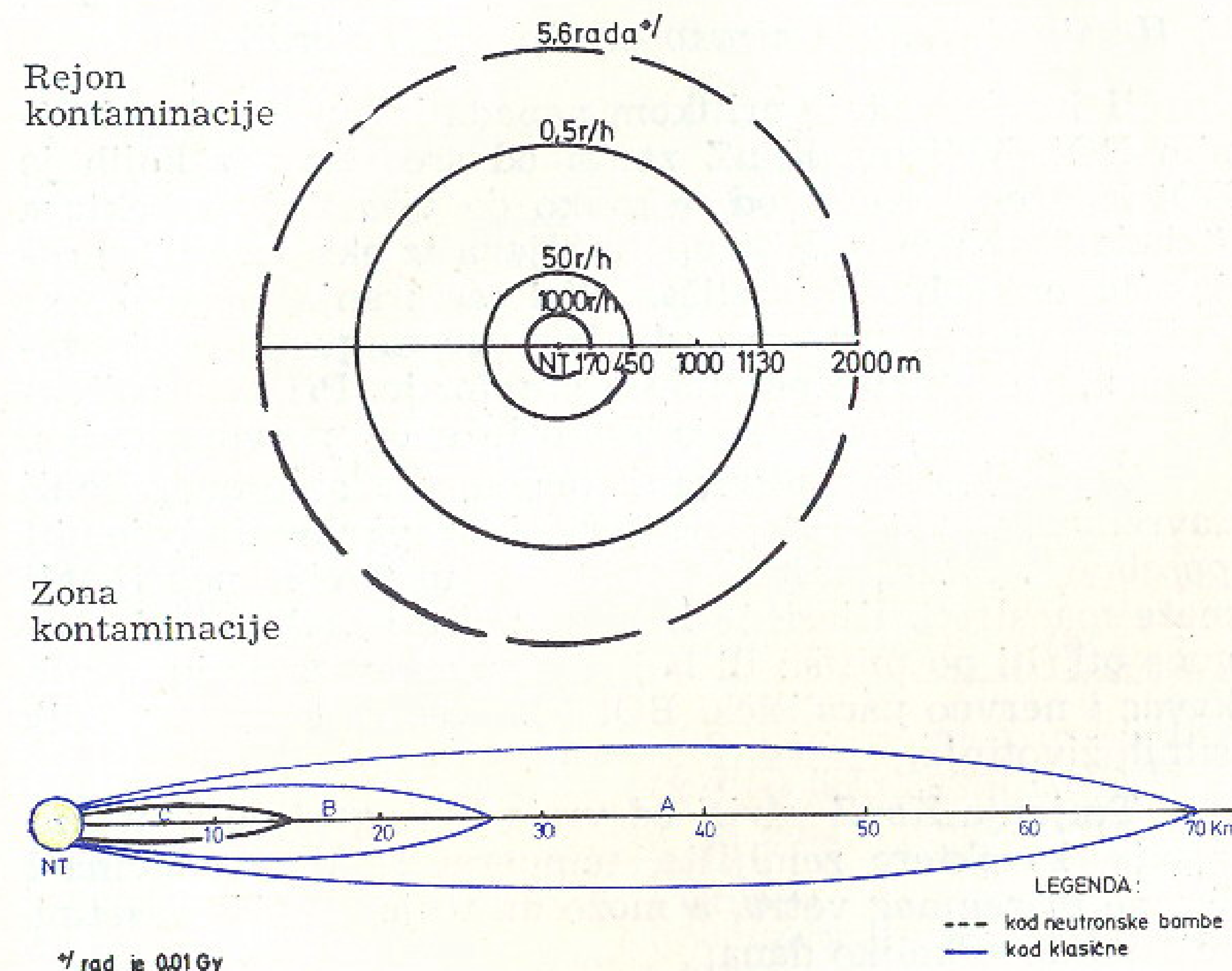
KonZ je deo zemljišta na kojem postoji radioaktivno zračenje jačine 0,5 i više r/h i bojni otrovi u opasnim koncentracijama ili biološki agensi.

a) *Radioaktivno kontaminirano zemljište (R KonZ)*

Nastaje pri površinskim, vazdušnim i podzemnim — podvodnim nuklearnim eksplozijama, dejstvom neutrona na zemljište ili vodu i taloženjem radioaktivnih padavina.

Može se otkriti samo radiološkim detektorima. Razlikuju se dva dela: rejon radioaktivne kontaminacije i zona radioaktivne kontaminacije.

Rejon radioaktivne kontaminacije, koji se obrazuje oko nulte tačke (NT) nuklearne eksplozije, ima poluprečnik od nekoliko stotina do nekoliko hiljada metara. Najveća kontaminacija je u rejonu NT, a opada prema periferiji. Rejon ima kružni oblik (šema 27).

Šema 27 — rejon i zona R KonZ kod Po NE od 20 KT, brzina vetra 50 km/čas

Zona radioaktivne kontaminacije nastaje taloženjem radioaktivnih padavina u smeru duvanja visinskog vetra. Razmere zone zavise od snage i vrste nuklearne eksplozije (NE), brzine srednjeg visinskog vetra i vremena koje protekne od momenta NE. Zona je elipsastog oblika (šema 27).

Na šemi 27 je dat geometrijski oblik kontaminiranog rejona i zone dobijen posle eksplozije nuklearnog projektila od 20 KT na površini zemlje, pri brzini vetra od 50 km/čas. Međutim, ovakav izgled se na zemljištu nikada ne stvara, već pokazuje manja ili veća odstupanja u zavisnosti od konfiguracije zemljišta i skretanja vetra od osnovnog pravca na manjim visinama. Najveća ekspoziciona doza je u zoni C, a raste od spoljnje granice KonZ — ka osi taloženja i prema NT.

b) *Hemijski kontaminirano zemljište (H KonZ)*

H KonZ nastaje prilikom napada izvršenog dugotrajnim BOt. Veličina KonZ zavisi od sredstava iz kojih je BOt izbačen i iznosi od nekoliko do više stotina hektara (tabela 2). Kada se BOt upotrebljava iz eksplozivnih projektila, oblik KonZ je sličan slici rasturanja pogodaka sa dužom osom na pravcu gađanja i većom gustinom kontaminacije u centru i oko mesta eksplozije. Pri avio-polivanju stvara se KonZ u obliku izduženog pravougaonika.

Organoleptičko otkrivanje neposredno stvorenog KonZ savremenim BOt je otežano, jer ovi otrovi nemaju boje niti posebno izraženi miris, a njihovu upotrebu neprijatelj može maskirati. Klasične BOt je, posle nekoliko sati, moguće otkriti po mirisu ili boji i po uvelom rastinju, a plikavac i nervno paralitički BOt i po većem broju uginulih sitnih životinja.

Trajanje KonZ zavisi od vrste BOt, gustine kontaminacije, karaktera zemljišta, temperature tla, padavina i brzine prizemnog vetra, a može da traje od više desetina minuta do nekoliko dana.

(5) **Kontaminirana atmosfera (KonA)**

KonA je deo atmosfere u kojoj su prisutne radioaktivne čestice, pare i aerosoli bojnog otrova u opasnim koncentracijama ili aerosoli bioloških agenasa.

KonA radioaktivnim česticama nastaje posle izvršene prizemne, površinske i podzemne — podvodne nuklearne eksplozije i traje do završetka taloženja radioaktivnih čestica. KonA se prostire u pravcu duvanja vetra, a po

Tabela 2

PREGLED VELIČINA PRIMARNO ZAHVAĆENIH REJONA PRI UPOTREBI BOJNIH OTROVA

SREDSTVO PRIMENE		Način primene	Vrsta bojnog otrova — Sarin (Površina u ha)	VX	Iperit
Slobodna raketa »Honest John« ili vođena raketa »Sardžent«	Jedna	Jedinačno	130	70	—
	Baterija (2 lansera)	Grupno	260	140	—
	Divizion (4 lansera)	Grupno	520	280	—
Klasična artiljerija	Baterija (6 oruđa)	Vreme gađanja: 30 sekundi	6	—	—
	Divizion (18 oruđa)	30 sekundi	18	—	—
		10 minuta	300	200	15
		15 minuta	400	300	20
Višecevni bacač M-91	Baterija (9 oruđa)	Plotunom	140	650	—
	Divizion (36 oruđa)	Plotunom	540	2520	—
Odeljenje minobacača 106,7 mm (5 oruđa)		Vreme gađanja: 10 minuta	—	—	15
		15 minuta	—	—	20
Avijacija	Grupa lakih lovaca — bombardera (4 aviona)	Grupno bombardovanje	25	—	10
		Polivanje	—	1000	25
	Grupa srednjih bombardera (3 aviona)	Grupno bombardovanje	40	—	20
		Polivanje	—	500	15
	Odeljenje teških bombardera (3 aviona)	Grupno bombardovanje	170	—	60

završenom taloženju nastaje zona R KonZ. Ukoliko se, na pojedinim delovima zone, sa površine zemlje (usled vetra, prolaska vozila i sl.) podignu radioaktivne čestice, ponovo se stvara KonA i traje do završetka taloženja čestica.

Hemijski KonA nastaje raspršavanjem BOt u vazduhu u vidu aerosola i gasa, disperzijom pri eksplozijama projektila i isparavanjem kapljica BOt sa H KonZ. U odnosu na način stvaranja razlikujemo dve vrste H KonA:

a) H KonA koja od momenta stvaranja nema izvora za obnavljanje, obuhvata deo atmosfere koja pokriva površinu zemljišta od nekoliko stotina km², premešta se u pravcu strujanja vazduha i zavisno od meteoroloških uslova i vrste BOt traje nekoliko dana (WX BOt).

b) H KonA koja nastaje isparavanjem kapljica BOt sa H KonZ, traje dok postoji BOt na zemljištu. Domet para u opasnim koncentracijama u početnom periodu iznosi nekoliko desetina km i vremenom se smanjuje. Dubina prostiranja para kod obe vrste H KonA zavisi od konfiguracije i pokrivenosti zemljišta, vrste BOt, sredstava i načina primene, brzine vetra, temperature zemljišta i vertikalne stabilnosti vazduha. Zavisno od stalnosti vetra H KonA se rasplinjava i širi ustranu od ose kretanja, od 1/5 do 4/5 dubine prostiranja.

Slično H KonA ponaša se KonA stvorena biološkim agensima.

(6) Kontaminirana materijalna sredstva, hrana, voda i objekti

Najčešće se u sklopu RHB izviđanja KonZ obavlja izviđanje pojedinih uzoraka kontaminiranih materijalnih sredstava (tenkova, motornih vozila i sl.), skladišta ili fabrika hrane i izvora vode (vodovodna mreža, vodotokovi, bunari i sl.), da bi se ustanovili obim kontaminacije i mogućnost i uslovi korišćenja, kako bi se izbegli gubici do kojih bi moglo doći pri rukovanju kontaminiranim sredstvima ili usled uzimanja kontaminirane hrane i vode.

U funkciji vremena kontaminacija na sredstvima i objektima opada, posebno radiološka, a moguće je i preduzeti mere dekontaminacije radi smanjenja kontaminacije do dozvoljene granice.

RHB-izviđanje hrane i vode, pored neposrednog merenja, zahteva poseban tretman zbog njihove važnosti za život ljudi, pa se obavezno uzimaju uzorci i šalju na laboratorijske analize i radiometrijska merenja.

(7) Kontaminirana živa sila

RHB-izviđanje žive sile sprovodi se dozimetrijskom kontrolom, detekcijom jačine ekspozicione doze i sanitetskim pregledom.

Dozimetrijskoj kontroli podvrgava se svo ljudstvo koje je bilo izloženo radioaktivnom zračenju, da bi se ustanovila apsorbovana doza jonizujućeg zračenja[9] i pratile i procenjivale posledice ozračenja pojedinaca, jedinica i komandi. Na osnovu rezultata dozimetrijske kontrole komande planiraju upotrebu ozračenog ljudstva ili se preduzimaju mere oporavka (lečenja).

Detekcija jačine ekspozicione doze na živoj sili sprovodi se radi ocene opasnosti radioaktivnih čestica na opremi i telu ljudi i preduzimanja adekvatnih mera za njihovo uklanjanje i svođenje u dozvoljene granice (otkriveni delovi tela do 4,5 mr/h[10]), odeća, oprema i sredstva lične zaštite 30 mr/h, rublje 15 mr/h, zaštitna maska 10 mr/h).

Sanitetskim pregledom kontaminiranog ljudstva obavlja se trijaž i odvajanje radi lečenja istovremeno kontaminiranog i ranjenog ljudstva, kontaminiranog ljudstva sa simptomima radijacione bolesti ili težeg trovanja, ili bolesti izazvane biološkim agensima.

4) RHB-IZVIĐANJE U BORBENIM DEJSTVIMA

RHB-izviđanje organizuju sve jedinice i komande vidova, rodova i službi, neprekidno za vreme pripreme i izvođenja borbenih dejstava.

9) Grej (Gy) je apsorbovana doza u telu mase 1 kg, u koje je jonizujućim zračenjem stalne gustine energetskog fluksa uneta energija 1 J (đaul).

1 Gy je $= \frac{1\,J}{1\,kg}$; rem je 0,01 Gy.

10) 1 mr (milirendgen) je hiljaditi deo rendgena.

Jedinice ABHO za izviđanje izvršavaju zadatke na težištu borbenih dejstava i rasporeda glavnih snaga, osmatranjem i izviđanjem nuklearnih i hemijskih udara i njihovih efekata.

Pri organizovanju RHB izviđanja vodi se računa o specifičnostima izvođenja dejstava u zahvatu fronta, na privremeno zaposednutoj teritoriji i u vlastitoj pozadini.

(1) **RHB-izviđanje u zahvatu fronta**

Sve jedinice i komande organizuju RHB-izviđanje sopstvenim snagama i sredstvima. Jedinice ABHO formiraju potreban broj osmatračnica, za osmatranje širih rejona rasporeda najosetljivijih elemenata borbenog poretka. Radi povremene kontrole delova zone (rejona) koji se ne mogu osmatrati, upućuju izviđačke patrole kao i za RHB-izviđanje objekata. Prikupljanje podataka RHB-izviđanja organizuju se na svim nivoima komandovanja, a jedinice ABHO podatke prikupljaju preko osmatračnice ili osmatračke stanice u rejonu komandnog mesta.

a) *RHB-izviđanje na maršu*

Jedinice ABHO maršuju, načelno, u glavnoj koloni, u ešelonu komande. Radi izviđanja na pravcima kretanja, u rejonima odmora, predanka ili razmeštaja jedinica na marševskom cilju, u osiguravajuće ili izviđačke delove određuju se 1—3 izviđačke patrole ABHO (puk, brigada, divizija), što zavisi od broja marševskih pravaca, jačine i osetljivosti pojedinih kolona i postojanja kontaminiranih rejona i zona. Pored kontrole pravaca i rejona na kontaminaciju, izviđačke patrole ABHO izviđaju ranije i neposredno stvorene KonZ, obeležavaju prednju i zadnju granicu, utvrđuju mogućnost obilaska i mogućnost i uslove savlađivanja i organizuju kontrolno-zaštitnu službu na prilazima KonZ dok je ne preuzmu saobraćajne jedinice. Po stizanju na marševski cilj ove patrole ulaze u sastav svoje jedinice ili formiraju osmatračnice ABHO.

Za osmatranje najosetljivijih rejona i deonica u marševskoj zoni, puk (brigada) upućuju 1—2 osmatračnice, a divizija 2—3. Osmatračnice se, pre početka marša, postavljaju na određene tačke sa kojih vrše osmatranje do prolaska svih ešelona, a zatim se vraćaju u sastav jedinice. Na delu zone, za potrebe jedinica na maršu, ove zadatke mogu izvršavati i snage pretpostavljene komande (o čemu se jedinica blagovremeno obaveštava) ili RHB-jedinice civilne zaštite i službe OJOU.

Podatke od formiranih osmatračnica i izviđačkih patrola ABHO prikuplja osmatračka stanica ili osmatračnica koja radi u pokretu i na kratkim zastancima. Od jedinica ABHO za izviđanje, koje maršuju u koloni, za vreme odmora i predanka određuje se potreban broj osmatračnica (1—3), koje izlaze i osmatraju sa najpogodnijih objekata.

Ukoliko se predviđa mogućnost borbe u susretu, pojedini organi se mogu uputiti na marš sa određenim ešelonima, radi osmatranja određenih rejona, ili se unapred upućuju u te rejone.

b) *RHB-izviđanje u napadnim dejstvima*

Organizacija RHB-izviđanja u napadu nadovezuje se na raniju organizaciju na maršu ili u odbrani, zavisno od toga da li se napad izvodi iz pokreta ili iz neposrednog dodira. Jedinica za RHB-izviđanje raspoređuje se u rejonu komandnog mesta, gde obrazuje osmatračnicu ili osmatračku stanicu koja osmatra širi rejon komandnog mesta i prikuplja podatke od osmatračnica i izviđačkih patrola. Tu se nalazi najmanje 1/3 snaga za izviđanje u određenom stepenu borbene gotovosti, spremnih za RHB-izviđanje kontaminiranog zemljišta i kontaminirane atmosfere.

Puk (brigada) razvija 1—2 osmatračnice, divizija 2—3, a postavljaju se u visini drugog ešelona ili rezerve, bliže prednjem kraju, odakle organizuju osmatranje rejona rasporeda oklopnih i artiljerijskih snaga i drugih elemenata borbenog poretka.

Izviđačkim patrolama se organizuje povremena kontrola pojedinih pravaca, posebno onih gde su raspoređene pozadinske jedinice, ili kontrola postojećih i novostvorenih kontaminiranih zona i rejona.

c) *RHB-izviđanje u odbrambenim dejstvima*

RHB-izviđanje u odbrani organizuje se po istim načelima kao i u napadu, s tim što je raspored osmatračnica povučen na zadnju granicu rasporeda snaga drugog ešelona. Snage prvog ešelona organizuju RHB-izviđanje sopstvenim snagama. Naredna mesta osmatračnica predviđaju se po dubini odbrambene zone, dok se u napadu predviđaju unapred. Načelni raspored organa NHB-kontrole u odbrani prikazan je na šemi 28.

(2) **RHB-izviđanje na PZT**

Na privremeno zaposednutoj teritoriji RHB-izviđanje se izvodi po istim načelima kao i u zahvatu fronta, ali ima i određenih specifičnosti koje proizilaze iz izmešanosti frontova, veće dinamičnosti dejstva i pokreta i težeg izbora i pronalaženja ciljeva za nanošenje NHB-udara. Osnove organizovanja ovog izviđanja usklađuju se sa štabovima i jedinicama TO.

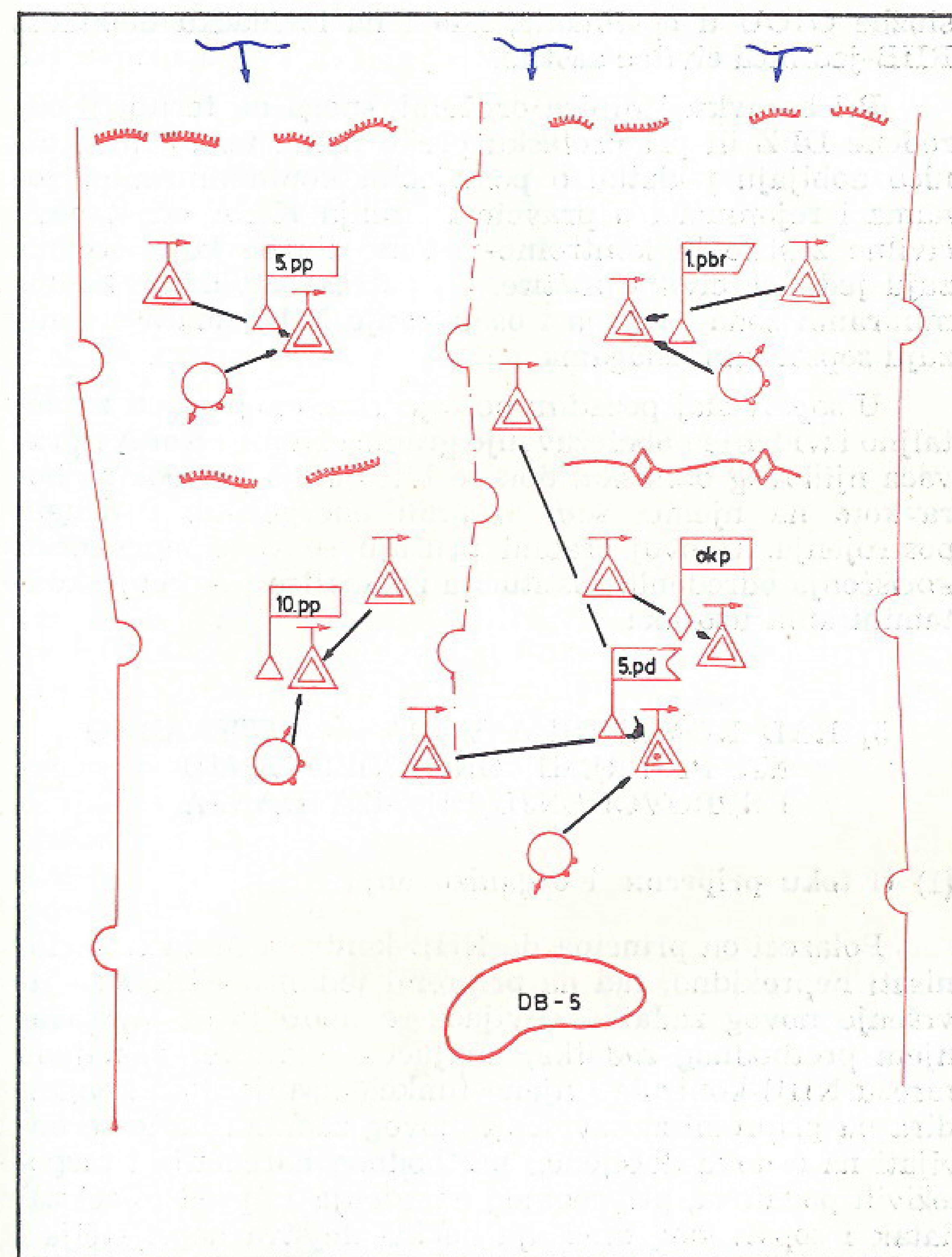
I na PZT će težište biti na trupnom RHB-izviđanju, koje organizuju sve starešine, jedinice, komande i štabovi. Za potrebe jedinica JNA nivoa brigade i viših, koje se nađu na PZT, na izvršavanju zadataka RHB-izviđanja angažovaće se jedinica ABHO prvenstveno formiranjem izviđačkih patrola. Kada se jedinice duže vreme zadržavaju na jednom mestu (odmor, zaseda, odbrana i sl.), organizuje se osmatranje formiranjem osmatračnice ABHO.

Osnovni zadaci RHB-izviđanja na PZT su: blagovremeno otkrivanje napada NHB-oružjem, izviđanje i obeležavanje granica KonZ i obilaznih pravaca, izviđanje mogućnosti savlađivanja, boravka i dejstva na KonZ.

Na delu PZT gde funkcioniše služba OJOU, jedinice se oslanjaju na rezultate osmatranja centara za osmatranje i uzbunjivanje društveno-političkih zajednica. Pored ovoga oslanjaće se i na rezultate izviđanja RHB-jedinica civilne zaštite i stanovništva.

(3) **RHB-izviđanje u sopstvenoj pozadini**

U sopstvenoj pozadini RHB-izviđanje organizuju sve jedinice, komande i štabovi sopstvenim snagama i sredstvima i osloncem na centre za osmatranje i uzbunjivanje

Šema 28 — Načelni raspored organa NHB-kontrole u odbrani

službe OJOU u opštinama, kao i na izviđačku delatnost RHB-jedinica civilne zaštite.

Pri boravku jedinica oružanih snaga na teritoriji određene DPZ ili pri prolasku preko njene teritorije, jedinice dobijaju podatke o postojećim kontaminiranim zonama i rejonima i o pravcima širenja KonA od štabova civilne zaštite ili kontrolno-zaštitne službe koju organizuju jedinice civilne zaštite. Po potrebi, izviđanje kontaminiranih zona i rejona i osmatranje NHB udara organizuju sopstvenim snagama.

U sopstvenoj pozadini postoje veće mogućnosti za detaljno izviđanje i obeležavanje granica KonZ i KonA i pravaca njihovog obilaska, dok će biti manje potrebe za boravkom na njemu, sem vitalnih energetskih i drugih postrojenja. U ovoj sredini pružaju se veće mogućnosti korišćenja određenih institucija za analize i merenja kontaminiranih uzoraka.

5) RAD KOMANDIRA VODA — ČETE ABHO NA PRIPREMI, ORGANIZOVANJU I SPROVOĐENJU RHB-IZVIĐANJA

(1) U toku pripreme i organizovanja

Polazeći od principa da NHB-kontrola mora funkcionisati neprekidno, rad na pripremi jedinica ABHO za izvršenje novog zadatka odvijaće se uporedo sa izvršavanjem prethodnog zadatka, imajući u vidu već razvijenu mrežu NHB-kontrole i njeno funkcionisanje. Rad komandira na pripremi za izvršenje novog zadatka može se odvijati na osnovu dobijenog prethodnog naređenja i raspoloživih podataka, pripremnog naređenja za predstojeći zadatak i sopstvenog praćenja načina dejstva neprijatelja i uvida u tok borbenih dejstava i stanja jedinice ABHO. Na osnovu tih elemenata preduzima sledeće aktivnosti:

— proučava dosadašnji način, metod i vrstu primenjenog NHB-oružja, izvlači zaključak i otklanja nedostatke u organizaciji NHB-kontrole (broj osmatračnica, njihova mesta, pravci kontrole i sl.);

— zaključuje koji podaci obaveštajnog karaktera o NHB-oružju neprijatelja nedostaju, radi bolje organizacije NHB-kontrole, pa ih traži od pretpostavljenog;

— stara se da snimljeni parametri o izvršenim NH-udarima blagovremeno stignu u operativni centar komande i da se preduzmu mere pripreme izviđačkih patrola za izviđanje tih udara po dobijenom naređenju;

— prati podatke o ubačenim delovima i izviđačkim grupama neprijatelja i o rejonima njihovog dejstva, o čemu blagovremeno obaveštava ugrožene osmatračnice i patrole;

— prati tok borbenih dejstava i, u skladu sa ranije dobijenim naređenjem, stara se o blagovremenom premeštanju pojedinih organa na naredna mesta, njihovoj zameni i upućivanju novih;

— pojedinim organima, koje upućuju na izdvojena mesta za duži period, precizira zadatke i rad u slučaju prekida veze i drugih iznenadnih promena situacije na bojištu, sve do njihovog povratka u jedinicu;

— sa delom neangažovane jedinice organizuje obuku na novim sredstvima, informiše ih o situaciji na bojištu, o radu pojedinih organa ABHO, ističe dobre primere i ukazuje na slabosti, insistira na preciznosti u radu, razvija svesnu disciplinu i preduzima mere za održavanje visokog borbenog morala u jedinici;

— stara se o neprekidnom funkcionisanju naređenih mera bezbednosti i samozaštite u jedinici, o pravilnoj upotrebi sredstava veze i pravilnom kodiranju izveštaja;

— kontroliše sprovođenje mera borbenog obezbeđenja u rejonu rasporeda jedinice:

— stara se da jedinica i pojedini organi budu neprekidno snabdeveni neophodnim materijalnim potrebama za život i rad, a u nedostatku pojedinih sredstava pronalazi najpovoljnija rešenja za blagovremeno i što kvalitetnije izvršenje zadatka;

— kontroliše pravilnost rukovanja, čuvanja i održavanja pojedinih MTS i preduzima mere za njihovu opravku;

— stara se o sanitetskom zbrinjavanju obolelih, ranjenih i povređenih;

— vodi jedinačni dozimetrijski spisak za vojnike i lične dozimetrijske kartone ozračenih starešina;

— proučava naredne rejone razmeštaja jedinice i pojedinih organa, utvrđuje najpovoljnije pravce odlaska na njih i dr.

(2) **Po dobijenom naređenju za RHB-izviđanje**

Posle prijema zadatka komandir jedinice ABHO, načelno, radi sledeće:

— shvata zadatak o tome šta, gde i do kada se mora izvršiti;

— upoznaje potčinjene sa dobijenim zadatkom i izdaje potrebna naređenja;

— kratko ceni situaciju i na osnovu dosadašnjeg iskustva, dobijenog zadatka, raspoloživih snaga i sredstava odlučuje o načinu izvršenja zadatka, što u vidu zapovesti prenosi komandirima osmatračnica i patrola.

Zapovest komandira voda — čete ABHO za RHB-izviđanje, načelno, sadrži:

— najvažnije podatke o neprijatelju: raspored, dosadašnju upotrebu NHB-oružja (vrsta, metod, sredstva), postojeće KonZ u zoni, očekujuća dejstva (verovatni ciljevi — objekti po kojima se očekuje primena NHB-oružja), postojanje diverzantskih i izviđačkih grupa i mogućnost primene vazdušnih desanata u našoj pozadini;

— osnovne podatke o našim snagama u zonama osmatranja, vid borbenog dejstva, mesta susednih osmatračkih organa ABHO, centara službe OJOU i način razmene podataka;

— zadatak voda — čete i vreme gotovosti organa ABHO u NHB-kontroli;

— zadatak svakog organa NHB-kontrole: osmatračke stanice, osmatračnica i izviđačkih patrola (mesto, zona osmatranja, organizacija veze, rezervni i naredni rejoni, signali i izveštavanje);

— mere borbenog i inžinjerijskog obezbeđenja i bezbednosti;

— pozadinsko obezbeđenje (način snabdevanja vodom, hranom i potrošnim materijalom, zbrinjavanje ranjenih i obolelih, opravka tehničkih sredstava);

— signale i mesto komandira voda i zamenika.

Komandir voda (čete) izdaje naređenja i zapovesti usmeno, a na potčinjene ih prenosi lično, preko kurira i sredstvima veze.

Posle izdate zapovesti komandir voda organizuje rad na osmatračkoj stanici i pomoću sredstava veze prati rad pojedinih organa i izdaje dopunska naređenja. Premeštanje organa na naredne položaje obavlja upućivanjem sledećeg organa na naredni položaj, a postojeći povlači u rezervu ili upućuje na neki od narednih položaja.

Komandir voda unosi u radnu kartu: mesta osmatračnica, mesto osmatračke stanice, pravce kretanja izviđačkih patrola, mesta nuklearnih eksplozija, postojeće KonZ, mesta susednih osmatračkih organa ABHO i mesta centara obaveštavanja i uzbunjivanja (COU).

6) OBRADA PODATAKA RHB-IZVIĐANJA I PROCENA NEPRIJATELJA

(1) **Obrada podataka**

Obrada podataka RHB-izviđanja obuhvata obradu primljenih izveštaja i određivanje osnovnih parametara o izvršenim NH-udarima i njihovim učincima, prognoziranje trajanja R i H-kontaminacije i dr., kao i predviđanje da li će neprijatelj upotrebiti NHB-oružje u predstojećim dejstvima. Obrađeni podaci omogućavaju komandama i štabovima realniju procenu situacije, odlučivanje i organizaciju obezbeđenja borbenih dejstava.

Obrada podataka obavlja se računskim i grafičkim metodama, uz korišćenje odgovarajućih pomagala (RH-računara, digitrona, nomograma, radnih karata i dr.). Vrše je starešine taktičkih jedinica, komande združenih taktičkih jedinica i viših, osmatračke stanice ABHO i organi ABHO na svim nivoima.

a) *Obrada podataka NH-udara*

Da bi se došlo do osnovnih parametara o izvršenim N i H-udarima, neophodno je iz primljenih izveštaja u radnu kartu uneti mesta osmatračnica ABHO. Odatle, povlačenjem pravaca azimuta, treba odrediti nultu tačku,

a na osnovu dužine svetljenja vatrene lopte ili njenog prečnika, ili na osnovu visine potpuno formiranog radioaktivnog oblaka — odrediti snagu nuklearne eksplozije. Vrsta eksplozije se određuje na osnovu izgleda vatrene lopte i dimnog stuba. Ovi podaci, kao i primljeni podatak o sredstvu kojim je izvršen NU i u koje vreme, upisuju se u radnu kartu.

Iz izveštaja o hemijskom udaru, u radnu kartu se upisuju podaci o vremenu izvršenja udara, rejonu, dimenzijama, sredstvima pomoću kojih je izvršen, smeru širenja para i vrsti BOt.

b) *Obrada učinka NH-udara*

Pri proračunu gubitaka od NH-udara upotrebljavaju se: Priručnik za analize NH-udara, računari dejstva nuklearne eksplozije i hemijskog udara i druga štabna pomagala.

Na osnovu ucrtanih tabličnih vrednosti u radnu kartu i proračuna dobijaju se sledeći obrađeni podaci o N-udaru:

— broj i postotak ljudi i sredstava izbačenih iz borbe;

— poluprečnik rušenja objekata u naseljenim mestima i šumi;

— dimenzije kratera i rejona indukovane radioaktivnosti;

— poluprečnik požara, za različite objekte i materijalna sredstva;

— pravac protezanja i granice zone R-kontaminacije i dr.

Na osnovu dobijenih podataka o izvršenom H-udaru dobijaju se sledeći obrađeni podaci:

— postotak gubitaka zahvaćenog ljudstva;

— orijentaciona dubina prostiranja početnog i naknadnog oblaka para BOt;

— postojanost BOt na zemljištu i dr.

Na osnovu tako obrađenih podataka o efektima N i H-udara preduzimaju se određene mere za izvlačenje jedinica i poboljšanje njihove zaštite, smena, izviđanje rejona i zona, dekontaminacija kontaminiranih jedinica i drugo što nalažu konkretna situacija i stanje zahvaćene jedinice.

c) *Prognoza R i H-situacije*

Prognoze radiološke situacije obuhvataju rad na proceni: pravca širenja radioaktivnog oblaka, brzine njegovog stizanja do pojedinih jedinica ili objekata, doze zračenja na pojedinim tačkama po izvršenom taloženju radioaktivne prašine ili u bilo koje vreme posle toga, dozu koju će primiti zahvaćene jedinice zavisno od stepena zaštite i vremena boravka na KonZ ili pri njegovom savlađivanju. Ova prognoza se zasniva na: poznavanju pravca i brzine kretanja srednjih visinskih vetrova, zakonitosti kretanja radioaktivnog oblaka, podacima iz izveštaja patrola ABHO o radioaktivnom zračenju na pojedinim tačkama, poznavanju rasporeda jedinica i potrebama borbene situacije.

Prognoza hemijske situacije obuhvata radove na proceni: veličine i izgleda primarno zahvaćenog rejona, pravca i dubine širenja primarnog i naknadnog oblaka para BOt, postojanosti BOt na zemljištu, mogućnosti savlađivanja i obilaska. Zasniva se na: dobijenim izveštajima od izviđačkih patrola ABHO i poznavanju brzine i pravca prizemnog vetra u rejonu HU i vrste BOt, pokrivenosti zemljišta, vertikalnoj stabilnosti i relativnoj vlažnosti vazduha, temperaturi tla i vazduha i stanju vremena. Na osnovu rezultata obrade ovih podataka moguće je predvideti koje jedinice i za koje vreme će biti ugrožene parama BOt, kakve su mogućnosti obilaska i savlađivanja KonZ, vreme postojanosti KonZ i njegov uticaj na dalja dejstva.

(2) **Procena neprijatelja**

Na osnovu raspoloživih podataka o neprijatelju, organi ABHO u komandama združenih taktičkih jedinica pristupaju proceni njegovih mogućnosti i namera da upotrebi NHB-oružje u predstojećim dejstvima.

U okviru procene razmatra se: broj nuklearnih projektila neprijatelja koji se očekuje po elementima borbenog poretka jedinica, njihova snaga, broj osnovnih jedinica koje njima može izbaciti iz stroja, mogućnost stvaranja i veličina zona kontaminacije i njen uticaj na predstojeća dejstva, broj divizionih, raketnih i avio-hemijskih udara po vrstama BOt koje može izvršiti neprijatelj, broj vodova (četa) kontaminiranih i izbačenih iz borbe.

Na osnovu procenjenih mogućnosti neprijatelja pristupa se organizaciji protivnuklearno-hemijskog i biološkog obezbeđenja predstojećih borbenih dejstava, određuje njegovo težište, snage i sredstva za sprovođenje i preduzimaju postupci i mere da se efekti upotrebe ovog oružja svedu na najmanju moguću meru.

7) IZVEŠTAVANJE I OBAVEŠTAVANJE

Izveštavanje i obaveštavanje u pogledu RHB-izviđanja izvodi se po istim načelima kao kod obaveštajnog obezbeđenja i opštevojnog izviđanja, s tim što ova vrsta izveštavanja i obaveštavanja ima prioritet na sredstvima veze.

Izveštaji koje dostavljaju organi i jedinice ABHO obuhvataju tri grupe podataka i imaju utvrđen sadržaj.

(1) **Izveštavanje**

U vezi sa nuklearnim udarom dostavljaju se izveštaji o: samoj eksploziji, formiranju radioaktivnog oblaka, parametrima NE, izvršenom izviđanju R KonZ i dozimetrijskim pokazateljima.

Izveštaj o NE sadrži: vreme eksplozije, koordinate osmatračnice, vreme svetljenja vatrene lopte i stizanja zvuka, uglovnu vrednost visine centra eksplozije, prečnik i oblik vatrene lopte, azimut ose dimnog stuba, lansirno sredstvo, vreme merenja uglovne visine radioaktivnog oblaka i uglovnu visinu, boju i oblik oblaka.

Izveštaj o radioaktivnom oblaku dostavlja osmatračnica ABHO po završenom formiranju tog oblaka, a sadrži: vreme eksplozije, uglovnu vrednost visine oblaka u desetoj minuti, uglovnu vrednost debljine i prečnika oblaka, pravac i brzinu kretanja oblaka.

Izveštaj o parametrima NU sadrži: koordinate nulte tačke, vreme, vrstu i jačinu eksplozije i lansirno sredstvo.

Izveštaj o radiološkom izviđanju sadrži: vreme merenja, koordinate tačke na kojoj je izvršeno merenje, odstojanje do sledeće tačke i izmerenu jačinu ekspozicione doze zračenja.

Dozimetrijski izveštaj dostavljaju starešine i komande jedinica o stanju ozračenosti jedinica, komandi i štabova za dva stepena niže.

O hemijskom udaru dostavljaju se sledeći izveštaji:

Izveštaj o hemijskom udaru dostavlja izviđačka patrola ili osmatračnica ABHO, a sadrži: vreme udara, koordinate njegovog centra, lansirno sredstvo, jedinicu, način izvršenja udara i vrstu hemijske municije, vrstu BOt, boju oblaka, zvuk eksplozija i pokrivenost zemljišta, temperaturu vazduha i tla, pravac i brzinu vetra i vertikalnu stabilnost vazduha.

Izveštaj o hemijskom izviđanju dostavlja izviđačka patrola ABHO. On sadrži: geografske koordinate centra hemijskog udara, kontaminiranog rejona ili objekta; širinu i dubinu rejona ili KonZ; vrstu BOt, način kontaminacije, pokrivenost zemljišta i mogućnost obilaska, temperaturu vazduha i tla, pravac i brzinu vetra i stanje vertikalne stabilnosti vazduha.

Izveštaj o meteorološkoj situaciji periodično dostavljaju osmatračnica i izviđačka patrola ABHO. Njime se obuhvata stanje u prizemnim slojevima atmosfere: temperatura tla i vazduha, relativna vlažnost vazduha, pravac i brzina vetra, stepen oblačnosti, atmosferske padavine (intenzitet i količina) i brzina i pravac kretanja oblaka.

Borbeni izveštaji, redovni i vanredni, dostavljaju se po načelima koja važe i za ostale organe i jedinice.

(2) **Obaveštavanje**

Pretpostavljena komanda dostavlja redovna obaveštenja, u određenim vremenskim razmacima, o radiološkim i hemijskim prognozama, o stanju vremena i o stanju srednjih visinskih vetrova. Ova obaveštenja omogućavaju potčinjenim jedinicama i komandama obradu podataka RHB-izviđanja.

Susedi dostavljaju obaveštenja, pored ostalog, o širenju para BOt i radioaktivnih padavina, o KonZ na pravcu kretanja jedinice i sl. Ovakvu vrstu obaveštenja dostavljaju i potčinjene jedinice, kada je to hitno zbog neposredne opasnosti za susednu jedinicu, komandu ili mesno stanovništvo.

10. IZVIĐANJE IZ VAZDUHA

1) OSVRT NA ISTORIJSKI RAZVOJ IZVIĐANJA IZ VAZDUHA

Prve balonske jedinice za vojne potrebe formirane su u Francuskoj 1794. godine i upotrebljavane za vizuelno izviđanje rasporeda i dejstva trupa na zemlji. Već 1858. godine izvršeno je i prvo aero-foto snimanje iz vezanog balona, a sa pronalaskom vazdušnih brodova redovno je, u periodu 1904—1941, nadletana neprijateljeva teritorija i vršeno izviđanje trupa i objekata u pozadini. Pojava aviona, 1909. godine, pruža nove mogućnosti izviđanja iz vazduha, a aero-foto snimanje iz aviona u letu dobija sve veći značaj.

Početkom prvog svetskog rata izviđanje je bilo jedini zadatak avijacije, koji se izvršavao sa malih visina, pojedinačnim avionima, danju. Sa pojavom i razvojem lovačke i bombarderske avijacije proširuju se i zadaci izviđanja iz vazduha, ali sa većih visina (5000—5500 m).

Između dva svetska rata sticana su nova iskustva u ratovima u Španiji i Kini, gde je istaknut značaj povećanja brzine izviđačkih aviona, opremljenih aero-foto kamerama velike fokusne dužine i sigurne radio-veze. Prvo radarsko izviđanje iz aviona u letu izvršili su Englezi 1938. godine, izviđajući ratne brodove na moru.

Na početku drugog svetskog rata nemačka vrhovna komanda primenjuje sistematsko izviđanje iz vazduha po celoj dubini branioca, a taktičkim izviđanjem iz vazduha i osmatranjem bojišta ispred oklopnih klinova ostvaruje uspešno sadejstvo između avijacije i KoV. Uvode se noćna dejstva izviđačke avijacije, uz primenu fotografske avio-bombe za aero-foto snimanje noću. Računa se da je oko 30% naprezanja avijacije u drugom svetskom ratu bilo angažovano za izviđanje iz vazduha.

Izviđanje iz vazduha u sukobima posle drugog svetskog rata postaje još značajnije, osobito uvođenjem novih oružja i borbene tehnike, uključujući i onu za izviđanje iz vazduha i iz kosmosa.

2) OSNOVE IZVIĐANJA IZ VAZDUHA

(1) **Pojam, cilj i značaj izviđanja iz vazduha**

Izviđanje iz vazduha je jedan od načina prikupljanja obaveštajnih podataka o neprijatelju, prostoru borbenih dejstava i meteorološkim uslovima na velikom prostoru, kao i kontrola rezultata borbenih dejstava i maskiranja sopstvenih jedinica iz vazduhoplova u letu, vizuelno ili tehničkim sredstvima. Sastavni je deo obaveštajnog obezbeđenja i stalna mera borbenog obezbeđenja. Kao jedan od važnih zadataka RV i PVO, ostvaruje se planskim i sistematskim dejstvima izviđačke i drugih vrsta avijacije, koja karakteriše:

— mogućnost brzog prikupljanja obaveštajnih podataka na velikom kopnenom prostranstvu, obalskom rubu, obalskom moru i u velikom delu vazdušnog prostora;

— verodostojnost prikupljenih obaveštajnih podataka, posebno tehničkim sredstvima;

— raznovrsnost obaveštajnih podataka, brzina njihove obrade i dostavljanja;

— pouzdanost prikupljenih obaveštajnih podataka;

— neprekidnost prikupljanja obaveštajnih podataka;

— mogućnost brzog prenošenja težišta izviđanja iz vazduha po prostoru, vremenu i zadacima;

— zahtevi za izviđanjem iz vazduha, koje postavljaju sve komponente OS, u svim oblicima oružane borbe i borbenih dejstava;

— zavisnost od meteorološke situacije, karaktera prostora izviđanja, doba dana i godine, opremljenosti vazduhoplova i osposobljenosti posade;

— osetljivost vazduhoplova na dejstva neprijateljevih sredstava PVO.

Izviđanje iz vazduha vrši avijacija za to namenjena, čija je osnovna snaga izviđačka avijacija. Upotrebljava se racionalno, pretežno na većoj dubini i za izvršavanje zadataka strategijskog, operativnog i taktičkog značaja koji zahtevaju specijalnu izviđačku opremu i stručno osposobljavanje posade.

Za osmatranje bojišta i izviđanje u zoni borbenih dejstava osnovnih i združenih taktičkih jedinica angažuju

se helikopteri i laka avijacija višestruke namene, iz organskog sastava operativno-strategijskih grupacija KoV, RM i TO.

Za izviđanje na moru angažuju se sve vrste avijacije, a za otkrivanje, izviđanje, praćenje i dejstva po podmornicama neprijatelja angažuju se helikopterske jedinice opremljene specijalnom opremom za dejstva u okviru protivpodmorničkih dejstava.

Izviđanje iz vazduha vrši se za potrebe svih komponenata OS, u cilju prikupljanja obaveštajnih podataka o neprijatelju, prostoru borbenih dejstava i meteorološkim uslovima, koji, uporedo sa ostalim obaveštajnim delatnostima i prikupljenim podacima, omogućavaju komandama i štabovima OS uvid u situaciju, pravovremeno donošenje celishodnih odluka i uspešno komandovanje i rukovođenje jedinicama u toku izvođenja borbenih dejstava. Izviđanje iz vazduha se vrši i u cilju kontrole rezultata borbenih dejstava svih komponenata OS.

(2) **Zadaci izviđanja iz vazduha**

Zavisno od vrste i karaktera obaveštajnih podataka koji se prikupljaju, opšti zadaci izviđanja iz vazduha su:

— izviđanje neprijatelja,

— izviđanje prostora borbenih dejstava,

— izviđanje meteoroloških uslova,

— kontrola rezultata borbenih dejstava vidova i rodova OS i

— kontrola maskiranja sopstvenih jedinica.

a) *Izviđanje neprijatelja*

Glavni zadatak izviđanja iz vazduha je izviđanje neprijatelja. Vrši se na kopnu, moru i u vazdušnom prostoru, kroz dnevna i noćna izviđanja u povoljnim i složenim meteorološkim uslovima, otkrivanjem i praćenjem promena rasporeda i aktivnosti neprijatelja. Obuhvata otkrivanje i praćenje vazdušnih desanata, oklopnih snaga i grupacija neprijateljevih snaga u rejonima prikupljanja i u kretanju, pomorskodesantnih sastava i sastava ratnih brodova na

otvorenom moru, sistema komandovanja, nuklearnih borbenih, klasičnih vatrenih i elektronskih sredstava i otkrivanje i praćenje aktivnosti na komunikacijama, aerodromima, helidromima, u lukama i na sidrištima.

Obaveštajni podaci izviđanja neprijatelja iz vazduha čine osnovu za pravovremeno donošenje celishodnih odluka o upotrebi sopstvenih jedinica na svim nivoima komandovanja u svim komponentama OS.

b) *Izviđanje prostora borbenih dejstava*

Ovo izviđanje obuhvata izviđanje kopna, izviđanje na moru i izviđanje vazdušnog prostora.

Izviđanje kopna i na moru obuhvata prikupljanje obaveštajnih podataka potrebnih svim nivoima komandovanja u svim komponentama OS o: rejonu predstojećih dejstava; geografsko-topografskim karakteristikama zemljišta; stanju obala, obalskom pojasu, obalskom i otvorenom moru; stanju pomorskih komunikacija; stanju puteva i pruga, mostova, obala i gazova na rekama i kanalima; pogodnosti zemljišta za osmatranje, zaprečavanje i zaklanjanje; vrstama i oblicima razaranja, stepenu radiološke kontaminacije; inžinjerijskom i fortifikacijskom uređenju teritorije; ekonomskom stanju rejona i uslova za snabdevanje vodom mesnim sredstvima. Ovo izviđanje se najčešće vrši tehničkim sredstvima, a dobijeni podaci služe za proveru tačnosti i dopunu topografskih karata.

Izviđanje vazdušnog prostora se vrši radi prikupljanja podataka o zasićenosti tog prostora vazduhoplovima u letu i kontaminiranosti atmosfere, posebno u uslovima kada je narušen naš sistem VOJIN.

Pri izviđanju kontaminiranosti atmosfere prikupljaju se podaci o radiološkoj kontaminiranosti atmosfere, radi određivanja granica zona kontaminirane atmosfere i intenziteta radiološkog zračenja na različitim visinama nad svojom i neprijateljevom teritorijom. Ovaj zadatak izvršavaju posebno opremljeni vazduhoplovi, u okviru borbenog obezbeđenja dejstava avijacije ili za potrebe opštevojnog izviđanja.

c) *Izviđanje meteoroloških uslova*

Ovim izviđanjem prikupljaju se podaci o meteorološkim elementima i atmosferskim pojavama, koji određuju meteorološke uslove iznad nekog mesta, rejona ili šireg područja, koji bi mogli uticati na upotrebu, komandovanje i borbena dejstva snaga i sredstava svih vidova i rodova OS. To je stalni zadatak izviđanja iz vazduha, koji izvršavaju posade svih vrsta avijacije uz svoje borbene zadatke, izviđanje meteoroloških uslova ima za cilj da meteorološkoj službi pribavi podatke o meteorološkim elementima i atmosferskim pojavama, kako bi ova mogla da prati vremensku situaciju nad neprijateljevom teritorijom ili PZT i da daje što tačnije prognoze vremena i pravovremeno obaveštava o njegovim naglim promenama.

d) *Kontrola rezultata borbenih dejstava vidova i rodova*

Ovo izviđanje se vrši u cilju utvrđivanja rezultata borbenih dejstava sopstvenih snaga i sredstava u pogledu tačnosti pogađanja i ostvarenih efekata dejstva.

Za kontrolu dejstva artiljerijsko-raketnih jedinica i borbenih dejstava avijacije koja su operativnog značaja, upotrebljava se izviđačka avijacija.

Za kontrolu dejstava artiljerijsko-raketnih jedinica u zoni borbenih dejstava osnovnih i združenih taktičkih jedinica upotrebljavaju se helikopteri i laka avijacija višestruke namene, iz organskog sastava operativno-strategijskih grupacija, RM i TO.

e) *Kontrola maskiranja sopstvenih jedinica*

Ovo izviđanje vrši se u cilju provere efikasnosti maskiranja sopstvenih jedinica u rejonima rasporeda, u toku kretanja i na vatrenim položajima, kao i važnih objekata na sopstvenoj teritoriji.

Ovaj zadatak izvršavaju sve vrste avijacije, kao poseban zadatak ili uz obavljanje svojih osnovnih zadataka.

3) PODELA IZVIĐANJA IZ VAZDUHA

Zavisno od stepena komandi koje ga organizuju, angažovanih snaga i sredstava izviđačke avijacije, cilja i obima izviđanja iz vazduha, karaktera i važnosti obaveštajnih podataka koji se prikupljaju, izviđanje iz vazduha može da se javi kao sastavni deo obaveštajnog obezbeđenja i stalna mera borbenog obezbeđenja.

(1) Izviđanje iz vazduha kao sastavni deo obaveštajnog obezbeđenja

Obaveštajno obezbeđenje svih oblika borbenih dejstava planira se i sprovodi neprekidno, u skladu sa razvojem situacije, uz potpuno i tačno određivanje zadataka potčinjenim organima i komandama i postavljanje zahteva odgovarajućim komandama za prikupljanjem obaveštajnih podataka.

Zavisno od značaja obaveštajnih podataka i komandi za čiji se račun vrši, izviđanje iz vazduha može biti: strategijsko, operativno, taktičko i radi osmatranja bojišta.

a) *Strategijsko izviđanje iz vazduha*

Ovo izviđanje organizuje vrhovna komanda na celoj dubini teritorije neprijatelja odnosno na teritorijama koje mogu biti zahvaćene ratom. Ono ima za cilj da vrhovnoj komandi obezbedi opšti uvid u situaciju na ratištu i pravovremene obaveštajne podatke o rasporedu i kretanju grupacija OS neprijatelja na što većoj dubini. Izvršava se svim raspoloživim snagama i sredstvima, a dopunjava se operativnim i taktičkim izviđanjem i osmatranjem bojišta.

b) *Operativno izviđanje iz vazduha*

Ovo izviđanje organizuju komanda armije, vojnopomorske oblasti, područja, komanda vazduhoplovnog korpusa, republički i pokrajinski štabovi TO. Vrši se radi prikupljanja obaveštajnih podataka u okviru vojišta, neophodnih za obaveštajno obezbeđenje pripreme, organizova-

nja i izvođenja operacija. Izvršava se svim raspoloživim snagama i sredstvima, a dopunjava se taktičkim izviđanjem i osmatranjem bojišta.

c) *Taktičko izviđanje iz vazduha*

Ovo izviđanje organizuju komande svih osnovnih i združenih taktičkih jedinica JNA i TO i zonski i opštinski štabovi TO. Cilj ovog izviđanja je prikupljanje obaveštajnih podataka o neprijatelju, o prostoru borbenih dejstava i o meteorološkim uslovima na tom prostoru, neophodnih za obaveštajno obezbeđenje priprema i vođenja združenog boja i borbenih dejstava. Izvršava se svim raspoloživim snagama i sredstvima, neprekidno u toku borbenih dejstava.

d) *Osmatranje bojišta iz vazduha*

Osmatranje bojišta vrši se u zoni borbenih dejstava taktičkih jedinica, u cilju otkrivanja i praćenja aktivnosti otkrivenih snaga i sredstava, kao i toka vođenja boja, borbi i borbenih dejstava. Vrše ga laka avijacija višestruke namene i helikopterske jedinice iz sastava KoV, RM i TO.

(2) **Izviđanje iz vazduha kao stalna mera borbenog obezbeđenja dejstava**

U toku borbenih dejstava preduzimaju se neprekidne mere borbenog obezbeđenja, radi sprečavanja iznenadnih napada sa kopna, mora i iz vazduha, što omogućava da jedinice, sastavi i grupacije OS stupe u borbu i vode borbena dejstva pod najpovoljnijim uslovima.

Izviđanje iz vazduha je osnovna mera borbenog obezbeđenja dejstava, od čije efikasnosti zavise izbor i realizacija ostalih mera. Ono neposredno utiče na odluku o načinu izvršenja osnovnog zadatka. Vrši se u cilju prikupljanja dopunskih podataka o objektu dejstva, neprijateljevoj PVO, prostoru borbenih dejstava, meteorološkoj i radiološkoj situaciji, kao i o rezultatima dejstava sopstvenih snaga. Ovo izviđanje može biti: prethodno, neposredno i kontrolno.

a) *Prethodno izviđanje iz vazduha*

Ovo izviđanje se organizuje i izvršava pre donošenja odluke za dejstvo. Ima za cilj prikupljanje obaveštajnih podataka o činiocima situacije, da bi se na osnovu postojećih i novoprikupljenih obaveštajnih podataka donela celishodna odluka. Vrši se za potrebe svih komponenata OS u toku priprema za borbena dejstva.

Prethodno izviđanje organizuju komande avijacijskog puka i brigade, kada izvršavaju osnovni zadatak, odnosno komanda vazduhoplovnog korpusa (VaK-a) snagama izviđačke avijacije (IA), kada još nije donela odluku i odredila avijacijsku jedinicu za izvršenje osnovnog zadatka.

b) *Neposredno izviđanje iz vazduha*

Neposredno izviđanje se organizuje i izvršava, po pravilu, posle donete odluke za dejstvo jedinice koja izvršava borbeni zadatak, neposredno pred samo dejstvo. Ono ima za cilj pronalaženje objekata dejstva koji se nalaze u zadatom rejonu, radi tačnijeg određivanja njihovih koordinata pozicije, broja i drugih podataka ili radi utvrđivanja prisustva pokretnih objekata ili njihovih elemenata i njihovog mesta u okviru razmatranog objekta dejstva. Ovim izviđanjem prikupljaju se i podaci o situaciji u vazdušnom prostoru i meteorološkim uslovima na marš-ruti i u rejonu borbenih dejstava.

Vrši se za potrebe svih komponenata OS, neposredno pred dejstvo snaga KoV, RM i TO, odnosno neposredno pred poletanje ili u toku borbenog leta osnovne grupe vazduhoplova.

Neposredno izviđanje iz vazduha organizuje komandant taktičke jedinice avijacije za obezbeđenje sopstvenih dejstava, a za obezbeđenje dejstava snaga KoV, RM i TO — komanda avijacijske brigade ili VaK-a.

c) *Kontrolno izviđanje iz vazduha*

Kontrolno izviđanje ima za cilj utvrđivanje stanja objekata dejstva posle izvršenog vatrenog dejstva avijacije ili snaga KoV, RM i TO. Vrše ga posade koje su izvršile dejstvo na razmatrani objekat dejstva ili posebno određeni

izviđači. Organizuje ga komanda avijacijskog puka, brigade ili komanda VaK-a. Ovo izviđanje može da se organizuje i pošto protekne određeno vreme od izvršenog dejstva, da bi se utvrdio intenzitet neprijateljevog rada na otklanjanju posledica prethodnih dejstava.

4) NAČINI PRIKUPLJANJA OBAVEŠTAJNIH PODATAKA PRI IZVIĐANJU IZ VAZDUHA

Prikupljanje obaveštajnih podataka o neprijatelju, prostoru borbenih dejstava i meteorološkim uslovima pri izviđanju iz vazduha može da se vrši na dva osnovna načina: vizuelno i tehničkim sredstvima.

(1) Vizuelno prikupljanje podataka pri izviđanju iz vazduha

Vizuelno prikupljanje obaveštajnih podataka o objektu izviđanja vrši neposrednim osmatranjem posada iz vazduhoplova u letu, po danu, u sumrak, u svitanje i po noći, slobodnim okom i optičkim pomagalima, infracrvenim uređajima i sredstvima za veštačko osvetljavanje, koja olakšavaju vizuelno osmatranje objekata izviđanja. Vrši se u svim slučajevima kada ga je moguće vršiti, a potrebno je da se obaveštajni podaci u najkraćem vremenu prikupe, dostave i iskoriste.

Obaveštajni podaci prikupljeni vizuelno, pri izviđanju iz vazduha, dostavljaju se zainteresovanim komandama i štabovima neposredno iz vazduhoplova u letu radio-putem, na talasu izviđanja, kako je to regulisano Instrukcijom za predaju i prijem podataka izviđanja iz vazduha.

(2) Prikupljanje podataka tehničkim sredstvima

Prikupljanje obaveštajnih podataka o neprijatelju, prostoru borbenih dejstava i meteorološkim uslovima, kao i kontrola rezultata borbenih dejstava i maskiranja sopstvenih jedinica iz vazduhoplova u letu tehničkim sredstvima, može da se vrši:

— aero-foto tehničkim sredstvima;

— elektronskim tehničkim sredstvima: radio-tehničkim, radarskim[11)], televizijskim i radio-sredstvima;

— ostalim tehničkim sredstvima: radiološkim, akustičnim i magnetnim.

Senzori tehničkih sredstava za prikupljanje obaveštajnih podataka pri izviđanju iz vazduha mogu biti: optički, radarski, televizijski, infracrveni, radio-detekcioni, radiološki, ultravioletni, magnetometrijski, i dr.

Obrada obaveštajnih podataka prikupljenih tehničkim sredstvima pri izviđanju iz vazduha vrši se u foto-centrima i foto-sekcijama, odakle se pravovremeno dostavljaju svim zainteresovanim komandama.

5) NAČINI I SREDSTVA IZVIĐANJA IZ VAZDUHA

Zavisno od cilja izviđanja i značaja obaveštajnih podataka, izviđanje iz vazduha može da se vrši na tri osnovna načina:

— letom nad sopstvenom teritorijom,

— letom nad privremeno zaposednutom teritorijom i

— letom nad neprijateljevom teritorijom.

Sredstva za izviđanje iz vazduha su: sve vrste aviona, helikopteri, bespilotne letelice, baloni i kosmičke letelice.

11. IZVIĐANJE NA MORU

1) POJAM I ZNAČAJ IZVIĐANJA NA MORU

Otkriti neprijatelja na moru, ustanoviti njegovu snagu i borbeni poredak i saznati njegove namere oduvek je bio problem koji su nastojali rešiti komandanti brodova i flota svih mornarica u svim epohama. Veoma brz napredak tehnike, naročito poslednjih decenija, omogućio je usavrša-

11) Za tehnička sredstva koja rade na talasnom području optičke vidljivosti zajednički naziv je optoelektronska sredstva.

vanje postojećih i otkrivanje novih sredstava za izviđanje na moru, koja su znatno povećala efikasnost i smanjila zavisnost ograničavajućih faktora kao što su doba dana, hidrometeorološki uslovi i sl.

Po svom karakteru izviđanje je aktivna borbena radnja koja se odvija u svim sredinama (na moru, ispod površine mora, na kopnu i u vazduhu) i traje neprekidno u miru i ratu, u borbenim dejstvima i van njih. Izviđanje na moru je skup mera, postupaka i dejstava kojima se obezbeđuje da odluke komandi budu zasnovane na što realnijim procenama o stanju, mogućnostima, načinu upotrebe i namerama snaga neprijatelja.

Izviđanje na moru izvodi se u specifičnim uslovima. Jedna od bitnih specifičnosti je potreba za prikupljanjem podataka iz sve tri sredine, pri čemu je izviđanje ispod površine mora poseban problem. S druge strane, velika morska prostranstva sa bezbroj mogućih pravaca pojave snaga neprijatelja i brze promene situacije nameću izviđanju na moru brojne i složene zadatke.

2) CILJ, ZADACI I NAČELA IZVIĐANJA NA MORU

Osnovni zadaci izviđačke delatnosti na moru proističu iz zadatka jedinice, zamisli i odluke komandanta, naređenja pretpostavljene komande i zahteva potčinjenih, sadejstvujućih i susednih komandi jedinica operativne i teritorijalne komponente OS.

U suštini, izviđanje na moru je jedna od mera borbenog obezbeđenja koju organizuju komande svih nivoa i koja se vrši neprekidno, radi prikupljanja podataka o snagama neprijatelja na moru i u rejonima baziranja, kako površinskim i podmorničkim tako i vazduhoplovnim, zatim o uređenju pomorskog vojišta i o hidrografskim i meteorološkim prilikama u rejonima dejstava sopstvenih snaga.

Podaci o snagama neprijatelja obuhvataju: sastav, jačinu, borbeni poredak, način dejstva i obezbeđenja, namere, naoružanje, opremu i njihovu upotrebu, kako bi se mogle pravilno oceniti njegove borbene mogućnosti.

O uređenju pomorskog vojišta bitno je saznati što više podataka o: rasporedu i jačini obalskih artiljerijsko-raketnih jedinica; rasporedu i karakteristikama elemenata sistema vazdušnog osmatranja, javljanja i navođenja (VOJIN), trupnog vazdušnog osmatranja i javljanja (VOJ), obalske službe osmatranja i javljanja (OSOJ), obalskih radarskih osmatračkih stanica (OROSt) i osmatračkih stanica (OSt); minskom i ostalom zaprečavanju na moru duž neprijateljeve obale, ispred baza i luka; svim ostalim objektima na obali neprijatelja (infrastruktura i sl.).

U savremenom ratu aktuelna je i potreba za podacima o hidrografskim i meteorološkim prilikama u rejonima dejstava sopstvenih snaga kao što su: stanje mora i vetra, morske struje, temperature mora i reljef dna, jer imaju veliki uticaj na efikasnost i upotrebljivost savremenih sistema oružja.

Do ovih se podataka dolazi uz znatne teškoće, jer neprijatelj preduzima niz protivmera — od raznih vrsta maskiranja do izrade lažnih objekata i sl. Zato se i pri izviđanju na moru treba pridržavati određenih načela, a to su: neprekidnost, pravovremenost, tajnost, ekonomičnost i sigurnost veza.

3) ORGANIZACIJA IZVIĐANJA NA MORU

Izviđanje na jadranskom pomorskom vojištu (JPV) organizuje i vrši svojim i pridatim snagama komanda vojnopomorske oblasti (VPO) za vlastite potrebe i za potrebe potčinjenih, viših, susednih i sadejstvujućih komandi. Njen obaveštajni organ i drugi organi određuju cilj, snage i sredstva, vreme, rejone, način organizovanja veze, prioritet izviđanja i druge elemente neophodne za pravilnu procenu i adekvatnu odluku.

Vojnopomorski sektor (VPS) organizuje izviđanje na svojoj akvatoriji i teritoriji, a jedinice flote (brigade, flotile, divizioni, odredi, grupe i pojedinačni brodovi) — za svoje potrebe, svojim snagama i sredstvima, u rejonima borbenih dejstava.

S obzirom na cilj, snage, izvršioce i prostor na kome se izvodi, i izviđanje na moru može biti strategijsko, operativno i taktičko.

4) VRSTE IZVIĐANJA NA MORU

Prema objektima koji se izviđaju na pomorskom vojištu primenjuju se sledeće vrste izviđanja: izviđanje iz vazduha, protivpodmorničko, površinsko, protivminsko, protivdiverzantsko, izviđanje objekata na neprijateljevoj obali, RHB i elektronsko izviđanje.

Izviđanje iz vazduha ima za cilj otkrivanje neprijateljevih brodova, aviona, helikoptera, raketa i drugih sistema oružja. Za ovu svrhu angažuju se sve raspoložive izviđačke snage, a svaka ga mornarička jedinica organizuje za svoje potrebe. Najefikasnije sredstvo je osmatrački radar, dometa i do 350 km, zavisno od tipa radara i visine leta aviona.

Protivpodmorničko izviđanje se vrši radi otkrivanja podmornice u zaronjenom stanju (dok plovi u površinskoj vožnji, otkriva se kao površinski brod). Za taj zadatak angažuje se izviđačko-protivpodmornička avijacija, prvenstveno helikopteri i površinski brodovi (obično fregate, korvete i patrolni brodovi) opremljeni specijalnom opremom za izviđanje. Podmornica se može otkriti vizuelno i radarom ako plovi u šnorkl-vožnji.[12] Na prilazima pomorskih baza za ovo izviđanje služe protivpodmorničke detekcione stanice, protivpodmorničke plutače i druga sredstva.

Površinsko izviđanje ima za cilj da se otkriju protivnički površinski brodovi na moru odnosno u bazama. Za ovaj zadatak se redovno upotrebljavaju avioni, podmornice, jedinice za elektronsko izviđanje (EI), površinski brodovi i jedinice službe OSOJ i VOJIN. I u ovom izviđanju veoma efikasno sredstvo je radar. Zavisno od njegovog tipa i veličine površinskog broda, radarom se mogu otkriti mali brodovi (čamci) na daljinama do 10 nautičkih milja, a veći brodovi i do 50.

Protivminsko izviđanje se izvodi da bi se ustanovilo prisustvo neprijateljevih morskih mina, minirani prostor i vrsta mina, kako bi se odredile granice minskog polja na moru i mogle preduzeti mere razminiranja. Ovaj zadatak uglavnom vrše minolovci, koji su opremljeni specijalnom opremom (minolovke). Pored toga mogu se organizovati i stanice za protivminsko izviđanje.

12) Pod pojmom šnokrl-vožnja podrazumeva se vožnja podmornice sa isturenim uređajem za uzimanje vazduha.

Protivdiverzantsko izviđanje se organizuje na ulazima u pomorske baze (luke), a i za potrebe većih ratnih brodova za vreme njihovog boravka na sidrištu ili za grupe brodova dok baziraju na vezu u luci, s ciljem da se otkriju protivnički podvodni diverzanti. Ovo izviđanje, pored detekcionih i osmatračkih stanica i specijalne opreme (šumosmerači), obavljaju podvodni diverzanti—izviđači.

Izviđanje objekata na protivničkoj obali i RHB izviđanje izvodi se slično kao u kopnenoj vojsci.

5) SNAGE ZA IZVIĐANJE NA MORU

Osnovne snage za izviđanje na moru su sledeće:
— izviđačka avijacija ratne mornarice (RM);
— jedinice za elektronsko izviđanje RM (radio-izviđanje i radio-tehničko izviđanje) za potrebe RM;
— jedinice obalske službe osmatranja i javljanja i jedinice vazdušnog osmatranja, javljanja i navođenja na obali;
— taktičke jedinice pomorskih snaga ili pojedinačni brodovi i podmornice angažovani na zadacima izviđanja;
— izviđačke jedinice mornaričke pešadije;
— pomorskodiverzantske snage;
— izviđačke jedinice drugih vidova, rodova i službi oružanih snaga, uključujući i jedinice teritorijalne odbrane, na pomorskom vojištu.

(1) **Izviđačka avijacija**

Izviđačka avijacija (avioni i helikopteri) ima veliki značaj u izviđanju na pomorskom vojištu, a za većinu RM avijacija je osnovno sredstvo izviđanja. Velika brzina ovih letelica i njihova savremena oprema omogućuju da se za relativno kratko vreme izvrši izviđanje velikih površina. Pri tome avijacija primenjuje vizuelno, elektronsko, aero-foto i druge vrste senzorskog izviđanja. Aero-foto izviđanjem omogućena je dokumentovanost podataka, koja je posebno potrebna prilikom izviđanja neprijateljeve oba-

le. Upotreba avijacije za izviđanje ima prednosti u odnosu na pomorske snage (površinske brodove i podmornice) jer je manje ovisna od hidrometeoroloških uslova, u prvom redu od stanja i jačine mora.

Većina ratnih mornarica u svom sastavu ima vlastitu jedinicu mornaričke avijacije, koja bazira na kopnu, a u nekim većim RM deo ove avijacije je ukrcan i na površinske ratne brodove. Sastav i organizacija ovih snaga su različiti. Najčešće je to istovremeno i izviđačka i protivpodmornička avijacija (naziva se još i patrolna avijacija), koja ima veliki radijus dejstva, a osposobljena je za izviđanje na moru, pod morem i u vazduhu. Pored aviona, u sastavu te avijacije su i protivpodmornički helikopteri, koji veoma uspešno obavljaju zadatke izviđanja, a osim toga mogu se ukrcavati i na veće ratne brodove (fregate, razarači i dr.).

One ratne mornarice koje u svom sastavu nemaju vlastitu avijaciju, za ove svrhe se koriste delovima izviđačke avijacije iz sastava ratnog vazduhoplovstva (RV). Takođe, ratnoj mornarici može se i operativno prepotčiniti jedinica izviđačke avijacije iz RV. Međutim, veoma je važno da se i u miru odgovarajuća jedinica izviđačke avijacije RV osposobi za zadatke izviđanja na pomorskom vojištu. Obično se za to dodeljuje izviđačka jedinica koja locira u obalnom pojasu. Osim toga, i ostale vrste avijacije (lovačka i lovačko-bombarderska), pri vršenju svojih namenskih zadataka, redovno izviđaju i izveštavaju — obaveštavaju o otkrivenim objektima na pomorskom vojištu.

Izviđačka avijacija za potrebe RM izviđa objekte na moru, pod morem i na kopnu (obalskom području — posebno u lukama i rejonima baziranja pomorskih i drugih snaga, kao i elemente na obali od uticaja na izvođenje borbenih dejstava i dr.).

Pored uobičajene opreme za izviđanje, izviđački avioni RM redovno imaju radar, detektor magnetnih anomalija (MAD) ili uređaj sa zvučnim plutačama(ova dva poslednja se upotrebljavaju za otkrivanje podmornica). Helikopteri za izviđanje imaju obično radar i podvodni električni lokator (PEL, naziva se i sonar i služi za otkrivanje podmornica).

(2) **Jedinice za elektronsko izviđanje RM**

Ratna mornarica u svom sastavu redovno ima jedinice za radio-izviđanje i radio-tehničko izviđanje. Obično je to, u manjim RM, bataljon za elektronsko izviđanje, koji locira na kopnu.

Veće RM mogu imati jedinicu takve namene u specijalno opremljenim avionima, a neke RM imaju i posebno opremljene raketne brodove za radio-izviđanje i radio-tehničko izviđanje. Takva oprema može se ugraditi i na putničke brodove ili brodove ribarske flote, pa se oni nesmetano mogu upotrebljavati za vreme mira jer na sebe ne privlače pažnju.[13)]

Elektronskim izviđanjem prikupljaju se podaci o jačini i sastavu, organizacijsko-formacijskoj strukturi, lokaciji i pokretima i aktivnostima pomorskih i ostalih mornaričkih snaga.

(3) **Jedinice obalske službe osmatranja i javljanja i jedinice vazdušnog osmatranja, javljanja i navođenja**

Jedinice obalske službe osmatranja i javljanja i vazdušnog osmatranja, javljanja i navođenja, kao specijalizovane jedinice u miru i ratu, bitan su elemenat efikasnog funkcionisanja sistema obaveštajno-izviđačke delatnosti na pomorskom vojištu. Prve prikupljaju i prenose podatke i informacije o situaciji na površini mora i na malim visinama u vazduhu, a druge, iz sastava RV na obali, dopunjuju podatke službe OSOJ i obratno.

U jedinice OSOJ spadaju obalske radarske osmatračke stanice — stacionirane i pokretne, osmatračke stanice koje vrše vizuelno osmatranje površine mora i radarsko-detektorske stanice. Sve se one postavljaju na uzvišena mesta duž čitave obale i na odstojanju zavisnom od dometa sredstava osmatranja, tako da im se sektori osmatranja preklapaju.

Pored toga, u rejonima prilaza pomorskim bazama i na mestima gde se očekuju neprijateljeve podmornice, mogu se uspostaviti protivpodmorničke detekcione stanice sa zadatkom da ih otkrivaju. Obično za tu svrhu služe indika-

13) Slučaj američkog »špijunskog« broda »Pueblo«, koji su zaplenile snage Demokratske Republike Koreje.

torske petlje ili uređaji sa stacionarnim zvučnim plutačama — aktivnim ili pasivnim ili, pak, šumosmerači i PEL-ovi.[14] Slično ovim sistemima, na prilazima pomorskih baza mogu se uspostaviti detektorske stanice za otkrivanje podvodnih diverzanata.

Pored toga, u sastav snaga OSOJ mogu da uđu i stanice za protivminsko izviđanje i stanice za kontrolu nad minskim i barikadnim preprekama.

Zadatak snaga OSOJ i VOJIN je da neprekidno prate situaciju i otkrivaju objekte na moru, u vazduhu i pod morem (ako postoje odgovarajuće detekcione stanice), na celom pomorskom vojištu. Sve podatke javljaju na ugovorenim radio-mrežama (talasima) OSOJ, koje slušaju svi ratni brodovi i operativni centri mornaričkih komandi. Isto tako, služba OSOJ vrši legitimisanje i raspoznavanje brodova, navođenje vlastitih pomorskih snaga, učestvuje u pružanju pomoći u slučaju udesa i u spasavanju na moru i prikupljanju podataka o hidrometeorološkim uslovima.

(4) Taktičke jedinice pomorskih snaga

Taktičke jedinice pomorskih snaga ili pojedinačni površinski ratni brodovi i podmornice vrše izviđanje za potrebe vlastitog plovnog sastava ili za račun viših operativno-taktičkih komandi odnosno najviše komande na pomorskom vojištu. Plovni sastavi pomorskih snaga se ređe upotrebljavaju kao posebna snaga za zadatke operativnog izviđanja. Za takve zadatke se može uspešno koristiti i pojedinačnim podmornicama.

Pri izvršenju svog borbenog zadatka svi plovni sastavi su dužni da organizuju izviđanje i osmatranje i da prikupljene podatke i informacije blagovremeno dostave pretpostavljenoj komandi i sadejstvujućim jedinicama, u skladu sa predviđenim planom sadejstva. Ovo izviđanje vrše u toku marša i borbe, kao i za vreme boravka u pomorskoj bazi odnosno rejonu razmeštaja, radi prikupljanja podataka o neprijatelju i elementima od neposrednog interesa za predstojeća borbena dejstva.

14) Poznato je da su SAD duž svojih obala uspostavile stacionarne sisteme za otkrivanje podmornica »Cesar«, »Artemis« i »Colosus«.

Po pravilu, plovni sastavi na maršu, za svaki konkretan slučaj isturaju izviđačku grupu na određenu daljinu, čime se obezbeđuje da jedinica od momenta prijema podataka ima dovoljno vremena za razvoj i dejstvo po predviđenom planu, odnosno da manevrom izbegne susret sa onim protivničkim snagama koje bi je mogle zadržati u izvršenju namenskog borbenog zadatka. Manje i brze plovne jedinice, načelno, ne izdvajaju izviđačku grupu, već organizuju neprekidno kružno osmatranje mora i vazduha. Slično osmatranje plovni sastavi organizuju i za otkrivanje podmornica.

Za izviđanje su posebno podesne podmornice. Njima se ovaj zadatak može dodeliti kao glavni ili sporedni u sklopu nekog drugog borbenog dejstva. Ako je izviđanje glavni zadatak, onda se zbog čuvanja tajnosti, načelno, zabranjuje upotreba oružja. Podmornice su u mogućnosti da vrše dugotrajno izviđanje.

Od površinskih brodova su posebno podesni za izviđanje brzi i mali brodovi (topovnjače i torpedni čamci). Međutim, nije zagarantovana tajnost, a upotreba je moguća samo pri povoljnim hidrometeorološkim uslovima. Oni se mogu upotrebljavati i za prebacivanje izviđačkih grupa na obalu neprijatelja.

Zadatke izviđanja mogu izvršavati i brodovi trgovačke mornarice i ribarske flote.

(5) Izviđačke jedinice mornaričke pešadije

Izviđačke jedinice mornaričke pešadije su organizovane po načelima kao i u kopnenoj vojsci. Upotrebljavaju se za taktičko izviđanje i prikupljanje podataka o najvažnijim elementima poretka i o objektima, načelno, na težištu borbenih dejstava.

Krupnije jedinice mornaričke pešadije (brigade i divizije) mogu u svom sastavu imati i posebnu jedinicu za podvodno izviđanje protivničke obale, koje se izvodi neposredno pre izvođenja pomorskog desanta.

(6) Pomorskodiverzantske snage

Pomorskodiverzantske snage su, pored ostalog, obučene i za izvršenje specijalnih izviđačkih zadataka. Naro-

čito su pogodne za izviđanje baza i lučkih postrojenja protivnika. Mogu se upotrebljavati i za izviđanje mesta i rejona za iskrcavanje pomorskih desanata.

U rejonu izviđanja pomorskodiverzantske izviđačke grupe se prevoze prvenstveno podmornicama, kako bi se osigurala tajnost. Obično stižu danju, a iskrcavaju se na obalu noću. Pored izviđanja mogu imati zadatak da izvrše diverziju, pri čemu najpre vrše izviđanje i dostavljanje podataka, a zatim diverziju.

(7) Obaveštajni organi i izviđačke jedinice drugih vidova, rodova i službi

Obaveštajni organi i izviđačke jedinice drugih vidova, rodova i službi, kao i teritorijalne odbrane i civilnog sektora, na pomorskom vojištu izvršavaju zadatke obaveštajnog obezbeđenja u okviru svoje uobičajene obaveštajno-izviđačke delatnosti ili po posebnom naređenju. Obaveštajni podaci dobijeni od ovih jedinica dopunjavaju one kojima raspolažu komande na pomorskom vojištu, te predstavljaju značajan elemenat sadejstva snaga na obali i ostrvima.

6) SREDSTVA ZA IZVIĐANJE NA MORU

Osnovna sredstva i oprema kojima se koriste snage za izviđanje na moru jesu: radar, podvodni električni lokator, radio-goniometar, indikatorska petlja, zvučne plutače i periskop podmornice.

Radar. Ogromnu ulogu u razvoju izviđanja na moru za vreme drugog svetskog rata odigrala je primena radio-lokacije (aktivne i pasivne). Aktivnu radio-lokaciju čini radar, a pasivnu (otkrivanje objekata na osnovu rada radara) radarski detektor. Ovaj poslednji se upotrebljava i za određivanje tehničkih karakteristika protivničkih radara, potrebnih za ometanje i druge protivmere.

Podvodni električni lokator (PEL ili sonar) jeste elektroakustični uređaj za otkrivanje podvodnih objekata (podmornice, mine, potopljeni brodovi, podvodne hridi, jato riba i sl.) pomoću ultrazvuka. Osim toga služi za navigaciju i podvodnu vezu. PEL-om su opremljeni eskortni i

patrolni brodovi, podmornice i protivpodmornički helikopteri, a služi za određivanje daljine i smera. Prvi PEL je proizvela Velika Britanija pred drugi svetski rat.

Radio-goniometar je izviđačko sredstvo mornaričkih jedinica na kopnu, površinskih brodova i podmornica. Na osnovu dva ili više smerova dobija se pozicija objekta. Na primer, u drugom svetskom ratu su pomoću njega otkrivene nemačke podmornice u sredini Atlantika sa stanica na kopnu, a greške su iznosile do 10 nautičkih milja.

Indikatorska petlja je sredstvo kojim se koriste osmatračko-detekcione stanice na prilazima pomorskim bazama. To je, u stvari, električni kabao (petlja) koji se polaže na dno. Krajevi kabla su preko pojačala vezani za galvanometar. Kada podmornica prolazi iznad petlje, u njoj se indicira struja, koja se pojačava i registruje na galvanometru. Na sličnom principu izveden je i magnetni detektor (MAD), koji poseduju protivpodmornički avioni.

Niže navedena sredstva samo registruju prisustvo podmornice:

Zvučne plutače služe za otkrivanje podmornica. Polažu ih avioni, helikopteri ili brodovi, a mogu biti i stacionarne. Razlikuju se pasivne i aktivne. Pasivne zvučne plutače rade na principu šumosmerača, a aktivne funkcionišu na principu PEL-a. Svaka zvučna plutača ima radio-predajnik. Primljeni zvuk (šum) pojačava se i emituje preko predajnika. Polaže ih se više i svaka radi na drugom talasu. Domet zvučne plutače je oko 800 do 1.600 m, a radio-predajnika do 60 km.

S obzirom na veliki značaj koji se pridaje podmornicama, danas se užurbano radi na razvoju novih sredstava za njihovo otkrivanje. Pokušavaju se iskoristiti infracrveni i laserski zraci i veštački sateliti. Nastoji se iskoristiti pojava promene temperature koja nastaje prisustvom podmornice u određenom području i miris ispušnih gasova podmornice, a istražuju se i ostali prirodni fenomeni.

Periskog podmornice spada u opremu za izviđanje podmornica. Zavisno od veličine, podmornica može da ima jedan, dva ili čak tri periskopa. Prema nameni, periskopi se dele na osmatračke i napadne. Napadni periskopi se razlikuju od osmatračkih po tome što im je gornji deo tanji, pa je zbog toga njihovo polje vida oko tri puta manje.

Periskopima se mogu osmatrati svi objekti na površini mora i na obalnom rubu. Mogućnost osmatranja zavisi od vremenskih prilika, slično kao i u slučaju osmatranja dvogledom. Pri jasnoj i čistoj atmosferi pojedini detalji na obali mogu se osmatrati sa relativno velikih daljina, s obzirom na to da je kvalitet optike u periskopa znatno bolji nego u dvogleda.

Periskopom se mogu meriti daljine do određenih objekata, merenjem visinskog ugla, zbog čega je u periskopu postavljena končanica sa podelom. Neki periskopi imaju kao dodatak koincidentni daljinomer. Isto tako, kroz periskop mogu da se fotografišu pojedini objekti, a kvalitet i jasnoća fotografije zavisi od daljine.

Deo III

PRIMENJENI DEO

1. OBAVEŠTAJNO OBEZBEĐENJE TAKTIČKIH JEDINICA U BORBENIM DEJSTVIMA

1) RAD OBAVEŠTAJNIH ORGANA U TOKU PRIPREME, ORGANIZOVANJA I IZVOĐENJA BORBENIH DEJSTAVA

(1) **Rad do prijema zadatka**

Do prijema zadatka za marš ili borbu pomoćnik načelnika štaba za obaveštajne poslove odnosno pomoćnik komandanta bataljona za obaveštajno-bezbednosne poslove[15] prima opšte obaveštajne podatke od pretpostavljene komande i jedinica koje se nalaze u dodiru sa neprijateljem, obrađuje ih i sa njima upoznaje komandanta, načelnika štaba i druge organe komande, kao i potčinjene jedinice — u potrebnom obimu. Neprekidno vrši opštu procenu neprijatelja i zaključke o tome saopštava komandantu odnosno načelniku štaba. Vodi računa o održavanju stalne borbene gotovosti izviđačke jedinice. U njoj organizuje mere obezbeđenja i pripreme (moralno-političke, bezbednosne, stručne i materijalne) za izvršenje predstojećih zadataka i zbrinjavanje povređenih i obolelih. Planira i kontroliše izvođenje obuke u izviđačkoj jedinici, a ostalim jedinicama ukazuje pomoć u izvođenju izviđačke obuke.

(2) **Proučavanje zadatka**

Pošto je upoznat sa zadatkom svoje jedinice, pomoćnik načelnika štaba za obaveštajne poslove odnosno po-

15) **Rad pomoćnika komandanta bataljona odnosi se samo na obaveštajnu funkciju.**

moćnik komandanta bataljona za obaveštajno-bezbednosne poslove (u daljem tekstu: obaveštajni organ) treba da sagleda mesto i ulogu svoje jedinice u borbenom poretku više, ulogu suseda i sadejstvujućih jedinica, raspored i zadatak štabova i jedinica teritorijalne odbrane i kako sve to utiče na organizovanje obaveštajnog obezbeđenja u izvršenju predstojećeg zadatka.

Ukoliko je dobio naređenje za obaveštajno obezbeđenje (izviđanje), proučava ga uporedo sa opštim zadatkom. Pri tome treba da sagleda:

— kolika je zona obaveštajne odgovornosti dodeljena njegovoj jedinici;

— koji su osnovni zadaci za prikupljanje podataka određeni od strane pretpostavljene komande i kako ih izvršiti;

— da li je jedinica ojačana snagama za izviđanje i koji organi pretpostavljene komande prikupljaju podatke u zoni (na pravcu) odgovornosti njegove jedinice;

— da li ima nekih posebnih naređenja u vezi sa organizacijom izviđanja.

Pošto je proučio zadatak i dobio potrebna naređenja od komandanta (načelnika štaba), obaveštajni organ, po potrebi, izdaje prethodno naređenje izviđačkoj jedinici i organizuje dopunsko izviđanje radi prikupljanja obaveštajnih podataka kojima će upotpuniti ranije dobijene od pretpostavljene komande.

Ako ima dovoljno vremena, obaveštajni organ upoznaje sa zadatkom komandira izviđačke jedinice, a potčinjenim jedinicama prenosi naređenja komandanta za dopunsko izviđanje.

(3) **Procena neprijatelja i predlog**

Treba imati u vidu da obaveštajni organ vrši procenu neprijatelja neprekidno i da svaki dobijeni podatak predstavlja novi element u tom stalnom procesu. Znači, procena je vršena i pre dobijanja zadatka.

Pošto je proučio zadatak, obaveštajni organ usmerava dotadašnju procenu na uži prostor (prema zadatku jedinice), odnosno na zonu odgovornosti, vodeći računa o novoprimljenim podacima o neprijatelju.

U toku procene treba da se dođe do zaključka o jačini, sastavu, stanju, rasporedu, mogućnostima i verovatnom daljem načinu dejstva neprijatelja, kao i o tome šta o neprijatelju još nije poznato i šta treba preduzeti radi prikupljanja podataka koji nedostaju.

Procenu neprijatelja neprekidno vrše i svi ostali organi komande, u potrebnom obimu, a posebno komandant i načelnik štaba. Međutim, obaveštajni organ treba uvek da bude spreman da iznese zaključke iz procene, na zahtev komandanta ili načelnika štaba.

Na osnovu dobijenog zadatka, naređenja pretpostavljene komande, zamisli komandanta, uputstava načelnika štaba i procene neprijatelja, obaveštajni organ sastavlja *Predlog za obaveštajno obezbeđenje* (za organizaciju izviđanja),[16] koji sadrži:

— osnovne zadatke izviđanja u toku pripreme i izvođenja borbenih dejstava (najvažniji zadaci koje treba izvršiti);

— na koji pravac i za izvršenje kojih zadataka usmeriti težište izviđačke aktivnosti;

— koje snage i sredstva upotrebiti za izvršenje postavljenih zadataka, a koje zadržati u rezervi;

— pravce odgovornosti potčinjenih jedinica;[17]

— koji podaci ne mogu da se prikupe sopstvenim snagama, od koga ih i na koji način tražiti;

— kako organizovati vezu sa izviđačkim organima;

— da li ima i koji su zahtevi prema drugim organima komande, pretpostavljenoj komandi, susednim i sadejstvujućim jedinicama, štabovima i jedinicama teritorijalne odbrane.

Obaveštajni organ izlaže predlog komandantu ili načelniku štaba usmeno.

(4) **Rad posle donošenja odluke**

Obaveštajni organ redovno učestvuje u komandantskom izviđanju. Po naređenju komandanta, iznosi stare-

16) Predlog za obaveštajno obezbeđenje podnosi pomoćnik načelnika štaba u diviziji, a predlog za organizaciju izviđanja pomoćnik u brigadi, puku i bataljonu.

17) Bataljonima i četama daju se pravci, a brigadama i pukovima zone odgovornosti.

šinama osnove za organizaciju obaveštajnog obezbeđenja i osnovne zadatke izviđanja.

U periodu planiranja borbenih dejstava obaveštajni organ sastavlja plan izviđanja (u diviziji plan obaveštajnog obezbeđenja), a zatim radi na organizovanju izviđanja davanjem zadataka, pripremama i upućivanjem izviđačkih organa.

Pomoćnik načelnika štaba za obaveštajne poslove (u puku i brigadi) daje zadatak komandiru izviđačke jedinice što pre, kako bi ovaj mogao pravovremeno da pripremi izviđačke organe. Zadatak se daje prema sadržaju naređenja za izviđanje, s tim što se prilagođava potrebama izviđačke jedinice. Osim toga, komandir izviđačke čete (voda) upoznaje se sa:

— rasporedom štabova i jedinica teritorijalne odbrane, načinom stupanja sa njima u dodir, znacima raspoznavanja i podacima koje od njih treba prikupiti;

— rasporedom ostalih struktura i organa opštenarodne odbrane, načinom povezivanja s njima i znacima raspoznavanja.

Potčinjenim jedinicama dostavlja se naređenje za obaveštajno obezbeđenje (divizija) odnosno naređenje za izviđanje (brigada, puk, bataljon). Ovo naređenje se u bataljonu prenosi usmeno.

Izviđački organi mogu da se upute na izvršenje zadatka i pre donošenja odluke, uz saglasnost načelnika štaba (komandanta), s tim da njihova aktivnost bude kasnije uključena u plan izviđanja.

Zadatke izviđačkim organima daje obaveštajni organ. U puku, brigadi i diviziji, po ovlašćenju pomoćnika načelnika štaba za obaveštajne poslove, naređenje može dati i komandir izviđačke jedinice. Organima koji se upućuju na izviđanje posebno važnih objekata na težištu dejstva, zadatak može dati i komandant jedinice ili načelnik štaba. Ovo je češći slučaj u nižim jedinicama.

Pripreme izviđačkih organa vrše komandiri vodova i četa iz čijeg se sastava formiraju, a za važne zadatke i obaveštajni organi. Sprovode se moralno-političke, bezbednosne, stručne i materijalne pripreme.

Komandir čete lično daje zadatak izviđačkim organima ili to prepušta komandiru voda (ukoliko je izviđački organ jačine odeljenja ili manji). Komandir čete organizuje pripremu izviđačkih organa, koju izvode komandiri vodova ili on lično.

U naređenju izviđačkim organima daju se:

— podaci o neprijatelju;

— zadaci jedinica u dodiru, susednih izviđačkih organa i jedinica teritorijalne odbrane;

— neposredan zadatak izviđačkog organa, pravac kretanja, vreme polaska, način i vreme ubacivanja, mesto baziranja, vreme podnošenja izveštaja;

— znaci raspoznavanja i način povezivanja sa izviđačkim jedinicama, organima i štabovima teritorijalne odbrane;

— mesto komandira i način održavanja veze;

— gotovost za izvršenje zadataka;

— mere bezbednosti i samozaštite;

— postupak po izvršenju zadataka.

2) IZVIĐANJE NA MARŠU

Jedinice na maršu su obavezne da organizuju izviđanje, s tim što je ono pojačano ako se predviđa borba u susretu.

Osmatranje organizuju organi marševskog osiguranja i jedinice glavnine. Osiguravajući delovi vrše neprekidno osmatranje usmereno u svim pravcima, dok je težište glavnine na bočnom osmatranju. Glavna pažnja orijentiše se na neprijateljevu mogućnost upotrebe vazdušnih desanata u marševskoj zoni.

Izviđačke patrole se, po potrebi, upućuju iz sastava jedinica marševskog osiguranja. Kreću se na određenoj daljini ispred osiguravajućih delova, marševskom brzinom. Pored prikupljanja podataka o neprijatelju (sprečavanje iznenađenja), one obeležavaju prepreke na marš-ruti i pronalaze obilaske. Ukoliko dođe do borbe u susretu, kreću se u skokovima koristeći se pogodnim zemljištem za maskiranje i prikriveno osmatranje. Pri susretu sa manjim neprijateljevim grupama obilaze ih i produžavaju prikrive-

no kretanje. Kada naiđu na neprijateljeve glavne snage, zaustavljaju se ili ubacuju u međuprostore njegovih jedinica, prikupljaju o njima podatke i izveštavaju o svemu primećenom.

Izviđačke patrole se upućuju na bočne pravce samo izuzetno. Njih izviđaju partizanske jedinice i jedinice teritorijalne odbrane koje se nalaze u marševskoj zoni.

Izviđačke grupe se upućuju samo kada se predviđa borba u susretu. Kreću se najvećom brzinom i zaustavljaju u predviđenim rejonima, tako da se nađu u neprijateljevom borbenom rasporedu kada dođe do borbe u susretu.

Ukoliko se na maršu upućuje izviđački odred (na pravcima gde je nejasna situacija i ako ne postoji dodir sa neprijateljevim snagama), on izvršava težišne zadatke izviđanja. Zato se ojačava izviđačkim delovima, te se izviđačke patrole i grupe formiraju iz njegovog sastava.

Izviđačkim delovima može da bude ojačan i prednji odred, ukoliko se formira. Tada se jedinica na maršu oslanja na izviđanje koje organizuje ovaj organ, a ono se izrazito pojačava kada dođe do susreta sa neprijateljem.

Glavnina izviđačke jedinice kreće se u ešelonu komande, a kada se predviđa borba u susretu, sa glavninom čelnog odreda (prethodnice, čelnog odeljenja).

Jedinice za elektronsko izviđanje (radio-izviđački vod izviđačke čete divizije i radarsko odeljenje izviđačkog voda puka) kreću se u sastavu glavnine izviđačke čete (voda), a razvijaju se za izviđanje odmah po susretu sa neprijateljevim glavnim snagama. Radi lakšeg razvoja, ukoliko se maršuje u dve kolone, jedinice elektronskog izviđanja mogu da maršuju podeljene po kolonama.

3) IZVIĐANJE U NAPADU

(1) **Uslovi za izviđanje**

Opšte karakteristike napada i različiti uslovi u kojima se izvodi neposredno utiču i na organizaciju izviđanja.

Ako se napad vrši iz neposrednog dodira, biće potrebno pregrupisavanje snaga, što uzrokuje odgovarajuća pomeranja i u rasporedu izviđačkih organa i sistemu osmatranja. Povoljna je okolnost što se izviđački organi jedinice koja napada već nalaze na izvršenju zadatka, pa ona dobija podatke neposredno od svojih organa. Osim toga, pošto je jedinica već dejstvovala u toj zoni (na primer, prelazak u napad iz odbrane), ima organizovano sadejstvo sa štabovima i jedinicama teritorijalne odbrane.

Kada se napad vrši iz pokreta, javljaju se mnogi problemi. Jedinice nemaju detaljne podatke o neprijatelju, a vreme za organizovanje izviđanja redovno je kratko. Zato je veoma važno da se na vreme dobiju precizni podaci od jedinice koja je u dodiru i da ona ne prekida svoj rad na prikupljanju podataka. Kod ove jedinice treba što pre da dođe obaveštajni organ jedinice koja napada, kako bi pravovremeno primio podatke o neprijatelju i preuzeo potrebne veze sa jedinicama i štabovima teritorijalne odbrane. Komandiri vodova i četa u dodiru neposredno će pokazati starešinama jedinice koja napada raspored neprijateljevih snaga, mesta vatrenih sredstava, prepreke i prolaze u njima, međuprostore, pogodne prilaze i sl. Potreban deo izviđačkih organa jedinice u dodiru prepotčinjava se jedinici koja napada i dalje prikuplja podatke za njen račun. Snage za izviđanje tehničkim sredstvima se udvostručuju, angažovanjem svih radio-izviđačkih vodova i radarskih odeljenja. Izviđački organi jedinice koja napada uvode se postepeno, uz puno angažovanje početkom napada.

S obzirom na to da su u napadnoj zoni već izvođena borbena dejstva, jedinice će raspolagati brojnim podacima o neprijatelju. Veliku ulogu u prikupljanju podataka imaće jedinice i štabovi teritorijalne odbrane, koji razvijaju najveću moguću aktivnost i pre početka i u toku napada.

Uslovi za dejstvo izviđačkih organa mogu da budu vrlo različiti, a najpovoljniji su oni kada je odbrana razvučena, sa većim međuprostorima, i organizovana na brzinu. Mnogo je teže ako je odbrana organizovana pravovremeno.

(2) **Organizacija i izvođenje izviđanja**

U puku (brigadi). Pomenute razlike u uslovima za izviđanje (napad iz neposrednog dodira ili iz pokreta) uslovljavaju i različit pristup organizaciji izviđanja u taktičkim jedinicama.

Ako puk (brigada) *napada iz neposrednog dodira*, praktično se preduzimaju samo dopunske mere. Bez obzira koji je vid borbenih dejstava prethodio napadu, izviđanje je već ranije organizovano, te se samo prilagođava novom zadatku. Potrebne mere se preduzimaju i pre nego što je komandant doneo odluku.

Ove mere prvenstveno podrazumevaju preispitivanje objekata izviđanja i zadataka za izviđačke grupe koje se već nalaze u neprijateljevom borbenom poretku. S obzirom na zadatak puka, ove grupe se pomeraju na nove objekte i daju im se novi zadaci, ukoliko je to potrebno. Pri tom se mora voditi računa da pomeranja budu samo u granicama neophodnog. Nove izviđačke grupe odmah se pripremaju i ubacuju, kako bi se što pre došlo do potrebnih podataka.

Izviđačke grupe prikupljaju podatke o rezervama, sredstvima za podršku i elementima pozadinskog obezbeđenja. Najvažnije je praćenje neprijateljevih rezervi, da bi se otkrila njihova jačina, vrsta, raspored, pravci eventualnih pokreta i ustanovilo koje se linije u dubini odbrane utvrđuju i zaprečavaju. Poseban značaj ima otkrivanje dovođenja novih jedinica iz dubine, pravaca povlačenja i priprema za protivnapad. Na ovim zadacima traži se i puno angažovanje jedinica i štabova teritorijalne odbrane. Nakon izvršenog zadatka, izviđačke grupe mogu da se pomeraju uporedo sa pomeranjem neprijateljevog borbenog poretka ili da sačekaju nailazak svoje jedinice i uđu u njen sastav.

Ukoliko se iz sastava izviđačkog voda puka (izviđačke čete brigade) formira izviđačka patrola, ona može biti upućena na izvršenje zadatka odmah ili sa početkom napada, zavisno od toga kakve podatke treba da prikupi. Isti je slučaj kada se odredi da neki od potčinjenih bataljona formira patrolu za potrebe puka (brigade). Izviđačke patrole se koriste svakom mogućnošću da se ubace u međuprostore ili na bokove neprijateljevih jedinica i stvore sebi povoljne uslove za osmatranje i primenu izviđačkih borbenih dejstava. Izviđačke patrole oklopnih i mehanizovanih jedinica treba da budu spremne i za dublje prodore, posebno kada naše jedinice prelaze u gonjenje neprijatelja. Kada neprijatelj pokušava da se odvoji iz dodira, izviđačke

patrole prate njegove glavne snage obilazeći delove koji su ostavljeni kao zaštitnice, sa zadatkom da stalno održavaju dodir sa neprijateljem, otkriju pravce njegovog povlačenja i nove linije odbrane.

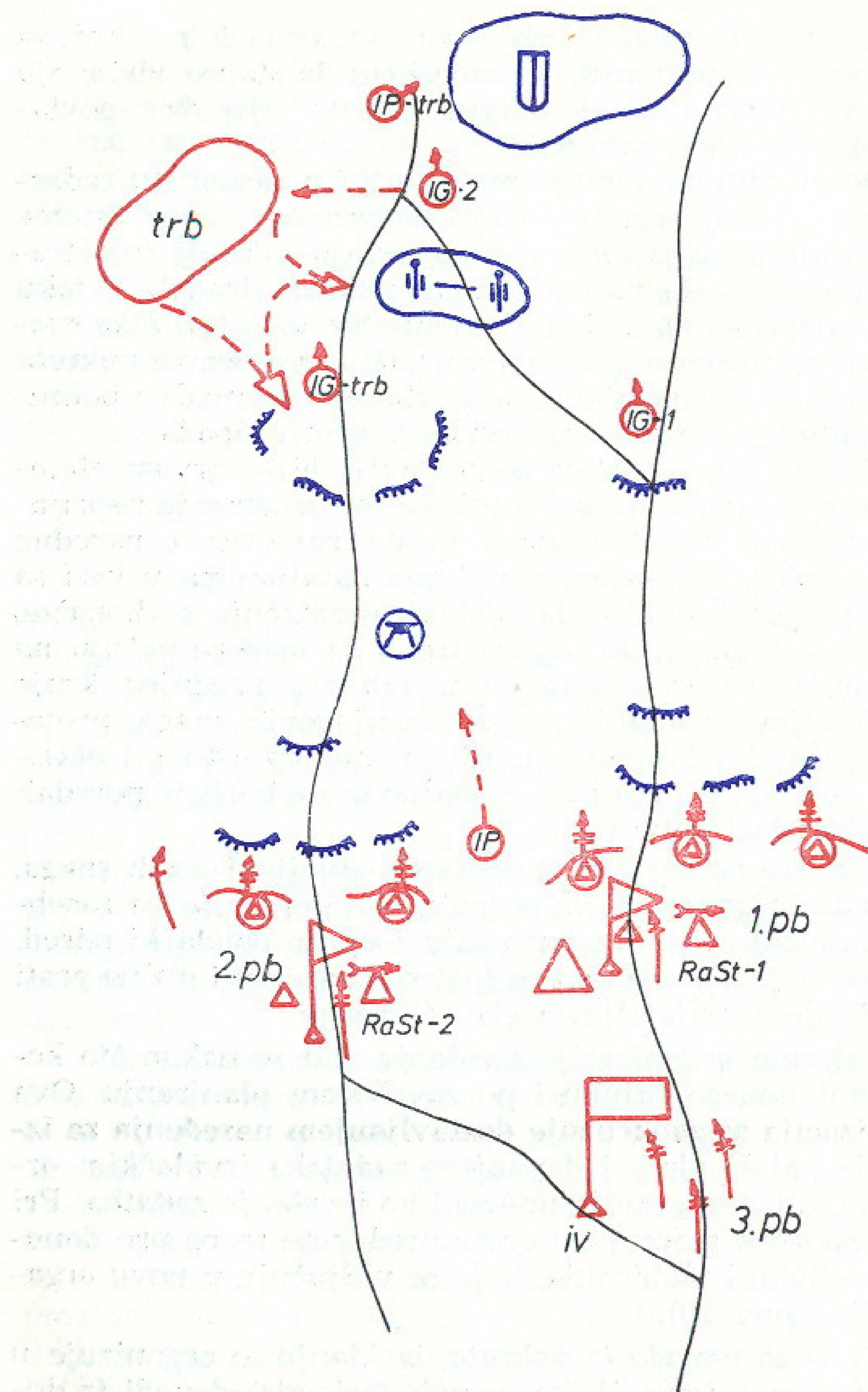
Do manjih pomeranja može doći i u rasporedu radarskih stanica koje predstavljaju osnovne elemente sistema osmatranja u puku. One se raspoređuju tako da osmatranjem pokriju celu napadnu zonu puka (brigade). U toku napada neprekidno slede pomeranje borbenog poretka svoje jedinice, usmeravajući glavnu pažnju na pravce pokreta neprijateljevih snaga koje se povlače i eventualno pokretanje jedinica iz dubine za izvršenje protivnapada.

Glavna osmatračnica se postavlja bliže prvom ešelonu, kako bi imala što bolje uslove za osmatranje neprijatelja. Odmah se određuju i mesta rezervne i naredne osmatračnice. Davanjem naređenja bataljonima u vezi sa organizacijom osmatranja, sistem osmatranja se konačno uobličava. Osmatrački organi treba da usmere pažnju na otkrivanje vatrenog sistema u zahvatu prednjeg kraja neprijateljeve odbrane, rasporeda njegovih snaga, protezanja prepreka i prolaza u njima, međuprostora i otkrivenih bokova. U toku napada stalno prate borbeni poredak ne prekidajući osmatranje.

Ukoliko neprijatelj uspe da se odvoji od naših snaga, komande brigade i divizije (puk, ako dejstvuje na zasebnom pravcu) mogu da formiraju i upute izviđački odred, koji istura izviđačke organe (patrole i grupe) i stalno prati povlačenje neprijateljevih glavnih snaga.

Potpuna organizacija izviđanja vrši se nakon što komandant donese odluku i po završenom planiranju. Ova organizacija se zaokružuje dostavljanjem naređenja za izviđanje bataljonima i davanjem zadataka izviđačkim organima koji nisu ranije upućeni na izvršenje zadatka. Pri tome se uvek uzimaju u obzir preduzete mere pre donošenja odluke i planiranja, koje se uključuju u novu organizaciju (šema 29).

Kada se *napada iz pokreta*, izviđanje se organizuje u očekujućem rejonu. Pošto se puk (brigada) dovodi iz dubine, on ima vremenski ograničene mogućnosti da podatke o neprijatelju, do početka napada, prikuplja svojim snagama. Zato izviđanje vrše jedinice koje su u borbenom

Šema 29 — Obaveštajno obezbeđenje pešadijskog puka u napadu

dodiru sa neprijateljem, u zoni napada puka (brigade), pa se svi podaci dostavljaju njihovom obaveštajnom organu. Da bi se ti podaci što pre dobili, redovno se upućuje jedan od starešina (najčešće jedan mlađi oficir — komandir izviđačkog odeljenja), sa grupom izviđača, na komandno mesto jedinice u dodiru, koji direktno dostavlja podatke svojoj komandi. Ova grupa i sama osmatra sa određene tačke, što omogućava dobijanje novih podataka.

Pre donete odluke, na predviđena mesta može da se uputi i radarsko odeljenje, koje razvija radarske stanice. Time se dupliraju mogućnosti radarskog izviđanja, pošto neprekidno dejstvuju i radarske stanice jedinice u dodiru.

Izviđačke patrole i grupe upućuju se tek posle donete odluke, što predstavlja nepovoljnu okolnost jer podaci od ovih organa pristižu sa zakašnjenjem. Da bi se ublažile negativne posledice ovoga, deo izviđačkih grupa jedinica u dodiru može da se prepotčini puku (brigadi) koji napada. Time se povećavaju mogućnosti jedinica u napadu i popunjava praznina do početka dejstva sopstvenih izviđačkih organa.

U toku napada obaveštajni organ neprekidno prati rad izviđačkih organa i preduzima mere koje će obezbediti stalno priticanje obaveštajnih podataka. Prema stepenu nastupanja jedinica puka (brigade) pravovremeno se pomeraju osmatračnice i radarske stanice u naredne rejone, uz neprekidno osmatranje. Izviđačke patrole izvršavaju zadatke na određenom pravcu, a po potrebi im se daju dopunski zadaci ili novi pravac izviđanja. Izviđačke grupe mogu takođe da se pomeraju unapred prateći povlačenje neprijateljevog borbenog poretka ili da sačekuju jedinice u napadu i ulaze u sastav svog voda (čete). Ukoliko se pojavi novi važan objekt izviđanja, na njega se upućuje najbliža (već ubačena) izviđačka grupa koja je izvršila svoj zadatak ili se ubacuje nova, iz sastava rezerve izviđačkog voda puka (izviđačke čete brigade). Izviđačke grupe prepotčinjene puku (brigadi), iz sastava jedinica koje su bile u neposrednom dodiru, izvršavaju zadatak do momenta prelaska snaga u napadu preko njihovih rejona, a zatim ulaze u sastav matične jedinice.

U toku napada do punog izražaja dolazi izviđanje borbom, koje pretežno ostvaruju vodovi i čete u dodiru.

Stalnim pritiskom neprijatelj se primorava na otkrivanje, ali će se rezultati postići samo ako se neprekidno osmatra. Stoga osmatranje moraju primenjivati svi vojnici i starešine, a ne samo osmatrački organi.

Za vreme gonjenja veliku ulogu imaju izviđačke patrole, koje treba da budu motorizovane ili oklopne. One neprekidno prate neprijateljev borbeni poredak i ubacuju se u stvorene međuprostore, krećući se uporedo sa neprijateljevim jedinicama koje se povlače. Izviđačke grupe se postavljaju na dominantne tačke, sa kojih mogu da prate njihovo povlačenje. S obzirom da su jedinice u gonjenju u stalnom dodiru sa neprijateljem, osmatranje se vrši sa pojačanim naporima. Uspeh u gonjenju često će zavisiti baš od dobro organizovanog izviđanja.

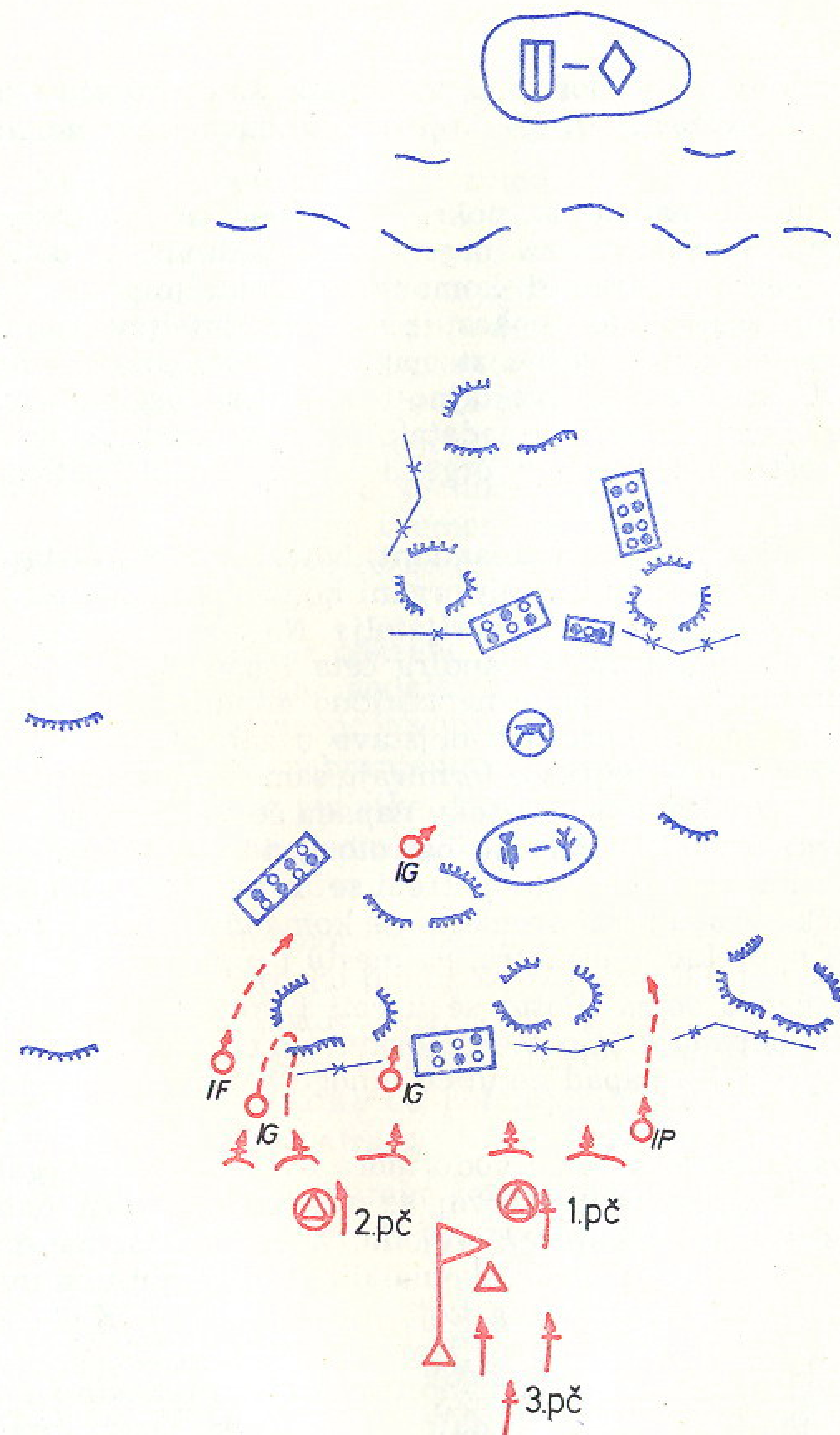
U bataljonu. Izviđanje u bataljonu se organizuje na način kao što je rečeno za puk (brigadu), s tom razlikom što bataljon nema izviđačku jedinicu, već izviđačke organe formira od ljudstva iz sastava četa (šema 30).

U napadu iz neposrednog dodira najvažnije je da se osmatranje brzo prilagodi novom zadatku. Zato komandant bataljona određuje najvažnije elemente za organizaciju izviđanja i prenosi ih komandirima četa preko svog pomoćnika za obaveštajno-bezbednosne poslove, a po potrebi i lično. Kao i u puku, u bataljonu se veći deo ovih poslova obavlja odmah nakon što je komandant usvojio predlog za organizaciju izviđanja, ne čekajući donošenje odluke. Posle donete odluke i završenog planiranja izviđanja, preduzete mere samo se dopunjuju.

Pomoćnik komandanta bataljona za obaveštajno-bezbednosne poslove, prema uputstvima komandanta, postavlja glavnu osmatračnicu, određuje mesto rezervne i rejon naredne. Postojeća osmatračka grupa prelazi na novo mesto ili se formira nova grupa, vodeći računa da se osmatranje ne prekida.

Izviđačkim patrolama koje su izviđale u dotadašnjim dejstvima bataljona, daju se dopunski zadaci ili se formiraju nove patrole.

Neprekidnim osmatranjem otkrivaju se objekti za izvršenje izviđačkih zaseda i prepada i mogućnosti za ubacivanje izviđačkih zaseda i prepada i izviđačkih grupa

Šema 30 — Obaveštajno obezbeđenje pešadijskog bataljona u napadu

u neprijateljev raspored. U toku dana se formiraju i pripremaju izviđačke grupe koje će izvršavati ove zadatke noću.

Kada se napada iz pokreta, oslonac za organizaciju izviđanja čini postojeća organizacija jedinice u dodiru. Njen starešina prenosi komandantu bataljona do tada prikupljene podatke i pokazuje mu neprijateljeve objekte (i druge elemente važne za napad) neposredno na zemljištu. U isto vreme obaveštajno-bezbednosni organ formira osmatračnicu i daje joj zadatak, a zatim pristupa formiranju ostalih izviđačkih organa — izviđačkih patrola i grupa.

U toku napada komandant bataljona, obaveštajno-bezbednosni organ i ostali organi komande (u potrebnom obimu) lično osmatraju neprijatelja. Na osnovu toga i podataka dobijenih od komandira četa i izviđačkih organa, organizacija izviđanja se neprekidno dopunjava. Za izvođenje izviđačkih borbenih dejstava u zahvatu fronta, izviđačke grupe se najčešće formiraju samo za izvršenje jednog zadatka. Zato će se u toku napada često formirati novi izviđački organi. Izviđačke patrole izviđaju na pravcima koji su im određeni, a po potrebi se formiraju i nove. Osmatračka grupa prati premeštanje komandnog mesta bataljona i neprekidno osmatra, na mestu i u pokretu.

U četi i vodu. Pošto se u četi i vodu izviđanje pre početka napada vrši pretežno osmatranjem, uslovi u kojima se prelazi u napad ne utiču mnogo na njegovu organizaciju.

Osmatranje u četi i vodu mora uvek da bude organizovano, bez obzira u kakvoj se situaciji jedinica nalazi (u pokretu, u očekujućem rejonu, na polaznom položaju za napad itd.). To znači da komandir čete (voda) ima uvek u svojoj blizini osmatrača koji je na zadatku. Kada komandir čete (voda), po prijemu zadatka, izađe u rejon polaznog položaja radi komandirskog izviđanja, odmah određuje mesto osmatraču i daje mu zadatak. Zatim pristupa izvršavanju ostalih poslova oko organizacije napada.

Komandir čete može da se koristi i drugim izviđačkim organima, po odobrenju komandanta bataljona. Ukoliko četa izvršava samostalan zadatak (u ulozi prednjeg odreda, napad na odvojenom pravcu u okviru puka i sl.), komandir čete sam odlučuje o upućivanju ovih organa.

Komandir čete upućuje izviđačku patrolu na pravac dejstva čete ne samo radi prikupljanja podataka o neprijatelju (jačina, sastav, raspored i drugi elementi odbrane), već i radi pronalaženja nebranjenih rejona i pravaca koje može da iskoristi za ubacivanje delova čete u neprijateljev raspored ili za primenu obuhvata. Vojnici iz sastava izviđačke patrole mogu kasnije da posluže kao vodiči.

Izviđačke grupe za izvršenje izviđačkog prepada ili zasede četa formira ako se duže zadržava na polaznom položaju i ima dovoljno vremena za pripremu i izvršenje ovakvih dejstava. Ovo će se češće primenjivati u napadu iz neposrednog dodira.

Kad se napada iz pokreta, važno je da komandiri četa i voda dobiju detaljne podatke o neprijateljevom rasporedu, linijama rovova, protezanju prepreka (posebno minsko-eksplozivnih), nebranjenim prostorima, prikrivenim pravcima i sl. Ove podatke dobijaju neposredno na zemljištu, od starešina jedinica koje se nalaze u dodiru sa neprijateljem.

Ljudstvo čete mora u celini da bude obučeno u osmatranju, što dolazi do punog izražaja u toku napada. Tada osmatra ceo sastav čete, a to je jedan od osnovnih preduslova za uspešno izviđanje borbom. Komandiri čete i voda primaju podatke od potčinjenih, proveravaju ih i lično neprekidno osmatraju.

U toku borbe komandir čete (voda) uvek vodi računa da pravovremeno premesti osmatrača i dâ mu dopunski ili nov zadatak.

Kad se ukaže potreba i nastanu povoljni uslovi, komandir čete se koristi svim mogućnostima da, upućivanjem izviđačkih grupa i patrola (po odobrenju komandanta bataljona), dođe do novih podataka.

Sve ove mere omogućavaju četi da na vreme otkrije neprijateljeve aktivnosti i ne dozvoli mu odvajanje i posedanje novih položaja za odbranu po dubini.

4) IZVIĐANJE U ODBRANI

(1) Uslovi za izviđanje

Taktičke jedinice mogu preći u odbranu u različitim uslovima, s obzirom na prostor (u zahvatu fronta, na privremeno zaposednutoj teritoriji ili u vlastitoj pozadini), mesto u borbenom poretku više jedinice, odnos prema neprijateljevim snagama (neposredan borbeni dodir ili van dodira), vreme koje im stoji na raspolaganju (pravovremeno ili nepravovremeno) i karakteristike zemljišta. Svi ovi uslovi neposredno utiču i na organizaciju obaveštajnog obezbeđenja. Nepovoljni uslovi stiču se na ravničastom zemljištu, kada se odbrana organizuje u neposrednom dodiru i nepravovremeno.

Pošto napadač ima inicijativu, a jedinica u odbrani je više vezana za zemljište, ređe će se dolaziti do zarobljenika kao značajnog izvora obaveštajnih podataka.

Napadač ima vrlo zgusnut borbeni poredak, što je diktirano potrebom grupisanja snaga radi postizanja uspeha u napadu. Ovo, s jedne strane, otežava kretanje i aktivnost izviđačkih organa branioca, posebno delovanje obaveštajnih organa teritorijalne odbrane, a s druge, pojavljuje se veliki broj objekata izviđanja, koje je teško pokriti. Zato je naprezanje izviđačkih organa povećano, što iziskuje precizniju organizaciju sadejstva jedinica JNA i teritorijalne odbrane u obaveštajnom obezbeđenju.

Veće naprezanje izviđačkih jedinica i organa potrebno je i u sopstvenoj pozadini, s obzirom na čestu primenu vazdušnih desanata. Budući da izviđačke jedinice neće biti u stanju da izviđanjem obuhvate sve rejone pogodne za desantiranje, povećava se uloga izviđačko-obaveštajnih organa i jedinica teritorijalne odbrane u osmatranju, obaveštavanju i javljanju u vezi sa vazdušnim desantima. Izviđačke jedinice JNA pojačale bi svoju aktivnost u desantnim rejonima, po spuštanju desanta.

Mogućnosti za baziranje i maskiranje izviđačkih grupa u dubini neprijateljevog borbenog poretka su veće nego u napadu, jer mogu da budu pravovremeno ostavljene u željenim rejonima (ako se odbrana organizuje van borbenog dodira) ali su uslovi za njihov povratak mnogo teži nego u napadu.

(2) Organizovanje i izvođenje izviđanja

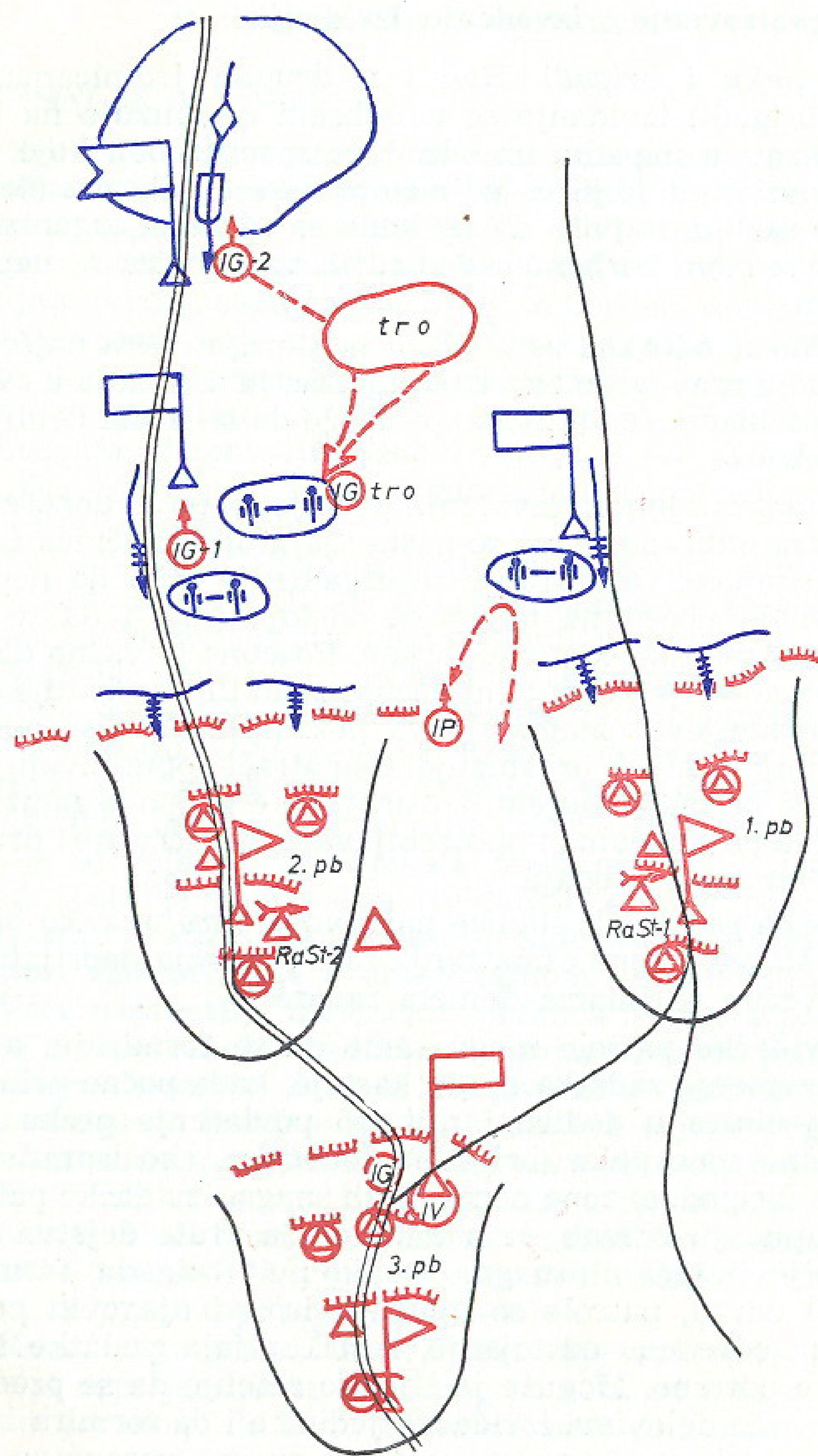
U puku i brigadi. Kao i u drugim jedinicama, u puku (brigadi) izviđanje se u odbrani organizuje na isti način kao i u napadu, uz određene specifičnosti koje zavise od uslova u kojima jedinice prelaze u odbranu (šema 31). Do razlika najviše dolazi kada se odbrana organizuje u neposrednom borbenom dodiru ili van dodira sa neprijateljem.

Pošto se odbrana *van dodira sa neprijateljem* najčešće organizuje pravovremeno, za organizaciju izviđanja u ovim uslovima biće više vremena, pa može da se izvrši detaljno i studiozno.

Sa organizacijom izviđanja počinje se posle donošenja odluke za odbranu. Prvo se postavljaju osmatračnica i radarske stanice. Osmatranje se organizuje tako da neprijatelj bude uočen na najvećim odstojanjima i da se ne prekida u toku izvođenja odbrane. Posebno je važno da se na vreme otkrije eventualni noćni napad ili ubacivanje dela neprijateljevih snaga u našu pozadinu. Zato se noćno osmatranje pažljivo organizuje. Osmatrači dopunjavaju osmatranje prisluškivanjem, a osmatračke grupe organizuju noćni rad po smenama i upotrebljavaju infracrvene i druge optoelektronske uređaje.

Mesta radarskih stanica pažljivo se biraju, kako bi se dobila što veća zona osmatranja radi praćenja neprijatelja na najvećim daljinama dometa radara.

Izviđačke patrole mogu samo da se formiraju, a da se na izvršenje zadatka upute kasnije, kada počne prihvat naših jedinica u dodiru i njihovo povlačenje preko odbrambene zone puka (brigade). Međutim, ako ispred pukovske (brigadne) zone nema naših snaga, izviđačke patrole se upućuju odmah, sa zadatkom da prate dejstva neprijateljevih glavnih snaga. Ukoliko puk (brigada) formira prednji odred, patrole se upućuju ispred njegovih položaja, na određeno odstojanje, i prikupljaju podatke i za njegove potrebe. Moguće je i takvo rešenje da se prednji odred ojača delovima izviđačke jedinice i da formira izviđačke patrole iz svog sastava. Tada su one vezane za komandu odreda, koja dostavlja podatke komandi puka (brigade). U oba slučaja patrole se postepeno povlače održava-

Šema 31 — Obaveštajno obezbeđenje pešadijskog puka u odbrani

jući stalni dodir sa neprijateljevim glavnim snagama i prate sve promene u njihovom borbenom poretku.

Izviđačke grupe se pravovremeno ostavljaju u rejonima gde će verovatno biti raspoređeni pojedini elementi neprijateljevog borbenog poretka. Tako se one treba da nađu u predviđenim rejonima u momentu kad neprijatelj počne da formira svoj borbeni poredak, da prate njegovo kretanje i da izveštavaju o postupcima koje preduzima. Po potrebi vrše manja pomeranja, kako bi došle u najpovoljniji položaj prema objektu izviđanja.

Osnovni zadaci izviđačkih grupa u dubini neprijateljevog borbenog poretka su: otkrivanje i praćenje nuklearnih borbenih sredstava, pomeranja i uvođenja rezervi (posebno oklopnih), prikupljanje podataka o artiljeriji, praćenje svih pokreta neprijatelja i otkrivanje rejona komandnih mesta. Posebnu pažnju obraćaju na eventualno upućivanje rezervi na bočne pravce. Na većoj dubini se koriste podacima dobijenim od stanovništva.

Po izvršenju postavljenog zadatka izviđačka grupa može da ostane na mestu i prati druge elemente neprijateljevog borbenog poretka koji nailaze u njenu zonu izviđanja, ili da se pomera prateći kretanje objekta koji joj je određen. Po naređenju se povlači u sastav svoje jedinice, a ukoliko joj je to onemogućeno, može da bude prepotčinjena nekoj partizanskoj jedinici ili jedinici teritorijalne odbrane.

Najvažniji izvor podataka do početka neprijateljevog napada na odbrambenu zonu puka (brigade) jesu jedinice koje se nalaze u dodiru sa neprijateljem. Sa njima se uspostavlja neposredna veza upućivanjem jednog starešine iz izviđačke jedinice, sa radio-uređajem koji prenosi primljene podatke.

Kada se odbrana organizuje u *neposrednom borbenom dodiru,* za organizaciju izviđanja ima malo vremena, što otežava rad obaveštajnog organa. U tom slučaju izviđanje se ne organizuje od početka, već se samo prilagođava i dopunjuje postojeći sistem. Izviđački organi izvršavaju svoje zadatke po ranijem planu, sistem osmatranja je organizovan, a o neprijatelju u dodiru postoje brojni podaci. Pošto će za obavljanje novog zadatka puk (brigada) morati da izvrši određena pregrupisavanja svojih jedini-

ca, potrebno je da se izvrši i novo planiranje i organizovanje izviđanja. U toj organizaciji svi izviđački organi koji su u mogućnosti da izvršavaju nove zadatke, produžavaju i dalje svoju aktivnost. Neki organi se pomeraju u nove rejone, prema novim zadacima, ili se povlače u sastav svoje jedinice, a na izvršenje zadatka mogu da budu upućene nove izviđačke patrole i grupe.

Teži se da pomeranja i promena bude što manje, jer bi, u nedostatku vremena, došlo do stvaranja praznine u prikupljanju podataka i ne bi mogla da se održi neprekidnost u izviđanju. I u ovom slučaju se sve mere koje su preduzete pre nego što je komandant doneo odluku uključuju u plan izviđanja.

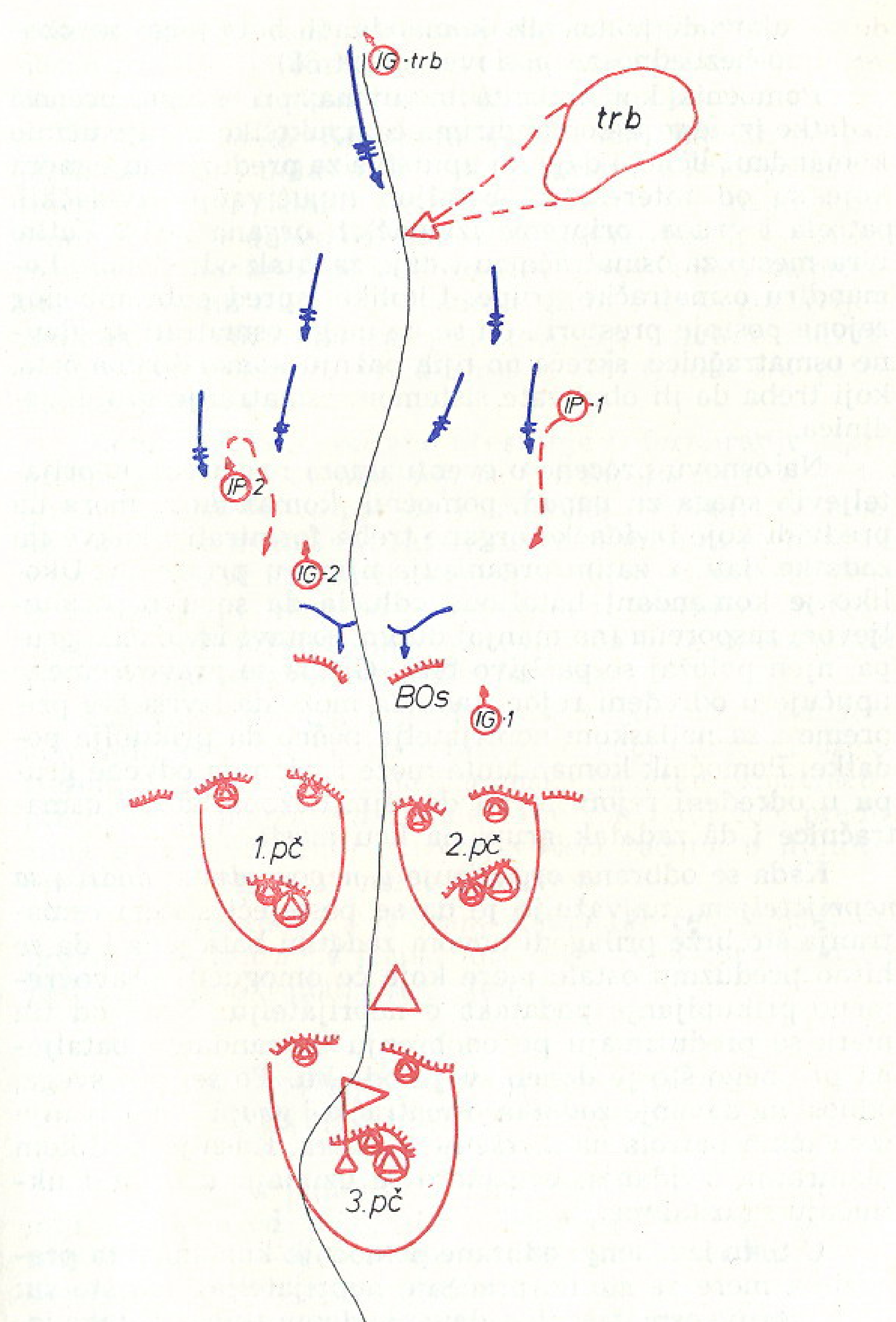
U toku izvođenja odbrane obaveštajni organ stalno prati dejstvo izviđačkih organa i lično preduzima mere koje će omogućiti izvršenje postavljenih zadataka izviđanja.

Izviđanje borbom se neprekidno primenjuje.

Ukoliko postoji neposredna opasnost od okruženja naših snaga, izviđanje se pojačava. Izviđačke patrole se upućuju prema neprijateljevim snagama koje najviše ugrožavaju naš borbeni poredak, sa zadatkom da otkriju jačinu, sastav i pravce kretanja kolona koje neprijatelj upućuje na bokove i u pozadinu naših snaga. Odmah se prikupljaju podaci o najslabijim mestima u neprijateljevom borbenom poretku. Ukoliko dođe do okruženja, ovi se dopunjuju radi donošenja najcelishodnije odluke za proboj. U okruženju i u toku proboja izviđanje se organizuje u svim pravcima, sa težištem na delovima neprijatelja koji najviše ugrožavaju naše snage. U tome veliku ulogu ima samoinicijativa komandira četa i komandanata bataljona, na kojima je, u ovim uslovima, najveći teret u sprovođenju izviđanja.

U toku izvlačenja iz borbe izviđačke patrole ostaju poslednje u dodiru sa neprijateljem. I u ovom slučaju postoje veliki međuprostori, čime izviđački organi treba da se koriste u punoj meri.

U bataljonu. Kada se odbrana organizuje *van dodira sa neprijateljem,* osnove za organizaciju izviđanja određuje komandant bataljona svojom odlukom. Daljim ra-

Šema 32 — Obaveštajno obezbeđenje pešadijskog bataljona u odbrani

dom rukovodi pomoćnik komandanta bataljona za obaveštajno-bezbednosne poslove. (šema 32).

Pomoćnik komandanta bataljona, pre svega, prenosi zadatke izviđanja komandirima četa, ukoliko to nije učinio komandant lično, i daje im uputstva za preduzimanje mera koje su od interesa za bataljon (upućivanje izviđačkih patrola i grupa, pripreme izviđačkih organa i sl.). Zatim bira mesto za osmatračnicu i daje zadatak određenom komandiru osmatračke grupe. Ukoliko ispred odbrambenog rejona postoje prostori koji se ne mogu osmatrati sa glavne osmatračnice, skreće na njih pažnju komandirima četa, koji treba da ih obuhvate sistemom osmatranja svojih jedinica.

Na osnovu procene o eventualnom rasporedu neprijateljevih snaga za napad, pomoćnik komandanta mora da predvidi koje izviđačke organe treba formirati i kakve im zadatke dati, a zatim organizuje njihovu pripremu. Ukoliko je komandant bataljona odlučio da se u neprijateljevom rasporedu (na manjoj dubini) ostavi izviđačka grupa, njen položaj se pažljivo bira. Grupa se pravovremeno upućuje u određeni rejon, tako da može da izvrši sve pripreme i sa nailaskom neprijatelja počne da prikuplja podatke. Pomoćnik komandanta može i lično da odvede grupu u određeni rejon, izvrši detaljniji izbor baze i osmatračnice i dâ zadatak grupi na licu mesta.

Kada se odbrana organizuje *u neposrednom dodiru sa neprijateljem,* najvažnije je da se postojeći sistem osmatranja što brže prilagodi novom zadatku bataljona i da se hitno preduzmu ostale mere koje će omogućiti pravovremeno prikupljanje podataka o neprijatelju. Neke od tih mera se preduzimaju po odobrenju komandanta bataljona pre nego što je doneo svoju odluku. To se, pre svega, odnosi na davanje zadatka osmatračkoj grupi i upućivanje izviđačkih patrola na izvršenje zadatka. Kasnije, prilikom planiranja izviđanja, ove mere se uzimaju u obzir i uključuju sa ostalima.

U toku izvođenja odbrane pomoćnik komandanta preduzima mere za stalno praćenje neprijatelja, kao što su: premeštanje osmatračnice, davanje dopunskih zadataka izviđačkim patrolama, povlačenje izviđačkih patrola i grupa i formiranje novih, neprekidno održavanje veze sa komandirima četa radi prijema podataka o neprijatelju odnosno prenošenja onih kojima raspolaže komanda bataljona, neprekidno lično osmatranje neprijatelja.

U četi i vodu. Komandir čete (voda), odmah po prijemu zadatka i dolasku u rejon odbrane, postavlja osmatrača, daje mu zadatak i nastavlja rad na organizaciji odbrane. Pošto je doneo odluku i dao zadatke potčinjenim komandirima, može da odredi osmatraču novo mesto za osmatranje i da mu dâ nov ili samo dopuni ranije postavljeni zadatak. U toku organizacije i izvođenja odbrane vodi računa o neprekidnosti osmatranja u četi (vodu) i u potčinjenim jedinicama.

Komandir čete aktivno učestvuje u formiranju i pripremi izviđačkih organa koji će izviđati za potrebe bataljona. Na osnovu rasporeda i zadataka ovih organa može da traži od komandanta bataljona odobrenje za formiranje izviđačke grupe ili patrole koja će izviđati za potrebe čete. U tom slučaju lično određuje ovakvu izviđačku patrolu (grupu) i daje joj zadatak ili naređuje da to učini komandir voda iz koga se izviđački organ formira.

Kada se odbrana organizuje *u neposrednom dodiru,* komandir čete (voda) vodi računa o neprekidnosti osmatranja, u koju svrhu daje dopunske zadatke osmatraču i premešta ga po potrebi. Ostale mere komandir čete preduzima prema ukazanoj potrebi, vodeći računa o njihovoj hitnosti, zbog brze promene situacije.

U toku izvođenja odbrane komandir čete (voda) neprekidno se stara da osmatranje vrši celokupno ljudstvo jedinice i lično osmatra neprijatelja.

5) IZVIĐANJE U JEDINICAMA TERITORIJALNE ODBRANE

Izviđanje u jedinicama teritorijalne odbrane organizuje se i sprovodi po opštim načelima koja važe i za jedinice JNA. Ovo se posebno odnosi na one jedinice koje dejstvuju na frontu, u napadu ili odbrani.

Na privremeno zaposednutoj teritoriji okolnosti su specifične, najviše po tome što se jedinice teritorijalne odbrane nalaze u stalnom okruženju. Specifičnosti su izra-

zite i u oblicima dejstava jedinica, pa tome mora da bude prilagođeno i izviđanje. Sve to uslovljava da ove jedinice često smatramo kao izviđačke u celini, zato što njihovo angažovanje na zadacima izviđanja mora da bude izrazito veliko, kako bi mogle da se obezbede od iznenađenja, daju potrebne podatke jedinicama na frontu i izvrše svoje borbene zadatke. Razume se da ovo ne važi samo za jedinice teritorijalne odbrane, već i za sve ostale koje, stalno ili privremeno, dejstvuju na privremeno zaposednutoj teritoriji (partizanske, ostavljene i odsečene jedinice JNA).

Zavisno od stepena samostalnosti u izvođenju borbenih dejstava, jedinice teritorijalne odbrane su upućene da, više-manje samostalno, organizuju i izviđanje. Na primer, ako je teritorijalna četa u sastavu bataljona (odreda) i brigade teritorijalne odbrane, ona se uključuje u sistem izviđanja tih jedinica, gde ima određenu ulogu prema zadacima koje je dobila od pretpostavljene komande. U svakom slučaju, organizuje osmatranje a ostale izviđačke aktivnosti preduzima po naređenju (odobrenju komandanta bataljona (odreda). Kada četa dejstvuje samostalno (pod komandom opštinskog štaba teritorijalne odbrane), preduzima sve potrebne mere za izviđanje, zavisno od svojih mogućnosti i vida borbenih dejstava, oslanjajući se na organe opštinske teritorijalne izviđačko-obaveštajne organizacije (TIOO).

Izviđačke jedinice u okviru jedinica teritorijalne odbrane (odreda, brigade) vrlo male su i namenjene samo za izvršavanje najsloženijih zadataka. Zato je težište izviđanja na nižim jedinicama (bataljonima i četama), iz kojih se pretežno formiraju izviđački organi, bez obzira u čijem sastavu te jedinice izvode borbena dejstva. S druge strane, veliki broj podataka jedinice dobijaju od mnogobrojnih organa u okviru teritorijalne izviđačko-obaveštajne organizacije, u koju je uključeno i celokupno stanovništvo. Jedinice teritorijalne odbrane imaju, u odnosu na jedinice koje dejstvuju na frontu, mnogo veće mogućnosti prikupljanja podataka neposredno od stanovništva.

U svim situacijama i oblicima borbenih dejstava daljnje izviđanje organizuju partizanske divizije i brigade i odredi teritorijalne odbrane, koristeći se svojim izviđačkim jedinicama (vodovima i odeljenjima). Iz njih se formiraju izviđačke grupe, koje se upućuju ka najvažnijim objektima izviđanja kao što su: oklopne, mehanizovane i helikopterske jedinice koje raspolažu nuklearnim i hemijskim borbenim sredstvima, važne kolone u pokretu ka frontu itd. Pored ovih izviđačkih organa, podatke o ovakvim objektima prikupljaju i izviđačke grupe formirane iz sastava izviđačkih jedinica opštinskih i regionalnih štabova teritorijalne odbrane i svi organi teritorijalne izviđačko-obaveštajne organizacije.

Blisko izviđanje organizuju čete, bataljoni i brigade teritorijalne odbrane, ali i opštinski štabovi, za račun svojih jedinica. Sprovodi se aktivnošću izviđačkih patrola i stalnim održavanjem razvijenog sistema osmatranja. Ovi organi se formiraju iz sastava četa i bataljona. Međutim, ovakve podatke mogu dati i organi opštinske teritorijalne izviđačko-obaveštajne organizacije, zavisno od mesta njihove aktivnosti, kao i stanovništvo na teritoriji.

Kada se organizuje napad na neki neprijateljev objekt na privremeno zaposednutoj teritoriji, prvo se organizuje daljnje izviđanje, kojim se dolazi do najvažnijih podataka o objektu napada. Izviđanjem moraju, u isto vreme, biti obuhvaćeni i oni neprijateljevi objekti iz kojih bi mogla da usledi njegova intervencija u toku ili neposredno posle izvedenog napada. Ovo izviđanje može trajati duže ili kraće vreme, ali se teži da bude temeljno i detaljno.

Poželjno je da se neprijateljeva aktivnost u rejonu objekta napada prati duže vreme (i po nekoliko dana), kako bi se otkrili njegov raspored, sistem obezbeđenja, pa čak i navike u određenim situacijama.

Blisko izviđanje preduzima jedinica koja napada, prvo radi obezbeđenja sopstvenog pokreta, a zatim (po meri približavanja) i radi prikupljanja podataka o samom objektu napada. Blisko izviđanje, u ovom slučaju, ne ograničava se samo na dejstvo izviđačkih patrola i sistem osmatranja. U toku pokreta jedinica, za njihov račun izviđaju i jedinice prostorne strukture koje ne učestvuju u napadu. Kada se jedinice približe objektu za napad, organi koji su vršili daljnje izviđanje povezuju se sa obaveštajnim organima i starešinama jedinica koje napadaju i pokazuju im na zemljištu objekte o kojima su prikupili podatke. U toku napada ove jedinice izviđaju i borbom.

Po izvršenom zadatku, prilikom odvajanja od neprijatelja, produžava se sa osmatranjem, a izviđačke patrole prate dejstvo neprijateljevih glavnih snaga. Daljnjim izviđanjem prate se one njegove snage koje bi mogle intervenisati prema našim jedinicama.

Sličan je postupak pri organizovanju zasede. Tada je izviđanje usmereno na snage za intervenciju, ali i na objekt (kolonu) kome se postavlja zaseda. Daljnjim izviđanjem prati se, za određeno vreme, režim saobraćaja na izabranom pravcu zasede. Kolona koja se napada iz zasede prati se sa najvećih mogućih odstojanja.

Za vreme organizovanja zasede organizuje se i blisko izviđanje, koje obuhvata osmatranje i upućivanje izviđačkih patrola na pravac kretanja neprijateljeve kolone i na pravce moguće intervencije.

Kada jedinice teritorijalne odbrane preduzimaju duže marševe, prinuđene su da organizuju sveobuhvatno prikupljanje podataka, što zahteva i pojačano angažovanje organa teritorijalne izviđačko-obaveštajne organizacije svih opština preko kojih marš-ruta prelazi.

Daljnje izviđanje se organizuje u rejonu marševskog cilja i ka neprijateljevim snagama koje bi mogle intervenisati dok su jedinice na maršu. Blisko izviđanje, pak, organizuje se u svim pravcima, za sve vreme maršovanja, kako bi se jedinice obezbedile od iznenadnog napada. Izvršava se i posle stizanja u određeni rejon, a organizuje se kružno.

Na sličan način organizuje se izviđanje jedinica teritorijalne odbrane i u svim ostalim slučajevima: na odmoru, u odbrani i u drugim situacijama. Pri tome ne može da se očekuje uspeh ako se ne organizuje vrlo tesno sadejstvo između obaveštajnih organa štabova teritorijalne odbrane (prvenstveno opštinskih) i obaveštajnih organa jedinica.

6) IZVIĐANJE PRI IZVOĐENJU DIVERZANTSKIH DEJSTAVA

Diverzantska dejstva se mogu uspešno izvoditi samo ako se zasnivaju na potpunim, tačnim i najsvežijim podacima o neprijatelju. Zbog toga diverzantske jedinice moraju neprekidno da prate mere, postupke i dejstva koja preduzima neprijatelj. Ovo se postiže tako što svaki diverzant istovremeno treba da bude i dobar izviđač, odnosno da bude osposobljen da može uspešno prikupljati podatke od interesa za predstojeća dejstva.

Pored toga, diverzantski odredi u JNA i TO, posebno oni jačeg sastava, mogu imati zasebnu izviđačku jedinicu (jačine od grupe do odeljenja vojnika) namenjenu za prikupljanje podataka o specijalnim objektima dejstva. Ovi izviđači istovremeno treba da budu osposobljeni za izvršenje diverzantskih zadataka.

Pri izvođenju diverzantskih dejstava, pored neposrednog izviđanja svojim snagama, diverzantske jedinice dobijaju pojedine podatke od pretpostavljene komande (štaba) koja organizuje borbena dejstva na određenoj teritoriji, odnosno za čiji račun se izvode diverzantska dejstva.

Znatan broj podataka diverzantske jedinice prikupljaju neposrednim osmatranjem, fotografisanjem pojedinih objekata, praćenjem i proučavanjem raspoložive tehničke dokumentacije privrednih i drugih objekata infrastrukture, kao i dokumenata zaplenjenih od neprijatelja, praćenjem radio-telefonsko-telegrafskog saobraćaja, praćenjem i proučavanjem raznih javnih publikacija, zatim dobijanjem podataka od teritorijalnih i partizanskih jedinica, preko društveno-političkih organizacija, organa vlasti i stanovništva.

Osnovni zadaci izviđanja pri izvođenju diverzantskih dejstava proističu iz:

— predstojećeg zadatka;

— raspoloživih podataka o neprijatelju i zemljištu u toku prethodnih borbenih dejstava;

— odluke u vremenu, mestu i načinu izvođenja diverzije;

— mogućnosti i opremljenosti diverzantske jedinice i njene osposobljenosti za izviđačke zadatke;

— konkretnih borbenih, zemljišnih i vremenskih uslova, i

— sistema odnosno načina obezbeđenja neprijateljevih objekata na koje su planirana diverzantska dejstva.

Raznovrsnost neprijateljevih objekata koji će se naći pod udarom diverzantskih jedinica, zahteva od diverza-

nata kao izviđača visok stepen tehničke kulture, sposobnost dobrog uočavanja (zapažanja i pamćenja) i stručnost, da mogu brzo i nepogrešivo odrediti najosetljivija mesta na pojedinim objektima radi uspešnijeg izvođenja diverzije.

Realno je pretpostaviti da će pristup neprijateljevim objektima biti izuzetno otežan (ponekad i nemoguć), jer će on nastojati da solidno obezbedi sve svoje jedinice, komande i ustanove, privremeno zaposednute objekte infrastrukture, a naročito vitalne objekte kao što su: komandna mesta viših komandi, centri veza i informativni centri, aerodromi, luke, pristaništa, skladišta oružja (municije, goriva), važniji vojnoprivredni objekti i remontna postrojenja. Ovaj momenat je veoma važan pri organizovanju izviđanja, jer znatno otežava ne samo neposredan pristup objektima dejstva, već i prikupljanje podataka na većim odstojanjima. Upravo zbog toga se izviđanje u cilju izvođenja diverzantskih dejstava mora organizovati i izvoditi u najvećoj tajnosti i na različite načine. Diverzanti—izviđači se pri tome moraju služiti raznim lukavstvima, kao: prerušavanjem u komunalne i druge radnike kojima je moguć pristup u pojedine zone (rejone) ili objekte (železničare, poštanske službenike, šumare, putare i sl.), zatim izmenom ličnog opisa, izradom lažnih identifikacionih dokumenata i propusnica, angažovanjem stanovništva (dece, staraca, žena) stavljajući ih u razne uloge (konobara, čistača obuće, mehaničara, slepih, hromih, prosjaka i sl.). U pojedinim situacijama biće potrebno na prikupljanju podataka angažovati posebno odabrana lica, koja će, pod vidom saradnje sa neprijateljem, prikupljati i dostavljati tajnim kanalima pojedine podatke.

Karaktertisično je za izviđanje u cilju izvođenja diverzantskih dejstava da ono može trajati i duže vreme, kako bi se upotpunila slika o objektu na koji će se dejstvovati. Ovo zbog toga što je otežan pristup usled preduzetih mera zaštite ili što to zahteva priroda objekta, odnosno njegova vrsta, konstrukcija, lokacija, veličina i promene koje nastaju zbog raznih uslova.

Izviđanje u cilju izvođenja diverzantskih dejstava u zahvatu fronta biće otežano zbog gustine rasporeda neprijateljevog borbenog poretka, posebno u zonama borbenih

dejstava operativno-taktičkih jedinica. Pristup objektima dejstva radi izviđanja moguć je u međuprostorima, na slabije posednutim položajima, na teže prohodnom i pokrivenom zemljištu, kao i ubacivanjem vazdušnim putem.

Izviđanje na privremeno zaposednutoj teritoriji uslovljeno je stepenom zaštite neprijateljevih objekata i aktivnošću njegovih snaga, naročito specijalnih jedinica. Međutim, zbog razvučenosti snaga i sredstava on neće moći, i pored primene savremenih tehničkih sredstava, da zaštiti sve svoje objekte. Zbog stalnog prisustva stanovništva na PZT (izuzev u slučajevima raseljavanja), mogućnost neprekidnog prikupljanja podataka znatno je veća.

Pri izviđanju na neprijateljevoj teritoriji radi izvođenja diverzantskih dejstava, biće posebno otežani način ubacivanja izviđača—diverzanata i uslovi boravka na neprijateljevoj teritoriji. Za ovo izviđanje neophodno je određivati najsposobnije ljude koji, pored ostalog, moraju dobro poznavati strani jezik (čak i u dijalektu pojedinih regiona), mentalitet naroda, običaje, nacionalne i verske prilike, sistem obezbeđenja pojedinih objekata, uniforme i sl. U tom cilju pravovremeno se vrše potrebne pripreme i daju konkretni zadaci, kao što su:

— pravac, vreme i najpogodniji način ubacivanja na neprijateljevu teritoriju;

— sastav i jačina izviđačkih grupa u pojedinim zonama i koje podatke je neophodno prikupiti;

— način prikupljanja i dostavljanja podataka;

— mesto, vreme i način uspostavljanja kontakta sa pojedinim saradnicima koji borave na neprijateljevoj teritoriji;

— način, mesto i vreme povratka izviđača sa neprijateljeve teritorije.

U sklopu priprema ljudstva i sredstava za izvođenje izviđanja treba pravovremeno obezbediti identifikacione lažne isprave, odgovarajuću odeću, najpogodnija sredstva, novac, hranu i ostale potrebe.

Bez obzira da li se podaci o neprijatelju prikupljaju u zahvatu fronta, na PZT ili na neprijateljevoj teritoriji, diverzanti—izviđači moraju biti spremni na sva iznenađenja i sposobni da izvrše postavljeni zadatak. Zbog toga poseban značaj ima njihova lična hrabrost, odvažnost,

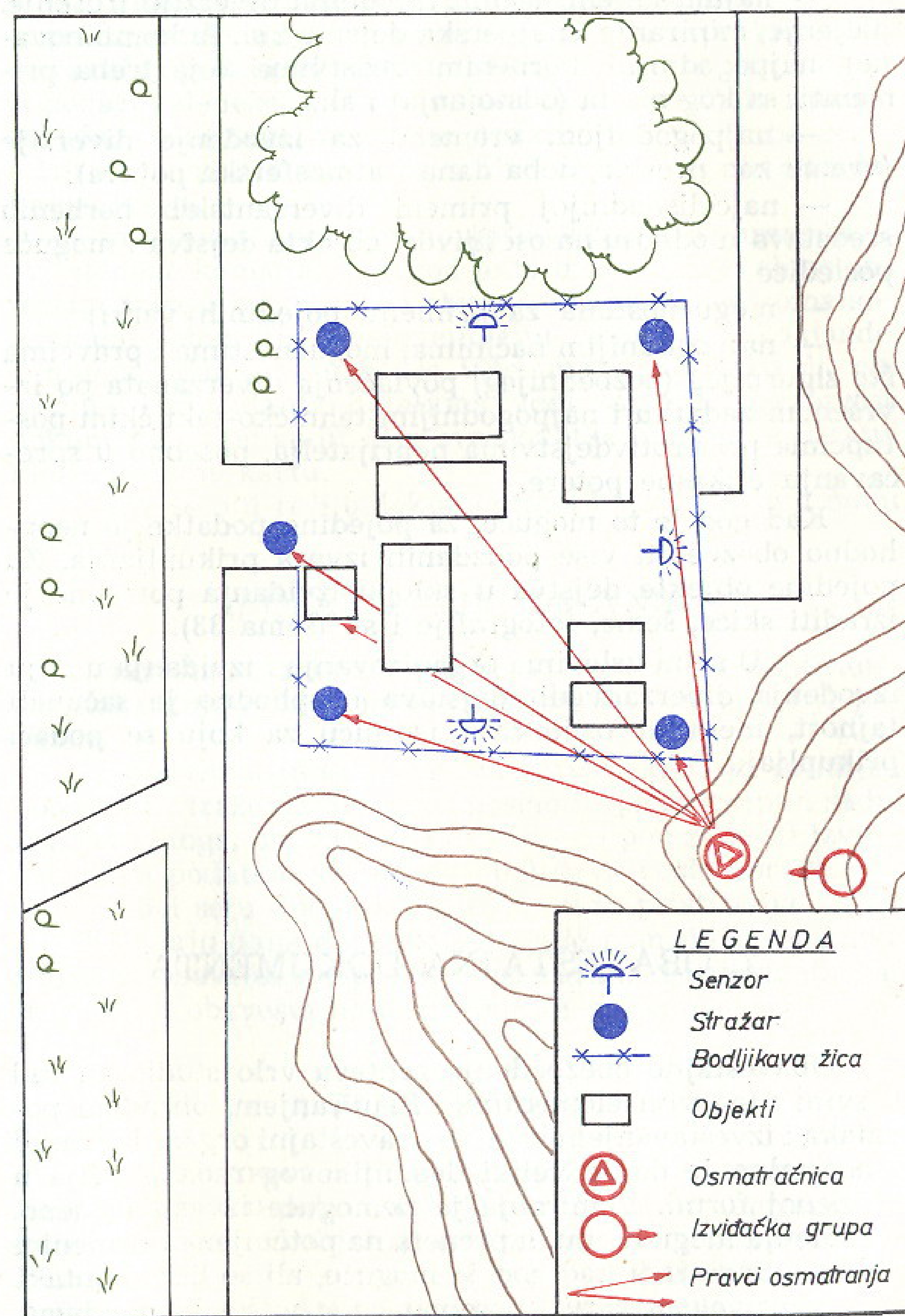
umešnost, snalažljivost i upornost da istraju i u najtežim situacijama.

Načelno se, u cilju izvođenja diverzantskih dejstava, prikupljaju podaci o:

— rejonu (mestu) objekta dejstva i najpogodnijim prilazima u odnosu na sistem i način obezbeđenja, jačinu i grupisanje neprijatelja, konfiguraciju zemljišta, njegovu prohodnost i pokrivenost;

— vrsti objekta i njegovim tehničkim osobinama (ako je u pitanju građevina), kao što su: veličina, oblik, struktura, položaj u odnosu na ostale objekte, osetljivost i posledice koje mogu nastati ne samo po neprijatelja već i po stanovništvo na određenoj teritoriji; ako je živa sila potencijalni objekat dejstva, onda je potrebno prikupiti podatke o tome da li su starešine, rukovodeće ličnosti, oficiri ili vojnici; kada i gde se grupišu (mesta postrojavanja, mesta za svečanosti, pozorišta, bioskopi, ugostiteljski objekti i sl.); pravcima stalnog ili povremenog kretanja, mestima gde se zadržavaju, kako se i čime prevoze, načinu osiguranja i sl.; ako su u pitanju istaknute ličnosti neprijatelja, potrebno je prikupiti i podatke o tome gde stanuju, o načinu života i navikama, mestima gde se zadržavaju i dr.;

— sistemu, rasporedu, jačini i načinu obezbeđenja ljudstvom, tehničkim sredstvima i fortifikacijskim objektima (skloništima, preprekama i sl.); pri obezbeđenju ljudstvom neophodno je prikupiti podatke o jačini i sastavu stražarskog obezbeđenja (osmatrača, dežurnih, požarnih, postaja, objavnica, patrola i dr.), njihovim navikama i ponašanju, vremenu i načinu smene, naoružanju i opremi kojom raspolažu, da li se nalaze na otvorenom prostoru ili u zaklonima i kakvim; ako je reč o tehničkim sredstvima, potrebno je utvrditi: vrstu, raspored, osobine, osetljiva mesta, raspored u strukturi centralnih punktova odakle se upravlja ili se aktiviraju (TV uređaji, radarski detektori, senzori, laseri, reflektori i dr.); ako je neprijatelj ugradio prepreke oko objekata, treba ustanoviti: vrste prepreka (minsko-eksplozivne, fortifikacijske), njihov raspored i veličinu (granice), sistem postavljanja, mogućnosti savlađivanja i dr.;

Šema 33 — Dejstvo izviđačke grupe pri izvođenju diverzija

— najunosnijem načinu izvođenja diverzije (rušenje, paljenje, miniranje, snajperska dejstva i sl. ili kombinovano), najpogodnijim borbenim sredstvima koja treba primeniti, sa kog mesta (odstojanja) i sl.;

— najpogodnijem vremenu za izvođenje diverzije (vreme kao prostor, doba dana i atmosferska pojava);

— najcelishodnijoj primeni diverzantskih borbenih sredstava u odnosu na osetljivost objekta dejstva i moguće posledice;

— mogućnostima za primenu pojedinih varki;

— najpogodnijim načinima, mogućnostima i pravcima što sigurnijeg (bezbednijeg) povlačenja diverzanata po izvršenom zadatku i najpogodnijim tehničko-taktičkim postupcima pri protivdejstvima neprijatelja, posebno u sprečavanju efikasne potere.

Kad god je to moguće, za pojedine podatke je neophodno obezbediti više pouzdanih izvora prikupljanja. Za pojedine objekte dejstva u sklopu izviđanja potrebno je izraditi skice, šeme, fotografije i sl. (šema 33).

U svim uslovima organizovanja i izviđanja u cilju izvođenja diverzantskih dejstava neophodno je sačuvati tajnost, identitet izviđača i jedinicu za koju se podaci prikupljaju.

2. OBAVEŠTAJNA DOKUMENTA

Obaveštajno obezbeđenje zahteva vrlo studiozan rad u svim njegovim elementima. Planiranjem, obradom podataka i izveštavanjem bave se obaveštajni organi komandi i normalno je da se veliki deo njihovog rada obavlja u pismenoj formi. Planiranje je nemoguće izvesti usmeno. Naređenja mogu da budu preneta na potčinjene i usmenim putem i to se radi kad god je moguće, ali se lični kontakt ne može uvek ostvariti, posebno ne u višim komandama, pa su tada obavezna pisana naređenja. Isti je slučaj i sa izveštavanjem.

Normalno je da se prikupljanje obaveštajnih podataka organizuje tako da obaveštajnim organima neprekidno stižu različiti podaci od mnogih izvora. Veoma je važno da se ti podaci zabeleže, kako bi se nesmetano odvijala njihova obrada. Osim toga, obrađene podatke takođe treba zabeležiti odnosno ucrtati u kartu. Sve to zahteva obimnu dokumentaciju.

Pravilima su predviđena jednoobrazna dokumenta za sve stepene komandi, gde god je to bilo moguće, ali se ona prilagođavaju potrebama i obimu rada određene komande. Svakako, obimniju dokumentaciju vode više komande, a prema nižima se ona sve više uprošćava, tako da pomoćnik komandanta bataljona vodi samo najpotrebnija dokumenta. Komandir čete sve podatke ubeležava u ratni blok i u radnu kartu.

Ovde će biti reči o dokumentima koja se vode u puku i bataljonu.

1) OBAVEŠTAJNI DNEVNIK

Obaveštajni dnevnik (prilog 1) služi za evidentiranje podataka koje dobija obaveštajni organ i za traženje podataka.

Iz dnevnika mora tačno da se vidi kada je primljen podatak ili traženje, ko ga je poslao i njegov potpun sadržaj. Osim toga, obavezno se daje ocena pouzdanosti izvora i tačnosti podatka, ali se ovo ubeležava posle obrade.

Podaci se u dnevnik unose po redu pristizanja.

Na kraju dana dnevnik potpisuje pomoćnik načelnika štaba za obaveštajne poslove (pomoćnik komandanta bataljona za obaveštajno-bezbednosne poslove).

2) PLAN IZVIĐANJA

Ovaj dokument se radi tekstualno, na posebnom obrascu (prilog 2), a u puku i bataljonu može samo šematski, na karti, uz potrebna objašnjenja i zabeleške u ratnom bloku. Drugi slučaj češće će primenjivati pomoćnik komandanta bataljona za obaveštajno-bezbednosne poslove.

U plan izviđanja se unose zadaci po objektima, tako da se tačno vidi koje podatke treba prikupiti pre početka

borbe, a koje u toku borbenih dejstava. Zatim se unose izvršioci svakog zadatka. Sve se ovo unosi jasno i pregledno, kako bi zadaci mogli da se bez teškoća prenose iz plana u naređenja potčinjenim jedinicama i izviđačkim organima.

U napomeni na kraju plana daje se angažovanje snaga (koji organi, u kom sastavu, iz koje jedinice, kada i u koji rejon se upućuju) i druga pitanja (održavanje veze sa štabovima i jedinicama teritorijalne odbrane, dostavljanje izveštaja i slično).

3) NAREĐENJE ZA IZVIĐANJE

Ovaj dokument (prilog 3) radi se pismeno u puku i višim komandama. U bataljonima i četi ga usmeno izdaje komandant (komandir) ili pomoćnik komandanta bataljona za obaveštajno-bezbednosne poslove (po ovlašćenju komandanta).

Osnov za izradu naređenja je plan izviđanja, u kome se nalaze svi važniji podaci, što olakšava sastavljanje naređenja.

Naređenje za izviđanje sastavlja obaveštajni organ, a potpisuje komandant. Potčinjenima se dostavlja zajedno sa komandantovom odlukom.

4) OBAVEŠTAJNI IZVEŠTAJ

Obaveštajni izveštaj je dokument kojim se podaci o neprijatelju dostavljaju pretpostavljenoj komandi. Može biti redovni i vanredni.

Redovni obaveštajni izveštaj (prilog 4) dostavlja se u vremenu koje odredi pretpostavljena komanda, a najčešće je dnevni. Teži se da se vreme dostavljanja poklapa sa slanjem operativnog izveštaja komande. Dostavljaju se podaci u izvornom obliku, što pruža mogućnost komandi da sama izvrši obradu. Unose se podaci koji nisu davani od poslednjeg redovnog izveštaja. Za izradu zaključaka služe svi raspoloživi podaci.

Vanredni obaveštajni izveštaj dostavlja se prema potrebi, zavisno od važnosti i hitnosti obaveštajnog podatka. Naime, dostavljaju se podaci koji bi postali nepravovremeni ako bi se čekao redovni izveštaj i tako izgubili u vrednosti.

Obaveštajni izveštaj potpisuje načelnik štaba, ali može i njegov pomoćnik za obaveštajne poslove ukoliko se dostavlja samostalno (odvojeno od operativnog). Pomoćnik načelnika štaba potpisuje vanredni izveštaj.

Uz izveštaj se dostavljaju i zaplenjena dokumenta.

Obaveštenje o neprijatelju (za potčinjene, sadejstvujuće i susedne jedinice) radi se u sličnoj formi, ali se ne daju izvorni, već obrađeni podaci.

5) TRAŽENJE OBAVEŠTAJNIH PODATAKA

Obaveštajni podaci se mogu tražiti od pretpostavljene, susedne ili sadejstvujuće komande odnosno štaba teritorijalne odbrane na čijoj teritoriji se izvode borbena dejstva. Traže se oni podaci koje jedinica ne može prikupiti sopstvenim snagama i sredstvima, a komanda od koje se traže ima za to mogućnosti.

Pored uobičajenog zaglavlja (kao u izveštaju), u traženje se unosi:

— kratka karakteristika dejstva neprijatelja, iz koje se vidi nužnost podataka koji se traže;

— redosled podataka koji se traže, po stepenu hitnosti;

— kada, gde i na koji način dostaviti tražene podatke.

Traženje potpisuje pomoćnik načelnika štaba za obaveštajne poslove (pomoćnik komandanta bataljona).

6) ŠEMA OSMATRANJA

Pored dnevnika i radne karte, na osmatračnici se radi i šema osmatranja, u koju se unose različiti podaci i to: mesto osmatračnice, orijentiri, zona osmatranja, karakteristični objekti na zemljištu i uočeni podaci o neprijatelju.

Šema osmatranja (prilog 5) služi osmatračkoj grupi za tačno obaveštavanje o položaju osmotrenog cilja, a radi je komandir osmatračnice. Orijentiri (or) se unose prema njihovom spoljnjem izgledu, a ostali objekti na zemljištu

topografskim znacima. Osmatračnica i podaci o neprijatelju crtaju se prema ustaljenim taktičkim znacima (po Uputstvu za vođenje radne karte).

7) DNEVNIK OSMATRANJA

Ovo je obrazac u koji se unose svi podaci koji su na osmatračnici prikupljeni osmatranjem i prisluškivanjem. Dnevnik (prilog 6) služi i kao evidencija dostavljanja podataka.

8) RADNA KARTA OBAVEŠTAJNOG ORGANA

Radna karta je najvažniji, a u uslovima brzih promena u borbenim dejstvima i jedini dokument obaveštajnog organa. Ako se uredno vodi, omogućava brz pregled stanja neprijatelja, njegovo praćenje, izdavanje naređenja, sastavljanje izveštaja i procenu neprijatelja.

Radna karta se vodi uz primenu ustaljenih taktičkih znakova i skraćenica, prema Uputstvu za vođenje radne karte.

Obaveštajni organ u puku i bataljonu upotrebljava karte razmera 1:50000 i 1:100000.

Radna karta pomoćnika komandanta bataljona za obaveštajno-bezbednosne poslove sadrži sledeće podatke:

O neprijatelju:

— jedinice u dodiru: bataljoni, čete, vodovi;
— četne, bataljonske i pukovske rezerve;
— komandna mesta i centre veze bataljona i pukova;
— jedinice podrške: vatrene grupe četa i bataljona, pukovska artiljerija;
— pozadinske jedinice bataljona i pukova;
— taktičke vazdušne desante (pre i posle desantiranja) u rejonu bataljona i susednim rejonima;
— izviđačke i diverzantske grupe;
— elemente obezbeđenja privremeno zaposednute teritorije;
— sve ostale podatke koji mogu imati uticaja na izvršenje zadatka bataljona.

O sopstvenim snagama:

— raspored osnovnih elemenata borbenog poretka;
— susedne jedinice;
— podatke o partizanskim jedinicama i jedinicama teritorijalne odbrane i njihove zadatke;
— izviđačke organe bataljona;
— izviđačke organe pretpostavljene komande u zoni bataljona.

Osim navedenih elemenata (obaveštajnih) unose se i potrebni podaci po bezbednosti koji se odnose na neprijatelja (radio-predajnici u našoj pozadini, aktivnost agenata, bacanje letaka i dr.) i na sopstvene snage (organi milicije i unutrašnjih poslova, raspored i zadaci vojne policije, rejoni zabrana i ograničenja, osetljivi objekti sa stanovišta bezbednosti i sl.).

SKRAĆENICE

A	Armija
ABHO	Atomsko-biološko-hemijska odbrana
AI	Artiljerijska izvidnica
AID	Artiljerijski izviđački divizion
AIG	Artiljerijska izviđačka grupa
AIP	Artiljerijska izviđačka patrola
AK	Armijski korpus
AOs	Artiljerijski osmatrač
bEI	Bataljon za elektronsko izviđanje
BOs	Borbeno osiguranje
BOt	Bojni otrov
COU	Centar obaveštavanja i uzbunjivanja
CV	Centar veze
čEI	Četa za elektronsko izviđanje
DAG	Divizijska artiljerijska grupa
DB	Divizijska baza
dKoV	Divizija kopnene vojske
DPZ	Društveno-politička zajednica
EI	Elektronsko izviđanje
EO	Elektronsko ometanje
GRPC	Glavni radio-prislušni centar
GRTI	Grupa za radio-tehničko izviđanje
GŠ	Generalštab
GU	Grupa za upravljanje
H	Hemijski (Haubica)
ha	Hektar
H KonA	Hemijski kontaminirana atmosfera
H KonZ	Hemijski kontaminirano zemljište
HU	Hemijski udar
IA	Izviđačka avijacija

IC	Infracrveno
ič	Izviđačka četa
IG	Izviđačka grupa
IO	Izviđački odred
io	Izviđačko odeljenje
IP	Izviđačka patrola
IP ABHO	Izviđačka patrola ABHO
IRPC	Istureni radio-prislušni centar
iv	Izviđački vod
IzRPC	Izdvojeni radio-prislušni centar
JNA	Jugoslovenska narodna armija
JPV	Jadransko pomorsko vojište
KM	Komandno mesto
KonA	Kontaminirana atmosfera
KoV	Kopnena vojska
KonZ	Kontaminirano zemljište
KT	Kiloton
L	Lažni podatak
MAD	Magnetni detektor
MO	Mesto obrade
MSt	Meteorološka stanica
MTS	Materijalno-tehnička sredstva
NE	Nuklearna eksplozija
NHB	Nuklearni, hemijski, biološki
NSt	Najavljivačka stanica
NT	Nulta tačka
NŠ	Načelnik štaba
NU	Nuklearni udar
O	Osmatračnica
OIA	Oklopni izviđački automobil
OJOU	Osmatranje, javljanje, obaveštavanje i uzbunjivanje
ONO	Opštenarodna odbrana
ONOR	Opštenarodni odbrambeni rat
ONO i DSZ	Opštenarodna odbrana i društvena samozaštita
Og	Osmatračnica glavna
Olž	Osmatračnica lažna
On	Osmatračnica naredna
Op	Osmatračnica pomoćna
Or	Osmatračnica rezervna (orijentir)
omc	Odeljenje motocikla
okp	Oklopni puk

OOb	Obaveštajno obezbeđenje
OOP	Organ za obradu podataka u komandi jedinice za EI
OpŠTO	Opštinski štab teritorijalne odbrane
OROSt	Obalska radarska osmatračka stanica
OS	Oružane snage
OSOJ	Obalska služba osmatranja i javljanja
OSt	Osmatračka stanica
Ost	Optička stanica
OSt ABHO	Osmatračka stanica ABHO
PAG	Pukovska artiljerijska grupa
partbr	Partizanska brigada
pb	Pešadijski bataljon
pbr	Pešadijska brigada
pč	Pešadijska četa
pd	Pešadijska divizija
PEBD	Protivelektronska borbena dejstva
PED	Protivelektronska dejstva
PEL	Podvodni električni lokator
PEO	Protivelektronsko obezbeđenje
PEZ	Protivelektronska zaštita
PNHBO	Protivnuklearno, hemijsko i biološko obezbeđenje
pp	Pešadijski puk
PR	Pukovska rezerva
PT	Protivtenkovski
PŠTO	Pokrajinski štab teritorijalne odbrane
PVO	Protivvazdušna odbrana
PZT	Privremeno zaposednuta teritorija
R	Radiološki
RaSt	Radarska stanica
rao	Radarsko odeljenje
rd	Raketni divizion
ReSt	Stanica za registrovanje
RG	Radio-goniometrisanje
RgMr	Radio-goniometrijska mreža
RgO	Radio-goniometrijska osnovica
RgSt	Radio-goniometrijska stanica
RHB	Radiološko-hemijsko, biološko
RI	Radio-izviđanje
RIGr	Radio-izviđačka grupa
rio	Radio-izviđačko odeljenje
riv	Radio-izviđački vod

R KonZ	Radiološki kontaminirano zemljište
RM	Ratna mornarica
Rp	Radio-prisluškivanje
RPC	Radio-prislušni centar
RPGr	Radio-prislušna grupa
rpo	Radio-prislušno odeljenje
RPSt	Radio-prislušna stanica
RRPGr	Radio-relejna prislušna grupa
RRPSt	Radio-relejna prislušna stanica
RRSt	Radio-relejna stanica
RSt	Radio-stanica
RTI	Radio-tehničko izviđanje
RŠTO	Republički štab teritorijalne odbrane
RU	Raketni uređaj
RV	Ratno vazduhoplovstvo
S	Sumnjiv podatak
StRTI	Stanica za radio-tehničko izviđanje
sv	Streljački vod
T	Tačan podatak (top)
TIOO	Teritorijalna izviđačka obaveštajna organizacija
TKT	Tajno komandovanje trupama
TO	Teritorijalna odbrana
trb	Teritorijalni bataljon
trč	Teritorijalna četa
tro	Teritorijalni odred
UVF	Ultravisoka frekvencija
V	Verovatan podatak
VaK	Vazduhoplovni korpus
VF	Visoka frekvencija
VK	Vrhovna komanda
VOJ	Vazdušno osmatranje i javljanje
VOJIN	Vazdušno osmatranje, javljanje i navođenje
VP	Vatreni položaj
VPO	Vojnopomorska oblast
VPS	Vojnopomorski sektor
VU	Varšavski ugovor
VVF	Vrlo visoka frekvencija
Z	Zarobljenik

PRILOZI

Prilog 1.

VOJNA TAJNA
Strogo poverljivo

OBAVEŠTAJNI DNEVNIK KOMANDE 3. pb

od .... do ....

	Ko i kada izveštava		SADRŽAJ izveštavanja—obaveštavanja	Ocena pouzdanosti izvora i tačnosti podatka	Traženje obaveštajnog podatka (ko, kada i od koga traži)	Potpis lica koje unosi podatak
	Izvor (organ. jedin.)	Datum i čas				
1	2	3	4	5	6	7
1.	1. pč	06.00 02.05.	K. 282, južno 1 km, na VP minobacači 107 mm	A/T		
2.	IP-1	06.15 02.05.	Na severnim padinama Golo brdo (k. 322) raspoređen u odbrani jedan sv, sa dva mitraljeza. Ispred položaja žičana mreža od 3 reda, dužine 200 m.	A/V	Komandir 3. pd (u rezervi): — koje su jačine neprijat. snage na severnim padinama Golo brdo — 06.40 02.05. — od komande 3. pb	
3.	Z	06.30 02.05.	U rejonu Golo brdo nema nikakvih jedinica; rezerva bataljona je dalje u dubini, za oko 8 km.	D/L	Komandant 3. pb: — da li ima neprijateljeve artiljerije u rejonu Uvala, koje je jačine i vrste — 06.55 02.05. — od komande 5. pp	

Itd.

Pomoćnik komandanta za obaveštajno-bezbednosne poslove
N.N.
(Potpisuje na kraju dana)

ODOBRAVAM:
KOMANDANT
Pukovnik
N.N.

Prilog 2.

VOJNA TAJNA
Strogo poverljivo

PLAN IZVIĐANJA

komande 3. pp za period od .... do ....
Sekcije 1:50000 ....

OBJEKTI I ZADACI	Snage za prikupljanje podataka: Izviđački organi	Snage za prikupljanje podataka: Potčinjene jedinice	Snage za prikupljanje podataka: Jedinice i štabovi TO	Snage za prikupljanje podataka: Traženja od pret-post. kom. i suseda	Ocena iz-vršenja
1	2	3	4	5	6
a) **Do početka napada** I. JEDINICE U DODIRU 1. Do .... otkriti raspored neprijatelja na pravcima:	IG-3/2.pp RaSt-1 i RaSt-2	1.pb 2.pb		2/6. pd	
2. Do .... otkriti raspored minskih polja i žičanih prepreka na pravcima:	„	„		„	
3. Do .... ustanoviti da li na pravcu .... postoji neposednut međuprostor, koje je veličine i kako se kontroliše.		1.pb			

OBJEKTI I ZADACI	Snage za prikupljanje podataka: Izviđački organi	Snage za prikupljanje podataka: Potčinjene jedinice	Snage za prikupljanje podataka: Jedinice i štabovi TO	Snage za prikupljanje podataka: Traženja od pret-post. kom. i suseda	Ocena iz-vršenja
1	2	3	4	5	6
4. Do .... ustanoviti da li na pravcu .... ima tenkovskih jedinica, njihovu vrstu i raspored tenkova.	IG-4/2.pp			2/6. pd	
II. REZERVE 1. Do .... ustanoviti da li se u rejonu .... nalazi pukovska rezerva, njenu jačinu i raspored.	IG-5/2.pd		OpŠTO... 1. trč	2/6. pd	
2. Otkriti jačinu, sastav i raspored bataljonskih rezervi na pravcima:	RaSt-1 RaSt-2	1.pb 2.pb		2/6. pd	
3. Ustanoviti kakve fortifikacijske radove izvode snage u dubini i koje mere preduzimaju radi zaprečavanja na pravcima:	„		OpŠTO... 1. trč	„	

OBJEKTI I ZADACI	Snage za prikupljanje podataka				Ocena izvršenja
	Izviđački organi	Potčinjene jedinice	Jedinice i štabovi TO	Traženja od pretpost. kom. i suseda	
1	2	3	4	5	6
4. Otkriti jačinu i raspored snaga za zaštitu boka na pravcu .... posebno u rejonu			OpŠTO... 2. trč		
III. SREDSTVA PODRŠKE 1. Do .... otkriti rejone VP, jačinu, sastav i raspored bataljonskih vatrenih grupa neprijatelja, obraćajući posebnu pažnju na rejone: i	RaSt-1 RaSt-2	1.pb 1.pb		2/6. pd	
2. Do .... ustanoviti da li se u rejonu .... nalazi pukovska artiljerija, otkriti njenu jačinu, sastav, raspored i kalibar oruđa.	IG-5/2.pp			2/6. pd	
3. Do .... otkriti raspored protivoklopnih oruđa, posebno na pravcu	IG-4 i 5 2.pp		1. i 2. trč	”	

OBJEKTI I ZADACI	Snage za prikupljanje podataka				Ocena izvršenja
	Izviđački organi	Potčinjene jedinice	Jedinice i štabovi TO	Traženja od pretpost. kom. i suseda	
1	2	3	4	5	6
I t d. b) **U toku napada** 1. Utvrditi stepen neutralisanja neprijatelja na delu fronta od .... do	RaSt-1 i 2	Sve jed. u dodiru			
2. Utvrditi početak izvlačenja snaga u dodiru i pravce njihovog povlačenja.	”	”			
3. Pratiti povlačenje neprijatelja i otkriti koje linije poseda u dubini.	IG-1 i 2		OpŠTO... 1. i 2. trč		
4. Pravovremeno otkriti pokretanje rezerve na pravcu ...., pravac njenog pokreta i liniju uvođenja u borbu.	IG-1 RaSt-1		1. trč		
5. Ustanoviti da li se u dubini neprijateljeve odbrane vrši dopunsko zaprečavanje i na kojim linijama.	IG-1 i 2		1. i 2. trč		
6. Ustanoviti gde se nalazi pukovsko KM, kada i gde se premešta.				3. pd	

OBJEKTI I ZADACI	Snage za prikupljanje podataka				Ocena izvršenja
	Izviđački organi	Potčinjene jedinice	Jedinice i štabovi TO	Traženja od pretpost. kom. i suseda	
1	2	3	4	5	6
7. Utvrditi gubitke neprijatelja.		Sve jed. u dodiru	1. i 2. trč		
8. Otkriti rejone rasporeda pozadinskih jedinica, na kojim pravcima vrši dotur i evakuaciju i njihovo premeštanje.	IG-1 i 2		OpŠTO... 1. trč	3. pd	

I t d.

ANGAŽOVANJE SNAGA:

IG-1, sastava .... uputiti u rejon .... u .... časova.
IG-2, sastava .... uputiti u rejon .... u .... časova.
1. pb upućuje IP jačine .... na pravac ....
RaSt-1 u rejonu ....; naredni rejon ....
RaSt-2 u rejonu ....; naredni rejon ....
Osmatračnicu formirati iz sastava .... i postaviti je u rejon ....
Izveštaje dostavljati: dnevne do .... časova, vanredne po potrebi; redovni izveštaji pretpostavljenoj komandi do .... časova.
IG-1 održava vezu sa OpŠTO .... u rejonu ...., na način ....
IG-2 održava vezu sa 2. trč u rejonu ...., na način ....

POMOĆNIK NŠ ZA OB. POSLOVE
kapetan 1 klase
N.N.

Prilog 3.

Komanda .... pp
Vreme ....
Mesto ....

VOJNA TAJNA
Strogo poverljivo

Komandi .... pešadijskog bataljona
Naređenje za organizaciju izviđanja ob. br. ....
Sekcije 1:100000 ....
1:50000 ....

1. Neprijatelj .... (iznose se, prema potrebi, kratki podaci o stanju i namerama neprijatelja).

2. Pravac odgovornosti ....
Težište izviđanja usmeriti na pravac ....

3. Za potrebe ove komande prikupiti sledeće podatke:

a) Do gotovosti za napad (odbranu):

— do .... ustanoviti koje se jedinice brane u rejonu ...., njihov raspored, jačinu i sastav;

— do .... otkriti da li se u rejonu .... nalaze neprijateljeve snage, njihovu jačinu, sastav i verovatne namere;

— do .... otkriti vatrene položaje minobacača, obraćajući posebnu pažnju na rejon ....;

— do .... ustanoviti stepen fortifikacijskog uređenja i otkriti raspored i vrstu neprijateljevih minskih polja, posebno na pravcu ....;

b) U toku borbe:

— ustanoviti jačinu, sastav i raspored neprijateljevih snaga na pravcu ....;

— proveriti rejon vatrenih položaja minobacača, otkriti početak njihovog premeštanja i nove vatrene položaje;

— pravovremeno otkriti pokretanje rezerve na pravcu ...., njenu jačinu, sastav, linije razvoja i pravac protivnapada;

— ustanoviti kojim pravcima i sa kojih položaja se neprijatelj povlači i gde organizuje odbranu u dubini, obraćajući posebnu pažnju na pravac .... i liniju ....

4. Do .... časova uputiti izviđačku patrolu jačine .... radi kontrole pravca (rejona) ....

Prepad radi hvatanja neprijateljevog vojnika izvršiti u vremenu .... u rejonu ....

5. U zoni vašeg dejstva, za potrebe ove komande, prikupljaju podatke .... (npr.: RaSt-1, koja se kreće na pravcu ....).

6. Zarobljenike i prebegla lica, radi daljeg ispitivanja, zaplenjena dokumenta i nova tehnička sredstva upućivati obaveštajnom organu ove komande, u rejon ....

7. Mere bezbednosti.

8. Vezu sa obaveštajnim organom ove komande održavati ....

9. Redovne obaveštajne izveštaje dostavljati svakodnevno do ...., a vanredne po potrebi.

M.P.

KOMANDANT
pukovnik
N.N.

Rađeno u 2 primerka	Pomoćnik načelnika štaba za ob. poslove upoznao:
Napisao: kap.	Koga: Kada Potpis
Kucao: st. vod.	N.A. ....
Dostavljeno:	N.I. ....
— primerak br. 2 komandi 2. pb, po kuriru u rejon............................	itd.
— primerak br. 1 u arhivu (ob. organu)	

NAPOMENA: Podaci ispod potpisa unose se u sva obaveštajna dokumenta.

Prilog 4.

Komanda 2. pb
Vreme ....
Mesto ....

VOJNA TAJNA
Strogo poverljivo

Komandi 5. pešadijskog puka

Obaveštajni izveštaj ob. br. ....

Sekcije 1:50000 ....

1. Od poslednjeg redovnog izveštaja prikupljeni su ovi podaci:

a) dejstvom izviđačkih organa ....

b) borbenim dejstvima jedinica ....

c) ispitivanjem ratnih zarobljenika ....

d) iz zaplenjenih dokumenata ....

e) od .... trč. ....

2. Na osnovu raspoloživih podataka može se zaključiti:

a) Neprijatelj je u toku .... na pravcu .... izvršio .... i sada se nalazi u sledećem rasporedu: ....; imao je gubitke u ljudstvu ...., a u tehničkim sredstvima ....

b) Neprijateljeva rezerva u jačini .... nalazi se u rejonu ...., a verovatni pravci njene upotrebe su .... i ....

c) U rejonu .... nalazi se ....

d) Verovatne dalje namere neprijatelja ....

Itd.

3. Za dalje prikupljanje podataka .... (npr., uputili smo IP-3 na pravac ....), a nameravamo .... (npr., da izvršimo izviđački prepad u rejonu ....).

4. Molimo da za naše potrebe ustanovite:

a) Da li se u rejonu .... nalaze minobacači 120 mm i u kojoj jačini);

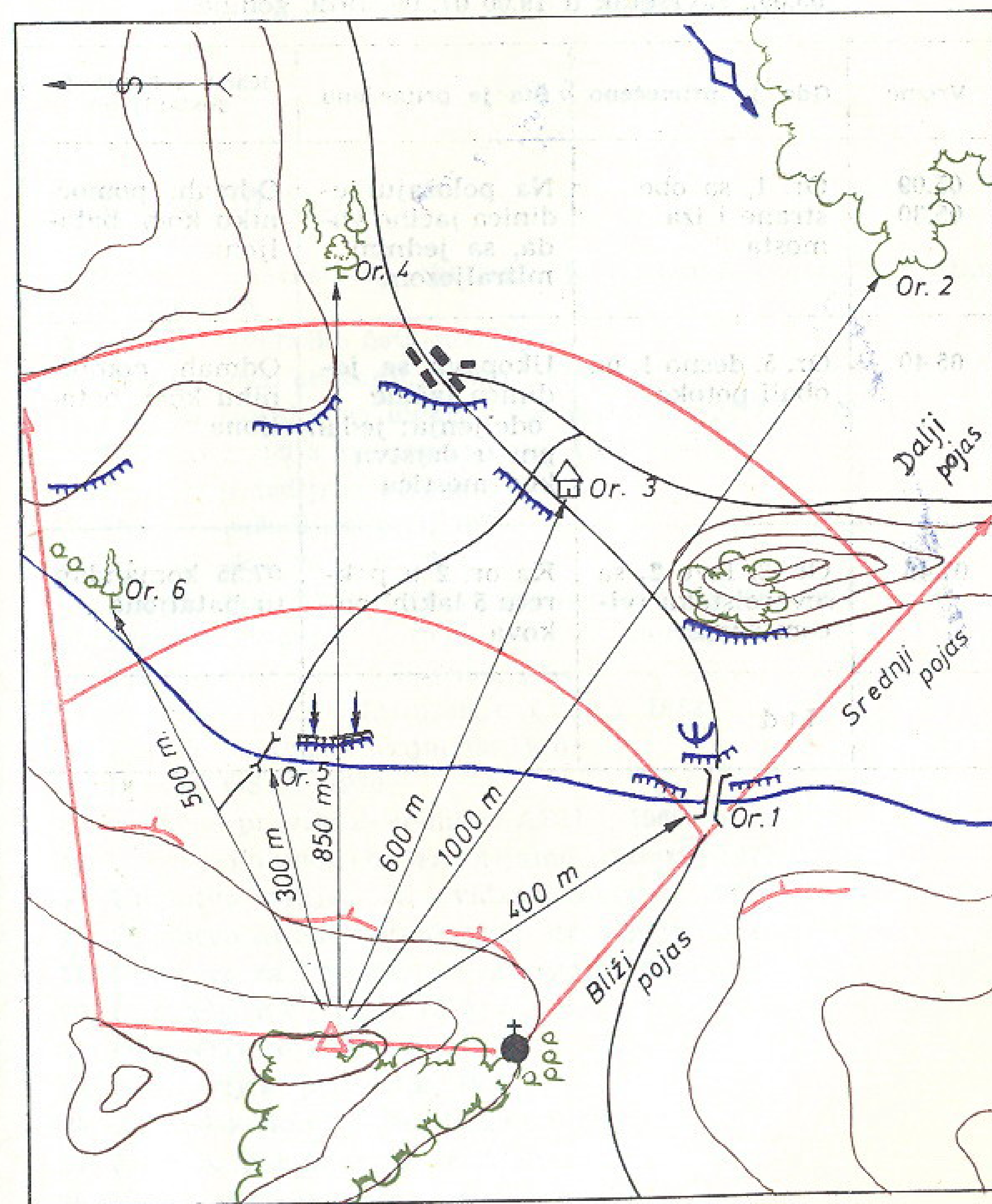
itd.

M.P.

Pom. komandanta za ob. bezbednosne poslove
N.N

NAPOMENA: Posle potpisa ubeležavaju se podaci kao u naređenju za izviđanje.

ŠEMA OSMATRANJA

Prilog 6.

DNEVNIK OSMATRANJA

osmatračnice komande 1. pb; početak u 04.00 05.09., završetak u 19.00 07. 09. 1979. godine

Vreme	Gde je primećeno	Šta je primećeno	Kada i kome je dostavljeno
05.09 05.30	Or. 1, sa obe strane i iza mosta	Na položaju jedinica jačine voda, sa jednim mitraljezom	Odmah, pomoćniku kom. bataljona
05.40	Or. 5, desno 1, na obali potoka	Ukopava se jedinica jačine odeljenja; jedan pm u dejstvu kod mostića	Odmah, pomoćniku kom. bataljona
07.45	Or. 2, levo 2, sa severoistoka ivicom šume	Ka or. 2 u pokretu 5 lakih tenkova	07.55 komandantu bataljona
	I t d.		

LITERATURA

1. Pravilo obaveštajno obezbeđenje borbenih dejstava oružanih snaga, 1976.
2. Pravilo izviđačka četa-vod, 1978.
3. Pravilo veze oružanih snaga, 1979.
4. Pravilo jedinice za elektronsko izviđanje JNA, 1979.
5. Pravilo divizija kopnene vojske, 1979.
6. Pravilo pešadijska brigada, 1975.
7. Pravilo pešadijski puk, 1977.
8. Pravilo oklopni puk, 1977.
9. Pravilo pešadijski (brdski, planinski) bataljon, 1976.
10. Pravilo izviđanje u zemaljskoj artiljeriji, 1980.
11. Pravilo baterija — divizion, 1978.
12. Pravilo upotreba inžinjerije u borbi, 1969.
13. Pravilo izviđačka avijacija, 1978.
14. Pravilo OSOJ, 1970.
15. Borbeno pravilo za jedinice ABHO, 1969.
16. Uputstvo o upotrebi teritorijalne odbrane, 1977.
17. Uputstvo artiljerijski izviđački divizion, 1978.
18. Uputstvo za NHB izviđanje i dozimetrijsku kontrolu, 1969.
19. Uputstvo za PNHBO teritorijalnih jedinica Kov, 1973.
20. Upotreba RV i PVO, 1975.
21. Inžinjerijsko izviđanje, 1972.
22. Inžinjerijski priručnik, 1971.
23. Atomsko-biološko-hemijska odbrana u ONO, 1976.
24. Zbornik dokumenata iz NOR-a.
25. Vojna enciklopedija, drugo izdanje.

S A D R Ž A J

Strana

Deo III

PRIMENJENI DEO

Tehnički urednik:
Branko Vukoičić

Korektor:
Dunavka Đorđević

Korice:
Dijana Ivanišević

Štampanje završeno jula 1980.

Štampa: VOJNA ŠTAMPARIJA — SPLIT